

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง

พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

Cultural Dynamics of People Along Cambodian Thai Border :

Apocalypse and Play

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้ความสัมพันธ์ชายแดนไทยกัมพูชา

Socio-Cultural Dynamics Under the Thai-Cambodian Border

โดย

นายธยาอุส ขอเจริญ

พระครูโกศลศาสนวงศ์ (มนตรีวงศ์)

พระธงชัย ขนดิธโร (มนตรีวงศ์)

ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ. 2562

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762038

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง

พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

Cultural Dynamics of People Along Cambodian Thai Border :

Apocalypse and Play

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้ความสัมพันธ์ชายแดนไทยกัมพูชา

Socio-Cultural Dynamics Under the Thai-Cambodian Border

โดย

นายธยาอุส ขอเจริญ

พระครูโกศลศาสนวงศ์ (มนตรีวงศ์)

พระธชชัย ขนดิธโร (มนตรีวงศ์)

ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

พ.ศ. 2562

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610762038

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub - Research Report 1

Cultural Dynamics of People Along Cambodian Thai Border :

Apocalypse and Play

Under Research Program

Socio-Cultural Dynamics Under the Thai-Cambodian Border

By

Mr.Thayayut Khojaroen

Phrakru Kosolsasanawong (Montreewong)

Phra Thongchai khantitharo (Montreevong)

Dr.Suthat Pratoomkaew

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist Colleges

B.E. 2562

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610762038

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น
ผู้วิจัย:	นายธายุส ขอเจริญ, พระครูโกศลศาสนวงศ์ (มนตรวิวงศ์), พระธงชัย ขนติโร (มนตรวิวงศ์), ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
ปีงบประมาณ:	2562
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

วิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น (3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสนทนาจากกลุ่มเป้าหมาย นำผลสนทนามาวิเคราะห์และเขียนรายงานการวิจัยด้วยวิธีเชิงพรรณนา

ผลการศึกษาพบว่า

ประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จากการศึกษาพบว่า พิธีกรรมดังกล่าวมีคุณค่าต่อระบบการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม การช่วยเหลือคนที่ล้นหวังจากการเจ็บป่วย ซึ่งคุณค่าที่เกิดขึ้นล้วนมีผลกระทบต่อคนในพื้นที่ เช่น 1. เกิดคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม 2. เกิดคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ 3. เกิดคุณค่าทางด้านการรักษาโรค 4. เกิดคุณค่าด้านสังคม ดังนั้น คุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ และการละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จึงปรากฏเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมดังนี้ 1) ความกตัญญู กตเวทิตา 2) สามัคคีธรรม 3) ความเสียสละ 4) ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น ความเชื่อในพิธีกรรม “มะมั่วต” ได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความเชื่อนั้นประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น ความเชื่อที่เกี่ยวกับผี วิญญาณ ความเชื่อที่เกี่ยวกับของรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการเข้าทรง “มะมั่วต” จะมีการจัดพิธีกรรมและการติดต่อกับวิญญาณโดยผ่านร่างทรง คือ ครูผู้ประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “มะมั่วต” ประกอบด้วย

1. ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม 2. ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ 3. ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม เป็นต้น

จากการวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ถือได้ว่าเป็นคติความเชื่อที่มีการนำเอาพิธีกรรมทางศาสนามาประยุกต์ใช้ โดยถือเป็นหลักปฏิบัติที่มีความสำคัญต่อการเป็นอยู่ของชุมชน ซึ่งคติความเชื่อ และการละเล่นนี้ มีความสัมพันธ์ต่อการประกอบพิธีกรรมเป็นอย่างมาก เช่น พิธีกรรมเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ การทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตาย มีการจัดขบวนแห่เครื่องเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษอย่างใหญ่โต พิธีกรรมมะมั่วตของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา มีความเชื่อว่า มะมั่วตนั้นเป็นพิธีกรรมการเข้าทรงเพื่อรักษาคนป่วยและเป็นการบูชาครูผู้การประกอบพิธีกรรมการเข้าทรงมะมั่วต องค์ประกอบสำคัญของพิธีกรรมมะมั่วตนั้น ประกอบด้วย 1) ผู้ร่วมพิธีกรรม อาจารย์ผู้ประกอบพิธี (ผู้เป็นร่างทรง ลูกศิษย์ของอาจารย์ผู้เป็นร่างทรง กลุ่มผู้ใช้บริการ ผู้ร่วมพิธี) 2) ระยะเวลาในการประกอบพิธีกรรม 3) สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม 4) ดนตรีในการประกอบพิธีกรรม และ 5) เครื่องประกอบที่ใช้ในพิธีกรรม ความเชื่อพิธีกรรมมะมั่วตในวรรณคดีของพระพุทธรูปศาสนาเถรวาทนั้น พบว่า พิธีกรรม มะมั่วตไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของ ประชาชนที่นับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ

Research Title: Cultural Dynamics of People Along Cambodian Thai Border: Apocalypse and Play

Researchers: Mr.Thayayut Khojaroen, Phrakru Kosolsasanawong (Montreewong), Phra Thongchai Khantitharo (Montreevong), Dr.Suthat Pratoomkaew

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University Sisaket Buddhist College.

Fiscal year: 2019

Research Scholarship Sponsor: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

This research has objectives (1) to study the history, values, and importance of beliefs. The games of the people along the Thai-Cambodian border (2) to study the cultural relations of the people along the Thai-Cambodian border Through the dimension of beliefs and games (3) to analyze beliefs and games and to build relationships among people along the Thai-Cambodian border Which is a qualitative research By studying from relevant documents and research Discussion from target groups The results of the discussion were analyzed and written to the research report with descriptive method.

The study found that

History, values and importance of beliefs Games of the people along the Thai-Cambodian border From the study found that Such rituals are valuable to the lifestyle system. Coexistence of people in society Helping people who are hopeless from illness In which the values that occur all affect people in the area, such as 1. Cultural values 2. Economic values 3. Therapeutic values 4. Social values therefore values and importance of believe And games of the people along the Thai-Cambodian border Therefore clearly appear as concrete as follows: 1) Gratitude 2) Harmony 3) Sacrifice 4) Generosity, etc.

Cultural relations of people along the Thai-Cambodian border Through dimensions of beliefs and games The belief in the ritual "Ma Moot" has been passed

down from generation to generation. And has changed according to the steps and conditions of economy, politics, and technology. The elements of belief consist of ritual concepts and ritual practitioners, such as beliefs about spirits, spirits, beliefs about healing, diseases Beliefs regarding the "Mauot" meditation are organized by rituals and communion with spirits through the mediums, the teacher who practices the "Mauot" rituals, cultural relationships through resolutions, beliefs. And games of ritual "Ma Moot" include 1. Cultural relations 2. Economic relations 3. Social relations etc.

From the analysis of beliefs And skits and building relationships among people along the Thai-Cambodian border Considered as a belief that has applied religious rituals. It is considered a practice that is important to the well-being of the community. Which the belief And this game There is a relationship to performing rituals very much, such as offerings to ancestors. Making merit for the dead There is a huge parade of offerings to pay respect to ancestors. Mamot rituals of the people along the Thai-Cambodian border Is believed that Mamot is a ceremonial ritual to heal the sick and to worship the teacher who performs the Mokot ritual. The important elements of the Mauot ritual include: 1) the participants of the ritual Master of Ceremonies (The medium Students of the spiritual teacher Service users, participants) 2) date and time for performing the ritual, 3) the place to perform the ritual, 4) the music for performing the ritual, and 5) the accessories used in the ritual. In the beliefs of Theravada Buddhism, it is found that the Maotot rites are not the rituals of Buddhism. But is the original belief of People who worship spirits or ancestral spirits

กิตติกรรมประกาศ

วิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อและการละเล่น” นี้ สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาอนุเคราะห์จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ โดยมีพระเดชพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ. ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ และคณะกรรมการทุกท่านที่เมตตาให้คำแนะนำและเป็นผู้ทำการวิพากษ์งานวิจัยของผู้วิจัยให้สมบูรณ์น่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

ขอบคุณเจ้าหน้าที่สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ทุกรูป/คน ที่คอยแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ในช่วงระยะเวลาในการทำวิจัย และคณาจารย์บัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ ที่ให้ความสะดวกเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ไม่ว่าจะเป็นด้านเอกสาร และคำปรึกษาเพื่อการวิจัยในการสืบค้นเอกสารข้อมูลต่าง ๆ

ขออนุโมทนาแก่ผู้ที่มีส่วนร่วมในการทำวิจัยในครั้งนี้ ไม่ว่าจะเป็นครูบาอาจารย์ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานวิจัย ให้ความสะดวกเรื่องที่พัก ที่อาศัยในขณะเดินทางไปเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์ คุณงามความดีและประโยชน์เหล่านี้ที่เกิดจากการทำวิจัยเล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องบรรณาการน้อมสักการบูชาคุณพระรัตนตรัย คุณมารดาบิดา บุชาคุณครูอาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้ขอแผ่คุณความดีเหล่านี้ที่เกิดขึ้นแก่ผู้มีอุปการะคุณ และเพื่อนร่วมงานทุก ๆ ท่าน

นายธายุส ขอเจริญ และคณะ

2 เมษายน 2563

สารบัญ

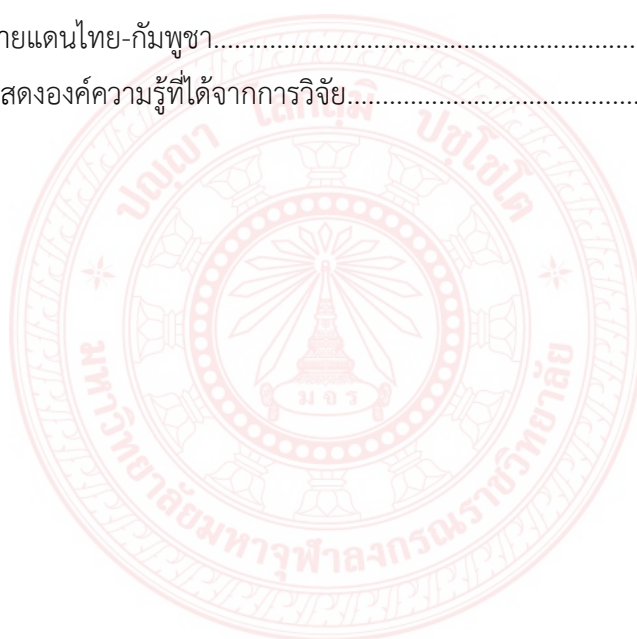
บทคัดย่อภาษาไทย.....	(ก)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	(ค)
กิตติกรรมประกาศ.....	(จ)
สารบัญ.....	(ฉ)
สารบัญภาพ.....	(ณ)
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	4
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	6
1.6 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	7
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคติชน.....	8
2.1.1 ที่มาของแนวคิดคติชน.....	8
2.1.2 ความหมายของคติชนวิทยา.....	11
2.1.3 ความสำคัญและบทบาทของคติชนวิทยา.....	12
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ.....	17
2.2.1 ที่มาของแนวคิดความเชื่อ.....	17
2.2.2 ความหมายของความเชื่อ.....	19
2.2.3 การเกิดความเชื่อ.....	20
2.2.4 องค์ประกอบความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์.....	20
2.2.5 ความเชื่อด้านศาสนา.....	23
2.2.6 ภูมิปัญญาด้านความเชื่อของชาวอีสาน.....	30
2.2.7 พิธีกรรมทางศาสนา.....	32
2.2.8 ประเพณีท้องถิ่นอีสาน.....	38

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	48
3.1 รูปแบบการวิจัย.....	48
3.2 พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	50
3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	51
3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	53
3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	55
3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย.....	56
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย.....	57
4.1 ผลการศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตาม แนวชายแดนไทย-กัมพูชา.....	57
4.1.1 คุณค่าในพิธีกรรมมะมั่วตที่มีต่อประชาชน.....	58
4.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”	61
4.1.3 ขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”	62
4.1.4 สาเหตุที่ต้องประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”	63
4.1.5 การเชิญครู “มะมั่วต” เพื่อการประกอบพิธีกรรม.....	64
4.1.6 องค์ประกอบของประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”	65
4.1.7 เครื่องมือที่ใช้ประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”	70
4.2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น.....	74
4.2.1 ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “มะมั่วต”	75
4.2.2 ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “แซนโหมินตา”	78
4.3 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตาม แนวชายแดนไทย-กัมพูชา.....	84
4.3.1 ความเชื่อ และการละเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”	85
4.3.2 ความเชื่อ และการละเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “แซนโหมินตา”	86
4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	96

บทที่ 5 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ.....	100
5.1 สรุปผลการวิจัย.....	100
5.2 อภิปรายผล.....	106
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	111
5.3.1 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ.....	111
5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	111
5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป.....	111
บรรณานุกรม.....	113
ภาคผนวก.....	118
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์การวิจัย.....	119
ภาคผนวก ข หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้ให้ข้อมูลวิจัย.....	124
ภาคผนวก ค เอกสารรับรองการนำไปใช้ประโยชน์.....	145
ภาคผนวก ง ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย.....	147
ประวัติผู้วิจัย.....	150

สารบัญรูปภาพ

รูปภาพที่.....	หน้า
รูปภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	7
รูปภาพที่ 4.1 แสดงประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชน ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา.....	71
รูปภาพที่ 4.2 แสดงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น.....	82
รูปภาพที่ 4.3 แสดงความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนว ชายแดนไทย-กัมพูชา.....	92
รูปภาพที่ 4.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	96

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนาน หลักฐานต่าง ๆ หลากอย่างในทางประวัติศาสตร์ชี้ชัดว่า ในอดีตมีชาวต่างชาติได้เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับไทยตลอดเวลาซึ่งในบรรดาชนชาติต่าง ๆ มีกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย กลุ่มชาวเยอ เขมร ส่วย และลาว เป็นชาติพันธุ์หนึ่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศเพื่อนบ้าน และมีสัมพันธ์ไมตรีกับไทยมาเป็นเวลานาน จึงทำให้วัฒนธรรมและประเพณีหลายอย่างของชาติพันธุ์ได้เข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมและวัฒนธรรมไทยเป็นอย่างมาก กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้จึงถูกผนวกและยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของคนในสังคม โดยต่างมีอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทยและมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามบริบท สถานการณ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่พวกเขาต้องเผชิญ

ในขณะเดียวกันก็ยังคงธำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เดิมของตนด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามก็มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่ถูกหลอมรวมวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เดิมของตนให้เป็นรูปแบบเดียวกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในช่วงที่สังคมไทยเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีได้กระจายเข้าสู่ทุกพื้นที่ของทุกภูมิภาคในประเทศไทย¹ ผู้คนในท้องถิ่นเริ่มรับเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ทำให้วัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่นเดิมเริ่มเปลี่ยนแปลงไปมีความเป็นสมัยใหม่มากขึ้น โลกาภิวัตน์จึงนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมไทยและรวมถึงวิถีชีวิตของผู้คนในทุกมุมโลก ขณะเดียวกันก็นำมาซึ่งการลงทุนของต่างชาติในการแสวงหาแหล่งลงทุนใหม่ ๆ เพื่อกระจายฐานการผลิตและการบริโภคของผู้คนในต่างสังคมและต่างวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการผสมผสานอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ แต่ละสังคมจึงมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันออกไป มนุษย์ได้เรียนรู้วิธีการดำรงชีวิตซึ่งแตกต่างจากสัตว์อื่น ๆ มนุษย์จึงเรียนรู้ที่จะจัดระเบียบชีวิตให้เจริญขึ้น อยู่ดี กินดี มีความสะดวกสบาย รู้จักแก้ปัญหา นอกจากนั้นมนุษย์มีการถ่ายทอดการเรียนรู้เป็นวิถีชีวิตหรือเป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิต มนุษย์เกิดในสังคมใดก็จะเรียนรู้และซึมซับเอาวัฒนธรรมของสังคมที่ตนเองอยู่อาศัย ดังนั้น วัฒนธรรมของแต่ละสังคมจึงแตกต่างกัน วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือวัดหรือเป็นสิ่งที่กำหนดความเจริญหรือความเสื่อมของแต่ละสังคมได้อีกวิธีหนึ่งด้วย ขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนดความเป็นอยู่ของคนในชุมชน จึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชน

¹ ยศ สันตสมบัติ, อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของประเทศไทยในสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), 2551), หน้า 44 – 45.

และความก้าวหน้าของแต่ละสังคมได้ด้วย หากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ดีงามและเหมาะสม สังคมนั้นย่อมเจริญก้าวหน้า ตรงกันข้ามหากสังคมใดมีวัฒนธรรมที่ล้าหลัง สังคมนั้นก็มักประสบปัญหาในการพัฒนาสังคมได้เช่นเดียวกัน

ในจังหวัดศรีสะเกษ ได้รับอารายธรรมมาจากประเทศลาว และประเทศกัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษจึงเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสี่เผ่า” มีภาษาพูดถึง 4 ภาษา กล่าวคือ (1) เขมร (2) ส่วย (3) ลาว และ (4) เยอ คนส่วนมากจะอพยพมาจากฝั่งแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งถิ่นฐาน ก่อนจะแยกออกไปตั้งบ้านเมืองต่าง ๆ ในบริเวณลุ่มน้ำชี หรือลุ่มแม่น้ำมูล ดังนั้น อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ ก็คือ การประยุกต์ใช้หลักคำสอนทางศาสนาและประเพณีของชุมชนภาคอีสานที่ถือกันมาแต่อดีต จึงได้รับการสืบทอดกันมาไม่ขาดสาย โดยดำรงบทบาทสำคัญในการควบคุมพฤติกรรมและศีลธรรมของคนในสังคม² เพื่อไม่ให้ชาวบ้านประพฤติในทางที่ผิดศีลธรรม และชี้นำไปสู่ความดีตามอุดมคติของบรรพชนชาวจังหวัดศรีสะเกษในอดีตที่ผ่านมา ปัจจุบัน มีบรรพบุรุษของชนเผ่าที่อาศัยอยู่ร่วมกันก่อตั้งเป็นเมืองชุมชน มีประวัติความเป็นมา และขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน ประกอบด้วย 4 ชนเผ่าดังนี้

(1) ชาวกวย เป็นชนเผ่าที่ชอบความเป็นอิสระ และมีพัฒนาการของชนเผ่าอยู่เสมอ ชาวกวยในจังหวัดศรีสะเกษ เชื่อว่าอพยพมาจากเมืองลาวและกัมพูชา ได้มาตั้งถิ่นฐานในแดนแถบนี้หลายแห่งกระจายกันไป แต่ที่จังหวัดศรีสะเกษ สวนหนึ่งเข้าใจว่ามาตั้งถิ่นฐานที่บ้านเจียงอี ชนเผ่ากวย จะเรียกตนเองว่า กวย อาศัยอยู่กันหลายอำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ ประเพณีของเผ่ากวย สวนมากจะปรับตัวให้เข้าไปกับท้องถิ่นอยู่อาศัย แต่จะยังคงมีอยู่บ้าง เช่น การเซ่นบรรพบุรุษ พิธีไหว้ศาลปะกำ หรือการเซ่นไหว้ผีปะกำ การตั้งศาลผีบรรพบุรุษไว้ที่หิ้งหรือศาล

(2) ชนเผ่าเยอ จริง ๆ แล้วก็คือชนเผ่ากวย หรือ กวย อีกกลุ่มหนึ่ง ที่มักจะได้อินชนเผ่านี้พูดสรวลต่อท้ายด้วยคำว่า “เยอ” เช่น จีอว-เยอ (มาเด้อ) หรือ “เยอๆ” หรือ จีอว-เยอ-นุ-เนียว-แซมชาย-หมุไฮ” (เชิญครับพ่อแม่พี่น้องพวกเรา) ซึ่งก็คล้ายๆ ชาวไทยแถบจังหวัดระยอง และจันทบุรี ที่นิยมพูดสรวลต่อท้ายว่า “อี” จึงทำให้ผู้ศึกษาประวัติศาสตร์บางท่านได้นิยามคำว่า “เผ่าเยอ” ขึ้นมาเป็นอีกเผ่าหนึ่งของจังหวัดศรีสะเกษ

(3) ชนเผ่าลาวในจังหวัดศรีสะเกษ เชื่อว่าอพยพมาจากประเทศลาวในปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. 2237 เกิดกบฏ ในนครเวียงจันทน์ ทำให้ชนเผ่าลาวแย่งอำนาจกันเองฝ่ายหนึ่งถึงลุ่มน้ำมูล และในปี พ.ศ. 2321 พระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดให้สมเด็จพระยามหากษัตริย์ศึกยกทัพมาสมทบกับตากะจะ เจ้าเมืองชุมชน ไปตีเมืองเวียงจันทน์ได้กวาดต้อนชนเผ่าลาวมาด้วย ชนเผ่าลาวมีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของจังหวัดศรีสะเกษ สวนมากอาศัยอยู่ในพื้นที่ทางตอนเหนือของจังหวัดตั้งแต่อำเภอวังหิน ขึ้นไป สำหรับอำเภอชุมชน

² ประสาท อิศรปรีดา และคณะ, ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน, (มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2518), หน้า 69.

พบอาศัยอยู่มากในพื้นที่ของตำบลโสน ตำบลห้วยเหนือ และตำบลตาอุด มีขนบธรรมเนียมประเพณีคล้ายๆ กับประเพณีชนเผ่าลาวของชาวอีสานทั่วไป

(4) ชนเผ่าเขมร ตามประวัติ เชื่อว่าดินแดนที่ตั้งของจังหวัดศรีสะเกษ ในปัจจุบันเป็นที่อยู่ของ ขอมหรือชนเผ่าเขมรมาก่อน เมื่อ พ.ศ. 236 พระเจ้าอโศกมหาราชผู้ทรงปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น ได้จัดคณะพระธรรมทูตออกเป็น 9 คณะโดยคณะที่ 8 มีพระโสณะและพระอุตตระ เป็นหัวหน้ามาเผยแผ่ พุทธศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ ได้มาถึงอาณาจักรขอมโบราณซึ่งเรียกว่า อาณาจักรฟูนัน มีอำนาจอยู่ใน คาบสมุทรมินโดจีนต่อมาไทยได้ขยายอิทธิพลมาครอบคลุมบริเวณแถบนี้ ชนเผ่าเขมรจึงถอยร่นไปอยู่ใน ดินแดนประเทศกัมพูชาปัจจุบัน และยังมีชนเผ่าเขมรอาศัยอยู่ในจังหวัดแถบอีสานทางตอนใต้ของจังหวัด ศรีสะเกษ ชนเผ่าเขมรจะเรียกตัวเองว่า “ขแมร์” อาศัยอยู่ในหลายอำเภอแทบทุกตำบล เผ่าเขมรมี วัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เช่น ประเพณีเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชนเผ่าเขมร ซึ่งเป็นงานประเพณีที่จัดขึ้นอย่าง ยิ่งใหญ่เป็นประจำทุกปีของอำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ

จะเห็นได้ว่า ในปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษ ถูกวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเข้ามามีอิทธิพล สังคมชนบทถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นถูกกลืนหายไป เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแสวัฒนธรรมภายนอก จนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความบันเทิงที่ฉาบฉวย กล่าวคือ (1) การปลูกฝังจิตสำนึก ทางสังคมไม่ได้รับการยอมรับ (2) วัฒนธรรมถูกกลืนหายไป ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง (3) สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนา สูญเสียบทบาทในการอบรมให้ความรู้ และ ปลูกฝังศีลธรรม นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านิยมที่ตึงตังและ ภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกกลืนหายไป มีการสืบทอดน้อย ระบบคุณค่าของสังคมในเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือกันเริ่มเสื่อมถอย เนื่องจากกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินไปเพื่อส่วนรวมไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซึ่งในที่สุดอาจนำมาสู่ภาวะของการล่มสลายทางวัฒนธรรมที่บรรพชนใช้เวลาสั่งสมมายาวนานได้สิ้นสุดลง ในที่สุด การที่จะดำรงสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานให้มั่นคงต่อไปได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการเอาใจ ใส่ และมีการจัดการที่ถูกต้อง การพัฒนาต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคง หาใช่การพัฒนาที่ขาดจากฐาน เดิมซึ่งจะทำให้สั่นคลอนได้ง่าย³ ทั้งนี้ให้อยู่ในบริบทของสังคมและชุมชนทั้งของอดีตและปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนตามที่เป็นจริง มีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่ อย่างเหมาะสม ย่อมจะสามารถดำรงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามให้มั่นคงต่อไปได้

³ ประเวศ วะสี, แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานภาพและวิชา, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ ภูมิปัญญา, 2536), หน้า 33.

1.2 วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

1.2.2 เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

1.3 ปัญหาการวิจัย

1.3.1 รูปแบบ หลักการ ประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา

1.3.2 วิเคราะห์ปัญหา และอุปสรรค ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น

1.3.3 แนวทางการส่งเสริมความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น

1.3.4 การพัฒนาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ในการวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อและการละเล่น” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัยไว้ 3 ด้าน ดังนี้

1. ศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา

2. ศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น

3. วิเคราะห์รูปแบบการความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา

1.4.2 ขอบเขตด้านพื้นที่วิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่สนาม คือ แหล่งที่มีชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงที่จะทำการศึกษาในท้องที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 4 อำเภอๆ ละ 2 ชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชายแดนติดกันระหว่าง 2 ประเทศ

ที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมาโดยตลอด และเป็นแหล่งที่มีประชาชนผู้อยู่อาศัยที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูล โดยกำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

- อำเภอกันทรลักษ์
- อำเภอขุนหาญ
- อำเภอชุมพวง
- อำเภอภูสิงห์

1.4.3 ขอบเขตด้านประชากร

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) สัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ประชากร หรือกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาครัฐ (Government Sector) คือ ฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายรัฐตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จำนวน 5 คน ได้แก่

- 1) นางสาวสมร พานบุตร
- 2) นายละหม้าย เครือแก้ว
- 3) นางกฤษดา ลือชา
- 4) นายประเสริฐ ศรีสุขอัยการ
- 5) นางสาวปิ่นตฤยา ชัยศรีชะ

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาคชุมชน (Community Sector) ได้แก่ ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา 5 คน

- 1) นางสาวสายชล เครือแก้ว
- 2) นายเจริญ ปรีอปรัก
- 3) นางพิมพ์ สืบสินธ์
- 4) นางสาวอรทัย คงราช
- 5) นายอาทิตย์ พวงประจำ

3. กลุ่มนักวิชาการหรือผู้มีความรู้ (Academic Sector) คือ ผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา 5 คน ได้แก่

- 1) พระมหาสุขสัณญา กตปุญโญ
- 2) พระอธิการเกษม จันทวิโส
- 3) พระครูถาวรรัตนภิบาล
- 4) นายขวัญชัย ไชยโพธิ์
- 5) พระครูประภัสร์สุตาลังการ

4. กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (Youth Sector) ได้แก่ ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตามแนวชายแดน ไทย-กัมพูชา 5 คน

- 1) นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง
- 2) นางศรีสง่า หารรษา
- 3) นายอนุชิต อุ่นเสมอ
- 4) นายณัฐวุฒิ สรรัตน์
- 5) นายสุริยา ปุริมะ

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

พลวัต หมายถึง มีกำลัง ใช้หมายถึง เกี่ยวข้องกับแรง เกี่ยวข้องกับผลของแรง คำนี้เป็น ศัพท์บัญญัติตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า dynamic ซึ่งหมายถึง มีพลังเคลื่อนไหว ไม่หยุดนิ่ง เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ตรงข้ามกับ static ซึ่งหมายความว่า หยุดนิ่งกับที่ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ หมายถึง พลวัตทางสังคมและวัฒนธรรมภายใต้ความสัมพันธ์ชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อและการละเล่น

วัฒนธรรม หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์สร้างขึ้นมา นับตั้งแต่ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา กฎหมาย ศิลปะ จริยธรรม ตลอดจนวิทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ อาจกล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่มนุษย์ คิดค้นขึ้นมาเพื่อช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงอยู่ต่อไปได้ เพราะการจะมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ได้มนุษย์จะต้องรู้จักใช้ประโยชน์จากธรรมชาติและจะต้องรู้จักควบคุมความประพฤติ ของมนุษย์ด้วยกัน วัฒนธรรม คือคำตอบที่มนุษย์ในสังคมคิดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาเหล่านี้

คติความเชื่อ หมายถึง แนวคิดและความรู้สึกที่ส่งผลต่อจิตใจของคนบริเวณชุมชนตาม แนวชายแดนไทยกัมพูชา ที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของสังคมและการยอมรับของกลุ่มคนในยุคนั้น ๆ ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึงความเชื่อที่เกิดขึ้นในอดีตและปัจจุบันซึ่งจำแนกได้ออกเป็น 2 ประเภท คือ

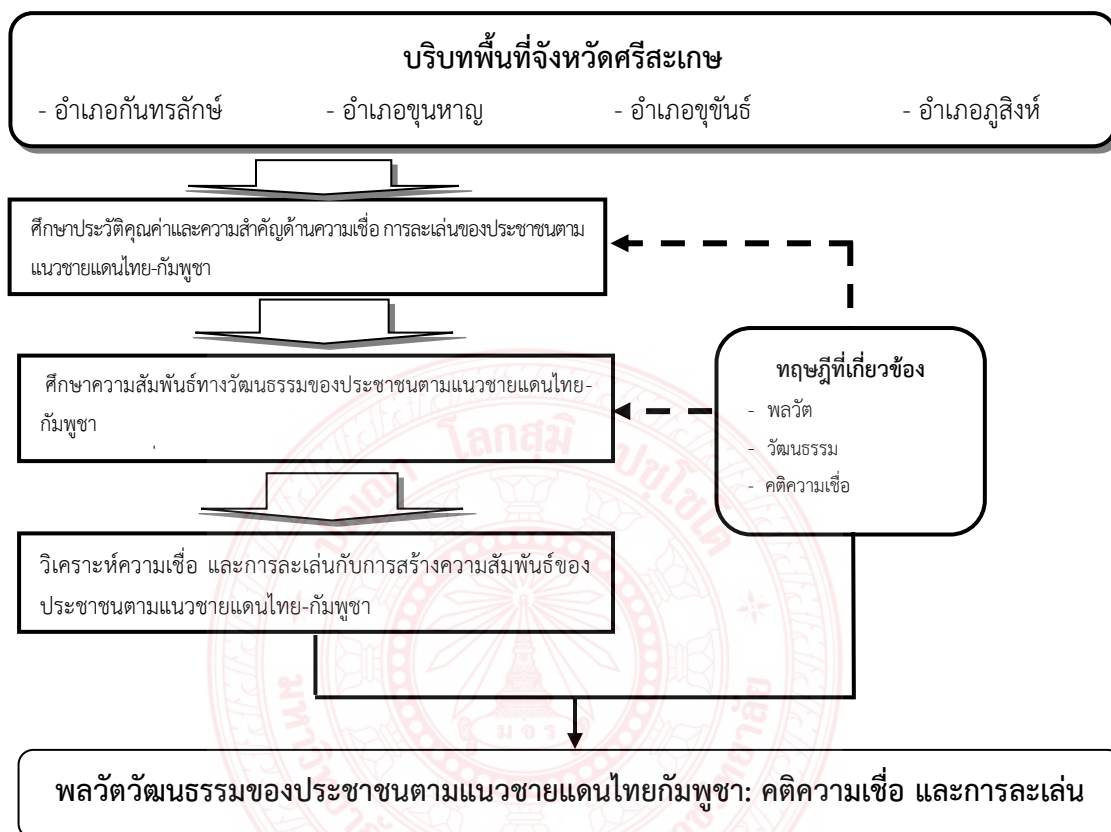
1. ความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันทั่วประเทศ
2. ความเชื่อที่ถือปฏิบัติกันเฉพาะท้องถิ่น

พิธีกรรม หมายถึง รูปแบบการยึดถือปฏิบัติที่ส่งผลมาจากความเชื่อโดยกฎเกณฑ์ หรือ ธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมชุมชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของสังคม และการยอมรับของกลุ่มคนในยุคนั้น ๆ ในที่นี้ผู้วิจัยหมายถึง พิธีกรรมเดิมและพิธีกรรมที่เกิดขึ้นใหม่

ชุมชน หมายถึง หมู่บ้านที่ประชากรอาศัยอยู่บริเวณตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาความ เชื่อและส่วนร่วมในการประกอบพิธีกรรม

1.6 กรอบแนวคิดของการวิจัย

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการ และวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

ภาพประกอบที่ 1.1 แสดงกรอบแนวคิดของการวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้จากการวิจัย

ผลิตผลงานออกสู่ระบบการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การวิจัยเรื่องนี้นำไปสู่

- 1) ได้ศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
- 2) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
- 3) ได้วิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
- 4) ได้มีการพัฒนากิจกรรมเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของสังคมโดยหลักการ พลวัตทางวัฒนธรรม คติความเชื่อ และการละเล่น และเป็นแนวทางให้หน่วยงานต่าง ๆ ผู้นำชุมชนนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคม ในท้องถิ่นให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการวิจัยเพื่อศึกษาพลวัตทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย
กัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่
เกี่ยวข้องได้ ดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคติชน

2.1.1 ที่มาของแนวคิดคติชนวิทยา

2.1.2 ความหมายของคติชนวิทยา

2.1.3 ความสำคัญและบทบาทของคติชนวิทยา

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

2.2.1 ที่มาของแนวคิดความเชื่อ

2.2.2 ความหมายของความเชื่อ

2.2.3 องค์ประกอบความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์

2.3 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.3.1 ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

2.3.2 ทฤษฎีโลกาภิวัตน์

2.3.3 ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคติชน

2.1.1 ที่มาของแนวคิดคติชน

คติชนวิทยาเป็นวิชาที่ได้รับความสนใจเมื่อร้อยกว่าปีมานี้เอง โดยในระยะแรกของการศึกษามุ่งศึกษาความสนใจของมนุษย์ที่มีต่อวัฒนธรรม ทั้งนี้เพราะข้อมูลทางคติชนวิทยาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมของชาติ ยิ่งชาติที่มีกำเนิดใหม่ ๆ ยิ่งอยากรู้เรื่องราวครั้งโบราณของตนเองโดยบางชาติรัฐบาลได้สนับสนุนนักคติชนวิทยาได้ศึกษาอย่างกว้างขวาง เช่น ฟินแลนด์ และไอร์แลนด์¹ แต่วิธีการศึกษายังไม่เป็นวิธีทางวิทยาศาสตร์ และยังไม่สามารถนำความรู้

¹ เสน่ห์ บุญรักษ์, คติชนวิทยา, (พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพิษณุโลก, 2527), หน้า 2.

เหล่านี้ไปสัมพันธ์กับเรื่องอื่น ๆ ได้ แต่นั่นว่าได้เป็นประโยชน์ต่อ การศึกษาในระยะหลังเป็นอย่างมาก เนื้อหาของคติชนวิทยานั้นกว้างขวาง ยากที่จะศึกษาได้ครบถ้วน ผู้ศึกษามักแยกศึกษา ตามแนวที่ตนถนัดและสนใจ นักภาษาและวรรณคดีสนใจด้านวรรณกรรม มีความรู้ด้านวรรณกรรม มักศึกษาเรื่องมุขปาฐะ เพราะ “คติชนวิทยาเป็นวิชาที่อยู่ระหว่างวรรณคดีและมานุษยวิทยา มี เนื้อหาใหญ่เกินกว่าที่จะกลืนอยู่ในวิชาใดวิชาหนึ่งได้ ที่สำคัญ คือ แม้ข้อมูลประเภทใช้ถ้อยคำเป็น ส่วนที่กว้างขวางมาก มีทั้งนิทาน ภาษิต ปริศนา คำพังเพยและบทเพลงเหล่านี้มีคุณค่าทาง วรรณศิลป์อยู่มากบ้างน้อยบ้าง ฉะนั้น การศึกษาคติชนประเภทดังกล่าวจึงมีลักษณะคล้ายคลึงกับ การศึกษาวรรณคดี โดยเฉพาะในกระบวนการวิจัยและวิจัยคุณค่า

การศึกษาคติชนวิทยาเริ่มขึ้นตั้งแต่มนุษย์เริ่มสนใจในวัฒนธรรมรอบ ๆ ตัวต่าง ๆ กันไป เช่น ความเชื่อ โขลก และไสยศาสตร์ การละเล่นสิ่งที่ทำในยามว่าง เทพนิยาย เพลง นิทาน เรื่อง เหล่านี้ได้รับการยกย่องด้วยปากจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากพ่อแม่ถึงลูก กินเวลาหลายชั่วอายุคน แนวความคิดในการศึกษาคติชนวิทยาตอนต้นๆ มักเป็นการนำเสนอรูปแบบวัฒนธรรมที่ถูก ลืมไปแล้ว วัฒนธรรมสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ในสมัยที่มนุษย์ยังมีความเชื่อเรื่องลัทธิ ผีสงฆ์ เทวดา นักคติชนวิทยาในสมัยแรกมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องราวอดีตในหลายๆ อย่าง เช่น เรื่องราวในอดีต ส่องถึงความเจริญของมนุษย์ในยุคป่าเถื่อน หรือชี้ให้เห็นวัฒนธรรมโบราณที่เจริญก่อนหน้าที่จะ สลายตัว ทำให้นักคติชนวิทยาเกิดความประทับใจในความเก่าแก่โบราณ โดยมีความรู้สึกว้าเหว่ ๆ ในอดีตย่อมดีกว่าในปัจจุบัน ยุคทองย่อมเป็นยุคที่ผ่านมาแล้วในอดีต เขาจึงเรียกศตวรรษที่เขาศึกษา รวบรวมนี้ว่า “ของโบราณของประชาชน” ด้วยเหตุนี้การศึกษาคติชนวิทยา ในศตวรรษที่ 18-19 จึง ถือว่าคติชนวิทยาเป็นเรื่องในอดีตที่ถูกหลงลืมไป²

ต่อมานักคติชนวิทยา ได้ขยายขอบข่ายความสนใจไปยังเพลงพื้นบ้าน ปริศนาคำทาย ภาษิต คำพังเพย ซึ่งการศึกษานิทาน เพลง สุภาษิต ปริศนาคำทาย ได้นำไปสู่การศึกษา ศิลปวัฒนธรรมในส่วนอื่น ๆ ของวัฒนธรรมชาวบ้าน การศึกษาคติชนในระยะแรกจึงเป็นการศึกษา ศิลปวัฒนธรรมของชาวบ้านในหมู่บ้านหรือในสังคมประเพณี³ ประมาณคริสต์ศตวรรษที่ 20 นักคติชนวิทยาในสหรัฐอเมริกาได้ขยายขอบข่ายการศึกษา ออกไปโดยเห็นว่าการรวมกลุ่มของบุคคลตั้งแต่ 2-3 คนขึ้นไป ก็จะมีเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ร่วมกัน ซึ่งเอกลักษณ์นี้รวมถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ วัฒนธรรมของบุคคลกลุ่มนั้น จึงทำให้มีจุดร่วม ทางวัฒนธรรมร่วมกัน และขอบข่ายการเก็บข้อมูลก็จะไม่ได้จำกัด

² ธนะรัชต์ อนุกุล, กลองสะบัดชัยในสังคมและวัฒนธรรมชาวเชียงใหม่, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543), หน้า 14.

³ ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถกลาง, ในท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่นการศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2537), หน้า 5-6.

เฉพาะชาวบ้านอีกต่อไป แต่จะรวมไปถึงชาวเมืองด้วย นั่นคือ วัฒนธรรมของครอบครัว⁴ สำหรับประเทศไทย คติชนวิทยา โดยผู้ที่นำวิชาคติชนวิทยาเข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยคือ ดร.กึ่งแก้ว อรรถากร ซึ่งจบการศึกษาทางด้านคติชนวิทยาจากสหรัฐอเมริกา และชี้ให้เห็น ความสำคัญของข้อมูลทางคติชน⁵ ในการศึกษาคติชนวิทยาถือว่า ชาวบ้านไม่ได้จำกัดว่าต้องเป็นชาวบ้านในชนบทเท่านั้น แต่ควรเป็นกลุ่มคนที่ได้รับการเลี้ยงดูตามธรรมเนียม ประเพณีแบบเดิม เพราะถ้ายึดแนวคิด เดิมแล้ว ชาวชนบทที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองหรือลูกหลานของชาวชนบทที่ถือกำเนิดในเมืองก็ไม่จัดว่าเป็น “ชาวบ้าน” ในความหมายของคติชนวิทยา แต่ความจริงนั้นชาวเมืองที่อพยพมาจากชนบท หรือลูกหลานที่กำเนิดขึ้นในเมืองยังใช้ชีวิตตามปทัสสถานทางสังคม โลกทัศน์ และชีวิตศรัทธายังคงเป็น แบบเดิมอยู่ แต่การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นมาจากสภาพสังคมสมัยใหม่ ที่ทำให้ชาวเมืองต้องพึ่งพา ตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น แนวคิดการรวบรวมข้อมูลทางคติชนวิทยาของไทย ปรากฏเด่นชัดเมื่อได้เปิดสอนรายวิชา คติชนวิทยาขึ้นในระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ประมาณปี พ.ศ. 2509 โดยมีผลงานของ ศาสตราจารย์กุหลาบ มลลิกะมาส ชื่อ คติชาวบ้าน เขียนขึ้นเป็นครั้งแรกในวงการวรรณคดีไทย นับเป็นเล่มแรกที่มีการค้นคว้ารวบรวม แต่ยังมีได้วิเคราะห์ข้อมูลละเอียดมากนัก ในปี พ.ศ. 2510 เสถียร โกเศศ ได้เขียน เรื่องชีวิตชาวไทย สมัยก่อน ประคอง นิมมานเหมินทร์ ก็เขียนวรรณคดี ท้องถิ่น เรื่องแรก ชื่อ ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ ในปี พ.ศ. 2510 ด้วย ผลงานการเปิดสอนวิชาคติชนวิทยาในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยต่าง ๆ ทำให้มีผู้สนใจ ศึกษาค้นคว้าข้อมูลทางคติชนวิทยามากขึ้น มีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับคติชนวิทยาและวรรณคดีท้องถิ่น เกิดขึ้นมากมายหลายเล่มในเวลาต่อมา มหาวิทยาลัยที่มีวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับคติชนวิทยาแห่งแรก คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตประสานมิตร ต่อมาในปีการศึกษา 2516 ภาควิชา ภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เปิดสอนวิชาคติชนวิทยาระดับปริญญาตรี และระดับปริญญาโท โดยมี ดร.กึ่งแก้ว อรรถากร เป็นผู้สอน มูลเหตุสำคัญที่ทำให้การศึกษาด้านคติชนได้รับความสนใจอย่างกว้างขวาง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 เป็นต้นมา ก็เพราะในช่วงนั้นเกิดปัญหาที่มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่า แบบเรียนวรรณคดีไทยไม่เหมาะสมกับชีวิตจริง ๆ ในปัจจุบัน จนต้องปฏิรูปการศึกษาในปี พ.ศ. 2518 และในปี พ.ศ. 2519 รัฐบาลก็ให้ปรับปรุงส่งเสริมการศึกษานุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรม จัดให้มีโครงการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทย ที่สำคัญคือ จัดให้มีโครงการจัดตั้งศูนย์ชุมนุมส่งเสริมวัฒนธรรมไทย ซึ่งโครงการ เหล่านี้มีผลต่อการศึกษาค้นคว้าวิชาคติชนวิทยาในสมัยต่อมา โดยเฉพาะศูนย์วัฒนธรรมในภูมิภาคต่าง ๆ มีส่วนสนับสนุนค่อนข้างมาก

⁴ ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, *ท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2537), หน้า 6-7.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 8.

2.1.2 ความหมายของคติชนวิทยา

คติ หมายถึง แนวทาง วิธีทาง (เช่น คำว่า คติโลก คติธรรม)

ชน หมายถึง คนในกลุ่มหนึ่ง หรือในชาติหนึ่ง

วิทยา หมายถึง ความรู้ จากรูปศัพท์ดังกล่าว คติชนวิทยา จึงหมายถึง ความรู้ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

คำว่า คติชน คือ ผลผลิตทางวัฒนธรรมที่คติชนวิทยาสอนใจนำมาศึกษา ส่วนคำว่า คติชนวิทยา นั้น ดร.กิ่งแก้ว อรรถากร ให้คำจำกัดความว่า⁶

คำว่า คติชนวิทยา คือ วิชาซึ่งว่าด้วยการศึกษาคติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตทางวัฒนธรรมนี้เป็นมรดกที่รับทอดกันมาทั้งภายในชนกลุ่มเดียวกัน และที่แพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่มด้วย “คติชนวิทยา” คติชนหรือผลผลิตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชน และผลผลิตนี้จะเป็นมรดกที่ได้มีการสืบทอดต่อ ๆ กันมา ทั้งภายในกลุ่มชนเดียวกันและแพร่กระจายไปสู่ชนต่างกลุ่ม โดยได้ให้เหตุผลของการใช้

คำว่า คติชนวิทยา แทน คติชาวบ้านว่า คำว่า ชาวบ้าน อาจจะสร้างความเข้าใจ ผิดได้ว่าเกี่ยวข้องกับเฉพาะชาวชนบทหรือบางระดับเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้ว Folklore จะ เกี่ยวข้องกับทุกคนทุกสถานภาพที่มีลักษณะร่วมกันอย่างน้อยหนึ่งลักษณะ คติชาวบ้านจึงเป็นข้อมูล เพียงส่วนหนึ่งที่นักคติชนวิทยาสอนใจที่จะศึกษา และในคำว่า คติชนวิทยา จะมีความหมายที่กว้างกว่าคติชาวบ้านด้วยตามศัพท์ Folklore จะเป็นเรื่องราวด้วยวิถีชีวิตตามชนบประเพณีของกลุ่มชน⁷

มัลลิกา คณานุรักษ์⁸ ได้ให้ความหมายของคติชนวิทยา ไว้ว่า คติชนวิทยาเป็นความรู้ที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีวัฒนธรรมของคนกลุ่มนั้นปรากฏให้เห็นเด่นชัด ผู้ศึกษาด้านคติชนวิทยาจึงมุ่งความสนใจไปที่กลุ่มคนพื้นบ้านที่ความเจริญทาง เทคโนโลยียังเข้าไม่ถึงในหมู่บ้าน คนพื้นบ้านจะมีลักษณะเด่นตรงที่มีการดำเนินชีวิตที่คล้าย ๆ กัน แตกต่างจากคนในเมืองที่มีอาชีพต่างกัน ในขณะที่คนในเมืองจะอยู่แบบตัวใครตัวมัน สำหรับการศึกษาคติชนวิทยาในประเทศไทย มักเป็นการศึกษาเฉพาะกลุ่มหรือเฉพาะทาง เท่านั้น เช่น การรวบรวมข้อมูลนิทานพื้นบ้าน สุภาษิต ปริศนาคำทาย เป็นต้น แต่ก็ยังไม่เป็นที่แพร่หลาย จนกระทั่งในช่วงปี 2515- 2525 สถาบันการศึกษาส่วนภูมิภาคได้เริ่มสนใจที่จะเก็บ รวบรวมนิทานพื้นบ้านและเพลงพื้นบ้านในท้องถิ่น ด้วยเกรงว่ามรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้จะสูญหายไป อีกทั้งในช่วงปี 2520 เกิดกระแสนิยมศึกษาวรรณคดีท้องถิ่น สืบเนื่องจากวรรณคดีท้องถิ่นมี ความหมายเกี่ยวข้องกับนิทานท้องถิ่นอยู่มาก จึงทำ

⁶ กิ่งแก้ว อรรถากร, **คติชนวิทยา**, (กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครูโรงพิมพ์คุรุสภา, 2520), หน้า 2.

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁸ มัลลิกา คณานุรักษ์, **คติชนวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2550), หน้า 1.

ให้มีการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างวรรณคดี ท้องถิ่นกับนิทานท้องถิ่น⁹ ด้วยเหตุนี้ความสนใจในการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคติชนวิทยาจึงได้ขยายออกไปสู่นักวิชาการต่าง ๆ จนทำให้มีการศึกษาอย่างจริงจัง และเกิดเป็นสาขาวิชาคติชนวิทยาใน สถาบันการศึกษา สรุปได้ว่า วิชาคติชนวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากวิถีชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ ตลอดจนผลผลิตหรือการสร้างสรรคต่าง ๆ จากอดีตมาจนปัจจุบันของมนุษย์ในสังคมหนึ่ง ๆ

2.1.3 ความสำคัญและบทบาทของคติชนวิทยา

คติชนวิทยา เป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิถีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการละเล่น เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ ที่ได้รับการสืบทอดมาเป็นเวลานาน การศึกษา คติชนวิทยาเป็นการศึกษาการถึงมรดกทางวัฒนธรรมที่จะทำให้ผู้ศึกษาได้เห็นสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของสังคมนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน และสามารถเข้าใจอดีตเพื่อจะได้เข้าใจปัจจุบัน ตลอดจนรู้จัก วางแผนในอนาคตได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นคติชนวิทยาจึงควรแก่การศึกษาค้นคว้าด้วยยังคงมีความสำคัญและประโยชน์หลายประการ คือ

1) คติชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี เพราะคติชนวิทยาได้สะท้อนให้เห็นถึงสภาพทางสังคม ชีวิตความเป็นอยู่ตั้งแต่เกิดจนตาย ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตที่ได้ยึดถือประพฤติปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาจนเป็นแบบอย่างให้ชนรุ่นหลังให้จดจำและนำมาปฏิบัติ

2) คติชนวิทยาเป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ทุกวัย ด้วยคติชนบางประเภทจะให้อารมณ์ที่สนุกสนานเพลิดเพลิน เช่น นิทานพื้นบ้านจะเป็นความบันเทิงที่มีผู้ให้ความสนใจอยู่เสมอ โดยเฉพาะสังคมในอดีตที่เป็นสังคมของการฟังเพราะการเขียนหนังสือจะจำกัดอยู่ในแวดวงราชการและผู้อ่านเรียนในพระพุทธศาสนา เพลงพื้นบ้านซึ่งมีทั้งเพลงประกอบการละเล่น เพลง ฎีกาพากย์ เพลงร้องเล่นของเด็ก หรือแม่ในช่วงของการประกอบอาชีพ เช่น เกี่ยวข้าว สงฟาง ก็ยังมี เพลงที่ร้องเพื่อให้เกิดความเพลิดเพลิน

3) คติชนวิทยา จะให้ความรู้และอบรมสั่งสอน ด้วยคติชนจะให้ความรู้หลายทางในชีวิตประจำวัน เช่น ความรู้เรื่องยาสมุนไพร ความรู้เรื่องประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อเพื่อเป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ นอกจากนี้ยังช่วยอบรมสั่งสอนคนในสังคมเช่น นิทานอีสป นิทานคติสอนใจ ที่ตอนท้ายของเรื่องจะจบลงที่ว่า นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า... หรือเพลงกล่อมเด็กที่จะช่วยสั่งสอนให้เป็นคนดี คติชนจึงเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยอบรมสั่งสอนให้ลูกหลานเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม

⁹ ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย, หน้า 9.

4) คติชนจะให้สติปัญญา ส่งเสริมให้คนใช้ความคิดใช้ปัญญา เช่น การเล่นปริศนาคำทาย ซึ่งปริศนาคำทายนี้จะมีอยู่ทุกภาค เป็นการช่วยฝึกสมอง ทดสอบสติปัญญา และใช้ปฏิภาณไหวพริบ ด้วยปริศนาคำทายจะใช้ถ้อยคำที่กำกวม หรืออาจจะให้คำตอบคนละเรื่องกับตัวปริศนาซึ่งทำให้ผู้เล่นปริศนาคำถามต้องใช้ความคิดในการค้นหาคำตอบ และบางปริศนาคำทายยังช่วยสร้างความ สนุกสนาน ให้แก่ผู้เล่นอีกด้วย

5) คติชนวิทยาเป็นรากฐานของศาสตร์แขนงต่าง ๆ ด้วยคติชนมีเนื้อหาที่กว้างขวาง ครอบคลุมศาสตร์แขนงต่าง ๆ ที่ศึกษากันอยู่ในปัจจุบัน เช่น สังคมศึกษาจะมีการศึกษาในเรื่อง ประเพณี ความเชื่อ ภาษาศาสตร์จะมีการศึกษาในเรื่องภาษาถิ่น เกษตศาตร์จะมีการศึกษาเรื่องยา สมุนไพรและตำรายากลางบ้าน และวรรณคดีบางเรื่องจะมีที่มาจากวรรณกรรมท้องถิ่นหรือนิทานพื้นบ้าน เป็นต้น จึงนับได้ว่าคติชนช่วยทำให้การศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้รับการพัฒนาและ กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

6) คติชนวิทยาเป็นแหล่งรวมความสามัคคี ทั้งนี้เพราะวิถีการดำเนินชีวิตชนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนการเล่นพื้นบ้านต่าง ๆ จะเป็นลักษณะของการร่วมแรงร่วมใจ เช่นการลงแขกใน การทำนา เป็นประเพณีที่ชาวบ้านจะร่วมแรงร่วมใจแลกเปลี่ยนกันทำงาน หรือในเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ชาวบ้านก็จะมาร่วมช่วยกันทำบุญจัดงานรื่นเริงฉลองกัน เป็นต้น

7) คติชนช่วยให้อารมณ์เบิกบานและความคับข้องใจคลี่คลายลงด้วยชาวบ้านและวัฒนธรรม จะมีความสัมพันธ์กัน ดังนั้น คติชนจึงช่วยคลี่คลายความคับข้องใจของมนุษย์ซึ่งจะสังเกตได้จากนิทานพื้นบ้านไทยประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ที่ลูกเขยมักจะฆ่าพ่อตาตาย หรือพ่อตากับลูกเขยมักจะ ไม่ลงรอยกัน หรือความขัดแย้งระหว่างเมียน้อยเมียหลวงในสังคมไทย ทั้งนี้เพราะสังคมไทยในอดีต เป็นครอบครัว ขยาย คนไทยจะแต่งลูกเขยเข้าบ้าน พ่อตากับลูกเขยมักไม่ค่อยลงรอยกัน นิทานจึงมี ส่วนช่วยลดความ ตึงเครียดภายในครอบครัวลงได้

8) คติชนช่วยควบคุมสังคม คติชนบางประเภทสามารถควบคุมความประพฤติของคนใน สังคมให้เป็นที่ยอมรับ อีกทั้งให้กำลังใจแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่ดีที่สังคมกำหนด เช่น สุภาษิต คำพังเพย คำคม สำนวนโวหารต่าง ๆ จะเป็นเครื่องเตือนใจให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทาง ในการปฏิบัติ

9) คติชนก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้เห็นความสำคัญของวัฒนธรรมและ ชนบธรรมเนียมประเพณี ๆ ในท้องถิ่น สังเกตได้จากในแต่ละท้องถิ่นจะมีเรื่องเล่าตำนาน นิยายที่ อธิบายถึงประวัติความเป็นมาอันเป็นการสะท้อนให้เห็นระบบความคิดของคนโบราณที่ต้องการจะ อธิบายท้องถิ่นของตนหรือบางครั้งก็นำไปโยงกับสถานที่ในท้องถิ่นจนกลายเป็นนิยายประจำถิ่น¹⁰

¹⁰ ศิราพร ฐิตะฐาน ณ ถลาง, ท้องถิ่นมีนิทานและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบททางสังคมไทย, หน้า 32-33.

โดยถือว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าที่ทุกคนเป็นเจ้าของซึ่ง มรดกนี้ได้มีการสืบทอดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน อันก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน และความ ภาคภูมิใจ

10) คติชนเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ ด้วยวัฒนธรรมท้องถิ่นย่อมมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีการปลูกฝังให้ชนในกลุ่มได้เห็นความสำคัญและให้เกิดความภาคภูมิใจในขนบธรรมเนียม ประเพณี ตลอดจนได้ยึดถือปฏิบัติต่อ ๆ กันมา ควรจะช่วยกันอนุรักษ์เพื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรม สืบไป คติชนวิทยา เป็นวิชาที่เกี่ยวกับวิถีทางในการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ตลอดจนการเล่น เพลงพื้นบ้านต่าง ๆ จึงควรแก่การศึกษาค้นคว้าด้วยความสำคัญหลาย ประการ ดังนี้

- 1) คติชนเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เข้าใจสภาพชีวิตมนุษย์ได้เป็นอย่างดี
- 2) คติชนเป็นเครื่องมือที่ให้ความบันเทิงแก่มนุษย์ทุกวัย ด้วยคติชนบางประเภทให้อารมณ์ สนุกสนานเพลิดเพลิน
- 3) คติชนจะให้ความรู้และอบรมสั่งสอน
- 4) คติชนจะใช้สติปัญญา ส่งเสริมให้คนใช้ความคิดใช้ปัญญา
- 5) คติชนเป็นรากฐานของศาสตร์ต่าง ๆ เนื้อหากว้าง
- 6) คติชนเป็นแหล่งรวมความสามัคคี เพราะวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี การละเล่น จะเป็นลักษณะการร่วมแรงร่วมใจ
- 7) คติชนช่วยให้อารมณ์เกิดกตและ ความคับข้องใจคลี่คลายลง
- 8) คติชนช่วยควบคุมสังคม อีกทั้งให้กำลังแก่บุคคลที่ประพฤติตนตามแบบอย่างที่ดีสังคม กำหนด เช่น สุภาสิต คาพังเพย คาคม
- 9) คติชนก่อให้เกิดความภูมิใจในท้องถิ่น ทำให้เห็นวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ต่าง ๆ ในท้องถิ่นนั้น

10) คติชนเป็นมรดกหรือสมบัติของชาติ เพราะมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง

แนวทางในการศึกษาคติชนวิทยามีหลายแนวทาง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความสนใจและการนำไปใช้ ประโยชน์ของแต่ละกลุ่ม เช่น นักจิตวิทยาอาจศึกษาคติชนเพราะเป็นแหล่งรวบรวมความ เชื่อของ มนุษย์และจะศึกษาในแนวจิตวิเคราะห์ นักการศึกษาอาจศึกษาคติชนเพราะเห็นว่าเป็น มรดกทาง วัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของชาติ อาจศึกษาเพื่อใช้เป็นประโยชน์ในการจัดการศึกษา หรือ แม้แต่นักคติชน วิทยาเองก็อาจศึกษาเพื่อขยายความรู้ ความคิด ความเข้าใจ และแนวทางในการ ปฏิบัติที่เกี่ยวกับคติชน ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น¹¹

¹¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ภาษาไทย : คติชนวิทยาสำหรับครู หน่วยที่ 8-15, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2537), หน้า 1,093.

1) การค้นหาจุดกำเนิดของคติชนวิทยา การค้นหาจุดกำเนิดของคติชนเป็นการศึกษาเพื่อค้นหาประวัติความเป็นมาของคติชนในแขนงต่าง ๆ ที่ยังเป็นปัญหาอยู่ ทั้งนี้ นักวิชาการได้พยายามค้นหาทฤษฎีเพื่อนำมาอธิบายถึงจุดเริ่มต้น ว่าเกิดขึ้นเมื่อไร เกิดขึ้นได้อย่างไร และเกิดขึ้นที่ไหน เช่น นิทานพื้นบ้านเกิดขึ้นเมื่อไร ที่ไหน และมีอายุเท่าไร ซึ่งประวัติความเป็นมาของคติชนแต่ละชนิดยังคงหาข้อยุติไม่ได้ คงได้เพียงการสันนิษฐาน หรือการคาดเดาเท่านั้น¹² อย่างไรก็ตาม นักวิชาการได้พยายามหาทฤษฎีเพื่ออธิบายเกี่ยวกับจุดกำเนิดของคติชน ซึ่งสามารถแบ่งออกได้ 2 แนวทาง คือ

1. แนวทางที่เห็นว่าคติชนวิทยาที่เหมือนกัน หรือคล้ายกัน อาจเกิดขึ้นได้พร้อม ๆ กันในสถานที่หลายแห่งและหลายช่วงสมัย หรือที่เรียกว่า Multiple Existence¹³ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำท่วมโลก เป็นต้น ซึ่งเราจะ พบตำนานเหล่านี้อยู่ทั่วโลก โดยที่กลุ่มชนนั้น ๆ ไม่เคยมีการติดต่อสัมพันธ์กันมาก่อน แต่เหตุใดจึงมีความเชื่อเหมือนกัน จากคำถามดังกล่าวจึงมีผู้เชื่อว่า สภาพจิตใจของมนุษย์ทั่วไปในโลกย่อมจะต้อง มีสภาพจิตใจที่คล้ายกัน ดังนั้น คติชนซึ่งจัดว่าเป็นผลผลิตทางจิตใจของมนุษย์ จึงน่าจะมีส่วน เหมือนกันหรือคล้ายกันได้ แต่แนวคิดดังกล่าวนี้ นักมานุษยวิทยาไม่เห็นด้วย¹⁴

2. แนวทางที่เห็นว่าคติชนวิทยาเกิดขึ้นในแหล่งเดียวกันแล้วแพร่กระจายไปแหล่งอื่น ๆ ซึ่งจะเป็นลักษณะของการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน แต่แนวทางนี้ก็ก่อให้เกิดปัญหาตามมาว่า ทำไมแหล่งวัฒนธรรมที่ต่างกันจึงยอมรับวัฒนธรรมของคนต่างถิ่น อย่างไรก็ตาม ลักษณะการแพร่กระจายจะเห็นได้อย่างชัดเจนในนิทานพื้นบ้าน¹⁵

2) การค้นหารูปแบบและโครงสร้างของคติชนวิทยา คติชนจะมีลักษณะสำคัญประการหนึ่งคือ จะมีรูปแบบและโครงสร้างที่แน่นอนตายตัว แม้จะมีเนื้อหาที่แตกต่างกันไปบ้าง เช่น รูปแบบของนิทาน ปริศนา ภาษิต ฯลฯ ซึ่งการศึกษาด้วยวิธีนี้จะทำให้ผู้ศึกษาสามารถจำแนกรูปแบบและโครงสร้างได้อย่างแน่นอนตายตัว และผลการศึกษายัง สามารถตรวจสอบได้ จึงกล่าวได้ว่า การศึกษาคติชนด้วยวิธีนี้ทำได้ง่ายกว่าการแสวงหาจุดกำเนิด¹⁶ และการศึกษาแบบและโครงสร้างถือว่าเป็นการศึกษาที่ถูกหลักการให้ประโยชน์ต่อผู้ศึกษา อย่างไรก็ตาม การศึกษาด้วยวิธีนี้อาจทำได้โดยการรวบรวมข้อมูล

¹² เสน่ห์ บุญรักษ์, *คติชนวิทยา*, (พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพิษณุโลกสงคราม พิษณุโลก, 2527), หน้า 12.

¹³ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, *มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน*, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2525), หน้า 52-55.

¹⁴ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, *ภาษาไทย : คติชนวิทยาสำหรับครู หน่วยที่ 8-15*, หน้า 1098-1099.

¹⁵ อ่างแล้ว, *มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน*, หน้า 54.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 65.

ทางคติชนที่ต้องการศึกษาแล้วแบ่งแยกประเภท โดยยึดรูปแบบที่แตกต่างกันเป็นเครื่องกำหนด เช่น การศึกษานิทานพื้นบ้านได้แบ่งประเภทนิทานพื้นบ้านออกเป็น นิทานมุขตลก นิทานวีรบุรุษ นิทานเกี่ยวกับนางฟ้าเหวดดา นิทานสัตว์ หรือ การศึกษาปริศนาคำทายได้แบ่งเป็น ปริศนาที่เป็นคำเดียววลี เรื่องสั้น เป็นต้น¹⁷

3) การศึกษาสัญลักษณ์ในคติชนวิทยา การศึกษาสัญลักษณ์จัดว่าเป็นวิธีการศึกษาทางคติชนวิทยาอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งสัญลักษณ์จะเป็นการใช้แนวความคิดหนึ่งหรือของอย่างหนึ่งเพื่อแทนแนวความคิดอื่นหรือของอย่างอื่นด้วย เนื้อหาบางประเภทของคติชนวิทยาไม่สามารถจะกล่าวออกมาตรง ๆ ได้ จึงต้องใช้สัญลักษณ์การศึกษาคติชนด้วยวิธีนี้จะศึกษาความหมายของสัญลักษณ์ที่ชาวบ้านใช้ ทั้งนี้เพื่อให้ เข้าใจถึงแนวคิด อารมณ์และจิตใจของชาวบ้าน และเพื่อให้เข้าใจถึงสัญลักษณ์ที่แท้จริงของสังคม สัญลักษณ์ที่ปรากฏในคติชนมักจะอยู่ในบทเพลงพื้นบ้าน ความฝัน นิทาน เรื่องตลก เป็นต้น ทั้งนี้ด้วยเหตุผลที่ว่าสังคมทุกสังคมย่อมมีกฎระเบียบให้คนในสังคมยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ ซึ่งบางครั้งกฎระเบียบต่าง ๆ นั้นได้สร้างความกดดันให้กับคนในสังคมและเพื่อเป็นการผ่อนคลายลดความตึงเครียดนั้นลง เราจึงพบเรื่องเล่าประเภทล้อเลียน ตลกขบขันปรากฏอยู่ในคติชนอยู่เสมอ ๆ ซึ่งเรื่องที่น่ามาล้อเลียนนี้มักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับเพศ การเมือง ศาสนา เช่น เรื่องความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างบุคคลในครอบครัวที่ห้ามอยู่ใกล้ชิดกัน อาทิ ลูกเขยกับแม่ยาย พี่เขยกับน้องเมีย เป็นต้น¹⁸

4) การศึกษาเปรียบเทียบในคติชนวิทยา การศึกษาเปรียบเทียบในคติชนวิทยา จำเป็นอย่างยิ่งที่นักคติชนวิทยาจะต้องให้ความร่วมมือกันเพราะแต่ละคนไม่สามารถที่จะรอบรู้ในหลาย ๆ ด้านได้ จึงต้องอาศัยความร่วมมือซึ่งกันและกัน แต่ในวิธีการศึกษาด้วยวิธีนี้ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะบางทีก็กลายเป็นการ ส่งเสริมลัทธิชาตินิยมมากกว่าความร่วมมือเพื่อประโยชน์ของชาติ¹⁹

5) การศึกษากระบวนการถ่ายทอดของคติชนวิทยา การศึกษากระบวนการถ่ายทอดของคติชนวิทยาจะต้องเป็นการศึกษาเรื่องราวที่ถ่ายทอดทางมุขปาฐะโดยตรง ทั้งนี้อาจจะเป็นการถ่ายทอดจากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคลหนึ่ง หรือจาก วัฒนธรรมหนึ่งไปสู่อีกวัฒนธรรมหนึ่ง หรือจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง ซึ่งข้อด้อยของ การศึกษาด้วยวิธีนี้ คือ ความน่าเชื่อถือ ทั้งนี้เพราะการถ่ายทอดอาจจะใช้ระยะเวลาที่ยาวนานจึงเชื่อ ไม่ได้ว่าข้อมูลนั้นจะถูกต้องทั้งหมดด้วยผู้รับการถ่ายทอดอาจจะดัดแปลงในสิ่งที่ตนได้รับการ ถ่ายทอดมา²⁰ ซึ่งนักคติชนวิทยาเองก็เห็นว่าในกระบวนการ ถ่ายทอดทางคติชนวิทยาย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และการเปลี่ยนแปลงนั้นมักจะมีลักษณะที่ สอดคล้องกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น นิทานพื้นบ้าน มักจะมีโครงเรื่องที่คล้ายๆกัน แต่รายละเอียดในเนื้อหา

¹⁷ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ภาษาไทย : คติชนวิทยาสำหรับครู หน่วยที่ 8-15, หน้า 1,110.

¹⁸ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, มานุษยวิทยากับการศึกษาคติชาวบ้าน, หน้า 74-75.

¹⁹ เสน่ห์ บุญรักษ์, คติชนวิทยา, หน้า 12.

²⁰ อ่างแล้ว, ภาษาไทย : คติชนวิทยาสำหรับครู หน่วยที่ 8-15, หน้า 1,102

อาจจะมีส่วนที่แตกต่างกัน ตัวอย่าง เช่น นิทานเรื่อง ซินเดอเรลลา มีต้นกำเนิด มาจากนิทานอียิปต์ เมื่อได้มีการแพร่กระจายไปสู่วัฒนธรรมอื่น ๆ ก็จะมีรายละเอียดที่เพิ่มเติมเข้ามา หรือขาดหายไปในส่วน²¹

จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการ ถ่ายทอดทางคติชนที่เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลทางมุขปาฐะ อาจทำให้ความน่าเชื่อถือและความ ถูกต้องของข้อมูลลดน้อยลง เพราะผู้รับการถ่ายทอดอาจจะ ดัดแปลงแก้ไขข้อมูลได้ ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้วัฒนธรรมบางวัฒนธรรมเลือกบุคคลขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ ถ่ายทอดข้อมูลและรับการถ่ายทอด ข้อมูลโดยตรง ดังนั้น การศึกษากระบวนการถ่ายทอดและการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการ ถ่ายทอดจึงเป็นการศึกษาที่สำคัญอีกแนวทางหนึ่ง แม้ว่าจะมี ข้อบกพร่องอยู่บ้างก็ตามด้วยวิธีการ ถ่ายทอดทางมุขปาฐะยังคงดำรงสืบอยู่ต่อไป

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อ เป็นสิ่งสำคัญควบคู่มากับการสร้างอารยธรรมของมนุษยชาติ ความเชื่ออาจเป็น การค้นหาคำตอบในคำถามที่ไม่สามารถอธิบายได้อย่างมีเหตุผล หรืออาจเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อเป็น เครื่องยึดเหนี่ยวใจในสภาพแวดล้อมและสังคมที่เต็มไปด้วยความยากลำบาก ในสังคมยุคโบราณมนุษย์ ยังไม่มีการพัฒนาระบบความเชื่อขั้นสูงที่เรียกว่า “ศาสนา” ผู้คนสมัยนั้นพยายามหาคำตอบให้กับ ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในธรรมชาติ ซึ่งอยู่นอกเหนือการควบคุมของมนุษย์ พวกเขาเชื่อว่าผู้มีอำนาจ พิเศษเหนือธรรมชาติเป็นผู้อยู่เบื้องหลังเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่พวกเขาไม่สามารถอธิบายได้²² ด้วยเหตุนี้พวกเขาจึงต้องทำอะไรบางอย่างให้เป็นที่ยึดที่พอใจของผู้มีอำนาจพิเศษนั้น เพื่อได้รับการ ค้ำครองป้องกันให้พ้นจากภัยอันตรายต่าง ๆ ที่มีมากมายในสังคมยุคบุพกาล และได้รับการเอื้ออำนวย ผลประโยชน์ในการทำมาหากินท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่ยากลำบาก เป็นต้น

2.2.1 ที่มาของแนวคิดความเชื่อ

เมื่อวิทยาการต่าง ๆ เจริญขึ้น มนุษย์ได้คิดค้นวิธีการตอบสนองความพึงพอใจของผู้มีอำนาจ ศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาสร้างขึ้น และกลายมาเป็นพิธีกรรมหลากหลายรูปแบบในระบบความเชื่อดั้งเดิม ต่อมาความเชื่อได้มีพัฒนาการจนเกิดระบบที่ซับซ้อนขึ้น มีการขยายแนวคิดทางความเชื่อออกไปสู่สังคม ระดับกว้าง มีระบบการสืบทอดความเชื่ออย่างเป็นรูปธรรม เกิดประเพณีพิธีกรรมที่รองรับกับรูปแบบ ความเชื่อนั้น ๆ ซึ่งความเชื่อนั้นก็ได้กลายมาเป็นลัทธิและศาสนาในเวลาต่อมา ความเชื่อทางศาสนาเป็น ความเชื่อที่มนุษย์สยบยอมต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ มีการกราบไหว้อ้อนวอนให้ช่วยคุ้มครอง ต่างจากความเชื่อทางไสยศาสตร์ที่มนุษย์พยายามควบคุมอำนาจเหนือธรรมชาติ เพื่อใช้ให้เกิดประโยชน์ กับตนเอง รูปแบบความเชื่อทางศาสนานั้นมีอยู่ 2 แบบ กล่าวคือ

²¹ ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์, มานุษยวิทยากับการศึกษาคตินาบ้าน, หน้า 77-78.

²² จารุวรรณ ธรรมวัตร, คตินาบ้านอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, 2540), หน้า 101.

(1) ศาสนาตามหลักพระคัมภีร์ ตามคำสั่งสอนของศาสดา (Doctrinal Religion)

(2) ศาสนาแบบชาวบ้าน (Popular Religion)²³

ศาสนากับความเชื่อของชาวอีสานนั้น เป็นการผสมผสานของคตินิยมท้องถิ่น คือ พุทธศาสนาระดับที่ชาวบ้านปฏิบัติในชีวิตประจำวันกับศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อว่ามีจริง คติความเชื่อเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการประกอบอาชีพ การกระทำของบุคคลและสังคม มนุษย์ผู้ฉลาดนำคติความเชื่อเหล่านี้ไปประกอบพิธีกรรม เพื่อคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างคนกับธรรมชาติ คนกับคน และคนกับกฎเกณฑ์ทางสังคม

อมรา พงศาพิชญ์ กล่าวว่า ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้นซึ่งอาจหมายถึงความเชื่อทางศาสนาหรือความเชื่อในสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ ความเชื่อทางศาสนาในความหมายของคำว่า “ศาสนา” ในภาษาไทย เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ฯลฯ จะหมายถึง หลักคำสอน หรือหลักในการดำเนินชีวิตร่วมกันของมนุษย์ในแต่ละสังคม สำหรับการศึกษาในแนวสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คำว่า “ศาสนา” (Religion) มีความหมายกว้าง กว้างมากซึ่งจะครอบคลุมความเชื่อและพิธีกรรมแบบต่าง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจงแต่ศาสนาใหญ่ ๆ ของ โลกเท่านั้นแต่จะรวมความเชื่อและพิธีกรรมใด ๆ ที่เข้าข่ายและมีบทบาทหน้าที่เป็น “ศาสนา” ในฐานะที่ตอบสนองความต้องการทางจิตใจของคนในสังคมและในฐานะที่เป็นกลไกของสังคม ในแง่ที่สัมพันธ์กับระบบอื่น²⁴

ศิริพร ฐิตะฐาน กล่าวถึงคำว่า “ศาสนา” ในภาษาไทยนั้นไม่รวมความเชื่อ และพิธีกรรมเกี่ยวกับผีสิงเทวดา การบูชาผีบรรพบุรุษหรือลัทธิทางไสยศาสตร์แต่ในภาษาอังกฤษ นอกจากคำว่า Religion จะตรงกับภาษาไทยว่า ศาสนาแล้วยังมีคำว่า Religious ซึ่งบอกลักษณะความเชื่อและพิธีกรรมที่แฝงความศักดิ์สิทธิ์ (Sacred) ที่เข้าข่ายความเป็นศาสนาในแง่ที่เป็นเรื่องของ อำนาจเหนือธรรมชาติ ในทางสังคมวิทยามานุษยวิทยาแม้จะไม่ได้เน้นความเชื่อและพิธีกรรมที่มีในพิธีกรรมต่าง ๆ มักจะแวดล้อมไปด้วยสิ่งที่แสดงความศักดิ์สิทธิ์และสิ่งนั้นจะเป็น สัญลักษณ์ (Symbol) ที่มีความหมายมีพลังอำนาจ สามารถสั่งการและได้รับความเชื่อถือด้วย สิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นมาจากการให้ความเคารพและยอมรับร่วมกันของคนในสังคม สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็น สิ่งที่ดีที่สุดโดยคุณภาพเป็นที่สูงสุดโดยตำแหน่ง ดังนั้น จึงต้องอยู่ในสถานที่พิเศษจึงเรียกสถานที่ เช่น วัด เทวสถาน ฯลฯ ว่าเป็นสถานที่ที่ศักดิ์สิทธิ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นสิ่งที่มิอันตราย มีความลึกลับ ซึ่งยากที่จะอธิบายซึ่งบางครั้งอาจจะต้องอาศัยผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญเป็นตัวกลางในการสื่อสารเพื่อให้ เกิดความเข้าใจและที่สำคัญสิ่งศักดิ์สิทธิ์มีอำนาจเหนือ

²³ อมรา พงศาพิชญ์, การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อพัฒนางาน, (ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2537), หน้า 34-35.

²⁴ อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), หน้า 8.

ธรรมชาติ (Supernatural) ซึ่งเป็นคุณสมบัติ ที่มนุษย์ต้องการ เนื่องจากมนุษย์ยังต้องอาศัยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ของธรรมชาติ บางครั้งไม่สามารถ ช่วยเหลือตัวเองได้จึงต้องหวังให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นที่พึ่ง

จะเห็นได้ว่า พิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่คน ในสังคมสร้างขึ้นเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจโดยเชื่อว่าเป็นประกอบพิธีกรรมแล้ว ย่อมมีความสบายใจและมีความหวังในชีวิตและเชื่อว่าพิธีกรรมจะนำไปสู่ผลที่มุ่งหวังไว้ ดังนั้น พิธีกรรมที่มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงมีวิธีการสำคัญที่มนุษย์ใช้ในการสื่อสารกับอำนาจเหนือธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ต้องการให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือผู้มีอำนาจดลบันดาลอะไรต่าง ๆ ให้และมนุษย์ยังต้องมีการให้ บางสิ่งบางอย่างเป็นการตอบแทน รูปแบบความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นดังกล่าว นานเข้าก็มีความซับซ้อน มีการจัดระบบระเบียบ มีแบบแผนขั้นตอนเกิดเป็นพิธีกรรมเพื่อเช่นสังเวชบูชา ผีสงเคราะห์ เทพเจ้าต่าง ๆ รูปแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วนี้ ในทางสังคมวิทยาถือได้ว่าเป็นพฤติกรรมทาง ศาสนา เป็นพฤติกรรมร่วมหรือพฤติกรรมกลุ่มอันเป็นการแสดงออกตามความเชื่อทาง ศาสนา ร่วมกันของบุคคล มีลักษณะและวัตถุประสงค์ร่วมกันเพื่อการใดการหนึ่ง ในการร่วมพฤติกรรมทาง ศาสนานี้ ผู้เข้าร่วมแต่ละคนอาจจะมีคุณลักษณะต่าง ๆ เช่น เพศ อายุ ฯลฯ เหมือนกันหรือต่างกันก็ได้²⁵ พิธีเป็นเครื่องเชื่อมความสามัคคีของคนชาวอีสานมาโดยตลอด เพราะชาวอีสานได้ยึดหลักปฏิบัติตามพิธีกรรมทางความของบรรพบุรุษที่ได้มีการนับถือกันมาช้านานทำให้เกิดความสงบสุขมาตั้งแต่โบราณกาล

2.2.2 ความหมายของความเชื่อ

ความเชื่อเป็นนามธรรมที่ไม่อาจจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะหรือระบบสัมผัสส่วนใดของร่างกาย แต่ก็สามารถรับรู้สัมผัสได้จากสิ่งอื่น หรือกิจกรรมอื่นที่เกิดขึ้นเนื่องด้วยความเชื่อนั้น สำหรับในด้านความหมาย มีผู้ให้คำนิยามความหมายของความเชื่อเอาไว้แตกต่างกันไปดังนี้

ความเชื่อ (Beliefs) หมายถึง การยอมรับนับถือหรือยึดมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งทั้งที่มีตัวตนหรือไม่ก็ตาม ว่าเป็นความจริงหรือมีอยู่จริง การยอมรับนับถือนี้อาจจะมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ หรืออาจไม่มีหลักฐานที่จะนำมาใช้พิสูจน์ให้เห็นจริงเกี่ยวกับสิ่งนั้นก็ได้ และเมื่อมนุษย์เกิดความเชื่อแล้วมักแสดงออกมาให้ปรากฏทางกายและวาจา การยอมรับคุณค่าในสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นที่พึ่งทางจิตใจ และเป็นพลังนำไปสู่การปฏิบัติต่อสิ่งที่ตัวเองเชื่อดด้วยพิธีกรรมนั้น ๆ

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตได้สำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว²⁶

²⁵ ศิริพร ฐิตะฐาน, เอกสารการสอนชุดวิชา ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช), 2533, หน้า 12.

²⁶ ธวัช ปุณโณทก, ทิศทางหมู่บ้านไทย, (กรุงเทพมหานคร: เจริญการพิมพ์, 2531), หน้า 95.

สรุปความได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือและปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสิ่งนั้นอาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ความเชื่อนั้นอาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลรองรับก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เชื่อถือในเหตุการณ์บางอย่าง หรือในสภาวะการณ์ที่บุคคลไม่สามารถตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ทั้งนี้เราสามารถสังเกตพฤติกรรมทางความเชื่อของแต่ละคนได้ด้วยการแสดงออกต่อความเชื่อนั้น ๆ

2.2.3 การเกิดความเชื่อ

แม้ความเชื่อจะเป็นนามธรรม เป็นสภาวะของจิตใจที่บุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่ง จะมีต่อเหตุการณ์ เรื่องราว หรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้หรือไม่ได้ก็ตาม แต่ความเชื่อทำให้ความรู้สึกหรือจินตนาการที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย ความเชื่อมีที่มาหลากหลายดังต่อไปนี้

การเกิดความเชื่อทางศาสนาและลัทธิว่าแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

1) เกิดจากความกลัวต่อธรรมชาติ มนุษย์บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีอารมณ์ที่แปรปรวนเหมือนอารมณ์มนุษย์ที่บางครั้งดีบางครั้งร้าย บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีความรู้สึกนึกคิดหรือวิญญาณคล้ายมนุษย์ ทำให้มนุษย์คิดหาทางเอาอกเอาใจธรรมชาติ โดยหวังว่าหากธรรมชาติพอใจจะไม่ทำร้ายพวกตน หรืออำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อพวกตน เช่น ลัทธินับถือผีสงเทวดา

2) เกิดจากความปรารถนาเข้าถึงสัจธรรมของธรรมชาติ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์

3) เกิดจากลัทธิทางการเมือง เช่น ความเชื่อของลัทธิคอมมิวนิสต์

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นความเชื่อที่เกิดจากสมมุติฐาน การพยายามค้นหาคำตอบจากสิ่งที่ยังมนุษย์ไม่สามารถกำหนดขึ้นเองได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานพัฒนาต่อมาจนกลายเป็นศาสนาในที่สุด อย่างไรก็ตามสามารถจัดประเภทของความเชื่อได้ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อเรื่องวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ สองความเชื่อในตัวบุคคล สามความเชื่อตามหลักเหตุและผล และสี่กลุ่มเชื่อในหลักธรรมชาติสากลหรือเชื่อว่าไม่มีอำนาจพิเศษใด ๆ ทุกสิ่งเกิดขึ้นและเป็นไปโดยกฎเกณฑ์ธรรมชาติ

2.2.4 องค์ประกอบความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมของชาติพันธุ์

ในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ย่อมมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยของสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน ในสังคมวัฒนธรรมขนาดใหญ่จะประกอบขึ้นด้วยสังคมวัฒนธรรมย่อยหลาย ๆ ส่วน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตนเอง ในภาคอีสานของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีลักษณะเฉพาะและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมไปจากภูมิภาคอื่น ๆ ซึ่งมีผู้กล่าวถึงไว้แตกต่างกันในหลายแง่มุม

สังคมไทยเป็นสังคมหนึ่งที่ประกอบด้วยผู้คนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมประเพณี ซึ่งอยู่ร่วมกันภายใต้การปกครองของรัฐ แต่ในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ดังกล่าวนี้ก็มีทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งรัฐพยายามหลอมละลายความ

แตกต่างกันหลากหลาย โดยใช้นโยบายการสร้างชาติไทยให้เป็นหนึ่งของรัฐบาล เช่น ชาวเขา และชาวมาเลย์ เป็นต้น จนเป็นสาเหตุทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ โดยมีรูปแบบของความขัดแย้งและการต่อต้านที่แสดงออกของกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น การลุกขึ้นมาต่อสู้เพื่อวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ของกลุ่ม หรือประกาศถึงควมมีตัวตนแห่งอัตลักษณ์ดังกล่าว เพื่อเรียกร้องสิทธิและท้าทายต่อรองกับอำนาจครอบงำของรัฐ เป็นต้น²⁷ โดยต่างมีอัตลักษณ์แห่งความเป็นไทยหรืออัตลักษณ์แห่งชาติร่วมกันและมีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ไปตามบริบท สถานการณ์ และเงื่อนไขต่าง ๆ ที่พวกเขาต้องเผชิญ ในขณะที่เดียวกันก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ชาติพันธุ์เดิมของตนด้วย แต่ในทางตรงกันข้ามก็มีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มที่ถูกกลืนกลายวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เดิมของตนไปเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สังคมไทยเข้าสู่กระแสโลกาภิวัตน์ที่ความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีได้กระจายเข้าสู่ทุกพื้นที่ของทุกภูมิภาคในประเทศไทย

ชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้บริบทของกระแสโลกาภิวัตน์ดังกล่าว ซึ่งพวกเขาได้พยายามปรับตัวคล้อยตามไปกับบริบทเหล่านั้น โดยการฟื้นฟูวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ความเป็นชนเผ่าในแต่ละเขตพื้นที่ คือ ชนเผ่าส่วย ชนเผ่าเขมร ชนเผ่าลาว และชนเผ่าเยอ วัฒนธรรมและอัตลักษณ์บางส่วนสูญหายไป แต่ปัจจุบันมีการเพื่อฟื้นฟูความเป็นวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ให้คงไว้และรองรับกับกระแสการท่องเที่ยวของสังคม และเพื่อผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ที่พวกเขาจะได้รับจากการปรับตัวในครั้งนี้ โดยพวกเขาได้ใช้อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองที่มีอยู่เดิมและที่ฟื้นฟูขึ้นใหม่เป็นจุดขายให้แก่นักท่องเที่ยว โดยมีการนำเสนออัตลักษณ์ผ่านสถานที่ท่องเที่ยววิถีชีวิตและการแสดงทางวัฒนธรรมต่าง ๆ คือ วัฒนธรรมพื้นบ้าน ศิลปะการฟ้อนรำ ประเพณี และการละเล่นของชนสี่เผ่า แต่ทั้งนี้การนำเสนออัตลักษณ์ในบริบทของการท่องเที่ยวนั้นผู้วิจัยมองว่า ยังไม่เป็นที่นิยมและโดดเด่นเท่าที่ควร ควรปรับให้มีความสวยงาม แปลกใหม่และมีความตื่นตาตื่นใจมากขึ้นด้วย เช่น ด้านความเชื่อทางศาสนา ด้านพิธีกรรม และด้านวัฒนธรรม

ศรีสะเกษเป็นแหล่งอารยธรรมของชนสี่เผ่า คือ ส่วย เยอ เขมร และลาว ในอดีตชนเผ่าลาว เขมร เคยปกครองมาก่อน และต่อมาชาวส่วย กวยหรือกวยได้อพยพมาสร้างบ้านแปลงเมืองรวมถึงการปกครอง ส่วนชาวเยอเป็นชนกลุ่มหนึ่งก็คือกวยเยอ ต่อมาเรียก เยอ ชนทั้งสี่เผ่า มีภาษาพูดในท้องถิ่นของตนเองรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณี แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง งานประเพณีสี่เผ่าไทยศรีสะเกษหรืองานเทศกาลดอกคำวนวน (เดิม) เป็นงานประเพณีประจำปีที่ยิ่งใหญ่ทุกปีแสดงออกถึงประเพณีวัฒนธรรมที่ชาว 4 เผ่าได้อาศัยอยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี²⁸

²⁷ ยศ สันตสมบัติ, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายและการจัดการทรัพยากร, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์นพบุรี, 2554), หน้า 44-45.

²⁸ อุทัย สมวัฒน์, “ประเพณี 4 เผ่าไทยศรีสะเกษย้อนรอยวัฒนธรรมของบรรพชนอีสาน”, บ้านเมือง, 4 มีนาคม 2540, หน้า 11.

ผู้วิจัยได้ศึกษาความหมายของวัฒนธรรมจากเอกสารต่าง ๆ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

วัฒนธรรม คือ ส่วนประกอบที่สลับซับซ้อนทั้งหมดของลักษณะอันชัดเจนของจิตวิญญาณ วัตถุ สติปัญญา และอารมณ์ ซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นสังคมหรือหมู่คณะวัฒนธรรมมิได้หมายถึงเพียงศิลปะและวรรณกรรมเท่านั้นแต่หมายถึงฐานนิยมต่าง ๆ ของชีวิตสิทธิพื้นฐานต่าง ๆ ของมนุษย์ระบบนิยมขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา กล่าวว่า ชุมชนหมู่บ้านอีสานเป็นสังคมที่สืบทอดวัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ล้านช้าง อีสานเป็นดินแดนตอนปลายของวัฒนธรรมดังกล่าว อิทธิพลของกรุงเทพฯ มีน้อยมาก สมัยรัตนโกสินทร์ฝ่ายไทยถือว่าลาวและเมืองในอำนาจของลาว (อีสาน) ล้วนขึ้นต่อไทย แต่เป็นการแผ่อำนาจทางทหารเท่านั้น แต่ทางด้านวัฒนธรรมกรุงเทพฯ ยังไม่มีอิทธิพลต่ออีสานเลย²⁹

อภิศักดิ์ โสมอินทร์ ได้สรุปลักษณะสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสาน ในโลกทัศน์ของชาวอีสาน ไว้ดังนี้

- (1) สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตร สถาบันครอบครัวเริ่มจากขนาดเล็ก อยู่ในบ้านแบบอีสาน คือเป็นห้องโถงห้องเดียว ด้านตะวันออกมีหิ้งพระเรียกว่าห้องเปิง
- (2) การตั้งถิ่นฐานเป็นแบบกระจุก (Cluster) ใครตั้งบ้านเรือนอยู่ห่างเพื่อนจะถามกันว่า มีอะไรผิดปกติเกรงว่าชาวบ้านจะรู้ถึงสิ่งไม่ดี ชาวบ้านจึงมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมาก
- (3) สมาชิกในสังคมดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- (4) สังคมอีสานยึดเกาะกันโดยมีฮีต-คอง (จารีตประเพณี-ครองธรรม) ทำหน้าที่เป็นกฎระเบียบ
- (5) การดำเนินชีวิตของสังคมเกษตร ยึดถือปฏิบัติตามกรอบของ ฮีตสิบสอง หมุนเวียนเป็นวัฏจักรในรอบปี
- (6) สถาบันครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมที่สำคัญที่สุด การมีคู่ครองจึงต้องเห็นพ้องต้องกันทุกฝ่าย ลูกหลานเชื่อฟังผู้ใหญ่ในการแนะนำการเลือกคู่ครอง
- (7) นิยมยกย่องครอบครัวผัวเดียวเมียเดียว
- (8) สังคมชุมชนประกอบด้วยผู้คนจากหลายตระกูลรวมกัน ตระกูลหนึ่ง ๆ เรียกว่า "ชุม" แปลว่า สายเลือด สายตระกูลเดียวกัน ชาวอีสานให้ความสำคัญต่อระบบเครือญาติ หรือชุมอย่างยิ่ง เป็นการเห็นความสำคัญของพันธกรรมมากกว่าสิ่งแวดล้อม
- (9) ไม่ละเลยอิทธิพลและความสำคัญของสิ่งแวดล้อม

²⁹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สร้างสรรค์, 2541), หน้า 63-64.

- (10) ยกย่องนับถือคนที่จิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารี
- (11) ให้เกียรติและยอมรับนับถือสิทธิส่วนบุคคล ไม่ล่วงละเมิดซึ่งกันและกัน
- (12) ให้ความสำคัญต่อผู้ที่มีนาทำกินเป็นของตนเองไม่เช่าผู้อื่น ชอบบุกเบิกหาที่นาทำกินเป็นของตนเอง ถ้าเช่าที่นาเขาทำจะรู้สึกต้อยต่ำ วัตถุนั้นตรึงกันด้วยปริมาณข้าวในเล้า (ยุงข้าว) ยกเว้นพวกพ่อค้า หรือข้าราชการที่ไม่ได้ทำนาแต่มีรายได้ไว้ซื้อข้าวกิน
- (13) รู้จักการแบ่งปัน คือรู้จักให้และรับ สนใจและยกย่องการทำบุญให้ทาน
- (14) สังคมสอนให้พึ่งพาตนเองให้มากที่สุด แสดงความยินดีเมื่อผู้อื่นมีสุข โดยแสดงความ "อ่อน손" (ชื่นชม) อย่างจริงใจ
- (15) สังคมที่มีผู้ปกครองหลายคนมักมีปัญหาเพราะชาวอีสานไม่นิยมมีเจ้านายหลายคน
- (16) สังคมที่ดีต้องประกอบด้วยบุคคล 5 จำพวก คือ ผู้นำหรือหัวหน้า พระสงฆ์ข้าราชการ นักปราชญ์ และประชาชน
- (17) สังคมจะอยู่ถาวรยาวนาน นอกจากจะมีทรัพย์แล้วสังคมต้องประกอบไปด้วยทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรธรรมชาติที่เกื้อหนุน และต้องรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างฉลาด
- (18) เป็นสังคมใหญ่ คนมาก มีการอพยพไปตามที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ
- (19) สังคมอีสานกล้าหาญเราเอง มีความสุขบนความทุกข์ของตนเอง เอาตัวเองเป็นตัวตลก รู้จักนินทาตนเอง ซึ่งเป็นการประเมินตนเองไปในตัว
- (20) เชื่อผู้นำ ผู้เป็นหัวหน้า หัวหน้าว่าอย่างไรลูกน้องจะว่าตามโดยดุษณี
- (21) รักพวกพ้อง รักกลุ่ม อพยพไปอยู่ที่ไหนมักไปเป็นกลุ่ม
- (22) เป็นสังคมเปิดเผย ไม่มีลัทธิลึบคมใน ตรงไปตรงมา พูดจาไม่อ้อมค้อม³⁰
- คำว่า “วัฒนธรรม” มีผู้ให้ความหมายหลากหลายที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมสามารถมองได้หลายแง่หลายมุมแล้วแต่จะมองกันในแง่มุมใด แต่พอสรุปได้ว่า วัฒนธรรม คือ สิ่งที่มนุษย์คิดและสร้างขึ้นเพื่อเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของชาติพันธุ์สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวให้เกิดขึ้นในตนเองครอบคลุมสังคมและประเทศชาติ

2.2.5 ความเชื่อด้านศาสนา

ความเชื่อด้านศาสนาเป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานทางลัทธิศาสนาหลายอย่างเข้าด้วยกัน โดยเลือกสรรเอาเฉพาะส่วนที่สอดคล้องเหมาะสมกับชีวิตประจำวันและวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ก่อเกิดเป็นความเชื่อที่มีรูปแบบเฉพาะ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นไปตามหลักปรัชญาที่ถูกต้องของศาสนาใด และไม่ใช่ว่าความเชื่อถืออย่างงมงายไร้เหตุผลโดยสิ้นเชิง โดยหลักแล้วศาสนาชาวบ้านของชาวอีสานทั่วไปประกอบขึ้นด้วยรูปแบบความเชื่อ 3 อย่าง คือ การนับถือผี ความเชื่อทางพราหมณ์ และศรัทธาในพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ไม่มีความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งดำรงอยู่โดยอิสระ ต่างมีการผสมผสานและ

³⁰ อภิศักดิ์ โสมอินทร์, *โลกทัศน์อีสาน*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (ม.ป.ท. : ม.ป.พ., 2537), หน้า 73-88.

กลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน ในลักษณะของการเกื้อกูลอาศัยส่งเสริมกันและกันก่อให้เกิดเป็น ประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

(1) ความเชื่อ

ความเชื่อเป็นพื้นฐานของลัทธิทางศาสนา และเป็นที่มาของพิธีกรรม ดังนั้น หากจะศึกษาเกี่ยวกับศาสนาหรือประเพณีหรือพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อได้ เพราะหากรู้จักพื้นฐานความเชื่อของท้องถิ่นใด ๆ แล้ว การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นนั้นย่อมทำได้มากขึ้น ความเชื่อเป็นนามธรรมที่ไม่อาจจับต้องสัมผัสได้ด้วยอวัยวะหรือระบบสัมผัสส่วนใดของร่างกาย แต่ก็สามารถรับรู้สัมผัสได้จากสิ่งอื่น หรือกิจกรรมอื่นที่เกิดขึ้นเนื่องด้วยความเชื่อนั้น สำหรับในด้านความหมาย มีผู้ให้คำนิยามความหมายของความเชื่อเอาไว้แตกต่างกันไปดังนี้

รวิษ ปุณโณทก กล่าวว่า แม้ว่าพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลจากการสังคายนาล้านนาจะแผ่เข้าสู่ภาคอีสาน ซึ่งเป็นพุทธศาสนาที่มีหลักฐานสามารถตรวจสอบความถูกต้องของการปฏิบัติได้ แต่กลุ่มชนในอีสานก็สามารถปรับปรุงหลักธรรมให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ของตน มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องภูติผีปิศาจและปรัชญาทางพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน กล่าวคือ พิธีกรรมที่เนื่องด้วยความเชื่อทางวิญญาณพระสงฆ์และชาวบ้านได้ผนวกเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างแนบเนียน³¹

รวิษ ปุณโณทก ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตใต้สำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว³²

ธาดา สุทธิธรรม ทำการรวบรวมเรื่องราวพงศาวดารล้านช้าง ซึ่งเป็นเขตวัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสานปัจจุบัน พบว่า อาณาเขตของอาณาจักรล้านช้างในสมัยพระเจ้าสามแสนไทย (พ.ศ. 1916-1959) ครอบคลุมดินแดนภาคอีสานตอนบนลงมาถึงบริเวณที่ราบสูงโคราชด้วยจากพุทธศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมาจึงกล่าวได้ว่าพื้นที่ภาคอีสานที่เป็นดินแดนอาณาจักรล้านช้าง ได้แก่ พื้นที่ภาคอีสานตอนบน ตอนกลาง และจังหวัดอุบลราชธานี โดยชนเผ่าไทยจากอาณาจักรล้านช้างค่อย ๆ เข้ามาตั้งถิ่นฐานแทนชนชาวเขมรที่เคยมีอยู่เดิม ซึ่งลดประชากรลงจากความเสื่อมของราชอาณาจักร

³¹ รวิษ ปุณโณทก, *วรรณกรรมท้องถิ่น*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2525), หน้า 175.

³² รวิษ ปุณโณทก, *ทิศทางหมู่บ้านไทย*, (กรุงเทพมหานคร: เจริญการพิมพ์, 2531), หน้า 95.

กัมพูชา หรือถอยร่นกลับมายังดินแดนอีสานใต้ จนถึงพุทธศตวรรษ 23-24 ชนเผ่าไทยจากอาณาจักร ล้านช้างซึ่งทางอยุธยาเรียกว่า “ชาวลาว” ได้มีการเข้ามาตั้งถิ่นฐานมากขึ้น³³

เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวถึงระบบครอบครัวแบบพิเศษอีกอย่างหนึ่งของชาวอีสานไว้ว่า ชาวอีสานมีการจัดระบบความสัมพันธ์ที่ขยายกว้างออกไปจากสังคมเครือญาติที่เรียกว่า เครือญาติ สมมุติ เช่น ระบบพ่อแก้ว-ลูกแก้ว ที่มีการฝากตัวเป็นลูกเป็นพ่อระหว่างกัน การดำรงความสัมพันธ์หลัง หมอเหยาหน้า ที่ เช่น หมอเหยากับลูกแก้ว ลูกเลี้ยง พ่อล่ำกับคู่สมรส และระบบการผูกเสี่ยวระหว่าง คนอายุรุ่นราวคราวเดียวกัน เอกวิทย์ ณ ถลาง กล่าวอีกว่า วัฒนธรรมอีสานและวัฒนธรรมฝั่งตะวันออก แม่น้ำโขงมีความสัมพันธ์เชิงชาติพันธุ์และเชิงอำนาจใกล้ชิดกันมากวิถีชีวิตของสองฝั่งแม่น้ำโขงจึง ละม้ายคล้ายคลึงกันจนจำแนกความแตกต่างได้ยาก³⁴

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา กล่าวว่า ชุมชนหมู่บ้านอีสานเป็นสังคมที่สืบทอด วัฒนธรรมลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่ล้านช้าง อีสานเป็นดินแดนตอนปลายของวัฒนธรรมดังกล่าว อิทธิพลของกรุงเทพฯ มีน้อยมาก สมัยรัตนโกสินทร์ฝ่ายไทยถือว่าลาวและเมืองในอำนาจของลาว (อีสาน) ล้วนขึ้นต่อไทย แต่เป็นการแผ่อำนาจทางทหารเท่านั้น แต่ทางด้านวัฒนธรรมกรุงเทพฯ ยังไม่มี อิทธิพลต่ออีสานเลย³⁵

ศาสนาเป็นอีกรูปแบบหนึ่งในพัฒนาการของความเชื่อ ศาสนาทุกศาสนาย่อมเกิดขึ้นโดยมี ความเชื่อเป็นพื้นฐานสำคัญในเบื้องต้น เมื่อรวมเข้ากับองค์ประกอบอื่น ๆ อีกหลายประการจึงถูกจัดให้ เป็นศาสนา แต่ความเชื่อทุกอย่างมิได้จัดเป็นศาสนาเสมอไป และศาสนาเองก็เป็นเพียงรูปแบบหนึ่งของ ความเชื่อเท่านั้น ทั้งนี้ผู้ให้ความหมายของศาสนาไว้ดังนี้

สุชีพ ปุณฺณานุภาพ อธิบายว่า คำว่า “ศาสนา” แปลมาจาก “ศาสน” ในภาษาบาลี “ศาสน” ในภาษาสันสกฤต หมายถึง คำสั่งสอน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Religion” ซึ่งสันนิษฐานว่า มาจากภาษาละตินว่า “Religio” ซึ่งมาจากคำ 2 คำ คือ “Relegere” แปลว่า การปฏิบัติต่อ หรือการ เกี่ยวข้องด้วยความระมัดระวัง และคำว่า “Religare” แปลว่า ผูกพัน คือผูกพันกับพระเจ้าอีกอย่างหนึ่ง คำสั่งสอนที่นับว่าเป็นศาสนานั้นต้องประกอบด้วยความเชื่อในอำนาจที่มองไม่เห็นด้วยตาบางอย่าง หลัก ศีลธรรม จุดมุ่งหมายสูงสุดแห่งชีวิต และพิธีกรรมทางศาสนา โดยสุชีพได้สรุปความหมายของศาสนาไว้

³³ ธาดา สุทธิธรรม, *รูปแบบแผนผังชุมชนอีสานสายวัฒนธรรมไท*, (ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549), หน้า 6-7.

³⁴ เอกวิทย์ ณ ถลาง, *ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย*, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2540), หน้า 45.

³⁵ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา, *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์, 2541), หน้า 56-64.

3 ประการ คือ ศาสนาคือที่รวมแห่งความเคารพนับถืออันสูงส่งของมนุษย์ ศาสนาคือที่พึ่งทางจิตใจ และ ศาสนาคือคำสั่งสอน³⁶

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวถึงความเชื่อไว้ว่า ความเชื่อเป็นการยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตใจได้น้ำหนักของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ ที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้น ๆ แม้พลังอำนาจเหนือธรรมชาติไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัว³⁷

จ้านจ้ง อติวิฒนสิทธิ และคณะ ได้ให้ความหมายของศาสนาในเชิงสังคมวิทยาเอาไว้ว่า ศาสนารวมเอาหลักความเชื่อและการปฏิบัติทุกอย่างของบุคคลในสังคม ซึ่งดำเนินไปด้วยระบบเดียวกัน กล่าวคือ สมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับหลักการ ระเบียบประเพณี และการปฏิบัติตามหลักการในแนวที่ไม่แตกต่างกัน ฉะนั้น ศาสนาในแง่จึงเป็นความเชื่อและการปฏิบัติร่วมกัน (Shared belief and practice) หรือเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติอย่างเดียวกัน (A unified system of belief and practices) โดยมีการปฏิบัติหน้าที่ทั้งที่เกี่ยวกับโลกนี้และโลกหน้า³⁸

สรุปความได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือและปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสิ่งนั้นอาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ความเชื่อนั้นอาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลรองรับก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เชื่อถือในเหตุการณ์บางอย่าง หรือในสภาวะการณ์ที่บุคคลไม่สามารถตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ทั้งนี้เราสามารถสังเกตพฤติกรรมทางความเชื่อของแต่ละคนได้ด้วยการแสดงออกต่อความเชื่อนั้น ๆ

(2) การเกิดความเชื่อ

แม้ความเชื่อจะเป็นนามธรรม เป็นสภาวะของจิตใจที่บุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่ง จะมีต่อเหตุการณ์ เรื่องราว หรือบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้หรือไม่ได้ก็ตาม แต่ความเชื่อทำให้ความรู้สึกหรือจินตนาการที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย ความเชื่อมีที่มาหลากหลายดังต่อไปนี้

สาเหตุของการเกิดความเชื่อทางศาสนาและลัทธิว่าแบ่งออกเป็น 3 ประการ คือ

1) เกิดจากความกลัวต่อธรรมชาติ มนุษย์บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีอารมณ์ที่แปรปรวนเหมือนอารมณ์มนุษย์ที่บางครั้งดีบางครั้งร้าย บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีความรู้สึกนึกคิดหรือวิญญาณคล้ายมนุษย์ ทำให้มนุษย์คิดหาทางเอาอกเอาใจธรรมชาติ โดยหวังว่าหากธรรมชาติพอใจจะไม่ทำร้ายพวกตน หรืออำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อพวกตน เช่น ลัทธินับถือผีสงเทวดา

³⁶ สุชีพ ปุณฺณานุภาพ, **ประวัติศาสตร์ศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร: รวมสาสน์, 2541), หน้า 1-7.

³⁷ ธวัช ปุณโณทก, **ทิศทางหมู่บ้านไทย**, (กรุงเทพมหานคร: เจริญการพิมพ์, 2531), หน้า 95.

³⁸ จ้านจ้ง อติวิฒนสิทธิ และคณะ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549), หน้า 102.

- 2) เกิดจากความปรารถนาเข้าถึงสัจธรรมของธรรมชาติ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์
- 3) เกิดจากลัทธิทางการเมือง เช่น ความเชื่อของลัทธิคอมมิวนิสต์

ความเชื่อที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นความเชื่อที่เกิดจากสมมุติฐาน การพยายามค้นหาคำตอบจากสิ่งที่มีมนุษย์ไม่สามารถกำหนดขึ้นเองได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานพัฒนาต่อมาจนกลายเป็นศาสนาในที่สุด อย่างไรก็ตามสามารถจัดประเภทของความเชื่อได้ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ความเชื่อเรื่องวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ สองความเชื่อในตัวบุคคล สามความเชื่อตามหลักเหตุและผล และสี่ กลุ่มเชื่อในหลักธรรมชาติสากลหรือเชื่อว่าไม่มีอำนาจพิเศษใด ๆ ทุกสิ่งเกิดขึ้นและเป็นไปโดยกฎเกณฑ์ธรรมชาติ

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ ได้ให้ความหมายของศาสนาในเชิงสังคมวิทยาเอาไว้ว่า ศาสนารวมเอาหลักความเชื่อและการปฏิบัติทุกอย่างของบุคคลในสังคม ซึ่งดำเนินไปด้วยระบบเดียวกัน กล่าวคือ สมาชิกส่วนใหญ่ยอมรับหลักการ ระเบียบประเพณี และการปฏิบัติตามหลักการในแนวที่ไม่แตกต่างกัน ฉะนั้น ศาสนาในแง่นี้จึงเป็นความเชื่อและการปฏิบัติร่วมกัน (Shared belief and practice) หรือเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติอย่างเดียวกัน (A unified system of belief and practices) โดยมีการปฏิบัติหน้าที่ทั้งที่เกี่ยวกับโลกนี้และโลกหน้า³⁹

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือและปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสิ่งนั้นอาจมีตัวตนหรือไม่มีตัวตน ความเชื่อนั้นอาจมีเหตุผลหรือไม่มีเหตุผลรองรับก็ได้ แต่เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลที่เชื่อถือในเหตุการณ์บางอย่าง หรือในสภาวะการณ์ที่บุคคลไม่สามารถตอบข้อสงสัย หรือแก้ปัญหาข้อขัดข้องที่เกิดขึ้นกับตนเองได้ ทั้งนี้เราสามารถสังเกตพฤติกรรมทางความเชื่อของแต่ละคนได้ด้วยการแสดงออกต่อความเชื่อนั้น ๆ จะเห็นได้ว่าความเชื่อที่กล่าวมานี้ล้วนเป็นความเชื่อที่เกิดจากสมมุติฐาน การพยายามค้นหาคำตอบจากสิ่งที่มีมนุษย์ไม่สามารถกำหนดขึ้นเองได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานพัฒนาต่อมาจนกลายเป็นศาสนาในที่สุด อย่างไรก็ตามสามารถจัดประเภทของความเชื่อได้ 4 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ (1) ความเชื่อเรื่องวิญญาณและสิ่งเหนือธรรมชาติ (2) ความเชื่อในตัวบุคคล (3) ความเชื่อตามหลักเหตุและผล และ (4) กลุ่มเชื่อในหลักธรรมชาติสากลหรือเชื่อว่าไม่มีอำนาจพิเศษใด ๆ ทุกสิ่งเกิดขึ้นและเป็นไปโดยกฎเกณฑ์ธรรมชาติ

(3) องค์ประกอบของศาสนา

ศาสนาเมืององค์ประกอบหลายประการที่มากกว่าความเชื่อ และลัทธิความเชื่อทั่วไปตามทัศนะของนักวิชาการด้านศาสนากำหนดไว้มีหลายประการดังต่อไปนี้

นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ กล่าวถึงหลักเกณฑ์การพิจารณาองค์ประกอบว่าอะไรเป็นหรือไม่เป็นศาสนาว่า ประกอบด้วยองค์ประกอบ 7 ประการ คือ สิ่งเคารพบูชา (Supernatural and Natural Beings) ศรัทธาความเชื่อ (Belief) ความขลัง (Ritual) ความศักดิ์สิทธิ์และการลงโทษผู้ฝ่าฝืน

³⁹ อ้างแล้ว, จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยา, หน้า 102.

(Sacred) พิธีกรรม (Rites) กฎเกณฑ์ปฏิบัติ (Laws) และ ศาสดา ผู้ประกอบพิธี และผู้สืบทอดเจตนารมณ์ (Prophet)⁴⁰

ความเชื่อของศาสนาและลัทธิต่าง ๆ ไว้ 4 กลุ่ม ใหญ่ ๆ คือ

1) ประเภถนับถือผีบางเทวดา ถือเป็นลัทธิความเชื่อที่เก่าแก่ที่สุดประเภหนึ่งของมนุษยชาติ และยังจัดเป็นประเภทย่อยลงไปได้อีก 4 ประเภ คือ กลุ่มนับถือผีร้ายหรือซาตานกลุ่มนับถือผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ กลุ่มนับถือผีบรรพบุรุษ และกลุ่มนับถือผีวีรบุรุษวีรสตรี

2) ประเภถนับถือธรรมชาติ เชื่อว่าธรรมชาติมีความศักดิ์สิทธิ์โดยตนเอง ไม่เกี่ยวกับวิญญาณหรือภูตผีปิศาจที่สิงสู่อยู่ในนั้น แบ่งย่อยออกไปอีกเป็น 2 ประเภ คือ กลุ่มนับถือธรรมชาติเบื้องต้น เช่น ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ เมฆ เป็นต้น และกลุ่มนับถือธรรมชาติเบื้องล่าง เช่น พื้นดิน แม่น้ำ ภูเขา เป็นต้น

3) กลุ่มนับถือพระเจ้าหรือเทพเจ้า เชื่อว่าทุกสิ่งทุกอย่างเป็นไปตามประสงค์ของพระเจ้า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก เป็นผู้สามารถให้คนให้โทษต่อมนุษย์ได้ แบ่งเป็น 2 กลุ่มย่อย คือ กลุ่มนับถือพระเจ้าองค์เดียว และกลุ่มนับถือพระเจ้ายกกว่าหนึ่งองค์

4) ประเภที่ไม่มีพระเจ้า เชื่อว่าพระเจ้าไม่มีจริง ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดขึ้นตามกฎของธรรมชาติ และมนุษย์สามารถลิขิตชีวิตตนเองได้

จะเห็นได้ว่า ศาสนา หมายถึง ความเชื่อหรือความยึดถือในหลักการบางอย่างที่อาจเกิดขึ้นด้วยการบอกเล่า การสั่งสอน การเรียนรู้ การคาดคะเน ความรู้สึก หรือการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสต่าง ๆ ว่าเรื่องราว เหตุการณ์ ปรากฏการณ์ หรือคำสอนนั้น ๆ เป็นเรื่องจริง ความเชื่ออาจมีเหตุผลสามารถพิสูจน์ได้ หรือเป็นเรื่องลึกลับไม่สามารถอธิบายได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ แต่ทั้งนี้ความเชื่อใดจะถูกจัดว่าเป็นศาสนาย่อมมีองค์ประกอบตามเกณฑ์ที่กำหนดด้วย ศาสนา ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก คือ ต้องมีผู้ก่อตั้งหรือผู้ประกาศศาสนา เรียกว่า ศาสดา ต้องมีหลักการหรือคำสอนของศาสนานั้น ๆ เรียกว่า ธรรมะหรือคัมภีร์ต้องมีผู้เผยแผ่หรือผู้สืบทอดศาสนา เรียกว่า สาวก หรือนักบวช ต้องมีสถานที่ปฏิบัติกิจกรรมหรือเคารพทางศาสนา เรียกว่า ศาสนสถาน ต้องมีสัญลักษณ์ทางศาสนา และต้องมีหลักเกณฑ์ปฏิบัติ

(4) ความเชื่อผี พราหมณ์ พุทธ

ความเชื่อที่ถือเป็นพื้นฐานสำคัญ และมีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อย่างมาก ได้แก่ ความเชื่อ 3 รูปแบบ ที่มีหลักการ วิถีทางปฏิบัติ รูปแบบพิธีกรรม และความมุ่งหมายแตกต่างกัน แต่กลับสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลซึ่งกันและกันเป็น

⁴⁰ นิยพรรณ (ผลวัฒน์) วรรณศิริ, มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540), หน้า 268-269.

อย่างดี นั่นคือ การผสมผสานระหว่าง ลัทธิความเชื่อผี ลัทธิความเชื่อพราหมณ์ และความเชื่อทางพุทธศาสนา ความเชื่อทั้งสามมีลักษณะความเป็นมาและรายละเอียดดังนี้

ผี หมายถึง สิ่งที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ตายาย ผีเรือน ผีहां เรียกคนที่ตายไปแล้วว่า ผี⁴¹ ความเชื่อเรื่องผีและวิญญาณในประเทศไทย มีลักษณะเช่นเดียวกับประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือมีการยอมรับนับถือผีมาแต่ดั้งเดิมแล้ว โดยเฉพาะในภาคอีสานของไทย มีวัฒนธรรมประเพณีที่เกี่ยวกับการนับถือผีและวิญญาณจำนวนมาก และมีหลักฐานบ่งบอกถึงการสืบทอดความเชื่อนี้มาตั้งแต่ยุคโบราณ และยังคงเชื่อถือมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อผี ชีวิต และวิญญาณ เป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของสังคมมนุษย์ที่สืบทอดอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงยุคปัจจุบัน ปัญหาที่เกิดจากการดำรงชีวิตประจำวันบางปัญหาที่เกินขีดความสามารถของมนุษย์จะแก้ไขได้จึงพากันสร้างความเชื่อขึ้นมา โดยเชื่อว่ามีพลังอำนาจลึกลับแฝงเร้นเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นไปเพื่อป้องกันภัยพิบัติไม่ให้เกิดขึ้นกับตนมนุษย์จึงวิงวอนขอความช่วยเหลือจากพลังอำนาจลึกลับนั้น

สุจิตต์ วงษ์เทศ กล่าวถึงลักษณะพิธีกรรมความเชื่อผีว่า สมัยแรกผู้หญิงเป็นเจ้าของผู้ประกอบพิธีกรรม ใช้คนผู้ชายมาผูกมัดกับหลักหินทำพิธีบูชาขี้เถ้าเพื่อให้คอยปกป้องคุ้มครองเผ่าพันธุ์ สมัยหลังใช้สัตว์ เช่น ควาย วัว หรือหมูแทนคนจริง ๆ นี่เป็นระบบความเชื่อในคตินับถือผีบรรพบุรุษที่กลุ่มชนทั้งหลายในภูมิภาคอุษาคเนย์ถือปฏิบัติต่อกันมา⁴²

บุญยงค์ เกศเทศ กล่าวว่า คติความเชื่อเรื่องผีนั้นชาวอีสานเชื่อกันว่าผีมีอยู่สองกลุ่มใหญ่ กลุ่มหนึ่งเป็นผีประเภทแผ่คุณความดี ช่วยคุ้มครองปกป้องภัยพิบัติทั้งปวงที่จะมาล้ากราย ตลอดจนดูแลรักษาชุมชนให้เกิดสันติสุข ขณะเดียวกันก็อาจบันดาลให้เกิดความเดือดร้อนยุ่งยากได้หากผู้ใดล่วงละเมิดขาดความยำเกรง กลุ่มผีดังกล่าวมี ผีเจ้า ผีนาย ผีบ้าน ผีเรือน ผีปู่ย่า ผีมหัศจรรย์หลักเมือง ผีฟ้า ผีแถน หรือผีที่ชาวบ้านนับถือเฉพาะถิ่น ส่วนผีก่อกลุ่มหนึ่งเป็นผีร้ายที่คอยมุ่งทำลาย เปียดเบียนให้เกิดโทษภัยอยู่เนื่อง ๆ เช่น ผีปอบ ผีเปรต ผีहां เป็นต้น⁴³

กล่าวได้ว่า การเกิดขึ้นของลัทธิความเชื่อผีนั้นเป็นเพราะความรู้สึกหวาดกลัวต่ออำนาจเหนือธรรมชาติ มนุษย์จึงต้องหาที่พึ่งเพื่อความมั่นคงของชีวิตด้วยวิธีกลับเข้าไปสวามิภักดิ์ต่อสิ่งที่พวก

⁴¹ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น, 2546), หน้า 735.

⁴² สุจิตต์ วงษ์เทศ, เบื้องหลังและวัฒนธรรมอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: ศิลปะวัฒนธรรมฉบับพิเศษ, 2543), หน้า 25.

⁴³ บุญยงค์ เกศเทศ, “ตอนปู่ตา ป่าวัฒนธรรมอีสาน”, ใน ปกิณกะไทยคดีพนธ์, (มหาสารคาม: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542), หน้า 62-66.

เขารู้สึกหวาดกลัวนั้น ด้วยหวังว่าเมื่อพวกเขาทำการอ่อนน้อมบูชาแล้ว อำนาจเหล่านั้นจะเห็นใจไม่ทำร้าย และอำนวยความสะดวกให้ได้ซึ่งผลประโยชน์บางอย่างที่ร้องขอ การที่คนในสังคมหนึ่ง นับถือผีหรือวิญญาณเหนือธรรมชาตินั้น หาใช่ความเชื่อที่มั่งคั่งไร้อารยะแต่ประการเดียว แต่ภายในความเชื่อในสิ่งที่ไม่สามารถอธิบายหรือพิสูจน์ได้เหล่านั้น ผียังมีบทบาทควบคู่กับการสร้างวัฒนธรรมชุมชนตลอดมาสามารถแบ่งบทบาทได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ดังนี้ หนึ่ง บทบาทในการสร้างบรรทัดฐานควบคุมสังคม ซึ่งหมายถึงบทบาทในเชิงโครงสร้างหน้าที่ทำให้สังคมดำรงกฎระเบียบที่สังคมวางไว้ได้โดยไม่มีผู้ใดล่วงละเมิด และสอง บทบาทในการสร้างความมั่นคงด้านจิตใจ หมายถึง ความเชื่อสามารถเป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนได้ในยามที่รู้สึกหวาดกลัว หรือรู้สึกไม่มั่นคงในชีวิต

2.2.6 ภูมิปัญญาด้านความเชื่อของชาวอีสาน

ภูมิปัญญา (Indigenous Knowledge) เป็นรากเหง้าของความรู้อันเป็นบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมของมนุษยชาติ ภูมิปัญญาก่อให้เกิดการประดิษฐ์คิดค้น ปรับปรุง พัฒนาวิทยาการใหม่ ๆ แทนที่ของเก่าไม่ขาดสาย มีการเรียนรู้และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า มิใช่เพียงสติปัญญาของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง แต่หมายถึงองค์ความรู้ที่เป็นสมบัติเฉพาะของเผ่าพันธุ์

อัจฉรี จันทมูล และบุญชู ศรีเวียงยา ให้ความหมายของ “ภูมิปัญญา” ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Wisdom” ซึ่งมีความหมายว่า ความรู้ ความสามารถ ความเชื่อ ความสามารถทางพฤติกรรม และความสามารถในการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และการกระทำของบุคคลในท้องถิ่นที่นำมาใช้เป็นแนวทางแก้ปัญหา หรือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยมีการสืบสานและถ่ายทอดต่อ ๆ กันมา⁴⁴

จารุวรรณ ธรรมวัตร กล่าวว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสานมีรากเหง้าหลากหลายผสมผสานอย่างกลมกลืนระหว่างศาสนาชาวบ้าน สภาพภูมิศาสตร์ สภาพแวดล้อม และกระบวนการทางสังคม และได้แบ่งภูมิปัญญาอีสานออกเป็นภูมิปัญญาด้านการผลิต ภูมิปัญญาด้านประเพณี ภูมิปัญญาด้านภาษา ภูมิปัญญาด้านหัตถกรรม ภูมิปัญญาด้านสถาปัตยกรรม ภูมิปัญญาด้านดนตรีและการแสดงพื้นเมือง ภูมิปัญญาเรื่องการรักษาโรคแผนพื้นบ้าน ภูมิปัญญาด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และภูมิปัญญาของพระวัดป่า⁴⁵

สุกัญญา สมจิตศรีปัญญา กล่าวว่า ฮีตสิบสองเป็นประเพณีที่กำหนดโดยพระภิกษุในศาสนาพุทธ เพื่อวางไว้เป็นหลักสำหรับหมู่คณะนำไปปฏิบัติให้เกิดความสุข ความเจริญรุ่งเรืองแก่บ้านเมือง

⁴⁴ อัจฉรี จันทมูล และบุญชู ศรีเวียงยา, ลวดลายและการพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาต่อการจัดการผ้าทอพื้นเมืองที่ส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองแก่ชุมชนท้องถิ่น : ศึกษากรณีผ้าลายสร้อยดอกหมากในจังหวัดมหาสารคาม, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549), หน้า 39-43.

⁴⁵ จารุวรรณ ธรรมวัตร, วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน, (มหาสารคาม: ม.ป.ท., 2538), หน้า 2.

สำหรับฮีดลิสสองเน้นแนวทางการปฏิบัติจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อผีสาบเทวดา และศาสนาพุทธเป็นสำคัญ⁴⁶

จะเห็นได้ว่า ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ สติปัญญา ที่บรรพชนได้สั่งสมผ่านประสบการณ์ของการลองผิดลองถูก การแก้ไขปรับปรุง และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องยาวนาน จนกลายเป็นมรดกที่ทรงคุณค่า และเป็นทรัพยากรที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตในช่วงเวลานั้นมากที่สุด จนกว่าจะมีวัฒนธรรมหรือวิทยาการแบบใหม่ผ่านเข้ามา และเกิดกระบวนการปรับกระบวนการทัศนทางภูมิปัญญาให้ทันสมัยที่สุดอีกครั้งหนึ่ง โดยภูมิปัญญาของคนอีสานนั้นเกิดขึ้นจากสภาพการดำเนินชีวิตในท่ามกลางธรรมชาติที่บีบคั้น จึงเกิดเป็นภูมิปัญญาด้านการหาอยู่หากินในทุก ๆ สาขาอาชีพ นอกจากนั้นความเชื่อก็มีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างภูมิปัญญาให้แก่บรรพบุรุษอีสาน โดยเป็น ภูมิปัญญาในการผสมผสานความเชื่อเพื่อดำรงวัฒนธรรมทางความเชื่อทั้งแบบเก่าที่เคยประพฤติปฏิบัติมายาวนานและแบบใหม่ที่เห็นว่าดีมีเหตุผลเข้าด้วยกันได้อย่างกลมกลืนและเกื้อกูลกัน

ศาสนาในบริบทประเทศไทยนั้น มีลักษณะเฉพาะที่เกิดขึ้นภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและนิสัยใจคอของคนไทย ซึ่งในประวัติศาสตร์ชาติอันยาวนานได้ผ่านการเรียนรู้แลกเปลี่ยน รับเอาและดัดแปลงผสมผสานกับวัฒนธรรมที่มาจากภายนอกตลอดเวลา จึงทำให้ศาสนาชาวบ้านไทยประกอบขึ้นด้วยความเชื่อหลากหลายรูปแบบ ความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ ก่อนที่จะรับเอาศาสนาพุทธเข้ามานั้น ความเชื่อเดิมของคนไทยแท้จริงเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอิทธิพลกับวิถีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นผีฟ้า ผีแถน ผีป่า ผีเมือง หรือผีบรรพบุรุษ ซึ่งนับเป็นเรื่องราวที่ปรากฏในการรับรู้ของคนชนชาติพันธุ์ไทยอย่างแพร่หลาย แสดงออกมาทั้งที่เป็นการบอกเล่าต่อ ๆ กันมา หรือการจดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร รวมไปถึงขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อในเรื่องราวเหล่านี้อย่างชัดเจน ความเชื่อของคนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็เหมือนกับชนชาติอื่นในสมัยโบราณ คือ เชื่อในสิ่งที่มองไม่เห็นตัวตน โดยเข้าใจว่ามีฤทธิ์อำนาจอยู่เหนือคน อาจดลบันดาลให้ดีหรือให้ร้ายแก่คนได้ ความเชื่อเช่นนี้ คือ ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ (Supernatural) ที่มีอาจพิสุจน์ได้ด้วยวิธีการวิทยาศาสตร์ แต่ความเชื่อเช่นนี้มีอิทธิพลเหนือความคิด และการกระทำของคนไม่ว่าจะเป็นยุคสมัยใด ความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติบางชนิดอาจจัดอยู่ในรูปของศาสนาดั้งเดิม (Primitive Religion) ก่อนจะพัฒนามาเป็นศาสนาใหญ่ ๆ ในปัจจุบัน แต่ความเชื่อบางอย่างก็ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาแต่อย่างใด

จะเห็นได้ว่า ศาสนาในบริบทของคนอีสาน เป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมความเชื่อแบบดั้งเดิมคือการนับถือธรรมชาติและสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ กับความเชื่อที่เข้ามาใหม่ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมทางความเชื่อที่แพร่มาจากอินเดีย นั่นคือความเชื่อของศาสนา

⁴⁶ สุภณ สมจิตศรีปัญญา, “ฮีดลิสสอง คองลิสสี่ จากต้นฉบับโบราณ”, ใน เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการไทยคดีวิชาการ 35, (กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์, 2536), หน้า 42-48.

พราหมณ์-ฮินดู และพุทธศาสนา ซึ่งมีหลักคำสอนที่มุ่งเน้นในสภาวะของจิตใจ ทำให้สามารถผสมผสานเข้าด้วยกันได้เป็นอย่างดีกับความเชื่อที่มีการยึดถือมาแต่เดิม ภาคอีสานโดยภาพรวมไม่ได้แตกต่างจากรูปแบบความเชื่อของภูมิภาคอื่น ๆ มากนัก คือได้รับอิทธิพลจากลัทธิความเชื่อผี ศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้รายละเอียดประเพณีพิธีกรรมบางอย่างก็มีความแตกต่างออกไป ดังที่มีผู้กล่าวไว้ว่า ชาวอีสานมีความเชื่อถือศรัทธาในศาสนาพุทธค่อนข้างมาก ถึงแม้จะมีความเข้าใจในหลักคำสอนไม่ลึกซึ้ง แต่ก็มีความผูกพันในเรื่องการทำความดีละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้สงบ ขณะเดียวกันชาวอีสานก็มีความเชื่อถือในเทพเจ้าของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เช่น พระอินทร์ พระพรหม และพระยม ว่าสามารถบันดาลให้มีความสุขและประสบความสำเร็จได้ ส่วนความเชื่อผีสาเกตเวดานั้นชาวอีสานต่างก็มีความเชื่อถือในเรื่องนี้อยู่มาก ชาวอีสานมีแบบแผนในการดำเนินชีวิตส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากการนับถือศาสนา โดยเคารพศรัทธาในองค์พระพุทธรูปเจ้าและพระสงฆ์สาวกของพระพุทธรูปเจ้า ยึดมั่นปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธรูปเจ้า มีความศรัทธาแรงกล้าในการที่จะเป็นผู้สืบศาสนา และพยายามปฏิบัติตนเป็นพุทธมามกะที่ดี แต่ขณะเดียวกันการปฏิบัติพิธีกรรมในชีวิตประจำวันมาจากคติพราหมณ์

จะเห็นได้ว่า ศาสนาที่ชาวบ้านในภาคอีสานนิยมยึดถือปฏิบัติ เป็นศาสนาในลักษณะศาสนาแบบชาวบ้าน คือ ประกอบด้วยความเชื่อดั้งเดิมในเรื่องผีสาเกต เวทนา ความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติทางไสยศาสตร์ ลัทธิพราหมณ์ และพระพุทธศาสนาในระดับโลกียะ ซึ่งเป็นระดับที่ช่วยในการจัดระเบียบสังคม แม้ว่าพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลจากการสังคายนาล้านนาจะแผ่เข้าสู่ภาคอีสานซึ่งเป็นพุทธศาสนาที่มีหลักฐานสามารถตรวจสอบความถูกต้องของการปฏิบัติได้ แต่กลุ่มชนในอีสานก็สามารถปรับปรุงหลักธรรมให้เข้ากับสภาพความเป็นอยู่ของตน มีการผสมผสานระหว่างความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจและปรัชญาทางพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืน

2.2.7 พิธีกรรมทางศาสนา

ประเพณีและพิธีกรรม คือ เครื่องบ่งชี้ถึงรูปแบบทางความเชื่อ เพราะเมื่อบุคคลมีความเชื่ออย่างไร ย่อมแสดงลักษณะทางความเชื่อของตนให้ปรากฏผ่านการกระทำ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า ประเพณีพิธีกรรม คือ ลักษณะทางรูปธรรมของความเชื่อซึ่งเป็นนามธรรม ดังที่มีผู้รู้กล่าวไว้ดังนี้

ประเพณีเป็นแบบแผนของกิจกรรมทางสังคมที่มนุษย์ทำขึ้น เกิดจากความเชื่อทางพุทธศาสนา มีทั้งจารีตประเพณี ขนบประเพณีธรรมเนียมประเพณี และประเพณีท้องถิ่น ประเพณีทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันความสามัคคี ตลอดจนความปลอดภัยของชีวิต ประเพณียังสอนให้คนรู้จักการละ เคารพพระบอวสุโดยแสดงออกในรูปของการประกอบพิธีกรรม พิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมมนุษย์กำหนดพิธีกรรมขึ้นเพื่อสนองตอบทางด้านอารมณ์ จิตใจ และความเชื่อถือ เคารพบูชา การแสดงออกโดยใช้สัญลักษณ์ในการสื่อความหมายตามความเชื่อนั้น บางครั้งไม่อาจแสดงเหตุผลตามหลักเกณฑ์ของความจริงได้ พิธีกรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น มีส่วนต่าง ๆ ที่มนุษย์ปรุงแต่งและประกอบกันขึ้นเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรม ตกทอดเป็นมรดกแล้วหลายชั่วอายุคน

พิธีกรรมเป็นวัฒนธรรมที่คนในสังคมได้สร้างขึ้น เพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงทางจิตใจ มีความหวังและเชื่อว่าพิธีกรรมต้องนำไปสู่ผลที่คาดหวัง ทำให้เกิดความเป็นสวัสดิมงคล อยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมจะมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเพราะพิธีกรรมต้องมาจากพื้นฐานของความเชื่อ ไม่ว่าจะเป็น ความเชื่อด้านใด ความเชื่อนั้นชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้กำหนดขึ้นจนเป็นประเพณีดั้งเดิมสืบทอดกันมา มีแบบแผนการกระทำเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จนเป็นที่ยอมรับของสังคมทั่วไป โดยได้แบ่งพิธีกรรมออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ พิธีกรรมส่วนบุคคล และพิธีกรรมของชุมชน

ธิดา โมสิกรัตน์ และจำนงค์ ทองประเสริฐ กล่าวว่า แต่เดิมนั้นพิธีกรรมทำเฉพาะตัวบุคคล และภายในกลุ่มเล็ก ๆ ต่อมาได้จัดระเบียบแล้วกลายมาเป็นเรื่องของส่วนรวม คนในสังคมได้ประพฤติก และถือปฏิบัติตามความคิดความเชื่อของตนและสังคม ทำให้เกิดเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตอย่าง เดียวกัน พิธีกรรมจึงเป็นประเพณีส่วนรวม ประเพณีของสังคมได้ผนวกเอาพิธีกรรมเข้ามารวมไว้เป็น แบบแผนการประพฤติปฏิบัติของหมู่คณะ ซึ่งแตกต่างกันออกไปในท้องถิ่นแต่ละถิ่น ประเพณีอาจ ประกอบด้วยประเพณีย่อย ๆ หลายประเพณี⁴⁷

จะเห็นได้ว่า ประเพณีพิธีกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ มีความเหมือนกันหรือแตกต่างกัน มาจาก สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ดังนั้น ประเพณี ส่วนรวมของชาติส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเหมือนกันทุกท้องถิ่น แต่จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของ ประเพณี ประเพณีส่วนรวมนี้ได้แก่ ประเพณีการบวช ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการเกิด และยังได้ กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ว่าเกิดจากปัจจัย 3 ประการ คือ

(1) สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไป

(2) สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากวิถีชีวิตของคนในสังคม ดังนั้น คนในสังคมคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร เชื่ออย่างไร ก็จะแสดงออกมาให้ปรากฏในรูปของภาษาประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่น ตลอดจนสิ่งอื่น ซึ่งคนในสังคมสร้างขึ้นและถ่ายทอดไว้

(3) สิ่งแวดล้อมทางสังคม เนื่องจากสังคมประกอบไปด้วยคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อาศัยอยู่ใน เขตแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นประจำ เป็นเวลานานพอสมควร มีการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม และ ขณะเดียวกันก็มีการกำหนดขอบเขตและบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน ย่อมทำให้ประเพณี แตกต่างกันไปด้วย

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประเพณีที่มีมาในสังคมไทยแต่โบราณเกี่ยวเนื่องด้วยระบบความเชื่อหลาย อย่าง ทั้งอำนาจเหนือธรรมชาติ เชื่อในพระพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ ประเพณีได้แยกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

⁴⁷ ธิดา โมสิกรัตน์ และจำนงค์ ทองประเสริฐ, "ศาสนาและพิธีกรรมของไทย", ใน เอกสารการสอนชุด วิชาไทยคดีศึกษา หน่วยที่ 8-15, พิมพ์ครั้งที่ 8, (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543), หน้า 38-39.

(1) จารัตประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมถือว่าถ้าใครในสังคมฝ่าฝืน หรือดเว้นไม่ทำตาม ก็เป็นความผิดและชั่ว จารัตประเพณีเป็นข้อบังคับทางจรรยา หรือศีลธรรมของสังคม

(2) ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่สังคมได้ตั้งหรือวางไว้เป็นระเบียบแบบแผนขึ้นไว้ โดยตรงหรือทางอ้อม โดยตรงวางเป็นระเบียบไว้ชัดเจน ส่วนทางอ้อม ไม่ได้เขียนไว้ชัดเจนเป็นแต่เพียง ได้รับการสืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน เช่น วิถีรดน้ำดำหัวแบบชาวเหนือ

(3) ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่ได้รับการประพฤติปฏิบัติสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน ไม่ค่อยจะมีโทษเมื่อใครไม่ปฏิบัติตาม เป็นประเพณีท้องถิ่นของแต่ละท้องถิ่นนั้น ประเพณีในระบบความเชื่อ ได้แก่ พิธีกรรมทางศาสนาและไสยศาสตร์มีอิทธิพลต่อความมั่นคงทางจิตใจและความ เป็นปึกแผ่นของสังคม

ความเชื่อเป็นพื้นฐานของลัทธิทางศาสนา ไม่ว่าประเทศใด ศาสนาใดก็ตามล้วนมีความเชื่อ และพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น หากจะศึกษาเกี่ยวกับศาสนาหรือพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อได้ เพราะหากรู้จักพื้นฐานความเชื่อของท้องถิ่นใด ๆ แล้ว การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อหรือพิธีกรรมของท้องถิ่นนั้นย่อมทำได้ง่ายมากขึ้น แม้ความเชื่อจะเป็นนามธรรม เป็นสภาวะของจิตใจที่บุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่งจะมีต่อเหตุการณ์ เรื่องราว หรือ กลุ่มบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้หรือไม่ได้ก็ตาม แต่ความเชื่อหาใช่ความรู้สึกหรือจินตนาการ ที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย อาจเกิดได้จากสิ่งเหล่านี้ คือ

(1) เกิดจากความกลัวต่อธรรมชาติ มนุษย์บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีอารมณ์ที่แปรปรวน เหมือนอารมณ์มนุษย์ ที่บางครั้งดี บางครั้งร้าย บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีความรู้สึกนึกคิดหรือวิญญาณ คล้ายมนุษย์ ทำให้มนุษย์คิดหาทางเอาอกเอาใจธรรมชาติ โดยหวังว่าหากธรรมชาติพอใจจะไม่ทำร้าย พวกตน หรืออำนวยความสะดวกต่อพวกตน เช่น ลัทธิที่ให้ความเคารพนับถือผีสงเทวดา เป็นต้น

(2) เกิดจากความปรารถนาเข้าถึงสัจธรรมของธรรมชาติ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และอีกหลาย ๆ ศาสนา เป็นต้น

(3) เกิดจากลัทธิทางการเมือง เช่น ความเชื่อของลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิความเชื่อแบบเผด็จการ เป็นต้น

สำหรับในสังคมไทย ความเชื่อเรื่อง “ผี” และ “วิญญาณ” เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในสังคมไทยยึดถือกันอยู่ก่อนได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากอินเดีย ซึ่งอาจแบ่งประเภทตามคุณลักษณะ ออกเป็น 2 ลักษณะ กล่าวคือ “ผีดี” กับ “ผีร้าย” หรือแบ่งตามลักษณะที่มาได้ 3 ประเภท คือ

(1) ผีที่เกิดจากคนที่ตายไปแล้ว เช่น ผีหลอก ผีเปรต ผีกระสือ เป็นต้น

(2) ผีที่เกิดเองและยังอาศัยอยู่ในโลก เช่น ผีเรือน ผีเจ้าที่ ผีกองกอย หรือเทวดาที่สิงสถิตอยู่ตามต้นไม้ เหล่านี้เป็นต้น และ

(3) ผีที่เกิดขึ้นเองแต่มีโลกของตัวเองอยู่ต่างหาก เช่น ท้าวเวสสุวรรณ พระยามัจจุราช ยมบาล เป็นต้น

ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับเอาอารยธรรมหรืออิทธิพลมาจากอินเดีย แล้วนำมาผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมทางสังคมของไทย โดยความเชื่อในลัทธิศาสนาพราหมณ์เป็นความเชื่อเก่าแก่ได้แพร่เข้ามาในยุคต้นประวัติศาสตร์ ศาสนาพราหมณ์นั้น เป็นศาสนาที่เคารพบูชาที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับเทพเจ้าหลายองค์ โดยมีเทพเจ้าที่สำคัญที่สุดสามองค์ กล่าวคือ

- (1) พระพรหม คือ ผู้สร้างสรรพสิ่ง
- (2) พระศิวะ คือ ผู้ทำลาย และ
- (3) พระวิษณุ คือ ผู้ปกป้องรักษา

ต่อมาได้เกิดนิกายสำคัญในศาสนาพราหมณ์ 2 นิกาย คือ ไศวนิกายและไวษณพนิกาย โดยไศวนิกายนับถือพระศิวะว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุด ส่วนไวษณพนิกายนับถือพระวิษณุว่าเป็นเทพเจ้าสูงสุด อิทธิพลของศาสนาพราหมณ์ที่แพร่มาจากเขมรครอบคลุมทั้งภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคกลางของประเทศไทย ในระยะแรกศาสนาพราหมณ์ยังคงนับถือกันแต่เพียงชนชั้นสูง และเป็นศาสนาของทางราชการ ส่วนประชาชนคนนับถือพุทธศาสนาหรือนับถือทั้งพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ การแสดงออกทางความเชื่อแบบพราหมณ์มักเป็นเรื่องพิธีกรรม อิทธิปาฏิหาริย์ การอ้อนวอนขอพรบวงสรวงในเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์เดช เชื่อว่าเทพเจ้าเหล่านี้สามารถบันดาลให้สำเร็จตามความมุ่งหมายปรารถนา ในปัจจุบันจึงนิยมการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ เครื่องเซ่นตามความเชื่อของตนเอง ส่วนศาสนาพุทธ เป็นศาสนาที่มีองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาเอกของโลก ภายหลังที่พระองค์ตรัสรู้แล้วทรงค้นพบตัวเองว่า การเกิด แก่ เจ็บ และตาย นั้นเป็นทุกข์ ดังนั้น เพื่อที่จะดับทุกข์และให้ถึงซึ่งความหลุดพ้นตามหลักของศาสนาพุทธ พระพุทธองค์จึงเน้นสอนให้คนทำความดี ละเว้นความชั่วร้ายทั้งปวง และฝึกฝนอบรมจิตใจของตนให้สูงขึ้นและให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลาย ประมาณ พ.ศ. 234 ในสมัยที่ พระเจ้าอโศกมหาราช เป็นกษัตริย์ที่มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า มีการส่งพระสมณทูตออก เผยแผ่พุทธศาสนาในต่างแดนทั่วทุกสารทิศ โดยในดินแดนสุวรรณภูมิให้พระโสณเถระและพระอุตตรเถระเป็นหัวหน้า นำหลักธรรมคำสอนของศาสนาพุทธที่มีการปฏิบัติจริงเข้ามาเผยแผ่ ก่อให้เกิดการตั้งมั่นเจริญรุ่งเรืองและแพร่ขยายตัวไปทั่วทั้งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ トラบจนถึงปัจจุบัน

สำหรับในภาคอีสาน พระพุทธศาสนาเริ่มเข้าสู่ล้านช้างครั้งแรกในสมัยเจ้าฟ้าจ๋มขึ้นครองราชย์ที่เมืองหลวงพระบาง (พ.ศ. 1896-1936) โดยนางแก้วเกงยา พระอัครมเหสีของเจ้าฟ้าจ๋มเกิดความสนใจเมื่อเห็นชาวเมืองฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเพื่อบูชาผีฟ้า ผีแถน จึงขอให้เจ้าฟ้าจ๋มอัญเชิญพระพุทธศาสนามาจากหลายๆ ประเทศ อาทิ เช่นจากกัมพูชา พม่า และศรีลังกา เป็นต้น ซึ่งเป็นพุทธศาสนานิกายหินยานแบบลังกาวงศ์ นับจากนั้นมาศาสนาพุทธได้เข้ามาตั้งมั่นและเผยแผ่คำสอน

ซึ่งสอดคล้องผสมกลมกลืนกับความเชื่อดั้งเดิมของชนเผ่าได้เป็นอย่างดี ทำให้คนไทยในภาคอีสานซึ่งเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของล้านช้าง ในอดีตนับถือพุทธศาสนาควบคู่กับความเชื่อทางไสยศาสตร์และโหราศาสตร์มาตั้งแต่เริ่มแรกนับ เป็นที่มาของการเกิดขึ้นของความเชื่อที่มีการผสมผสานกันอย่างลงตัวที่เรียกว่า ศาสนาชาวบ้านกับการประกอบพิธีกรรม ศาสนาชาวบ้านของชาวอีสาน จึงเป็นการผสมผสานของคตินิยมท้องถิ่น คือ พุทธศาสนาระดับที่ชาวบ้านปฏิบัติในชีวิตประจำวัน คือ ทาน ศีล และภavana กับศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อผีต่าง ๆ เช่น ผีแถน หรือผีฟ้า ผีเชื้อ ผีนา ผีไร่ ผีป่า เป็นต้น คติความเชื่อเหล่านี้เป็นพื้นฐานสำคัญในการประกอบอาชีพรวมถึงเป็นตัวกำหนดการกระทำของบุคคล และสังคม ถือเป็นภูมิปัญญาอันชาญฉลาดที่บรรพบุรุษของชาวอีสานสืบทอดไว้ให้ลูกหลานหลายชั่วอายุคน

พิธีกรรมด้านความเชื่อต่าง ๆ ในภาคอีสานมีทั้งพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันและประเพณีตาม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ แต่ประเพณีที่ถือได้ว่าเป็นความโดดเด่น และถือเป็นลักษณะเฉพาะของภูมิภาคก็คือ ประเพณี ฮีตสิบสองคองสิบสี่ คำว่า “ฮีต” เป็นคำย่อของ “จารีต” ฮีตสิบสอง ก็คือจารีตที่ปฏิบัติกันในแต่ละเดือนของรอบปี ตรงกับคำว่า ประเพณีสิบสองเดือนของภาคกลางนั่นเอง เป็นประเพณีที่ปฏิบัติหมุนเวียนไปอย่างสอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปตามฤดูกาล และในแต่ละเดือนก็แฝงไว้ด้วยความเชื่อในลัทธิศาสนากับวิถีชุมชนของชาวอีสานได้เป็นอย่างดี ชาวอีสานเชื่อถือในประเพณีฮีตสิบสองมาก และมีการปฏิบัติกันมาอย่างต่อเนื่อง บางท้องที่ปฏิบัติกันจนครบทั้งสิบสองเดือน คือ ใน 1 ปี จะมีประเพณีที่สำคัญทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นในทุก ๆ เดือน บางท้องที่ปฏิบัติกันเป็นบางฮีตหรือบางบางครั้งบางคราว จะมีบางท้องที่เท่านั้นที่ได้สืบทอดมาประเพณีทางวัฒนธรรมใด ๆ ไว้เลย

พื้นฐานทางอุดมการณ์ของชาวอีสาน เกิดจากการผสมผสานของระบบความเชื่อหลัก 3 ประการ คือพุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผี โดยแสดงออกผ่านการดำเนินชีวิต พิธีกรรม และจารีตของชุมชน ค่านิยมหลักมักเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการทำมาหากิน คือ การแก้ปัญหาปากท้อง การแสวงหาที่ทำกิน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน มีระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นแรงยึดเหนี่ยว เมื่อพิจารณาถึงลงไปรายละเอียดแล้วจะพบว่า ประเพณีที่ชาวอีสานทำอยู่ส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมคลี่คลายมาจากลัทธิพราหมณ์และการนับถือผี มีเพียงพิธีกรรมบางอย่างเท่านั้นที่เป็นพุทธศาสนาโดยแท้ และประเพณีฮีตสิบสองก็มีการผสมผสานความเชื่อแบบต่าง ๆ ในแต่ละเดือนเช่นเดียวกัน

จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อแรกเริ่มเป็นประชาชนส่วนมากอพยพมาจากประเทศเพื่อนบ้าน คือ ลาว เขมร หรือมาจากจังหวัดใกล้เคียง กล่าวคือ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดอุบลราชธานีในปัจจุบัน ซึ่งได้รับอิทธิพลหรืออารยธรรมจากประเทศเพื่อนบ้าน จนกลายเป็นจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านวัฒนธรรม ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมสี่เผ่าในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ย่อมมี

ลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยของสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคม วัฒนธรรมขนาดใหญ่จะประกอบขึ้นด้วยสังคมวัฒนธรรมย่อยหลาย ๆ ส่วน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ในภาคอีสานของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีลักษณะเฉพาะและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมไปจากภูมิภาคอื่น ๆ ศาสนา คำสอน สวด ศาสนสถาน และพิธีกรรมความเชื่อของชาวบ้าน เป็นรูปแบบความเชื่อที่มีการผสมผสานทางลัทธิศาสนาหลายอย่างเข้าด้วยกัน โดยเลือกสรรเอาเฉพาะส่วนที่สอดคล้องเหมาะสมกับชีวิตประจำวัน และวิถีวัฒนธรรมของท้องถิ่น ก่อเกิดเป็นความเชื่อที่มีรูปแบบเฉพาะ ไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นไปตามหลักปรัชญาที่ถูกต้องของศาสนาใด และไม่ใช่ว่าความเชื่ออย่างงมงายไร้เหตุผลโดยสิ้นเชิง โดยหลักแล้วศาสนาและความเชื่อชาวบ้านของชาวอีสานทั่วไป ประกอบขึ้นด้วยรูปแบบความเชื่อ 3 อย่าง คือ การนับถือผี ความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ และศรัทธาในพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้ไม่มีความเชื่อใดความเชื่อหนึ่งดำรงอยู่โดยอิสระ ต่างมีการผสมผสานและกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกันและกัน ในลักษณะของการเกื้อกูลอาศัยส่งเสริมกันและกัน ก่อให้เกิดเป็นประเพณีและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น

ความเชื่อเป็นพื้นฐานของลัทธิทางศาสนา ไม่ว่าประเทศใด ศาสนาใดก็ตามล้วนมีความเชื่อและพิธีกรรมที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้น หากจะศึกษาเกี่ยวกับศาสนาหรือพิธีกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งย่อมไม่อาจละเลยที่จะทำความเข้าใจเรื่องความเชื่อได้ เพราะหากรู้จักพื้นฐานความเชื่อของท้องถิ่นใด ๆ แล้ว การจะทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อหรือพิธีกรรมของท้องถิ่นนั้นย่อมทำได้ง่ายมากขึ้น แม้ความเชื่อจะเป็นนามธรรม เป็นสภาวะของจิตใจที่บุคคลหรือกลุ่มคนหนึ่งจะมีต่อเหตุการณ์ เรื่องราว หรือกลุ่มบุคคลหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นเรื่องที่พิสูจน์ได้หรือไม่ได้ก็ตาม แต่ความเชื่อหาใช่ความรู้สึกหรือจินตนาการที่เกิดขึ้นอย่างเลื่อนลอย อาจเกิดได้จากสิ่งเหล่านี้ คือ

(1) เกิดจากความกลัวต่อธรรมชาติ มนุษย์บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีอารมณ์ที่แปรปรวนเหมือนอารมณ์มนุษย์ ที่บางครั้งดี บางครั้งร้าย บางกลุ่มคิดว่าธรรมชาติมีความรู้สึกนึกคิดหรือวิญญาณคล้ายมนุษย์ ทำให้มนุษย์คิดหาทางเอาอกเอาใจธรรมชาติ โดยหวังว่าหากธรรมชาติพอใจจะไม่ทำร้ายพวกตน หรืออำนวยความสะดวกประโยชน์ต่อพวกตน เช่น ลัทธิที่ให้ความเคารพนับถือผีสงเทวดา เป็นต้น

(2) เกิดจากความปรารถนาเข้าถึงสัจธรรมของธรรมชาติ เช่น ศาสนาพุทธ ศาสนาพราหมณ์ และอีกหลายๆ ศาสนา เป็นต้น

(3) เกิดจากลัทธิทางการเมือง เช่น ความเชื่อของลัทธิคอมมิวนิสต์ ลัทธิความเชื่อแบบเผด็จการ เป็นต้น

ในยุคปัจจุบัน จังหวัดศรีสะเกษและสังคมชนบทโดยทั่วไป ถูกวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นเขารุกราน สังคมชนบท ถูกเปลี่ยนเข้าสู่ยุคพัฒนาทางวัตถุอย่างฉับพลัน ชนบทธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นถูกเหยียบย่ำว่าเป็นของต่ำทรามล้าสมัย เยาวชนและคนรุ่นใหม่หลงใหลกระแสวัฒนธรรมภายนอก จนหลงลืมวัฒนธรรมอันเป็นรากเหง้าของตัวเอง ประเพณีที่ยังปฏิบัติกลายเป็นเพียงเครื่องสนองความ

บันฑิตที่ฉาบฉวย กุศโลบายดั้งเดิม คือ การปลูกฝังจิตสำนึกทางสังคม วัฒนธรรมถูกละเลย ทำให้คุณธรรมและจริยธรรมของผู้คนลดน้อยลง สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนาสูญเสียบทบาทในการอบรม ให้ความรู้ และปลูกฝังศีลธรรม นำไปสู่ค่านิยมและพฤติกรรมที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ค่านิยมที่ตึงตังและภูมิปัญญาท้องถิ่นถูกละเลย มีการสืบทอดน้อย ระบบคุณค่าของสังคมในเรื่องจิตสาธารณะ ความเอื้ออาทร และการช่วยเหลือกันเริ่มเสื่อมถอย เนื่องจากกิจกรรมประเพณีที่ดำเนินไปเพื่อส่วนรวมไม่ได้รับการเอาใจใส่ ซึ่งในที่สุดอาจนำมาสู่ภาวะของการ ลมสลายทางวัฒนธรรมที่บรรพชนใช้เวลาสั่งสมมายาวนานได้สิ้นสุดลงในที่สุด การที่จะดำรงสังคมวัฒนธรรมของชาวอีสานให้มั่นคงต่อไปได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการเอาใจใส่ และมีการจัดการที่ถูกต้อง การพัฒนาต่าง ๆ ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานที่มั่นคง หาใช่การพัฒนาที่ขาดจากฐานเดิมซึ่งจะทำให้สั่นคลอนได้ง่าย ทั้งนี้ให้อยู่ในบริบทของสังคมและชุมชนทั้งของอดีตและปัจจุบัน มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชนตามที่เป็นจริง มีการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่อย่างเหมาะสม ย่อมจะสามารถดำรงสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นอันดีงามให้มั่นคงต่อไปได้

จะเห็นได้ว่า พื้นฐานทางอุดมการณ์ของชาวอีสาน เกิดจากการผสมผสานของระบบความเชื่อหลักสามประการ คือ พุทธศาสนา ศาสนาพราหมณ์ และการนับถือผี โดยแสดงออกผ่านการดำเนินชีวิต พิธีกรรม และจารีตของชุมชน ค่านิยมหลักมักเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการทำมาหากิน คือ การแก้ปัญหาปากท้อง การแสวงหาที่ทำกิน และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในชุมชน มีระบบครอบครัวและเครือญาติเป็นแรง ยึดเหนี่ยว เมื่อพิจารณาถึงลงไปรายละเอียดแล้วจะพบว่า ประเพณีที่ชาวอีสานทำอยู่ส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่มีพิธีกรรมคลี่คลายมาจากลัทธิพราหมณ์และการนับถือผี มีเพียงพิธีกรรมบางอย่างเท่านั้นที่เป็นพุทธศาสนาโดยแท้ และประเพณีฮิตสิบสองก็มีการผสมผสานความเชื่อแบบต่าง ๆ ในแต่ละเดือนเช่นเดียวกัน ความเชื่อของมนุษย์จึงเกิดจากการพยายามค้นหาคำตอบให้กับปรากฏการณ์ต่าง ๆ รอบตัว ที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยข้อจำกัดของความรู้ในช่วงเวลานั้น อันเป็นสาเหตุทำให้มนุษย์เกิดความหวาดกลัว เกิดความสงสัย และความต้องการเอาชนะ จึงสร้างสมมุติฐานขึ้นมาเพื่ออธิบายสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น และพัฒนาเป็นความเชื่อถือสืบต่อกันมา

2.2.8 ประเพณีท้องถิ่นอีสาน

ชาวอีสานมีการปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ตามความเชื่อของตนหลายประการทั้งที่เป็นประเพณีพิธีกรรมส่วนบุคคล ประเพณีพิธีกรรมของส่วนรวม ประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของชีวิต ประเพณีเกี่ยวกับภาระทางศาสนา ประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากิน และประเพณีพิเศษที่จัดขึ้นในโอกาสเฉพาะเท่านั้น ประเพณีท้องถิ่นของชาวอีสานได้รับอิทธิพลโดยตรงจากวัฒนธรรมล้านช้าง ซึ่งมีความเกี่ยวพันกันทางสายเลือดและเขตแดนทางการเมืองมาตั้งแต่อดีต โดยคลี่คลายมาจากลัทธิความเชื่อทางพราหมณ์และผิอย่างเข้มข้นมากกว่าพุทธศาสนา ประเพณีส่วนใหญ่เกี่ยวพันกับช่วงวัยของชีวิตและวิถีการทำมาหากิน อันเป็นผลมาจากระบบการผลิตภาคเกษตรที่ต้องอาศัยการพึ่งพาธรรมชาติ

ชาวอีสานเรียกขนบธรรมเนียมประเพณีนี้ว่า ฮีต-คอง ถือเป็นเสมือนธรรมนูญชีวิตให้ทุกคนร่วมกันปฏิบัติตามเพื่อความสงบสันติและความอุดมสมบูรณ์ของชุมชน

ประเพณีฮีตสิบสอง ชาวอีสานมีการนับถือประเพณีในระบบฮีต-คองอย่างเคร่งครัดมาแต่โบราณ ระบบ ฮีตสิบสอง-คองสิบสี่ เป็นการผสมผสานวิถีการดำเนินชีวิตเข้ากับความเชื่อทางศาสนาอย่างกลมกลืนก่อให้เกิดลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมประเพณี ที่สามารถนำไปใช้ได้ในระบบต่าง ๆ คล้ายกับเป็นกฎหมาย หรือธรรมเนียมปฏิบัติทางสังคม ที่ซ่อนอยู่ภายในประเพณีอีกชั้นหนึ่ง ดังที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร นักวิชาการด้านคติชนอีสานได้กล่าวไว้ว่า ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวอีสานเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยรักษาสภาพสังคมและสถานภาพของสังคมให้คงอยู่ และเป็นเครื่องเสริมสร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในหมู่ชาวอีสานเมื่อมีโอกาสประกอบกิจตามประเพณีในแต่ละเดือนร่วมกัน ประเพณีนั้นเรียกว่า “ฮีตสิบสอง” หรือจารีตประเพณี 12 ประการ⁴⁸

ฮีตสิบสอง เป็นประเพณีที่ชาวอีสานนิยมยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ และยังคงปฏิบัติมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นการกิจกรรมที่จัดหมุนเวียนไปตามสภาพวิถีชีวิตและฤดูกาล ประชาชนอีสานได้เรียบเรียงประเพณีฮีตสิบสองไว้มีดังนี้⁴⁹

เดือนอ้ายหรือเดือนเจียง ทำบุญเข้ากรรม เป็นเดือนที่พระสงฆ์เข้าปริวาสกรรมสารภาพความผิดพลาดของตนต่อหน้าคณะสงฆ์ เป็นโอกาสที่ประชาชนจะทำบุญ

เดือนยี่ ทำบุญคูณลาน เพื่อเป็นมงคลแก่ข้าวเปลือก

เดือนสาม ทำบุญข้าวจี่ ข้าวเหนียวปั้นนั้นชโลมด้วยน้ำอ้อยผสมไข่ ช่างในใส่ น้ำอ้อยไว้ก่อนนำไปอังไฟ ร่วมกันทำก่อนนำไปถวายพระพร้อมด้วยอาหารคาวหวาน

เดือนสี่ ทำบุญพระเวสหรือบุญมหาชาติ ถือว่าบุญนี้สำคัญ ชาวบ้านจะพยายามทำให้ลูกขึ้นตอนทุกอย่าง เป็นการพึ่งเทศน์ว่าด้วยเนื้อหาเรื่องพระจริยาวัตรของพระพุทธเจ้า

เดือนห้า ทำบุญสงฆ์หรือตรุษสงกรานต์ จะมีการสงฆ์น้ำพระ และผู้ใหญ่ที่นับถือ มีการทำบุญก่อพระเจดีย์ทราย สาดน้ำเล่นกัน และถือว่าเป็นวันปีใหม่นะด้วย

เดือนหก ทำบุญบั้งไฟ จะมีการแข่งขันกันจุดบั้งไฟเพื่อขอฝนจากแถน มีการแห่บั้งไฟเพื่อความสวยงามและสนุกสนาน ล้อเลียนสังคม รวมทั้งพูดจาลามกและทำเครื่องเล่นเป็นสัญลักษณ์ทางเพศมาแห่แหนโดยไม่ถือว่าเป็นของหยาบคาย

เดือนเจ็ด ทำบุญชำระหรือบุญบูชาบรรพบุรุษ เป็นการทำบุญเพื่อระลึกถึงผู้มีพระคุณด้วยการนิมนต์พระมาสวดมนต์ในพิธีเช่นสรวงหลักเมือง หลักบ้าน ผีปู่ตา ผีเมือง ผีตาแฮก

เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา ชาวบ้านจะร่วมกันหล่อเทียนประจำพรรษา จนเป็นที่รู้จักกันดี นั่นคือบุญประเพณีแห่เทียนพรรษาของชาวอุบลราชธานี

⁴⁸ จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชาวบ้านอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, 2540, หน้า 5.

⁴⁹ สำลี รักสุทธี, ฮีตสิบสองคองสิบสี่, (กรุงเทพมหานคร: พ.ศ.พัฒนา จำกัด, 2549), หน้า 112.

เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน เป็นการนำห่ออาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ไปวางไว้ตามพื้นดิน เพื่ออุทิศแก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว และถวายภัตตาหารแก่พระเณร

เดือนสิบ ทำบุญข้าวสาก (สลากภัต) หรือเรียกว่า บุญเดือนสิบ ผู้ถวายภัตตาหารจะเขียนชื่อลงในบาตร พระสงฆ์จับสลากได้ชื่อของผู้ใดคนนั้นเป็นผู้ถวายภัตตาหารและเครื่องไทยทาน เพื่ออุทิศบุญให้กับผู้ตาย

เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษา หรือเรียกอีกอย่างว่าทำบุญจุดประทีป เป็นที่มาของประเพณีไหลเรือไฟ

เดือนสิบสอง ทำบุญกฐิน คำว่า “กฐิน” เป็นคำภาษาบาลี หมายถึง ไม้สะดึง คือ ไม้ที่ทำเป็นกรอบสำหรับซึ่งผ้าเวลาจะเย็บผ้า เพื่อดึงซึ่งผ้าให้ตึงจะได้เย็บง่าย บุญกฐินจึงเป็นการทำบุญที่ต้องนำผ้าไปถวายพระเป็นสำคัญ จัดเป็นวินัยกรรมอย่างหนึ่งซึ่งสงฆ์ต้องทำในจีวรกาล มีกำหนดระหว่างวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 จนถึงวันเพ็ญเดือน 12 เรียกว่าบุญเดือนสิบสอง

ในจำนวนประเพณี 12 เดือนของชาวอีสานนี้ นักปราชญ์ชาวอีสานได้จำแนกประเภทไว้ตามจุดมุ่งหมาย หรือความเชื่อหลักในการกระทำ ได้ 4 ประเภทดังนี้

(1) ประเพณีที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีทั้งหมด 6 เดือน คือ เดือนเจียง เดือนสาม เดือนสี่ เดือนแปด เดือนสิบเอ็ด และเดือนสิบสอง

(2) ประเพณีที่เกี่ยวกับการทำมาหากิน เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของผลผลิตในไร่นา ตลอดจนความบริบูรณ์ของฝน มีทั้งหมด 3 เดือน คือ เดือนยี่ เดือนหก และเดือนสิบ ซึ่งเป็นความเชื่อตามแบบธรรมชาตินิยม (Animism) หรือความเชื่อเกี่ยวกับผิวนั่นเอง

(3) ประเพณีเกี่ยวกับขวัญและกำลังใจในการดำรงชีวิตของคนในสังคมหรือในหมู่บ้านให้อยู่เป็นสุข มีทั้งหมด 2 เดือน คือ เดือนห้า และเดือนเจ็ด ซึ่งจะมีลักษณะของความเชื่อถือผีผสมกับพิธีกรรมแบบพราหมณ์อยู่ในประเพณีเดียวกัน

(4) ประเพณีเกี่ยวกับความกตัญญูและระลึกถึงบรรพบุรุษ มี 2 เดือน คือ เดือนเก้า และเดือนสิบ ซึ่งจะผสมความมุ่งหมายเพื่อความอุดมสมบูรณ์และแสดงความกตัญญูด้วย⁵⁰

สรุปได้ว่า ฮีตสิบสอง หมายถึง จาริตประเพณีที่ชาวอีสานจัดกระทำขึ้นเป็นประจำหมุนเวียนไปในแต่ละเดือนของรอบปี มีความสอดคล้องสัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิตและสภาพแวดล้อมของแต่ละฤดูกาล ซึ่งตรงกับคำศัพท์ในภาษากลางว่า ประเพณีสิบสองเดือน แต่ทั้งนี้ ฮีตสิบสองของภาคอีสานมีลักษณะเฉพาะ มีความแตกต่างในรายละเอียดจากประเพณีของภาคกลาง มีเพียงประเพณีบางอย่างเท่านั้นที่คล้ายคลึงกัน ฮีตสิบสอง มิใช่เป็นเพียงประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อกิจกรรมด้านนันทนาการ หรือเป็นพิธีกรรมรองรับความเชื่อทางศาสนาเพียงอย่างเดียว แต่เนื้อแท้ของระบบฮีต-คอง ในภาคอีสาน ยังทำ

⁵⁰ สุเทพสารคุณ (สุนันท์ เพชรเลื่อน), พระครู และคณะ, **มรดกไทยอีสานฉบับสมบูรณ์**, (ขอนแก่น: ขอนแก่นคัลนนานาธรรม จำกัด, 2544), หน้า 286.

หน้าที่เสมือนกฎหมายที่คอยบังคับควบคุมให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติตาม หากผู้ใดหรือชุมชนใดไม่ปฏิบัติ ย่อมถูกมองว่ากำลังมีพฤติกรรมไปในทางที่ผิดบาป ย่อมได้รับคำตำหนิติเตียนหรือการลงโทษทางสังคม ดังคำกล่าวที่มีมาตั้งแต่โบราณว่า “ผิดฮีต ผิดคอง” นั่นเอง

2.3 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบเป็นองค์ความรู้ในการเก็บ ข้อมูลภาคสนาม และใช้ในการวิเคราะห์หรืออภิปรายผลข้อมูลการวิจัย เพื่อทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในมิติที่ แตกต่าง หรือสอดคล้องกันกับงานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนแล้วต่อไป

2.3.1 เอกสารทั่วไป

สมมาตร ผลเกิด ทำการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ส่วย พบว่า ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตเป็นพิธีกรรม เกี่ยวกับวิถีของบุคคลหรือสังคมที่ยึดถือกันมานาน และยังเป็นประเพณีที่มีอิทธิพลต่อสังคม ได้แก่ ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด ประเพณีงานบวช และประเพณีงานศพ⁵¹

สมภาร พรหมทา กล่าวในหนังสือ ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับ เรื่องศาสนา ศาสนากับปัญหาจริยธรรมในโลกสมัยใหม่ การอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีหลายศาสนา การ ประยุกต์ศาสนาเข้ากับกายใจและสังคม การประยุกต์คำสอนของศาสนาเข้ากับชีวิต การพัฒนาคุณภาพ จิตใจผ่านความรักเพื่อนมนุษย์ การประยุกต์ศาสนธรรมเข้ากับชีวิตผ่านการสร้างจิตสำนึกในทางสังคม⁵²

อานนท์ อาภาภิรม ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมออกเป็น 2 ประเภท สรุปได้ดังนี้

1. วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ วัตถุอันเกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ เช่น จาน ช้อน ส้อม ตีกรามบ้านช่อง ถนนหนทาง ตลอดจนผลงานทางศิลปกรรมของมนุษย์ต่าง ๆ เช่น ภาพวาด รูปปั้น เป็นต้น

2. วัฒนธรรมที่ไม่เกี่ยวกับวัตถุ ได้แก่ แบบแผนแห่ง พฤติกรรมความคิด ความเชื่อ ภาษา ศิลปกรรม ปรัชญา วัฒนธรรมของชาวไทยภาคใต้ที่ปรากฏในจิตรกรรมฝาผนังอุโบสถภาคใต้ โดยสรุป ประเภทของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น ส่วนที่ก่อประโยชน์ด้านความสุขทางใจ เรียกว่า วัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ คติความเชื่อ ศาสนา ค่านิยม เป็นต้น อย่างไรก็ตามวัฒนธรรมทั้งสองประเภทนี้ต่างก็หลือล้ำกันอยู่ แบ่งแยกไม่ขาดจากกันและวัฒนธรรมของสังคมหนึ่งๆ ก็มีพร้อมทั้งสองที่สมดุลกันไม่มากหรือน้อยไป

⁵¹ สมมาตร ผลเกิด, "ครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลง : กรณีชาติพันธุ์ส่วย", ใน วัฒนธรรมกับการ พัฒนาทางเลือกของของสังคมไทย เล่ม 2, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2541), หน้า 55-90.

⁵² สมภาร พรหมทา, ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานและ ประเมินผลอุดมศึกษา, 2549).

ข้างใดข้างหนึ่ง ความสมดุลนี้จะขึ้นอยู่กับดุลพินิจของสังคม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมทั้งสองต่างก็มีความสำคัญเสมอกัน⁵³

2.3.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระอุดมปิฎก และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอุดรดิตถ์" จากการศึกษาพบว่า การศึกษาอัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการศึกษาพัฒนาที่มีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดอุดรดิตถ์ ที่มีกลุ่มเป้าหมายอยู่ในพื้นที่ที่มีต้นทุนการผลิตเดิมที่คาดว่าจะสามารถผลักดันให้เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถต่อยอดเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจการค้าเสรี ผ่านเส้นทางจุดเศรษฐกิจการค้าใหม่ นั่นคือ "จุดผ่านแดนถาวรด่านภูมู" สร้างอาชีพ ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนได้ ภายใต้กรอบการดำเนินงานที่ประยุกต์ใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พระราชดำรัส ของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 และเป็นแนวทางการอนุรักษ์ สืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ สามารถเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในระดับประเทศ และระดับสากลต่อไป⁵⁴

พระมหาถนอม อานนโท, ดร., พระครูศรีปัญญาวิกรม, ดร. และปิยวัฒน์ คงทรัพย์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "คุณค่าและอิทธิพลของกลุ่มปราสาทขอมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์" จากการศึกษาพบว่า การสร้างปราสาทขอมเริ่มแรกเป็นการสร้างตามคติความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ทำให้เกิดอัตลักษณ์ประจำท้องถิ่นของจังหวัดบุรีรัมย์ ที่โดดเด่นของปราสาทขอม มาสร้างสรรคงานฝีมือ และของที่ระลึก เป็นแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง ทำให้บุคคลยอมรับปฏิบัติตามในสิ่งที่ตนพบเห็น และมีความเชื่อในความศักดิ์สิทธิ์ของปราสาท⁵⁵

พระครูสารกิจโกศล, ดร. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม : ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม" ผลการวิจัยพบว่า การศึกษาและการทำความเข้าใจในพิธีกรรมตามมิติทางมานุษยวิทยา จะทำให้เข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชนเจ้าของพิธีกรรม ตลอดจนเห็นถึงวิถีคิดในการปฏิบัติการทางพิธีกรรม ซึ่งเป็นเทคโนโลยีของ

⁵³ อานนท์ อาภาภิรม, สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2519, หน้า 94-95.

⁵⁴ พระอุดมปิฎก และคณะ, การศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอุดรดิตถ์, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560, หน้า 4-5.

⁵⁵ พระมหาถนอม อานนโท, ดร., พระครูศรีปัญญาวิกรม, ดร. และปิยวัฒน์ คงทรัพย์, คุณค่าและอิทธิพลของกลุ่มปราสาทขอมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556, หน้า ก.

วิธีคิดที่แสดงออกถึงการสื่อสารทางความคิดเกี่ยวกับสำนักแห่งความเป็นประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของกลุ่มชนนั้น ๆ ด้วย อันเป็นมิติที่แตกต่างไปจากการศึกษาทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ทั่วไป⁵⁶

พระครูใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ดร. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทเยาวชนในประเพณีแห่เทียนพรรษา : บทสะท้อนช่องว่างของกระบวนการการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมของไทยส่วนใหญ่เป็นวัฒนธรรมที่ดัดงาได้มีการสืบทอดวัฒนธรรมกันมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน ซึ่งในปัจจุบันวัฒนธรรมไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา เนื่องจากวัฒนธรรมได้รับอิทธิพลจากชาวต่างชาติเข้ามา ทำให้วัยรุ่นไทยในปัจจุบันได้จดจำวัฒนธรรมไทยที่เปลี่ยนแปลง ซึ่งทางกระทรวงวัฒนธรรมได้มีการจัดโครงการต่าง ๆ เพื่อฟื้นฟูวัฒนธรรมไทยให้ดีขึ้นโดยเน้นในเรื่องการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยให้วัยรุ่นไทยมีส่วนร่วมและปลูกฝังวัฒนธรรมที่ดีให้แก่วรุ่นไทยในปัจจุบันได้ปฏิบัติตาม เพื่อเป็นที่เชิดหน้าชูตาให้แก่ประเทศให้ชาวต่างชาติที่มาท่องเที่ยวเห็นถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของประเทศไทยและประทับใจในวัฒนธรรมไทย⁵⁷

บุญช่วย สุทธิรักษ์ และอเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การวิจัยเพื่อพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก” ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์และการสืบสานอัตลักษณ์ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน ในขั้นตอนการสร้างองค์ความรู้สำหรับพัฒนาครูในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก โดยการดำเนินการ 4 ขั้นตอน คือ การสังเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ การตรวจสอบกระบวนการเรียนรู้โดยผู้เชี่ยวชาญ การทดลองใช้กระบวนการเรียนรู้ และการสรุปกระบวนการเรียนรู้ เป็นต้น⁵⁸

คิด วรณดี, ดร. ได้ศึกษาในงานวิจัยเรื่อง “ความเชื่อขันหมากเบ็งในวัฒนธรรมชาวอีสาน : กรณีศึกษาอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อ แนวคิด และทฤษฎีภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการประดิษฐ์เครื่องสักการะขันหมากเบ็งและคติธรรมในขันหมากเบ็งของชาวอีสาน อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย การประดิษฐ์เครื่องสักการะนี้มีเพียง 2 รูปแบบ คือ ขันหมากเบ็งรูปแบบ 5 ชั้น และขันหมากเบ็งรูปแบบ 8 ชั้น ขันหมากเบ็งนอกจากจะเป็นเครื่องสักการะในพิธีกรรมต่าง ๆ แล้ว ขันหมากเบ็งยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยสั่งสอน เตือนสติให้คนทำ

⁵⁶ พระครูสารกิจโกศล, ดร. และคณะ, พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม : ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 53.

⁵⁷ พระครูใบฎีกาสุพจน์ ตปสีโล, ดร. และคณะ, บทบาทเยาวชนในประเพณีแห่เทียนพรรษา : บทสะท้อนช่องว่างของกระบวนการการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดอุบลราชธานี, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558, หน้า 31.

⁵⁸ บุญช่วย สุทธิรักษ์, ดร. และอเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์, การวิจัยเพื่อพัฒนาครูภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก, รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2555, หน้า ง.

ความดี มีความสามัคคี โดยผ่านการปลูกฝังจิตสำนึกของการมีส่วนร่วม และความเชื่ออันบริสุทธิ์ด้วยความหมายของการประดิษฐ์เครื่องสักการะชั้นหมากเบ็งนี้ และถือเป็นแบบอย่างการรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสาน⁵⁹

ไพรินทร์ ณ วันนา ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่นกับการส่งเสริมภูมิปัญญาล้านนา” จากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถของชุมชนที่สั่งสมสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต ซึ่งเป็นประสบการณ์ที่ชาวบ้านนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพ สามารถดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างสงบสุข โดยมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคม เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลทั่วไป⁶⁰

พูนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์, รศ. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา” จากการศึกษาพบว่า แนวคิดของคนล้านนาเกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้มีความคิดที่จะทำให้บ้านเมือง ผู้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม จึงน้อมนำเอาคำสั่งสอนตามหลักธรรมมาผสมผสานเป็นพิธีกรรมสืบชะตาขึ้นมา ซึ่งเป็นความเชื่อที่ฝังลึกมา 4 ประการ

(1) ความเชื่อในพุทธานุภาพ ชาวล้านนามีความเชื่อว่า พุทธานุภาพแผ่ด้วยตบะและเดชที่ช่วยปกป้องคุ้มภัยกันให้รอดพ้นจากสรรพสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ เพราะพุทธานุภาพที่เปี่ยมด้วยพระมหาเมตตา พระมหากรุณาธิคุณ จะเกื้อหนุนให้ประสบผลสำเร็จ

(2) ความเชื่อในธรรมมานุภาพ ความเชื่อในธรรมมานุภาพนั้น สืบเนื่องมาจากเรื่องอายุวัฒนะกุมารในขณะที่มีการสืบชะตา ผู้ร่วมพิธีต่างน้อมใจเข้าสู่พระธรรม ไม่มีการกระทำที่เป็นกายทุจริต วจีทุจริต และมโนทุจริต เป็นการประพฤติกุศลธรรมตามคติความเชื่อที่ว่า “ธมโม หเวธมฺมจาริ” แปลว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมตามนัยคติความเชื่อในเรื่องอายุวัฒนะกุมาร

(3) ความเชื่อในสังฆานุภาพ ชาวล้านนาต่างมีความเชื่อและนับถือเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญและความเชื่อมั่นใน “สังฆรัตน” โดยชาวล้านนาจะใช้สรรพนามเรียกขานพระสงฆ์ว่า “ครูบา” บ้าง “สังฆเจ้า” บ้าง ด้วยความเคารพและศรัทธา

(4) ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ จะมีพิธีกรรมสวดแทรกเข้ามา เช่น การสร้างบ้านใหม่ต่าง ๆ จะมีพิธีกรรมการขึ้นครูหรือบูชาท้าวสี่หรือบวงสรวงเป็นการบอก

⁵⁹ คิต วรณดี, ดร., ความเชื่อชั้นหมากเบ็งในวัฒนธรรมชาวอีสาน : กรณีศึกษาอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า บทคัดย่อ.

⁶⁰ ไพรินทร์ ณ วันนา, การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่นกับการส่งเสริมภูมิปัญญาล้านนา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556, หน้า 49.

เทวดาอารักษ์ เจ้าที่เจ้าทาง เพื่อทำพิธีการสวดเคราะห์ ซึ่งเป็นการขับสิ่งชั่วร้ายออกไปจากร่างกาย โดยมีพราหมณ์ ปู่จารย์ หรือหมอยกเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม⁶¹

แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาและการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา” พบว่า คัมภีร์ไบเบิลมีอิทธิพลต่อชาวล้านนาไทยในด้านความเชื่อ ซึ่งส่วนใหญ่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษรุ่นสู่รุ่น โดยยึดคำสั่งสอนที่มาจากคัมภีร์ไบเบิล โดยเฉพาะความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งสอนให้ยึดมั่นทำความดี ละความชั่ว ความเชื่อเรื่องอนิสสร์ ความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตลอดทั้งคัมภีร์ไบเบิลยังเป็นสื่อที่สืบทอดทางวัฒนธรรมและประเพณีของชาวล้านนา ทั้งเรื่องของการแต่งกาย อาหาร การสร้างบ้านที่อยู่อาศัย เป็นต้น⁶²

เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์, ผศ. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา” กล่าวว่า พุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาในเรื่องของไตรสรณคมน์ คือ เชื่อในความมีอยู่จริงของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ เชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ และเชื่อเรื่องบาป บุญ สวรรค์ นรก ว่ามีอยู่จริง ตลอดทั้งความเชื่อเรื่องนิพพาน คือ เชื่อว่าการหมดสิ้นกิเลสเป็นเป้าหมายของพุทธศาสนิกชนและบุคคลสามารถปฏิบัติตนให้หมดสิ้นกิเลสหรือบรรลุนิพพานได้⁶³

วันชัย พลเมืองดี, ผศ.ดร. ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์ความเชื่อพระพุทธศาสนาต่อการปลูกบ้านของชาวพุทธล้านนา” พบว่า ชาวไทยล้านนามีความเชื่อ รูปแบบ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมในการปลูกบ้านของตัวเองอย่างเป็นเอกลักษณ์ โดยนำคติความเชื่อดั้งเดิมที่เป็นเรื่องของอำนาจเหนือธรรมชาติหรืออำนาจลึกลับมาผสมผสานให้เกิดแรงจูงใจในการรังสรรค์งานขึ้น เพื่อให้เกิดสัญลักษณ์แห่งพิธีกรรม ตั้งแต่การวางฤกษ์ยาม การหาไม้ หิน หิน หิน หิน แล้วแต่ประกอบไปด้วยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ พิธีกรรมทั้งหมดแม้บุคคลใดไม่เคารพ ไม่มีความเชื่อในสิ่งเหล่านั้น ในทางพระพุทธศาสนาถือว่า เป็นการเริ่มต้นในการประกอบส่วนที่เป็นกุศลจิต ทำให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์⁶⁴

⁶¹ พูนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์, รศ. และคณะ, สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 27-29.

⁶² แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ, การศึกษาและการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์ไบเบิลล้านนา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547, หน้า บทคัดย่อ.

⁶³ เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์ และคณะ, การศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547, หน้า 34.

⁶⁴ วันชัย พลเมืองดี, ผศ.ดร., วิเคราะห์ความเชื่อพระพุทธศาสนาต่อการปลูกบ้านของชาวพุทธล้านนา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554, หน้า บทคัดย่อ.

ศิววัฒน์ ชัยวงศ์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา” ผลจากการศึกษาพบว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับนับถือเชื่อมั่นในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่อาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด เหตุผลที่พิสูจน์ได้หรืออาจตั้งอยู่บนพื้นฐานของการยอมรับและศรัทธาโดยปราศจากเหตุผลหรือต้องพิสูจน์ใด ๆ ที่เป็นทั้งแนวทางในการตัดสินใจ เชื่อ ปฏิบัติ และละเว้น การปฏิบัติสิ่งใด ๆ โดยมีอิทธิพลเหนือจิตใจของบุคคล และมีการปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์⁶⁵

ดวงเพชร สมศรี, ดร. และประพันธ์ ศุภสร, ผศ.ดร. ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “วิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรของชาวพุทธในสังคมไทย” จากการศึกษาพบว่า สังคมไทยเป็นสังคมที่ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาและขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกับพระพุทธศาสนาอย่างแยกไม่ออก เนื่องจากพระพุทธศาสนามีบทบาทที่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวไทยพุทธมาแต่โบราณ ซึ่งจะเห็นได้จากชาวไทยพุทธจะมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนามาโดยตลอด จนกระทั่งวาระสุดท้ายของชีวิต⁶⁶

บรรจง โสตาดี และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวกูยในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผลจากการศึกษาพบว่า พุทธศาสนิกชนชาวกูยลาว มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีระเบียบแบบแผนในการแต่งกาย ศิลปะ และวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มชนคนไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ วัฒนธรรมทางสังคมเป็นความเจริญงอกงามทางการอยู่ร่วมกันของสังคม ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบชุมชนชนบท นับถือกันแบบเครือญาติ มีความมั่นคง ชื่อตรง อดทน เข้มแข็ง เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาแต่โบราณกาล และความละเอียดลึกซึ้งแห่งภูมิปัญญาเป็นลักษณะภูมิปัญญาแบบชาวบ้านทั่วไป วัฒนธรรมและประเพณีที่มีพื้นฐานจากความเชื่อเกี่ยวกับผี มีการปฏิบัติต่อผีบรรพบุรุษอย่างเข้มข้น เช่น พิธีฆ่าควายบูชาหลักบ้าน พิธีกรรมการต้อนรับแขก ต้องบอกผีเจ้าบ้านให้ทราบ เป็นต้น⁶⁷

⁶⁵ ศิววัฒน์ ชัยวงศ์, ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของชาวล้านนา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559, หน้า 7.

⁶⁶ ดวงเพชร สมศรี, ดร. และประพันธ์ ศุภสร, ผศ.ดร., วิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรของชาวพุทธในสังคมไทย, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559, หน้า 121-122.

⁶⁷ บรรจง โสตาดี และคณะ, การศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวกูยในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 69.

เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาปิ่นฝ้ายทอผ้าจูลกฐินท้องถิ่นล้านนา ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา : กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย” ผลจากการศึกษาพบว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญมากต่อความเป็นอยู่ของมวลมนุษย เป็นมรดกที่บรรพบุรุษสั่งสมและสร้างสรรค์มา โดยมีกลวิธีสืบทอดภูมิปัญญามาอย่างต่อเนื่อง ผ่านวัฒนธรรมความเป็นอยู่สืบสานเรื่องราวอันทรงคุณค่า แล้วส่งผลให้คนในชาติเกิดความรักความหวงแหน มีความภาคภูมิใจต่อภูมิปัญญาของตน ดังนั้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงสำคัญและควรอนุรักษ์สืบสาน ถ่ายทอดสู่รุ่นคนเป็นอย่างยิ่ง⁶⁸

⁶⁸ เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต, กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาปิ่นฝ้ายทอผ้าจูลกฐินท้องถิ่นล้านนา ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา : กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559, หน้า 6.

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการ “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการดำเนินการวิจัย โดยมีขั้นตอนที่สำคัญในการศึกษา ดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เพื่อประมวลองค์ความรู้ ศึกษาแนวคิด หลักการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น โดยศึกษาจากคัมภีร์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนงานวิจัยที่มีผู้รู้ได้ศึกษาไว้ รวมถึงการเก็บข้อมูลเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดเวทีวิชาการของกลุ่มชุมชนต่าง ๆ และภาคที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเรียกอีกอย่างว่าเป็นการเก็บข้อมูลเชิงภาคสนาม โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study)

การศึกษาในเชิงเอกสาร ผู้วิจัยทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากพระไตรปิฎก ฉบับมหาวิทยาลัทยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี พ.ศ. 2535 อรรถกถา หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ รูปแบบ ความสัมพันธ์ กระบวนการสร้างเกณฑ์ชีวิตในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ดังนี้

1. ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้อง ทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม และเอกสารอื่น ๆ โดยอาศัยแนวคิดสภาวะของผู้สูงอายุทั้งในระดับโลกและไทย

2. การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการสร้างองค์ประกอบและเกณฑ์ชีวิตในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่นในมิติต่าง ๆ ทั้งแนวคิดและวิถีการปฏิบัติ

3. ศึกษาวิเคราะห์รูปแบบ กระบวนการ และการพัฒนาเกณฑ์ชีวิตในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น และความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติต่าง ๆ

4. สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมา องค์ประกอบ รูปแบบเกณฑ์ชีวิตในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

3.1.2 การศึกษาในภาคสนาม (Field Study)

การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยต้องศึกษาเพื่อทราบถึงแนวคิด หลักการ กระบวนการสร้างเกณฑ์ชีวิตในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น การพัฒนาเกณฑ์ชีวิตทั้งในระดับนโยบาย ปัจเจบุคคล ชุมชน องค์กรในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีขั้นตอนการศึกษา ดังนี้

1. ทำการศึกษาและคัดเลือกพระสงฆ์ องค์กร ชุมชน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ เป็นองค์กรที่มีบทบาทและความสัมพันธ์เกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

2. ศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key-informant) ประกอบด้วยกลุ่มประชากร จำนวน 4 พื้นที่

3. ดำเนินการศึกษาวเคราะห์ สังเคราะห์ แนวคิด รูปแบบ องค์ประกอบ เกณฑ์ชีวิตในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่นในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวิจัย

4. สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ แนวคิด หลักการ องค์ประกอบ เกณฑ์ชีวิตในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น และการพัฒนาความสัมพันธ์ในมิติต่างๆ ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวิจัยมาเผยแพร่ให้ภาครัฐ คณะสงฆ์ ผู้บริหาร ประชาชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

5. วิเคราะห์พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ตามองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น รวมทั้งวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์ของการทำงาน รวมถึงการสร้างเกณฑ์การปฏิบัติ (Benchmark) ที่สามารถนำไปสู่กระบวนการศึกษาที่เกี่ยวกับเกณฑ์ชี้วัดในพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ในระดับต่าง ๆ ได้

6. สรุปผลการศึกษาวิจัย และข้อเสนอแนะทั้งในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และในระดับปัจเจกบุคคล

3.2 พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยใช้วิธีเลือกพื้นที่สนาม คือ แหล่งที่มีชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงที่จะทำการศึกษาในท้องที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 4 อำเภอๆ ละ 2 ชุมชน ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีชายแดนติดกันระหว่าง 2 ประเทศที่มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมมาโดยตลอด และเป็นแหล่งที่มีประชาชนผู้อยู่อาศัยที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูล โดยกำหนดพื้นที่ที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

3.2.1 พื้นที่วิจัย

- อำเภอกันทรลักษ์
- อำเภอขุนหาญ
- อำเภอขุขันธ์
- อำเภอภูสิงห์

3.2.2 ด้านกลุ่มประชากร

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) สัมภาษณ์ผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant interview) ประชากร หรือกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง (Purposive Selection) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาครัฐ (Government Sector) คือ ฝ่ายบ้านเมือง และฝ่ายรัฐตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จำนวน 5 คน ได้แก่

- 1) นางสาวสมร พายุบุตร
- 2) นายละหม้าย เครือแก้ว
- 3) นางกฤษดา ลือชา
- 4) นายประเสริฐ ศรีสุขอัยการ
- 5) นางสาวปณิตญา ชัยศรีชะ

2. กลุ่มผู้ปฏิบัติการภาคชุมชน (Community Sector) ได้แก่ ผู้นำชุมชนในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา 5 คน

- 1) นางสาวสายชล เครือแก้ว
- 2) นายเจริญ ปรีอปรัก
- 3) นางพิมพ์ สืบสินธ์
- 4) นางสาวอรทัย คงราช
- 5) นายอาทิตย์ พวงประจำ

3. กลุ่มนักวิชาการหรือผู้มีความรู้ (Academic Sector) คือ ผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา 5 คน ได้แก่

- 1) พระมหาสุทธัญญา กตปุญโญ
- 2) พระอธิการเกษม จันทวิโส
- 3) พระครูถาวรรัตนภิบาล
- 4) นายขวัญชัย ไชยโพธิ์
- 5) พระครูประภัสร์สุตาลังการ

4. กลุ่มชาวบ้านทั่วไป (Youth Sector) ได้แก่ ชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา 5 คน

- 1) นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง
- 2) นางศรีสง่า หารรชา
- 3) นายอนุชิต อุ่นเสมอ
- 4) นายณัฐวุฒิ สรรัตน์
- 5) นายสุริยา ปุริมะ

รวมผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้จำนวนทั้งสิ้น 20 รูป/คน นอกจากนี้ผู้วิจัยยังจะได้เก็บข้อมูลบางประเภทจากการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลอื่น ๆ ที่ไม่ได้กำหนดไว้ ซึ่งจัดอยู่ในส่วนของการสังเกตการณ์ประกอบกันไปด้วย

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยมีวิธีการศึกษาตามขั้นตอน ดังนี้คือ

3.3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Observation Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่าง ๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมกับ

ชุมชนที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อเห็นพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

3.3.2 การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interviews) สำหรับ พระสงฆ์ ชุมชน และผู้บริหารองค์กรที่เกี่ยวข้องกับพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย กัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 4 พื้นที่ ดังนี้

- อำเภอกันทรลักษ์
- อำเภอบัวใหญ่
- อำเภอขุขันธ์
- อำเภอภูสิงห์

พื้นที่ในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 4 พื้นที่ที่ผู้วิจัยได้กล่าวมานี้ ปรากฏรายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. สัมภาษณ์ นางสาวสมร พาบุนตร, ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.
2. สัมภาษณ์ นางพิมพ์ สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.
3. สัมภาษณ์ นางศรีสง่า หารธา, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอบัวใหญ่ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.
4. สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลมัย, อำเภอกันทรลักษ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
5. สัมภาษณ์ พระอธิการเกษม จนทวิโส, เจ้าอาวาสวัดป่าชาตารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
6. สัมภาษณ์ นางสาวสายชล เครือแก้ว, กำนันตำบลตระกาจ, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
7. สัมภาษณ์ นายอาทิตย์ พวงประจำ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
8. สัมภาษณ์ นายอนุชิต อุ่นเสมอ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
9. สัมภาษณ์ นางสาวปิ่นตฤยา ชัยศรีษะ, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
10. สัมภาษณ์ นางกฤษดา ลือชา, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

11. สัมภาษณ์ นายเจริญ ปรีอปรัก, ผู้ใหญ่บ้านปรีอคันตะวันออก, อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
12. สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรีอใหญ่, อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
13. สัมภาษณ์ พระมหาสุขสัณญา กตปุญโญ, เจ้าคณะตำบลสำโรงตาเจ็น, อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
14. สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
15. สัมภาษณ์ พระครูถาวรรัตนภิบาล, รองเจ้าคณะตำบลห้วยตึกชู เขต 1, อำเภออุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
16. สัมภาษณ์ นายประเสริฐ ศรีสุขอัยการ, ตำแหน่งครู, อำเภออุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
17. สัมภาษณ์ นางสาวอรทัย คงราช, ตำแหน่งครู, อำเภออุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
18. สัมภาษณ์ นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง, อำเภออุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
19. สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ สรรัตน์, อำเภออุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
20. สัมภาษณ์ นายสุริยา ปริมะ, อำเภออุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ก่อนการลงเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำความเข้าใจเบื้องต้นว่า การรู้และเข้าใจในความเป็นมนุษย์ของผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย จะต้องอาศัยการยอมรับในความรู้และความสามารถของผู้วิจัยและผู้ถูกวิจัย ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยและตอบคำถามการวิจัย จึงใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การศึกษาเอกสาร (Surveying) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสำรวจ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการวิจัยในด้านประวัติศาสตร์ความเป็นมา ปัญหา แนวทางแก้ไข พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

2. การสังเกต (Observation) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมควบคู่กันไป ซึ่งจะกระทำโดยไม่ให้ผู้ถูกวิจัยรู้สึกรู้ว่ากำลังถูกสังเกตพฤติกรรมอยู่

2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ผู้วิจัยได้เข้าไปสังเกตโดยการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน การเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การสังเกตและชวนกลุ่มผู้นำชุมชนพูดคุย แสดงความคิดเห็น ผู้วิจัยพยายามเข้าร่วมเรียนรู้ในฐานะของคนร่วมพื้นที่ เนื่องจาก การเข้าไปสังเกตแบบมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมต่าง ๆ ของผู้ถูกวิจัยจะทำให้สังเกตเห็นการแสดงความคิดเห็น การร่วมมือในการทำงานของผู้นำชุมชนต่าง ๆ หรือมีข้อถกเถียงกันเรื่องความเป็นอยู่ทางวัฒนธรรม ซึ่งได้เห็นพฤติกรรมของผู้นำชุมชน เห็นวิธีการและกระบวนการสร้างสันติของผู้นำชุมชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา การสังเกตแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นเครื่องมือที่ทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non – Participant Observation) เป็นเทคนิคการสังเกตที่ผู้วิจัยใช้ในระยยะแรก ๆ ของการเก็บรวบรวมข้อมูลในผู้นำชุมชนและการทำงานภาคสนาม ข้อมูลที่สังเกตได้แก่ พฤติวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ปักจี้ และการวิเคราะห์

2.2.1 การสังเกตวิถีชีวิตของผู้นำชุมชน เพื่อสังเกตการณ์ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมหลายอย่างของผู้นำชุมชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

2.2.2. การใช้ประวัติศาสตร์บอกเล่า หรือการให้คนในชุมชนพื้นที่พิพาทไทย – กัมพูชา เล่าถึงประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน เรื่องที่ชุมชนภาคภูมิใจ การจัดทำแผนภาพต่าง ๆ

2.2.3 การสำรวจพื้นที่ พฤติวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ผู้วิจัยได้นั่งพูดคุยกับผู้นำชุมชน ผู้องค์กร หน่วยงาน ซึ่งเป็นคนที่เคยเป็นเจ้าของพื้นที่เดิมในชุมชน ให้ช่วยกันวาดแผนที่หมู่บ้านเพื่อสำรวจพื้นที่ทางกายภาพ สร้างภาพแผนที่ของหมู่บ้านตั้งเดิมของชุมชนก่อนที่จะมาเป็นชุมชนในปัจจุบันและให้ผู้นำชุมชนช่วยกันตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีถกเถียงกันอีกครั้ง เพื่อต้องการตรวจทานเขตหมู่บ้านดั้งเดิมของพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ว่าเป็นอย่างไร อันจะทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมทางอาชีพและวิถีชีวิต ซึ่งจะมีส่วนสำคัญในการวิเคราะห์ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ตลอดทั้งความสัมพันธ์ของผู้นำชุมชนในพื้นที่

3. การสัมภาษณ์ ประกอบด้วย

3.1 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ เพื่อเก็บข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย มีการถ่ายภาพและใช้เครื่องบันทึกเสียงช่วยในการบันทึกข้อมูลภาคสนาม ประกอบด้วย ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับ พฤติวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ปักจี้ และการวิเคราะห์

3.2 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง เป็นการสัมภาษณ์ โดยตั้งคำถามแบบปลายเปิด เป็นคำถามที่กว้าง เพื่อให้เกิดคำตอบและคำถามที่หลากหลายในประเด็นที่ศึกษา ภายใต้กรอบแนวคิดและตามความมุ่งหมายของการวิจัย

3.3 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง ผู้วิจัยใช้ในการเก็บข้อมูลทั่วไป เช่น ข้อมูลบริบทของพื้นที่ ความเป็นมา การดำรงชีวิต การสนับสนุนหรือการร่วมมือกัน และกระบวนการ

3.4 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง จะเป็นเครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ดำเนินการต่อเนื่องจากการเข้าไปพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ ผู้วิจัยมีกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย เช่น ผู้นำชุมชน ผู้นำองค์กร หน่วยงาน ซึ่งการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลเบื้องต้น สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมายเฉพาะเพื่อศึกษาวิจัยข้อมูลในระดับอีกต่อไปได้

4. การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เป็นวิธีการได้มาของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพอีกวิธีหนึ่ง ซึ่งใช้ความเคลื่อนไหวของกลุ่มเป็นสิ่งกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาแสดงความคิดเห็น และทัศนะของตนเองออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ เป็นกระบวนการกลุ่มที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลของกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้รู้ ข้อมูล โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางของคำถามไว้ล่วงหน้าเป็นหัวข้อกว้าง ๆ ตามกรอบที่จะศึกษาเป็นคำถามลักษณะปลายเปิดโดยทำเวทีให้มีบรรยากาศเป็นกันเองมากที่สุด แต่ละคนจะนั่งล้อมวงและทำงานที่ตนเองถนัดบนสื่อพื้นเดียวกัน บางที่ก็พูดคุยทักทายกันอย่างออกรสในขณะทำงาน ดังนั้นเพื่อให้ผู้เข้าร่วมวงสนทนาได้แสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และบรรยากาศให้เป็นกันเอง ผู้วิจัยจะโยนคำถามเข้าในวงสนทนาอยู่เป็นระยะ และจะคอยดูอารมณ์ของผู้ร่วมวงสนทนาควบคุมกันไปและจะไม่เป็นทางการจนเกินไปนักเพื่อให้ผู้ร่วมสนทนาทุกคนในกลุ่มมีความรู้สึกสบายใจที่จะร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ความคิดเห็นสนับสนุน ซึ่งเป็นลักษณะของกลุ่มที่มีการตอบโต้และโต้แย้งกันได้ดีที่สุด ก่อให้เกิดการสนทนากันในลักษณะที่เปิดกว้างเป็นกลุ่มที่เหมาะสมต่อการจัดประเด็น สำหรับประเด็นสำคัญที่จะนำมาสนทนา คือ พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยเรื่องนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย การแจกแบบสอบถาม เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์ที่ได้จากการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

(1) ดำเนินการศึกษาวเคราะห์รูปแบบ การจัดการ และแนวทางการพัฒนาความสัมพันธ์ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้ และกระบวนการบริหารจัดการเกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรม

ของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ในลักษณะของการวิเคราะห์เชิงลึก โดยเน้นกระบวนการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วมของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการวิจัย

(2) สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้จากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนามจากการสัมภาษณ์ แล้วนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นสำคัญ กล่าวคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ และการละเล่น เน้นการนำผลการวิเคราะห์มาเผยแพร่สู่สังคม ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน คณะสงฆ์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับต่างๆ

(3) วิเคราะห์พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการเชื่อมโยงการส่งเสริมชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน

(4) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแบบมีโครงสร้าง มาทำการวิเคราะห์ปัจจัยข้อมูลพื้นฐานกับระดับการปฏิบัติที่มีต่อการสร้างและการใช้ตัวชี้วัดด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ และการละเล่น

(5) นำผลการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเชื่อ และการละเล่น เพื่อนำไปประยุกต์ในระดับนโยบาย องค์กร ชุมชน และปัจเจกบุคคล

(6) สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

3.6 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น เพื่อสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชน รวมไปถึงการสร้างเกณฑ์ปฏิบัติให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชุมชน เพื่อให้เห็นรูปแบบ กระบวนการ และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชน อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคลต่อไป

บทที่ 4

ผลการศึกษาข้อมูล

ในบทนี้ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” โดยข้อมูลที่ได้เป็นการลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ดังขั้นตอนดำเนินการวิจัยในบทที่ 3 และนำข้อมูลที่ได้มาสรุปโดยการยืดอกเหตุผลประสงคเป็นหลักและสรุปข้อมูลการวิจัยในลักษณะการพรรณนาความ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 ผลการศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

4.2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น

4.3 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

4.1 ผลการศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

คติความเชื่อในการละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อส่วนบุคคลของคนไทยส่วนหนึ่งประกอบด้วย ชาวไทยกูย ชาวไทยเขมร ชาวไทยลาว เป็นต้น ซึ่งอาศัยอยู่แถบอีสานใต้ พิธีกรรมนี้อยู่คู่กับสังคมดังกล่าวมาช้านานไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด กล่าวได้แต่เพียงว่าสืบทอดกันมาแต่สมัยโบราณ โดยถือกันว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา¹ ถึงปัจจุบันนี้สภาพแวดล้อมทางสังคมด้านต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้วก็ตาม แต่วิถีชีวิตของประชาชนในชนบทก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์กันอยู่เป็นจำนวนมาก การละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” นั้น จะต้องจัดทำตามรูปแบบและขั้นตอนที่ได้สืบทอดกันมา โดยรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมนั้น ในแต่ละท้องถิ่นอาจแตกต่างกันได้ทั้งในสาระสำคัญและข้อปลีกย่อยบางประการที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกทำการศึกษาประชาชนที่อยู่ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งมีรายละเอียดที่เกิดจากการวิเคราะห์ดังนี้

¹ สัมภาษณ์ นางสาวสมร พานบุตร, ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอชุมหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

4.1.1 คุณค่าในพิธีกรรมมะมั่วที่มีต่อประชาชน

จากการที่มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมการเข้าทรงมะมั่ว เพื่อประโยชน์ตน และเพื่อพ้นจากความทุกข์ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ความเชื่อในพิธีกรรมมะมั่ว ได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมา และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความเชื่อนั้นประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผี วิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับของรักษาโรค ความเชื่อเกี่ยวกับการเข้าทรงมะมั่ว จะมีการจัดพิธีกรรมและการติดต่อกับวิญญาณโดยผ่านร่างทรง หรือผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ครูมะมั่ว ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา นับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร กลุ่มหนึ่งที่ยังมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณค่อนข้างสูง ดังเช่น ความเชื่อเรื่องมะมั่ว อันเป็นผีที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยเขมรเป็นอย่างมาก มะมั่วมีอำนาจควบคุมชีวิตของคนทุกคนที่มีองค์หรือวิญญาณบรรพบุรุษที่ต้องการจะอยู่ด้วยหรือต้องการให้กระทำพิธีเช่นสรวงสังเวย พฤติกรรมที่แสดงออกต่อความเชื่อในพิธีเข้าทรงมะมั่วเท่าที่พบในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะผู้ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการเจ็บป่วย โดยไม่สามารถที่จะรักษาด้วยวิทยาการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และแพทย์แผนโบราณ (สมุนไพร) ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความกังวลต่อการดำรงชีวิต จึงได้มีการประกอบพิธีกรรมมะมั่วขึ้น ก็เพื่อต้องการความมั่นคงทางจิตใจแก่บุคคล ทำให้มีกำลังใจในการที่จะต่อสู้กับโรคร้ายได้ หรือบางครั้งเมื่อประกอบพิธีแล้วก็อาจจะหายจากโรคภัยไข้เจ็บได้ในระดับหนึ่ง ทางผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าทางจริยธรรมในพิธีกรรมมะมั่ว ดังนี้

1. ด้านวัฒนธรรม

การประกอบพิธีกรรมเข้าทรงมะมั่วมีจุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่รอดและรักษาโรคภัยตลอดจนความสงบสุขในสังคม ชุมชน ครอบครัว ดังนั้น ในการประกอบพิธีกรรมเข้าทรงมะมั่วจึงมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ในด้านทางวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตจนถึงคนรุ่นหลัง โดยบันทึกไว้ในพิธีกรรมมะมั่ว เช่น การประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ การประกอบอาชีพ ภาษา การร่ายรำในท่าต่าง ๆ ความเชื่อ ความศรัทธา การกิน และการแต่งกาย ส่วนบทบาทในด้านที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือ การรวมกลุ่มชนในสังคม ชุมชน ของกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้านทั้งนี้เพื่อร่วมกันประกอบพิธีกรรมในการรวมกลุ่มจะมีการปรึกษาหารือพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การงาน ความเป็นอยู่ ตลอดจนการมีปัญห การขัดแย้งในครอบครัว ก็จะบอกให้ญาติพี่น้องทราบ และจะได้หาวิธีการที่จะแก้ไข หากสุดวิสัยที่จะแก้ไขได้ ก็จะให้สืบบรรพบุรุษ เป็นผู้ช่วยตัดสินใจและเป็นผู้ให้คำปรึกษาชี้ขาดเมื่อได้จัดมีพิธีกรรมแก่ลมอ หากตกลงกันได้ ก็จะมีข้อกำหนดในการประพฤติปฏิบัติ และทำตามกฎในสังคม เสมือนเกณฑ์ที่สร้างขึ้นร่วมกันต่อที่ประชุมของเครือญาติ

และเพื่อนบ้าน ผู้ใดละเมิดมิได้ถือว่าขัดข้องกลางและจะถูกส่งลงโทษ และเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะลงโทษด้วยเช่นกัน จึงมีการขอขมาต่อกัน โดยมีผีและญาติพี่น้องเป็นสักขีพยาน

2. ด้านเศรษฐกิจ

จากผลการศึกษา พบว่า การละเล่นพิธีกรรมจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างครบครันที่ได้สืบทอดกันมาแต่อดีต ซึ่งในอดีตสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้มีการผลิตเองและเกิดจากการได้ช่วยกันของเครือญาติและเพื่อนบ้าน แต่ในปัจจุบันที่ทำมาหากินน้อยลงความอุดมสมบูรณ์ลดลงผลิตผลที่ได้ไม่พอต่อความต้องการของประชากรที่อุปโภคบริโภค การประกอบพิธีกรรมและการร่วมกันประกอบพิธีกรรมมะฆัดบางสิ่งบางอย่างจึงต้องมีการซื้อหา และมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เจ้าภาพต้องจ่ายเงินในการประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้งอย่างน้อยประมาณ 8,000-10,000 บาท ทั้งการซื้อหาต้องมากขึ้น ถ้าไม่มีเครือญาติ หรือ พี่น้องร่วมกันช่วยในการประกอบพิธีกรรมมะฆัดแต่ละครั้งจะผ่อนรายจ่ายลง ได้บ้างในสภาพเศรษฐกิจเช่นทุกวันนี้ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจด้านเครือญาติพี่น้องเป็น ส่วนใหญ่ รองลงมาสิ่งใดที่ต้องหาซื้อเพิ่มจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพ เป็นต้น และสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประทีป แพร่มย์ ว่า “คุณค่าของพิธีกรรมมะฆัดที่มีต่อชุมชน สังคม ในด้านเศรษฐกิจโดยการใช้จ่ายนั้น ก็ไม่มากเกินไป เมื่อเทียบกับการที่ต้องรักษาพยาบาล เข้าโรงพยาบาล เป็นต้น

ทั้งนี้ เพราะกลุ่มชุมชน สังคมได้ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ ช่วยกันส่งข้าว ปลาอาหาร ข้าวของเครื่องใช้ อันเป็นการเกื้อกูลกันในทางด้านเศรษฐกิจเป็นต้นหรือสิ่งที่เจ้าภาพ จะต้องซื้อหานั้นก็อาจเป็นเพียงบางส่วน เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน ผ้าขาว ผลไม้ในการประกอบพิธี เครื่องเซ่นบวงสรวงต่าง ๆ ขนมข้าวต้ม บางอย่างที่ต้องซื้อเพื่อความสะดวก และค่าใช้จ่ายในเรื่องค่ายกครูครูมะฆัด (อาจารย์ใหญ่) ค่ายกครูนักดนตรี (ค่าจ้าง) และเสื้อผ้าใหม่ ในบางตัวที่ต้องซื้อ เช่น ผ้าไหมใหม่ ผ้าสะไบไหม ผ้านุ่ง ผืนใหม่ เสื้อใหม่ และน้ำอบน้ำหอม เป็นต้น”² ดังนั้น คุณค่าของพิธีกรรมมะฆัดทางจริยธรรมในด้านสังคม ทำให้คนในสังคมเชื้อสายเขมร มีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อมีคนเจ็บไข้ไม่สบาย และเมื่อต้องทำพิธีก็มาให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ เช่น ในการจัดเตรียมสถานที่ เตรียมความพร้อมในด้านอาหาร สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน และเกิดความรักใคร่กันในครอบครัว ในชุมชน

3. ด้านการรักษาโรค

การละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรมมะฆัดเพื่อการรักษาผู้ป่วยของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา มี 2 กรณี คือ

² สัมภาษณ์ นางพิมพ์ สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม

(1) เกิดจากการบนบานไว้เมื่อครั้งเจ็บป่วยและเกิดจากการประกอบพิธีกรรมขึ้นเพื่อรักษาผู้ที่เจ็บป่วยในขณะนั้น “แต่ทั้งนี้ผู้ที่รักษาด้วยพิธีกรรมมะมั่วต ทุกคนก็ได้ผ่านการรักษาอาการหรือรับประทานยาโดย วิธีการจากแพทย์แผนปัจจุบันแล้ว แต่ที่ยังต้องรับการรักษาโดยการประกอบพิธีกรรมรวมกลุ่มเครือญาติ และบุคคลในชุมชน...วิธีการรักษาเน้นด้านสุขภาพจิต...³ ในช่วงพิธีกรรมของมะมั่วตที่มีขึ้นจะมีการเรียกขวัญให้กลับสู่ตัวตน เมื่อมีการได้ฟังการบรรเลงเพลง ดนตรี ทำให้เกิดความอึดใจ หายเจ็บป่วยเร็วขึ้น เพราะผู้ป่วยจะคลายความเครียดเมื่อได้ฟังเพลงที่ไพเราะถูกใจคนไทยได้ใช้ดนตรีบำบัดรักษาโรคกันมานานแล้ว ซึ่งจะแฝงอยู่ในลักษณะอื่น ๆ เช่น การรักษาโรคแบบโบราณของพวกหมอผี ซึ่งไม่ใช่เพียงการรักษาโรคเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่อาจใช้เสียงดนตรีช่วยบรรเทาความเจ็บไข้ของผู้ป่วยโดยตรงก็ได้ ดนตรีจึงมีประโยชน์มากและสามารถรักษาคนไข้ได้จากบทบาทของดนตรีดังกล่าวจะเห็นว่า ดนตรีที่จะประกอบในพิธีเข้าทรงหรือมะมั่วตนั้น ก็ช่วยรักษาโรคทางด้านจิตใจของคนไข้ได้อย่างมากเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ดนตรีก็ยังช่วยในการบรรเลงเพื่อให้ผู้เข้าทรงมะมั่วต (เข้าทรง) ได้รำรำประกอบกับเป็นจังหวะ ซึ่งเป็นการออกกำลังกาย มีการปีนวดในตำแหน่งต่าง ๆ ของร่างกายผู้ป่วยมีลักษณะคล้ายกับการกระทำการกายบำบัดได้อีกทางหนึ่งด้วย⁴

(2) เกิดการประกอบพิธีกรรมรักษาในพิธีกรรมโดยมีผีบรรพบุรุษที่เข้าทรงในตัวผู้เข้าทรงมะมั่วต ผู้เข้าทรงมะมั่วตเป็นผู้รับรู้ถึงพลังอำนาจและเป็นสื่อกลางบนพื้นฐานความเชื่อในอำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ การรักษาด้วยการประกอบพิธีกรรมยังเกิดจากการรักษาทางแพทย์แผนปัจจุบันไม่สามารถสนองความต้องการบางประการของผู้ป่วยได้ เพราะมุ่งรักษาเฉพาะโรคอาจจะไม่ได้ให้ความสำคัญทางด้านจิตใจหรือความเชื่อได้ และยังสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากกว่า อีกทั้งยังต้องเสียเวลารอคอยเป็นเวลานานกับการกินยาและการรักษาตัวแล้วอาการไม่ดีขึ้นต้องกลับไปหาครั้งแล้วครั้งเล่า

ดังนั้น บทบาทการรักษาโรคหรือความเจ็บป่วยในด้านพิธีกรรมเข้าทรงมะมั่วต จึงเป็นการรักษาคนเจ็บป่วยได้อีกวิธีหนึ่งที่ไม่ใช่การรักษาให้หายเพียงประการเดียว แต่สิ่งที่สำคัญมาก คือ สายใยหรือความสำคัญระหว่างคนในหมู่บ้าน ชุมชน ซึ่งเชื่อมประสานถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตลอดไปจนถึงเครือญาติ และเพื่อนบ้านเดียวกัน การรักษาโรค หรือความเจ็บป่วยนั้น จึงเป็นสายใยหนึ่งในการสร้างความสำคัญระหว่างคน ทั้งนี้จะสอดคล้องกับการปฏิบัติสืบทอดทางวัฒนธรรมด้านนี้ จนมีคำกล่าวว่า “ยาขอหมอหวาน” หากแพทย์แผนปัจจุบันนี้นำมาปรับใช้และผสมผสานการใช้รักษาโรคของคนเจ็บป่วยตามสถานพยาบาล ผลการรักษาอาจช่วยให้ผู้ป่วยหายเป็นปกติได้ดียิ่งขึ้น การเลือกรักษาไม่ได้มุ่งเน้นในความเชื่อว่าผีมีจริงหรือไม่ แต่ที่รู้คือผีบรรพบุรุษหรือวิญญาณได้ให้ความหมายแก่ชีวิต

³ สัมภาษณ์ นางศรีสง่า หารษา, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

⁴ สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชำตารมย์, อำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

ให้กฎเกณฑ์ในทางปฏิบัติ ทำให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขและได้ให้คำตอบในการแก้ไขกับปัญหาอันเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันได้ จึงสามารถคงอยู่และได้มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นกระทั่งปัจจุบันนี้ โดยที่ชาวบ้าน ชุมชน สังคม ไม่ได้ปฏิเสธโรงพยาบาลเลย

4.1.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมืวต”

ความเชื่อเกี่ยวกับการละเล่น “มะมืวต” ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษของชาวกูยแถบอีสานตอนใต้ ตามแนวเทือกเขาพนมดงรัก โดยมีความเชื่อว่า วิญญาณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ภูตผีปีศาจ และดวงวิญญาณของบรรพบุรุษมีอยู่จริงในทุกชุมชน⁵ หมู่บ้านชาวกูยต่างร่วมกันจัดงานพิธีกรรม “มะมืวต” ระหว่างหลังฤดูการเก็บเกี่ยวไปถึงก่อนฤดูการผลิตใหญ่ “ทำนา” เพื่อเป็นสิริมงคล กระทั่งเป็นประเพณีประจำปีของชุมชนสืบทอด ๆ กันมาถึงปัจจุบัน⁶ พิธีกรรม “มะมืวต” โดยหลัก ๆ แล้ว ประชาชนมักจะนำพิธีกรรมดังกล่าวมาใช้เพื่อการรักษาการเจ็บไข้ได้ป่วย และเนื่องจากในพิธีกรรมนี้ มีการใช้ศาสตร์ดนตรี แคน วงปี่พาทย์บรรเลงเพลงประกอบเพื่ออัญเชิญดวงวิญญาณ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาประทับที่ร่างทรง ปัจจุบันจึงนิยมเรียกความหมายพิธีการนี้ว่า “มะมืวต” คือ “การรักษาโรคด้วยเสียงดนตรี” หรือการใช้ดนตรีบำบัดนั่นเอง⁷ ความเชื่อในพิธีกรรม “มะมืวต” แม้จะมีการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน หากแต่ความนิยมและศรัทธาเริ่มเสื่อมคลายลงไปอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันหลังราว 30 ปีที่ผ่านมา โดยกระแสความเชื่อด้านวิทยาศาสตร์เข้ามาแทนความเชื่อเรื่อง “มะมืวต” พิธีกรรม “มะมืวต” จึงกลายเป็นสิ่งที่ล้าสมัยโบราณ ไสยศาสตร์ ฯ ไม่เป็นที่นิยมเลื่อมใสศรัทธาในหมู่คนรุ่นใหม่⁸ หากแต่ความเชื่อศรัทธาในหมู่ประชาชนเชื้อสายกูยที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป ยังคงเชื่อศรัทธาจากผลการรักษาอันปรากฏที่หายจากการเจ็บป่วยด้วยการประกอบพิธีกรรม “มะมืวต” แม้จะไม่แม่นยำ 100 % แต่ก็สามารถแก้ปัญหาอาการเจ็บไข้บางชนิดที่การแพทย์สมัยใหม่ไม่สามารถเยียวยารักษาได้เช่นกัน⁹

⁵ สัมภาษณ์ พระอธิการเกษม จนทวโส, เจ้าอาวาสวัดป่าคำดารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁶ สัมภาษณ์ นางสาวสายชล เครือแก้ว, กำนันตำบลตระกาจ, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁷ สัมภาษณ์ นายอาทิตย์ พวงประจักษ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁸ สัมภาษณ์ นายอนุชิต อุ่นเสมอ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁹ สัมภาษณ์ นางสาวปณัตตญา ชัยศรีษะ, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภอขุนขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

4.1.3 ขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต”

ขั้นตอนและการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” จากการศึกษา พบว่า ชุมชนในตำบลปราสาทเยอ มีการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” เพื่อเป็นการรักษาอาการเจ็บป่วยและเพื่อสืบทอดความเชื่อประเพณีวัฒนธรรมอยู่ตามหมู่บ้านต่าง ๆ ซึ่งการประกอบพิธีกรรมนั้นก็จะมีรูปแบบแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งสามารถจำแนกรูปแบบการเข้าทรง ได้ 2 ประเภท คือ¹⁰

1) มะมัวตนั้นจะเรียกก็ต่อเมื่อมีการกล่าวถึงมะมัวตโพง เพื่อเป็นการระบุประเภทของแกลสะเองให้ชัดเจน แกลสะเองประเภทนี้จะประกอบพิธีกรรมขึ้นเมื่อมีคนเจ็บป่วย โดยมีจุดประสงค์เพื่อช่วยรักษาผู้ป่วยตามรูปแบบของพิธีกรรม “มะมัวต” ครู “มะมัวต” ประเภทนี้มีทั้งชาวไทยเชื้อสายเขมรและชาวไทยเชื้อสายกูย¹¹

2) มะมัวตโพง/มะมัวตกูยหรือมะมัวตเดือนสาม มะมัวตประเภทนี้จะประกอบพิธีขึ้นในลักษณะเข้าทรงพร้อม ๆ กันเป็นกลุ่มหรือเป็นหมู่คณะ คำว่า โพง ในภาษาเขมรและภาษากูยมีความหมายว่า พวก กลุ่ม หรือหมู่คณะ¹² แกลสะเองประเภทนี้จะจัดให้มีขึ้นเพื่อรักษาความเจ็บป่วยของตัวครูมะมัวตเอง หรือตัวผู้เข้าทรงเองเท่านั้น ไม่ได้ประกอบพิธีเพื่อช่วยรักษาคนป่วยคนอื่น ๆ หรือแม้ไม่ได้ป่วยก็สามารถประกอบพิธีกรรมได้ เพื่อความสบายกายและสบายใจของตัวผู้ประกอบพิธีกรรมเอง¹³ ชาวไทยกูยมักจะเรียก มะมัวตโพง ไม่นิยมเรียกว่า มะมัวตกูย แต่ทั้งชาวไทยเขมรและชาวไทยกูยจะเรียกมะมัวตว่า มะมัวตเท่านั้น เมื่อได้ทราบข่าวว่าบ้านหลังไหนมีการประกอบพิธีกรรมมะมัวตขึ้น ก็เป็นอันเข้าใจกันว่า นั่นเป็นการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” และบ้านหลังนั้นมีคนเจ็บป่วยไม่สบาย มีความทุกข์ เดือนร้อน จึงได้ประกอบพิธีขึ้นเพื่อรักษาคนป่วย เพื่อขจัดปัดเป่าความทุกข์ร้อนออกไป¹⁴ “มะมัวต” โพงนั้น ไม่ได้ประกอบพิธีกรรมขึ้นในขณะที่มีคนเจ็บป่วย แต่จะประกอบพิธีขึ้นตามวัน เวลา ที่เป็นข้อกำหนดของประเพณีปฏิบัติที่สืบทอดกันมาเท่านั้น โดยคนป่วยต้องเข้าทรงด้วยตนเอง เพื่อเป็นการรักษาตนเองเท่านั้น ไม่สามารถให้คนอื่นเข้าทรงแทนได้ การรักษา

¹⁰ สัมภาษณ์ นางกฤษดา ลือชา, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

¹¹ สัมภาษณ์ นายเจริญ ปรีอปรัก, ผู้ใหญ่บ้านปรีอคันตะวันออก, อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

¹² สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรีอใหญ่, อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

¹³ สัมภาษณ์ พระมหาสุขสัณญา กตปุญโญ, เจ้าคณะตำบลสำโรงตาเจ็น, อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

¹⁴ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภوخุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

ความเจ็บป่วยตามแบบ “มะมั่วต” โพง จึงเป็นการรักษาความเจ็บป่วยทางร่างกายที่อาการไม่หนักมาก ยังสามารถเข้าทรงได้ด้วยตนเอง และสาเหตุของการเจ็บป่วยนั้น มักจะสันนิษฐานเอาว่าเกิดจากการที่ตนเองได้ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งลงไปเป็นการผิดต่อครุกำเนิดของตน ทำให้ครุกำเนิดของตนไม่พอใจ จึงทำให้เจ็บป่วย ไม่ใช่เข้าทรงเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่เกิดจากการกระทำของภูตผี วิญญาณต่าง ๆ และโดยมากแล้วคนที่ร่วมเข้าทรง “มะมั่วต” โพงนี้ ก็ทำเพื่อความสบายกายสบายใจของตนเองเท่านั้น¹⁵

4.1.4 สาเหตุที่ต้องประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”

“มะมั่วต” นั้น จะประกอบพิธีก็ต่อเมื่อมีเหตุจำเป็นเท่านั้น โดยจะทำพิธีได้ก็ต่อเมื่อได้ผ่านพิธีเสี่ยงทายแล้วเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อมีสมาชิกในครอบครัวล้มป่วยอย่างหนัก แม้ได้พยายามรักษาคณป่วยทุกวิธีทางทั้งทางแพทย์แผนปัจจุบันและแพทย์โบราณแล้วก็ตาม เช่น รักษาด้วย ยาสมุนไพรพื้นบ้าน แต่การรักษาด้วยวิธีการเหล่านั้นก็ไม่เป็นผล อาการของคนไข้ไม่ดีขึ้น มีแต่ทรงกับทรุดมีอาการหนักยิ่งขึ้น¹⁶ เมื่อญาติเห็นว่าการรักษาด้วยวิธีการดังกล่าวไม่ได้ผล ไม่สามารถหาสาเหตุของการเจ็บป่วยได้ ที่พึ่งสุดท้ายของญาติก็คือการหันไปพึ่งหมอไสยศาสตร์ ให้ช่วยทำพิธีเสี่ยงทายทำนายถึงสาเหตุของการเจ็บป่วยและวิธีการรักษา เพื่อรักษาคณป่วยให้หายเป็นปกติ¹⁷ พิธีเสี่ยงทายนี้เป็นพิธีกรรมเบื้องต้นที่จะนำไปสู่การที่จะทำให้ทราบได้ว่าจะต้องประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” หรือไม่อย่างไร ซึ่งการเสี่ยงทายนี้เป็นขั้นตอนที่ทำขึ้นเพื่อเป็นการทำนายพยากรณ์สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ทำนายเพื่อสืบหาสิ่งของที่หายไป หรือสาเหตุของการเจ็บป่วย เป็นต้น ฉะนั้น เมื่อผู้ป่วยหรือญาติพี่น้องตกลงใจที่จะใช้วิธีเสี่ยงทายแล้ว ก็จะต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาเพื่อใช้ในการเสี่ยงทาย¹⁸ ในการให้เสี่ยงทาย ญาติพี่น้องต้องจัดเตรียมเครื่องบูชาครุให้ครบถ้วน เพื่อใช้ในการเสี่ยงทาย เมื่อเตรียมเครื่องบูชาแล้ว ถ้าสะดวกก็ให้พาคนป่วยไปหาครุด้วย เพราะเมื่อครุทำพิธีเสี่ยงทายและทำนายสาเหตุของการเจ็บป่วยนั้น ถ้าสาเหตุของการเจ็บป่วยเกิดจากการกระทำของภูตผี วิญญาณ หรือคุณไสยที่ตัวครุพอจะขจัดปัดเป่าได้ ก็จะช่วยรักษาขจัดปัดเป่าโรคร้ายไข้เจ็บของคนป่วยด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ได้ทันที¹⁹ เช่น การเสกเป่ากระหม่อมด้วยน้ำมัน รดด้วยน้ำมัน เป็นต้น แต่ถ้าสาเหตุของการเจ็บป่วยนั้น เป็นการกระทำของภูตผี วิญญาณ เทวดาหรือคุณไสยที่เกินกว่าไสยเวทย์ของครุที่จะทำการขจัด

¹⁵ สัมภาษณ์ พระครูถาวรรัตนภิบาล, รองเจ้าคณะตำบลห้วยตึกชู เขต 1, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

¹⁶ สัมภาษณ์ นายประเสริฐ ศรีสุขอัยการ, ตำแหน่งครุ, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

¹⁷ สัมภาษณ์ นางสาวอรัญ คงราช, ตำแหน่งครุ, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

¹⁸ สัมภาษณ์ นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

¹⁹ สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ สรวิรัตน์, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

ปักเป่าได้ และถ้าวิญญาณหรือเทวดานั้น ๆ ต้องการจะได้เครื่องเช่นสังเวชนียวัตถุต่าง ๆ ให้ญาติพี่น้องไปจัดทำเครื่องเช่นสังเวชนียวัตถุให้ครบถ้วนตามนั้น²⁰ แต่ถ้าการทำพิธีเสี่ยงทายนั้น ครูผู้ทำพิธีทราบแต่เพียงว่ามีภูตผีวิญญาณหรือเทวดามาเบียดเบียนแล้วบันดาลให้เจ็บไข้ได้ป่วย แต่ก็รู้ว่าภูตผี วิญญาณหรือเทวดานั้น ๆ มีความประสงค์อะไร หรือต้องการเครื่องเช่นสังเวชนียวัตถุใด เช่นนี้ ครูผู้ทำพิธีก็จะแนะนำให้ญาติพี่น้องคนป่วยประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” ขึ้น เพื่อที่ภูตผี วิญญาณหรือเทวดาดังกล่าวจะได้สื่อสารกับคนป่วยหรือญาติพี่น้องของคนป่วยผ่านร่างทรงตามพิธีกรรม “มะมัวต” เพื่อรักษาคนป่วยให้หายเป็นปกติต่อไป²¹

4.1.5 การเชิญครู “มะมัวต” เพื่อการประกอบพิธีกรรม

หลังจากที่ญาติพี่น้องของคนป่วยได้รับคำแนะนำจากครูผู้ประกอบพิธีกรรมว่าให้ประกอบพิธีกรรมแก่ตนเอง จึงจะสามารถรักษาคนป่วยให้หายเป็นปกติได้ ถ้าครูผู้ประกอบพิธีกรรมท่านนั้นเป็นครูแก่ตนเองด้วย ญาติพี่น้องคนป่วยอาจเชิญให้ท่านเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมแก่ตนเองหรือจะไปเชิญท่านอื่นที่ตนเชื่อถือมาประกอบพิธีกรรมก็ได้เช่นเดียวกัน โดยท่านได้กล่าวไว้ว่า

เมื่อญาติคนป่วยได้มาเชิญให้ไปทำพิธี จะไม่ตอบรับคำเชิญนั้นทันที แต่จะเข้าทรงก่อนเพื่อให้เทพเจ้า และครูที่ทำพิธีของตนตรวจดูก่อนว่า พิธีแก่ตนเองที่จะจัดขึ้นนั้น จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย ไม่มีอันตรายทั้งแก่ตัวครูผู้เข้าทรงแก่ตนเอง เจ้าภาพ และผู้ร่วมพิธีกรรมอื่น ๆ เมื่อทราบว่าพิธีกรรมตั้งแต่เริ่มต้น จนกระทั่งจบพิธี จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อยทุกประการ ครูแก่ตนเองก็จะรับคำเชิญเพื่อไปประกอบพิธีกรรม แต่ถ้าครูแก่ตนเองเห็นว่าพิธีกรรมที่จะจัดขึ้นนั้น จะเกิดอันตรายเพราะเกินความสามารถของตนที่จะประกอบพิธีกรรมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยได้ ครูแก่ตนเองท่านนั้นก็จะไม่รับเชิญ ญาติคนป่วยก็จะไปเชิญครูท่านอื่น ๆ ที่มีความสามารถในการประกอบพิธีกรรมให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยได้ ถ้าไม่สามารถเชิญครูแก่ตนเองมาประกอบพิธีกรรมได้ ญาติก็จำเป็นต้องดูแลรักษาคนป่วยไปตามมีตามเกิด แต่เท่าที่ผู้ศึกษาได้สอบถามและเห็นมา ไม่เคยมีกรณีที่ไม่มีการเชิญครูแก่ตนเองรับเชิญมาประกอบพิธีกรรมมะมัวต เมื่อครูแก่ตนเองท่านรับเชิญแล้ว ท่านก็จะกำหนดวันและเวลาเพื่อประกอบพิธีกรรมต่อไป²²

ซึ่งในเบื้องต้นครูมะมัวตจะบอกรายละเอียดคร่าว ๆ ในการเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ในพิธีกรรม ในการเตรียมนี้จะต้องอาศัยผู้ที่รู้เรื่องพิธีกรรมหรือมีประสบการณ์ในการ

²⁰ สัมภาษณ์ นางสาวสมร พานบุตร, ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

²¹ สัมภาษณ์ นางพิมพ์ สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

²² สัมภาษณ์ นางศรีสง่า ธรรมชาติ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

จัดเตรียมพิธีกรรมมาช่วยกันจัดเตรียม ทั้งนี้จะมีผู้ติดตามหรือผู้ช่วยครูเกลสละเองเป็นผู้ให้คำแนะนำในทุกขั้นตอน และเมื่อถึงเวลาจะทำพิธี ครูมะมัวตจะเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องอีกครั้ง ถ้าพบว่ามีสิ่งใดไม่ถูกต้องหรือขาดตกบกพร่องไป เจ้าภาพจะต้องจัดทำให้ถูกต้องครบถ้วนตามที่ครูมะมัวตให้คำแนะนำ จึงจะสามารถเริ่มพิธีกรรมได้ ฉะนั้น เจ้าภาพจะต้องใส่ใจและระมัดระวังในการจัดเตรียมทุกอย่างที่จะใช้ในพิธีกรรมให้ถูกต้องตามรูปแบบ องค์ประกอบ และขั้นตอนอย่างครบถ้วน

4.1.6 องค์ประกอบของประกอบพิธีกรรม “มะมัวต”

องค์ประกอบของพิธีกรรมมะมัวตนั้นมีอยู่หลายประเภทด้วยกัน ซึ่งผู้ศึกษาจะได้นำรายละเอียดต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” พอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. **ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม** ในการประกอบพิธีกรรมมะมัวตมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมะมัวตทั้งโดยตรงและรวมถึงผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรมซึ่งประกอบด้วยบุคคลดังต่อไปนี้

1) **ครูมะมัวต** ครูมะมัวตถือเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในพิธีกรรมนี้ เพราะเป็นทั้งผู้ประกอบพิธีกรรมและควบคุมดูแลพิธีกรรมทุกขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบ ให้ดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเรียบร้อย ครูมะมัวตนั้นโดยปกติแล้วก็มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่เช่นเดียวกับคนทั่วไป ไม่ได้มีความแตกต่างกัน ครูมะมัวตโดยทั่ว ๆ ไป มีคุณสมบัติและอุปนิสัยส่วนตัวที่น่าสนใจหลาย ๆ อย่าง คือ

- (1) เป็นคนจิตใจอ่อนโยนเยือกเย็นและควบคุมอารมณ์ได้ดี
- (2) มีปฏิภาณไหวพริบและจิตวิทยาในการพูดที่ดี
- (3) มีลักษณะของความเป็นผู้นำและมีความเชื่อมั่นในตนเองสูง

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูมะมัวตถึงการที่จะได้ชื่อว่าเป็นครูมะมัวตอย่างถูกต้องนั้น ควรมีความรู้ความเข้าใจอย่างไรในประเด็นดังต่อไปนี้

การเป็นครูมะมัวตนั้น ไม่ได้เกิดจากการศึกษาเล่าเรียนจากครูมะมัวต และไม่ได้สืบทอดกันทางกรรมพันธุ์ที่จะสามารถส่งผ่านการเป็นครูมะมัวตไปยังลูกหลานของตนได้ โดยทั่วไปแล้ว การเป็นครูมะมัวตนั้น จะเกิดจากการที่มีเทพหรือครูมะมัวตท่านอื่น มีความประสงค์ที่จะมาอาศัยสิงสถิตอยู่ด้วย คือ ถ้าต้องการจะมาสิงสถิตอยู่กับคนใดก็จะบันดาลให้คนนั้นเกิดการเจ็บป่วยและแม้จะรักษาอาการเจ็บป่วยนั้นด้วยวิธีการใด ๆ ก็ไม่หาย สุดท้ายก็ต้องไปโบกกับครูโบลเพื่อทำนายสาเหตุของการเจ็บป่วย ในกรณีนี้ผลของการโบลมักจะบอกให้ทราบว่า มีเทพหรือครูมะมัวตต้องการที่จะมาสิงสถิตอยู่ด้วย ให้เชิญครูมะมัวตนั้น ๆ มาประกอบพิธีกรรมมะมัวตให้ เพื่อเป็นการต้อนรับและ

ยอมรับให้ครูมะมัวตมาอาศัยอยู่ด้วย กล่าวคือ เป็นการเข้าพิธีเพื่อมอบตัวเป็นศิษย์เมื่อผ่านพิธีนี้แล้วบุคคลผู้นั้นก็สามารถเป็นครูมะมัวต คอยทำพิธีในการประกอบพิธีกรรมมะมัวตได้เอง²³

การรับเชิญไปประกอบพิธีมะมัวต ครูมะมัวตใหม่นี้จะยังไม่สามารถรับเชิญเพื่อไปประกอบพิธีกรรมมะมัวตด้วยตนเองได้ในทันที โดยมากแล้ว เมื่อครูมะมัวตของตนได้รับเชิญไปประกอบพิธีที่ไหน ครูมะมัวตใหม่ก็จะติดตามไปร่วมพิธีกรรมด้วยเสมอ เพื่อรับการถ่ายทอดขั้นตอนและพิธีกรรมของการทำพิธีกรรมมะมัวตให้ถูกต้อง และรับการประสิทธิ์ประสาทวิชาอาคมต่าง ๆ จากครูมะมัวตของตน จนกระทั่งสามารถรับเชิญไปประกอบพิธีกรรมมะมัวตได้ด้วยตนเองตามลำพัง โดยไม่จำเป็นต้องมีครูมะมัวตคอยดูแลเป็นที่เลี้ยงต่อไป การเริ่มเป็นครูมะมัวตไม่มีข้อกำหนดเกี่ยวกับอายุของผู้ที่จะเป็นครูมะมัวตว่าอายุกี่ปี จึงสามารถเป็นครูมะมัวตได้ และเมื่อเป็นแล้วจะต้องรับเชิญประกอบพิธีกรรมหรือไม่²⁴ ครูมะมัวตกล่าวว่า “ตนเองได้ประกอบพิธีกรรมมะมัวตเพื่อรับรองเทพ วิญญาณบรรพบุรุษที่มาอาศัยอยู่ด้วยตั้งแต่ตอนเป็นหนุ่มโดยได้รับประกอบพิธีเสี่ยงทาย (โบล) และรับเชิญไปประกอบพิธีกรรมมะมัวตในที่ต่าง ๆ ตลอดมาจนถึงปัจจุบัน”²⁵

2) **ผู้ช่วยครูมะมัวต** เป็นบุคคลที่ครูมะมัวตพามาเอง ถือว่าเป็นบุคคลที่มีความรู้ความเข้าใจในพิธีกรรมมะมัวตมีหน้าที่คอยให้คำแนะนำแก่เจ้าภาพในด้านการจัดเตรียมพิธีกรรมทุกอย่าง รวมถึงในขณะที่มีการประกอบพิธีกรรมจะคอยให้คำแนะนำกับเจ้าภาพและผู้เข้าทรงในขั้นตอนต่าง ๆ เป็นผู้ช่วยเหลือครูมะมัวตในการช่วยหยิบส่งเครื่องประกอบพิธีต่าง ๆ ให้กับครูมะมัวตในขณะทำพิธีกรรม ผู้ช่วยครูแต่ละคนจะมีหรือไม่ก็ได้ซึ่งขึ้นอยู่กับความพอใจของครูมะมัวต ว่าต้องการหรือไม่²⁶

3) **ผู้เข้าทรงในพิธีกรรมมะมัวต** ได้แก่ คนป่วย ญาติคนป่วย และบุคคลทั่วไปที่มาเข้าร่วมพิธีที่สมัครใจเพื่อเข้าทรง ซึ่งการเข้าทรงของแต่ละคนนั้นมีข้อสังเกตดังนี้

(1) คนป่วยถือเป็นเจ้าภาพของพิธีกรรมมะมัวต เพราะว่ามีมะมัวต จะประกอบพิธีขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีคนเจ็บไข้เท่านั้น โดยปกติแล้ว ถ้าคนป่วยอาการไม่หนักมากเกินไปยังสามารถเข้าทรง

²³ สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

²⁴ สัมภาษณ์ พระอธิการเกษม จันทวิโส, เจ้าอาวาสวัดป่าซำดารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

²⁵ สัมภาษณ์ นางสาวสายชล เครือแก้ว, กำนันตำบลตระกาจ, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

²⁶ สัมภาษณ์ นายอาทิตย์ พวงประจำ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

ได้ ผู้ป่วยก็จะเข้าทรงด้วยตนเอง แต่ถ้าผู้ป่วยไม่สามารถเข้าทรงได้ ญาติพี่น้องที่ ใกล้ชิดของคนป่วย คนใดคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้ก็สามารถเข้าทรงแทนคนป่วยได้

(2) ญาติคนป่วย ต้องเป็นญาติพี่น้องใกล้ชิดทางเชื้อสาย ไม่ใช่ญาติเกี่ยวดองกัน และญาติพี่น้องที่จะเข้าทรงนั้นส่วนมากแล้วจะเป็นผู้หญิง ส่วนผู้ชายนั้นมีอยู่บ้างเหมือนกัน แต่น้อยมาก นาน ๆ จะมีสักครั้ง จึงพบว่ามีหลายคนเข้าใจว่ามะมีวตนั้นมีเฉพาะผู้หญิงเท่านั้นที่เข้าทรงได้

(3) บุคคลทั่วไป การเข้าทรงของบุคคลที่ไม่ได้เป็นญาติพี่น้องของคนป่วยซึ่งเป็นเพียงผู้มาร่วมพิธีกรรม จะเข้าทรงได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากครูมะมีวตเท่านั้น และการเข้าทรงของคนเหล่านี้ จะเข้าทรงได้เฉพาะครูกำเนิดของตนเองเท่านั้น วิญญาณอื่นจะไม่มาสิงสถิตย์ และการเข้าทรงนี้มีจุดประสงค์เพียงเพื่อร่ายรำสนุกสนานกับครูกำเนิดของตนเองเท่านั้น ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการรักษาคนป่วยแต่ประการใด²⁷

สำหรับผู้เข้าทรงมะมีวตโพงนั้น นอกจากครูแกลสะเองแล้ว คนอื่น ๆ ก็สามารถร่วมพิธีเข้าทรงได้โดยไม่มีข้อจำกัด ฉะนั้น ผู้ที่สามารถเข้าทรงแกลสะเองได้ประกอบด้วย

(1) ครูมะมีวต

(2) คนป่วยเข้าทรงเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของตนเอง ซึ่งเป็นอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ ไม่ใช่อาการป่วยที่หนักมาก

(3) บุคคลทั่วไปที่ประสงค์จะเข้าทรงเพื่อเป็นการไหว้ครูกำเนิดของตน เชิญครูกำเนิดของตนให้มารับเครื่องเซ่นสังเวย และให้ครูกำเนิดได้แต่งกายร่ายรำสนุกสนาน ซึ่งมีลักษณะเดียวกันกับพิธีกรรมรำแม่มดของชาวเขมร²⁸

ในส่วนของการเข้าทรงของบุคคลทั่วไปที่เข้าร่วมพิธีกรรมในการเข้าทรงนั้น ภูตผี วิญญาณ และเทวดาสามารถเข้ามาสิงผู้ที่เข้าทรงได้ รวมถึงการเข้าทรงครูกำเนิดของตนเอง และครูกำเนิดของญาติ ส่วนมะมีวตโพงเป็นเพียงการเข้าทรงครูกำเนิดของตนเองเท่านั้น เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยเล็กน้อย ๆ และเพื่อร่วมร่ายรำสนุกสนานกับครูกำเนิดของตนเอง จากการสัมภาษณ์พบว่า การเข้าทรงมะมีวตนั้นวิญญาณอื่น ๆ ก็สามารถเข้าสิงร่างทรงได้เช่นเดียวกัน เพียงแต่วิญญาณที่เข้ามาสิงร่างทรงจะเป็นวิญญาณบรรพบุรุษ หรือญาติพี่น้องที่ตายไปแล้วของคนเข้าทรงเท่านั้น และมาเข้า

²⁷ สัมภาษณ์ นายอนุชิต อุ่นเสมอ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

²⁸ สัมภาษณ์ นางสาวปณิตญา ชัยศรีษะ, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภอขุนันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

สิ่งร่ำทรงเพื่อมาพบปะพูดคุยกับญาติพี่น้องของตนที่ยังมีชีวิตอยู่เท่านั้น ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการรักษาคนป่วยแต่อย่างใด²⁹

จากการวิจัยที่ผู้วิจัยได้ศึกษามา จะเห็นได้ว่า การเข้าทรงของแต่ละบุคคลตามพิธีกรรมมะมัตนั้น พบว่า บางคนเข้าทรงเพียงครั้งเดียวก็เข้าทรงสำเร็จ คือ มีวิญญาณเข้ามาสิงสถิตบุคคลนั้น แต่บางคนแม้จะพยายามเข้าทรงเป็นเวลานานเท่าใด บางครั้งใช้เวลา 1 ชั่วโมงบ้าง 2 ชั่วโมงบ้าง หรือนานกว่านั้น ก็ยังเข้าทรงไม่สำเร็จ แม้จะได้รับการช่วยเหลือแนะนำจากครุเมมัตก็ตาม³⁰ จากการสอบถามครุเมมัตได้ความว่า การที่บางคนแม้จะพยายามเข้าทรงอย่างไรก็เข้าทรงไม่สำเร็จนั้น มีความเป็นไปได้หลายอย่างที่ส่งผลให้เป็นเช่นนั้น คือ

(1) **ปัญหาด้านสุขภาพร่างกาย** คือ ผู้เข้าทรงมีสุขภาพร่างกายไม่แข็งแรง เจ็บป่วยอยู่ หรือมีอายุมากเกินไปจนไม่สามารถนั่งสมาธิจิตใจเพื่อเข้าทรงได้

(2) **ปัญหาด้านสุขภาพจิต** คือ ผู้เข้าทรงเป็นคนที่มีความวิตกกังวลหรือพลังจิตที่กล้าแข็งมากจนวิญญาณไม่สามารถเข้าสิงสถิตได้

(3) **ปัญหาด้านดนตรี** คือ นักดนตรีบรรเลงเพลงยังไม่เป็นที่ถูกใจของวิญญาณที่จะเข้าสิงสถิตร่างผู้เข้าทรง เพราะฉะนั้น ขณะที่เข้าทรงนักดนตรีจะบรรเลงดนตรีเปลี่ยนเพลงหรือเปลี่ยนจังหวะ เพลงเร็ว ช้า ไปเรื่อย ๆ จนกว่าวิญญาณจะพึงพอใจ แล้วเข้าสิงสถิตร่างของผู้เข้าทรง หากวิญญาณยังไม่พอใจ ก็จะไม่ยอมเข้าสิงร่างทรง การบรรเลงดนตรีเปลี่ยนเพลงและจังหวะเพลงไปเรื่อย ๆ บางทีก็เข้าทรงสำเร็จ บางทีก็ไม่สำเร็จ ขึ้นอยู่กับการบรรเลงเพลงของนักดนตรี

(4) **นักดนตรี** นักดนตรีถือว่าเป็นส่วนสำคัญซึ่งจะขาดเสียไม่ได้สำหรับการประกอบพิธีกรรมมะมัต เพราะว่าจะต้องมีการบรรเลงเพลงเพื่อประกอบในการเข้าทรง ถ้าหากไม่มีการบรรเลงดนตรีหรือมีการบรรเลงดนตรี แต่ไม่ใช่เพลงหรือจังหวะที่วิญญาณพึงพอใจ วิญญาณก็จะไม่ยอมเข้าทรง อีกประการหนึ่ง หากว่ามีเครื่องดนตรีพร้อม แต่ไม่มีนักดนตรีที่จะบรรเลงเพลงเช่นนี้ก็ไม่สำเร็จประโยชน์แต่อย่างใด พิธีกรรมมะมัตย่อมไม่อาจประกอบขึ้นได้ ในทางกลับกันถ้ามีนักดนตรีแต่ไม่มีเครื่องดนตรี ผู้ร่วมพิธีกรรมยังสามารถช่วยกันประมวญให้จังหวะและนักดนตรีก็ยังสามารที่จะหยิบเอาสิ่งของใกล้ตัวที่ยังพอหาได้มาเคาะประกอบจังหวะได้ เช่น การเคาะไม้หรือการเคาะจอบเสียม เป็นต้น ด้วยการเคาะส่วนที่เป็นโลหะให้มีจังหวะเพลงก็เป็นอันใช้ได้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้และทำกันมาแต่โบราณ³¹ นักดนตรีจะประกอบด้วย

²⁹ สัมภาษณ์ พระครูถาวรรัตนภิบาล, รองเจ้าคณะตำบลห้วยตึกภู เขต 1, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

³⁰ สัมภาษณ์ นางสาวอรทัย คงราช, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

³¹ สัมภาษณ์ นายสุริยา บุริมะ, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

1. ครูดนตรี ครูดนตรีถือเป็นบุคคลที่มีความสำคัญ ที่คอยทำหน้าที่ในการนำคณะนักดนตรีทั้งหมดทำพิธีบูชา ครูดนตรีเป็นผู้ควบคุมการบรรเลงเพลง การเปลี่ยนเพลงบรรเลง ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ครูมะมัวตท่านหนึ่ง ท่านได้กล่าวว่า “การเปลี่ยนเพลงในขณะที่เข้าทรงนั้น จะอยู่ในดุลยพินิจของครูดนตรี และบางครั้งครูมะมัวต ก็จะทำให้สัญญาณบอกให้ครูดนตรีเปลี่ยนเพลง ซึ่งเป็นเรื่องที่เข้าใจกันเองระหว่างครูดนตรี ครูแกลสะเองและนักดนตรี³²

2. นักดนตรีและลูกวง ส่วนมากมักจะเป็นคนที่เคยร่วมซ้อมดนตรีด้วยกัน มา แต่ก็มีบ้างเหมือนกันที่นักดนตรีบางคนได้รับเชิญมาเป็นการเฉพาะเพราะขาดนักดนตรี ถึงอย่างนั้นก็ยังเล่นดนตรีด้วยกันได้อย่างลงตัว เพราะเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีมะมัวต เป็นเพลงที่นักดนตรีทุกคนต้องผ่านการฝึกหัดมาแล้วทั้งสิ้น³³

2. วันเวลาในการประกอบพิธีกรรม การประกอบพิธีกรรมมะมัวต จะจัดขึ้นในวัน เวลาที่ใดนั้น ขึ้นอยู่กับครูแกลสะเองที่เจ้าภาพได้ไปเชิญมาประกอบพิธีกรรม ซึ่งในเรื่องนี้มีความเชื่อที่ตรงกันและแตกต่างกันไป กล่าวคือ เรื่องเวลา เห็นตรงกันว่าประกอบพิธีกรรมช่วงเวลาใดก็ได้ จะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืนก็ได้ทั้งนั้น ไม่มีข้อห้ามแต่ประการใด แต่ในเรื่องของวันที่จะประกอบพิธีนั้นกลับมีความเห็นที่แตกต่างกันออกไป³⁴ ครูมะมัวต กล่าวว่า การประกอบพิธีกรรมมะมัวต ห้ามจัดในวันที่ตรงกับวันพระ โดยให้เหตุผลว่า วันพระถือเป็นวันมงคลและเป็นวันที่ชาวพุทธต้องไปวัดทำบุญ สมาทานรักษาศีล ถ้ามีการประกอบพิธีกรรมมะมัวตขึ้นในวันพระ จะไม่เหมาะสม เพราะเมื่อจัดพิธีขึ้นก็จะต้องมีการฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเพื่อทำอาหารเลี้ยงดูผู้ที่มาร่วมงาน รวมถึงการเลี้ยงเหล่าที่ทางเจ้าภาพจะต้องจัดหาเลี้ยงต้อนรับแขกด้วย³⁵ อีกทั้งเครื่องเซ่นสังเวยที่จะใช้ในพิธีกรรมมักจะประกอบด้วยเหล้า ไก่ และหัวหมู และอีกประการหนึ่ง คือ ในวันพระภูตผีวิญญาณทั้งหลายจะไม่แสดงอำนาจอิทธิฤทธิ์ และจะไม่เข้ามาสิงสถิตร่างทรง ฉะนั้น ในวันที่เป็นมงคลเช่นนี้จึงห้ามประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับภูตผี วิญญาณ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความตาย อันอาจจะส่งผลที่ไม่ดีต่อผู้ป่วยได้³⁶

³² สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

³³ สัมภาษณ์ นางกฤษดา ลือชา, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

³⁴ สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

³⁵ สัมภาษณ์ นางพิมพา สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

³⁶ สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรือใหญ่, อำเภออุซันต์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

3. สถานที่ประกอบพิธีกรรม สถานที่ประกอบพิธีกรรมมะมืวต นั้น มีรูปแบบและข้อกำหนดที่เป็นการเฉพาะ ฉะนั้น เจ้าภาพจะต้องปฏิบัติตามอย่างระมัดระวัง

4.1.7 เครื่องมือที่ใช้ประกอบพิธีกรรม “มะมืวต”

เมื่อมีการกำหนดตกลง วัน เวลา และสถานที่เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อไปสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้เลย คือ เครื่องมือที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม ประกอบด้วย

1. เครื่องมือที่ใช้ในการบวงสรวงเช่น ไห้ว ได้แก่ บายศรี 9 ชั้น 5 ชั้น ดอกไม้จัดใส่แจกัน เครื่องไหว้ มีหัวหมู กุ้ง ปลา ไก่ต้ม เป็ดนึ่ง ผลไม้ 9 อย่าง ข้าวสวยใส่จาน น้ำชา กาแฟ น้ำแดง น้ำเปล่า ขนม ข้าวต้ม ขนมนางเล็ด กล้วยน้ำว้า อ้อย ซึ่งเครื่องบวงสรวงสังเวยเช่น ไห้วนี้จะจัดใส่โรงพิธี โต๊ะที่วางเครื่องไหว้นั้นจะปูด้วยผ้าขาว ภาชนะที่ใส่สิ่งไหว้นั้น จะเป็นพานหรือจานก็ได้ตามความเหมาะสม เช่น ผลไม้ใส่พาน ปลาหนึ่งใส่จาน เป็นต้น³⁷

2. เครื่องมือที่ใช้ประกอบพิธีการเข้าทรง เครื่องมือที่ใช้ในพิธีนั้นจะเรียกว่า เป็นการแต่งครู (ขึ้นครู) ประกอบไปด้วย

(1) ชันหมากเบ็งใส่ในขัน มีดอกไม้ (ปักรอบ ๆ 4 ด้าน) ข้าวดอกแดงติดกับก้าน มะพร้าวปักในขัน มีหมาก 4 ลูก จักให้เป็นกลีบ 4 กลีบ ใบตองกรวยเย็บเป็นกรวยแบน ๆ 4 อัน

(2) กรวยเย็บด้วยใบตอง (ขัน 5 ขัน 8)

(3) ผลไม้ เช่น กล้วย ส้ม มะพร้าว จัดใส่พานพิธี 1 คู่

(4) ดอกไม้ (ดอกบัว เย็บกรวยใส่ดอกบัว 10 ดอก) รูปเทียนใส่ในกรวย รูป 10 เทียน

10

(5) ขมิ้น แป้ง น้ำอบ น้ำหอม กระຈก หวี ที่ใส่ในขัน

(6) ขันที่ไว้ใส่ในข้าวสาร เทียน 1 คู่ กรวย 1 คู่ ไว้สำหรับเชิญเทวดาเข้าทรง

(7) ขันน้ำมันต์ เทียน 2 เล่ม

(8) มีอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สำคัญในการประกอบพิธี ได้แก่ ช้าง ม้าจำลอง อาวุธ ปืนไม้เส้นประกำ และมีขวดน้ำใส่น้ำไว้ 1 ขวด ปิดจุกหรือฝา³⁸

3. อุปกรณ์เครื่องใช้ประกอบพิธี (ดนตรี)

(1) เครื่องดนตรี, เป็พท่าย, แคน กลอง ฉิ่ง ฉาบ

³⁷ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

³⁸ สัมภาษณ์ นายสุริยา บุริมะ, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

(2) ชั้น์ครุ 1 ชุด โดยในชั้น์ครุจะประกอบด้วย บายศรีปากชามยอดไข่ หมาย พลุ บุหรี่ กรวยเย็บชั้น์ 5 กรวย 5 ใส่ยอดไม้กรวยละ 2 คู่ รูป 5 เทียนขาว 1 คู่ สิ่งบูชาครูบาอาจารย์ ของ วงดนตรี³⁹

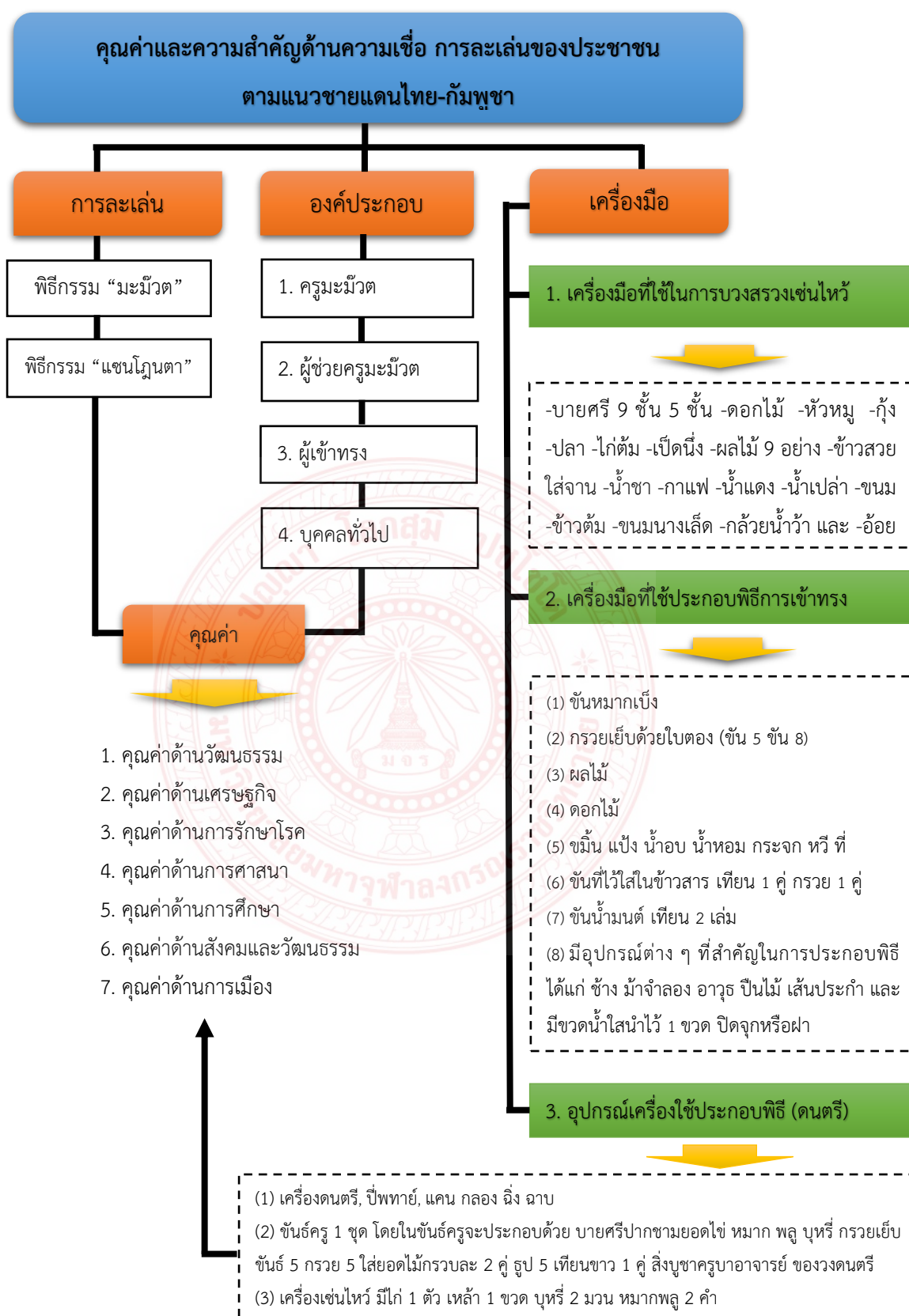
(3) เครื่องเซ่นไหว้ มีไก่ 1 ตัว เหล้า 1 ขวด บุหรี่ 2 มวน หมายพลุ 2 คำ จะใช้ในการเซ่นไหว้ก่อนบรรเลง ไม่ว่าจะประกอบพิธีกรรมอะไรที่ต้องใช้เครื่องดนตรีจะต้องมีการเซ่นไหว้ บวงสรวงเซ่นกัน⁴⁰

เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมการทรงเจ้าเกิดขึ้น ก็จะมีเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ในพิธี เช่น เครื่องมือที่ใช้ในการบวงสรวงเซ่นไหว้ ได้แก่ บายศรี 9 ชั้น 5 ชั้น ดอกไม้ เครื่องไหว้ ฯลฯ เครื่องมือที่ใช้ประกอบพิธีการเข้าทรง จะเรียกว่า เป็นการแต่งครุ (ขึ้นครุ) เช่น ชั้นหมายเบ้งใส่ในชั้น มีดอกไม้ (ปักรอบ ๆ 4 ด้าน) ข้าวตอกแตกติดกับก้านมะพร้าวปักในชั้น อุปกรณ์เครื่องใช้ประกอบพิธี (ดนตรี) เช่น ปี่พาทย์ แคน กลอง ฉิ่ง ฉาบ เป็นต้น จากการศึกษาในเบื้องต้นผู้วิจัยสามารถสรุปออกมาเป็น รูปภาพที่ 4.1 ดังต่อไปนี้

³⁹ สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรีอใหญ่, อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁴⁰ สัมภาษณ์ นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง, อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

รูปภาพที่ 4.1 แสดงประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชน
ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

จะเห็นได้ว่า ประวัตินับคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา นั้น พิธีกรรมมะมั่วต เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งซึ่งจะกระทำขึ้นเพื่อมุ่งเน้นการรักษาผู้ป่วยหรือการทำนาย หายทัก และพึ่งอำนาจภายนอก คือ ผีบรรพบุรุษและวิญญาณที่มีความเชื่อว่าศักดิ์สิทธิ์ กระทั่งมีการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” (เข้าทรง) อย่างนี้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ แม้ว่าบ้านเมือง ชุมชน สังคม จะเจริญก้าวหน้าไปอย่างมาก กระทั่งเรียกยุคสมัยนี้ว่า ยุคโลกาภิวัตน์ หรือ ยุคแห่งความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีนี้ก็ตาม แต่ยังมีการประกอบพิธีกรรมเช่นนี้อยู่ และมีการสืบสานต่อช่วงอยู่เรื่อยไป ทั้งนี้เพราะพิธีกรรมมะมั่วต (เข้าทรง) มีอิทธิพลต่อชุมชน สังคม ของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในด้านต่าง ๆ ได้แก่ (1) ด้านการศาสนา (2) ด้านการรักษา (3) ด้านการศึกษา (4) ด้านเศรษฐกิจ (5) ด้านการเมืองการปกครอง และ (6) ด้านสังคมและวัฒนธรรม

1. ด้านศาสนา เดิมชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร มีความเชื่อและนับถือผีเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต แต่ภายหลังได้รับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเข้ามา ชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร จึงได้ผสมผสานความเชื่อเรื่องพุทธศาสนาเข้ากับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ สิ่งเหล่านี้ได้สะท้อนในพิธีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ คือ การนำดอกไม้ ธูปเทียน ของหอม มาใช้ในการประกอบพิธีกรรม เพราะในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไทยเชื้อสายเขมร ไม่มีการใช้ธูปเทียนในการประกอบพิธีกรรม ถ้าจะแบ่งความเชื่อของร่างทรงออกเป็นความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ พบว่า ร่างทรงที่มีความเชื่อทางพระพุทธศาสนา พิธีกรรมที่กระทำสูงสุด คือ การปฏิบัติธรรม สวดมนต์ ร้องลงมาคือ ทำบุญให้ทานตามโอกาสต่าง ๆ

2. ด้านการรักษา การที่จะประกอบพิธีกรรมมะมั่วต เพื่อการรักษาผู้ป่วยของชาวไทยเชื้อสายเขมร นั้นมี 2 กรณี อันได้แก่ เกิดจากการบนบานไว้เมื่อครั้งที่ตนยังเจ็บป่วย และเกิดจากการประกอบพิธีกรรมขึ้นเพื่อการรักษาในขณะนั้นเลย แต่การนี้ก็เป็นผู้รักษาด้วยพิธีกรรมมะมั่วต (เข้าทรง) ทุกคนก็ได้ผ่านการรักษา หรือ ได้รับการรักษาโดยวิธีการจากแพทย์แผนปัจจุบันอยู่แล้ว แต่ที่ยังต้องรับการรักษาโดยการประกอบพิธีกรรมมะมั่วต เกิดจากความต้องการกำลังใจอีกทางหนึ่ง หรืออาจจะมีความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมดังกล่าว

3. ด้านการศึกษา บทบาทหน้าที่ทางด้านการศึกษาในการประกอบพิธีกรรมมะมั่วตของชาวไทยเชื้อสายเขมร นั้น อันเป็นผลทางอ้อมที่เกิดขึ้นจากการประกอบพิธีกรรมเข้าทรง เรื่องที่บ่งบอกว่าเป็นการให้การศึกษาที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ทางด้านประวัติศาสตร์ เครือญาติ วิญญาณที่สิงสถิตในตัวผู้เข้าทรง หรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนั้น ส่วนความรู้ด้านประวัติศาสตร์ของชุมชนก็เช่นเดียวกัน ผีบรรพบุรุษจะเล่าความเป็นมาของชุมชนให้คนรุ่นหลังรู้และเล่าสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันและอาจถึงอนาคต หากยังมีการประกอบพิธีกรรมมะมั่วตเหล่านี้อยู่

4. ด้านเศรษฐกิจ อิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อชุมชน สังคม ในด้านเศรษฐกิจ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทางด้านบริหารผู้เข้าร่วมพิธีกรรม หรือเครือญาติพี่น้องจะทำการประกอบพิธีกรรมมะมั่วตนาน ๆ ครั้ง เช่น ครั้งที่บนบานเมื่อหายป่วย และหนึ่งปีจะจัดหนึ่งครั้งเพื่อความเป็นสิริมงคล การใช้จ่ายนั้นก็ไม่มากเกินไป เมื่อเทียบกับการที่ต้องรักษาที่โรงพยาบาล ทั้งนี้เพราะกลุ่มชุมชน สังคมได้ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ อันเป็นการเกื้อกูลกันในทางด้านเศรษฐกิจเป็นต้น

5. ด้านการเมืองการปกครอง ในการประกอบพิธีกรรมมะมั่วต ซึ่งจะเป็นการรวมกลุ่มคนในสังคมที่มีลักษณะพิเศษ เช่น การรวมกลุ่มที่เกิดจากความเชื่อในเรื่องผีบรรพบุรุษของบุคคลในสายตระกูล โดยมีผู้สูงอายุในตระกูลเป็นผู้นำ บทบาททางการเมืองการปกครองที่มีอยู่ใน พิธีกรรมมะมั่วต จะมีบทบาทที่โดดเด่นที่เห็นได้ชัดเจนมีอยู่ 2 ประเด็นใหญ่ ๆ คือ (1) บทบาทการควบคุมสังคม และ (2) บทบาทในการระบายนความกดดันและลดความขัดแย้ง เป็นต้น

6. ด้านสังคมและวัฒนธรรม การประกอบพิธีกรรมมะมั่วต (เข้าทรง) มีจุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่รอดและรักษาโรคร้าย ตลอดจนความสงบสุขในสังคม ชุมชน ครอบครัว ดังนั้น ในการประกอบพิธีกรรมมะมั่วต จึงมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเขมร ในด้านทางวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตจนถึงคนรุ่นหลัง โดยบันทึกไว้ในพิธีกรรมมะมั่วต เช่น การประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ การประกอบอาชีพร่ำ ภาษาร่ำในท่าต่าง ๆ ความเชื่อ ความศรัทธา การกิน และการแต่งกาย ส่วนบทบาทในด้านที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือ การรวมกลุ่มชนในสังคม ชุมชน ของกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้าน ทั้งนี้เพื่อร่วมกันประกอบพิธีกรรมในการรวมกลุ่มจะมีการปรึกษาหารือ พุดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้ง การประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การงาน ความเป็นอยู่ ในการประพฤติปฏิบัติ และทำตามกฎในสังคม เสมือนเกณฑ์ที่สร้างขึ้นร่วมกันต่อที่ประชุมของเครือญาติและเพื่อนบ้าน ผู้ใดละเมิด ถือว่าขัดข้องตกลงและจะถูกสังคมลงโทษ และเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะลงโทษด้วยเช่นกัน จึงมีการขอขมาต่อกัน โดยมีผีและญาติพี่น้องเป็นสักขีพยาน เป็นต้น

4.2 ผลการศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น

จากการที่มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อในการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” เพื่อประโยชน์ตน และเพื่อพ้นจากความทุกข์ เช่น โรคร้ายไข้เจ็บ เป็นต้น ความเชื่อในพิธีกรรม “มะมั่วต” ได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความเชื่อนั้นประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับผี วิญญาณ ความเชื่อเกี่ยวกับของรักษา

โรค ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเข้าทรง “มะมั่วต” จะมีการจัดพิธีกรรมและการติดต่อกับวิญญาณโดยผ่านร่างทรง หรือผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ครูผู้ประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ตลอดทั้งพิธีกรรมที่ชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษมีความเชื่อสืบ ๆ กันมา คือ พิธีกรรม “แซนโฌนตา”⁴¹ พิธีกรรม “แซนโฌนตา” ถือเป็นการละเล่นหนึ่งที่บรรพบุรุษสร้างสรรค์มาจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นพิธีกรรมศักดิ์ที่ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ให้ความเคารพนับถือ ผ่านมิตีความเชื่อ และการละเล่น โดยมีรายละเอียดที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์มาจากการสัมภาษณ์ ดังนี้

4.2.1 ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมิตีความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “มะมั่วต”

การประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ในจังหวัดศรีสะเกษ นับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร กลุ่มหนึ่งที่ยังมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณค่อนข้างสูง ดังเช่น ความเชื่อเรื่องการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” อันเป็นผีที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยภูมายเป็นอย่างมาก⁴² “มะมั่วต” มีอำนาจควบคุมชีวิตของคนทุกคนที่มีองค์ หรือวิญญาณบรรพบุรุษที่ต้องการจะอยู่ด้วยหรือต้องการให้กระทำพิธีเช่นบวงสรวงสังเวย พฤติกรรมที่แสดงออกต่อความเชื่อในพิธีกรรม “มะมั่วต” เท่าที่พบในการดำเนินชีวิตของชาวเขมร โดยเฉพาะผู้ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการเจ็บป่วย โดยไม่สามารถที่จะรักษาด้วยวิทยาการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และแพทย์แผนโบราณ (สมุนไพร) ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความกังวลต่อการดำรงชีวิต จึงได้มีการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ขึ้น⁴³ ก็เพื่อต้องการความมั่นคงทางจิตใจแก่บุคคล ทำให้มีกำลังใจในการที่จะต่อสู้กับโรคร้ายได้ หรือบางครั้งเมื่อประกอบพิธีกรรมแล้ว ก็อาจจะหายจากโรคร้ายไข้เจ็บได้ในระดับหนึ่ง⁴⁴ ทางผู้วิจัยได้วิเคราะห์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่มีความสัมพันธ์ต่อการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ไว้ดังนี้

1. ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า การประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” มีจุดมุ่งหมายเพื่อความอยู่รอดและรักษาโรคภัย ตลอดจนความสงบสุขในสังคม ชุมชน ครอบครัว ดังนั้น ในการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” จึงมีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายภูมยในด้านการวัฒนธรรมที่เคยปฏิบัติกันมาในอดีตจนถึงคนรุ่นหลัง โดยบันทึกไว้ในพิธีกรรม “มะมั่วต” เช่น การประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ การประกอบอาชีพ ภาษา การร่ายรำในท่าต่าง ๆ ความเชื่อ

⁴¹ สัมภาษณ์ นายอนุชิต อุ่นเสมอ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์, จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁴² สัมภาษณ์ นางสาวปณนตญา ชัยศรีษะ, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภوخันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁴³ สัมภาษณ์ นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง, อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁴⁴ สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ สรวิรัตน์, อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

ความศรัทธา การกิน และการแต่งกาย⁴⁵ ส่วนบทบาทในด้านที่เห็นได้เด่นชัดที่สุด คือ การรวมกลุ่มชนในสังคม ชุมชน ของกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้าน ทั้งนี้เพื่อร่วมกันประกอบพิธีกรรมในการรวมกลุ่มจะมีการปรึกษาหารือพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในเรื่องราวต่าง ๆ ทั้งการประกอบอาชีพ การทำมาหากิน การงาน ความเป็นอยู่ ตลอดจนการมีปัญห การขัดแย้งในครอบครัว ก็จะบอกให้ญาติพี่น้องทราบ และจะได้หาวิธีการที่จะแก้ไข หากสุดวิสัยที่จะแก้ไขได้ ก็จะทำให้ผีบรรพบุรุษเป็นผู้ช่วยตัดสินและเป็นผู้ให้คำปรึกษาชี้ขาดเมื่อได้จัดมีพิธีกรรมเกลสเอง หากตกลงกันได้ ก็จะมีข้อกำหนดในการประพฤติปฏิบัติ และทำตามกฎในสังคม เสมือนเกณฑ์ที่สร้างขึ้นร่วมกันต่อที่ประชุมของเครือญาติและเพื่อนบ้าน ผู้ใดละเมิด ถือว่าขัดข้องตกลงและจะถูกสังคมลงโทษ และเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะลงโทษด้วยเช่นกัน จึงมีการขอขมาต่อกัน โดยมีผีและญาติพี่น้องเป็นสักขีพยาน⁴⁶

2. ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ

จากผลการวิเคราะห์ พบว่า การประกอบพิธีกรรมจะต้องจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ อย่างครบครันที่ได้สืบทอดกันมาแต่อดีต ซึ่งในอดีตสิ่งของและอุปกรณ์ต่าง ๆ ได้มีการผลิตเองและเกิดจากการได้ช่วยกันของเครือญาติและเพื่อนบ้าน แต่ในปัจจุบันที่ทำมาหากินน้อยลง ความอุดมสมบูรณ์ลดลง ผลผลิตที่ได้ไม่พอต่อความต้องการของประชากรที่อุปโภคบริโภค การประกอบพิธีกรรมและการร่วมกันประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” บางสิ่งบางอย่างจึงต้องมีการซื้อหา และมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ มากมาย เจ้าภาพต้องจ่ายเงินในการประกอบพิธีกรรมแต่ละครั้ง ทั้งการซื้อหาต้องมากขึ้นถ้าไม่มีเครือญาติ หรือ พี่น้อง ร่วมกันช่วยในการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” แต่ละครั้งจะผ่อนรายจ่ายลงได้บ้างในสภาพเศรษฐกิจเช่นทุกวันนี้ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจด้านเครือญาติ พี่น้องเป็นส่วนใหญ่ รองลงมาสิ่งใดที่ต้องหาซื้อเพิ่มจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าภาพ เป็นต้น⁴⁷

3. ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม

ความเชื่อมีประโยชน์ต่อมนุษย์อย่างมาก เพราะความเชื่อทำให้มนุษย์มีความเชื่อมั่นในการดำเนินชีวิต และเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้เกิดกำลังใจ และมีพลังที่จะต้องสู้ในการเอาชนะอุปสรรค ตลอดจนมีเป้าหมายในการดำเนินชีวิตที่ชัดเจน ด้านประเพณี วัฒนธรรมในสังคม มีทั้งหมด 4 หมู่บ้าน ความเป็นอยู่ในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม จึงคล้ายกันหรือเหมือนกัน เช่น แต่ละหมู่บ้าน จะมีการอนุรักษ์จัดทำกฎระเบียบพันธของแต่ละหมู่บ้าน มีการทำบุญหมู่บ้าน มีประเพณี

⁴⁵ สัมภาษณ์ นายสุริยา บุริมะ, อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁴⁶ สัมภาษณ์ นางสาวสมร พาบุดร, ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร, 19 กรกฎาคม 2562.

⁴⁷ สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลราษีไศล, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

แซนโดนตา ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีทำบุญออกพรรษา การรำตรด รำสากกระทบ ด้านศิลปหัตถกรรมในท้องถิ่นมีเครื่องจักรสาน มีการทอผ้าไหม มีการตัดเย็บ มีงานช่าง⁴⁸ จะเห็นได้ว่า ในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ย่อมมีลักษณะเฉพาะและมีความแตกต่างกันไปตามปัจจัยของสภาพแวดล้อมและวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คน ในสังคมวัฒนธรรมขนาดใหญ่จะประกอบขึ้นด้วยสังคมวัฒนธรรมย่อยหลาย ๆ ส่วน ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของตัวเอง ในภาคอีสานของประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีลักษณะเฉพาะและความแตกต่างทางสังคมวัฒนธรรมไปจากภูมิภาคอื่น ๆ กล่าวคือ

- 1) สังคมอีสานเป็นสังคมเกษตร
- 2) การตั้งถิ่นฐานเป็นแบบกระจุก
- 3) สมาชิกในสังคมดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน
- 4) สังคมอีสานยึดเกาะกันโดยมีฮีต-คอง (จารีตประเพณี-ครองธรรม) ทำหน้าที่เป็น

กฎระเบียบ

- 5) การดำเนินชีวิตของสังคมเกษตร ยึดถือปฏิบัติตามกรอบของฮีตสิบสอง หมุนเวียนเป็นวัฏจักรในรอบปี

- 6) สถาบันครอบครัวเป็นจุดเริ่มต้นของสังคมที่สำคัญที่สุด
- 7) นิยมยกย่องครอบครัวผัวเดียวเมียเดียว เป็นต้น⁴⁹

จะเห็นได้ว่า หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์ต่อการประกอบพิธีกรรม “มะฆัต” เป็นอย่างมาก เนื่องจากความเชื่อตรงกับคำว่า “สัทธา” ในพระพุทธศาสนาซึ่งหมายถึงเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล, ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม, ความเลื่อมใสซาบซึ้งสนิทใจ เชื่อมั่นในคุณความดีในบุคคลหรือสิ่งนั้น ๆ คนอีสานนอกจากจะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมมาจากพระพุทธศาสนาทั้งแบบมหายานและเถรวาทแล้ว ยังมีพิธีกรรมแบบพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นจำนวนมาก เช่น ในพระพุทธศาสนาหมากจะมีเรื่องราวของปาฏิหาริย์เกี่ยวกับเทพเจ้าองค์พรหม องค์เจ้า และเทวดาต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกันและเชื่อมโยงกับลัทธิพราหมณ์อย่างไม่รู้ตัว การเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้กระจายออกไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ทำให้ลัทธิวิญญานนิยมและลัทธิกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ค่อย ๆ เสื่อมสลายไป แต่กระนั้น ก็ยังไม่หมดไปจากจิตใจของชาวไทยและอนุชนรุ่นหลัง ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนจึงสามารถแบ่งตามแนวความเชื่อได้ 2 ระดับด้วยกัน คือ

⁴⁸ สัมภาษณ์ นายเจริญ ปรีอประก, ผู้ใหญ่บ้านปรีอคันตะวันออก, อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁴⁹ สัมภาษณ์ นายอาทิตย์ พวงประจำ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

ระดับแรก เป็นความเชื่อพุทธศาสนาตามหลักคัมภีร์

ระดับสอง เป็นความเชื่อระดับชาวบ้าน หมายถึง ความเชื่อในพระพุทธรูปศาสนาผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ซึ่งรวมทั้งการทรงเจ้าด้วย

พิธีกรรมมะฆัดไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธรูปศาสนา แต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่นับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ เมื่อพระพุทธรูปศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในประเทศไทย คนไทยมีศรัทธาเลื่อมใสในหลักคำสอนของพระพุทธรูปศาสนา และได้รับเอาพระพุทธรูปศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่ความเชื่อในลัทธิวิญญาณนิยมและไสยศาสตร์ ก็ยังคงอยู่กับคนไทยโดยทั่วไปไม่ได้เสื่อมสลายไปไหน แต่ก็ยังคงมีการผสมปนเปกับพิธีกรรมในทางพระพุทธรูปศาสนา ดังนั้น พฤติกรรมทางศาสนาของคนอีสานจึงมิได้เป็นไปตามแนวปรัชญาหลักคำสอนของพระพุทธรูปศาสนาแต่อย่างใด หากแต่ดำเนินไปตามความเชื่อและวิถีปฏิบัติดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนหน้านั้นด้วย ความเชื่อในพิธีกรรมกละละเองในปัจจุบันจึงเป็นพิธีกรรมความเชื่อแบบผีหรือไสยศาสตร์ คือ การทรงและเป็นพิธีกรรมแบบพุทธ คือ การเข้าวัดทำบุญ เป็นต้น

4.2.2 ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมติความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “แซนโฎนตา”

ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการนับถือ “ผีบรรพบุรุษ” หรือ “โฎนตา” หมายถึง ผีปู่ตายาย และบุพการีที่เสียชีวิตไปแล้วอย่างเหนียวแน่น และถือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันยังมีการเซ่นไหว้เพื่อบอกกล่าวผีบรรพบุรุษเมื่อมีเด็กเกิดใหม่ งานบวช งานแต่งงาน หรือ เวลาประสบโชคดีในชีวิต เพื่อให้ดวงวิญญาณได้ร่วมรับรู้และแสดงความยินดี แต่ถ้าหากมีสมาชิกครอบครัวประสบเคราะห์กรรม ป่วยไข้ไร้สาเหตุ ก็ต้องมีพิธีเซ่นไหว้ขอขมา หรือขอพรให้ดวงวิญญาณช่วยปกป้องคุ้มครอง เชื่อว่าเรื่องร้ายจะกลายเป็นดีได้ งานบุญแซนโฎนตา หรือประเพณีแซนโฎนตาถือกำเนิดขึ้นจากความเชื่อของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาที่ว่า⁵⁰ ผู้ที่ตายไปแล้วจะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้างได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอันมาก อีกทั้งคนเฒ่าคนแก่มักบอกต่อ ๆ กันว่า⁵¹ วิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงวนเวียนคอยดูแลและคุ้มครองลูกหลาน ดังนั้น ในรอบหนึ่งปี เมื่อถึงช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ที่เชื่อว่าเทวดา หรือพญายมจะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้นได้เดินทางมาเยี่ยมโลกมนุษย์ครั้งหนึ่งเพื่อมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานได้ทำไปให้ ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงต้องประกอบพิธีเซ่นไหว้

⁵⁰ สัมภาษณ์ นางสาวปณัตตญา ชัยศรีษะ, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภอชุมขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁵¹ สัมภาษณ์ นางกฤษดา ลือชา, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภอชุมขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

“แผนโฆนตา” เป็นทั้งชื่อเรียกงานบุญ (ประเพณี) และคำเรียกเฉพาะพิธีช่วงเช่นไหว้ดวงวิญญาณ และคงเป็นไปเช่นเดียวกับงานบุญหรือประเพณีเพื่อระลึกถึงบรรพบุรุษของกลุ่มชาวไทยในภาคอื่น ๆ ภาคกลางเรียก “วันสารท” ภาคอีสานเรียก “บุญข้าวสาก” ภาคเหนือเรียก “บุญสลากัด” และภาคใต้เรียก “บุญเดือนสิบ หรือบุญชิงเปรต” ชื่อประเพณี “แผนโฆนตา” นี้อาจเรียก “บ็อน (แค) เบ็นท์” หรือ “บุญสารทเดือนสิบเขมร” ก็ได้⁵² การให้ความสำคัญกับผีบรรพบุรุษนอกจากจะปรากฏในพิธีเช่นไหว้ช่วงเปลี่ยนผ่านสำคัญของชีวิตในช่วงเวลาสารทเดือนสิบ (แคเบ็นท์) ทุกปี ยังมีงานบุญหรือประเพณีสำคัญประจำปีที่ได้รับการปฏิบัติสืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อรำลึกถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับ ชาวไทยเชื้อสายเขมรเรียกว่า “แผนโฆนตา” และกำหนดให้มีการประกอบพิธีเช่นไหว้ภายในครอบครัวหรือสายตระกูลในวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10

ประเพณีนี้เกิดขึ้นและดำรงอยู่ โดยมีฐานคติความเชื่อเรื่องความมียู่ของดวงวิญญาณบรรพบุรุษ และอำนาจในการให้คุณให้โทษแก่ผู้ที่ยังมีชีวิต คอยผลักดันให้ลูกหลานชาวไทยเชื้อสายเขมรช่วยกันรักษาและสืบทอดประเพณีที่มีมาแต่โบราณนี้ให้คงอยู่และจากความเชื่อที่ว่า ในรอบหนึ่งปีเทวดาหรือพญายมจะปล่อยดวงวิญญาณของบรรพบุรุษได้มีโอกาสมาเยี่ยมเยียนลูกหลานในโลกมนุษย์ปีละครั้ง เพื่อมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานได้ทำไปให้ โดยเริ่มตั้งแต่แรม 1 ค่ำ เดือน 10 ถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10⁵³ กอปรกับคนเฒ่าคนแก่ยังคงบอกเล่าต่อ ๆ กันมาว่า ดวงวิญญาณจะยังคงวนเวียนดูแล และให้ความคุ้มครองลูกหลานอยู่เสมอ ยิ่งตอกย้ำให้ความสำคัญของความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษฝังแน่นในความคิด ก่อเกิดเป็นจิตวิญญาณด้านการอนุรักษ์ในชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมรจนเกิดการสืบทอดและผลิตซ้ำพิธีกรรมต่าง ๆ ในช่วงประเพณีแผนโฆนตา

ความน่าสนใจของประเพณีแผนโฆนตา ไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่เพื่อให้ “คนเป็น” ได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อรำลึกนึกถึงบรรพชนผู้ล่วงลับ และขอความคุ้มครองป้องกันอันตราย ขอความสุขความเจริญเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากมายเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และผู้คนที่ยังมีชีวิต⁵⁴ จากความเชื่อที่ว่าดวงวิญญาณทั้งหลายต้องเดินทางไกล จำเป็นต้องสะสมกำลังให้พร้อมที่จะเดินทางกลับมายังโลก ช่วงเริ่มต้นงานประเพณี ชุมชนอำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ จึงต้องจัดเตรียมสำหรับอาหาร (เน้นขนม ข้าวต้มในวัฒนธรรมเขมร) และเครื่องไทยธรรมเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมสำคัญที่เรียกว่า “ดาร” หรือ “โชดดาร” หมายถึง พิธีสวดโดยพระสงฆ์เพื่อส่งผลบุญให้กับดวงวิญญาณ ซึ่งจะมีขึ้น 2 ช่วงสำคัญ คือ ช่วง “เบ็นท์ตุง” หรือ

⁵² สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรือใหญ่, อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁵³ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁵⁴ สัมภาษณ์ นางสาวอรทัย คงราช, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

วันพระ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (เชื่อว่าเป็นวันที่ดวงวิญญาณได้รับการปลดปล่อยมา) และ ช่วง “เบ็ณฑ์ทม” หรือ วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10” (ก่อนดวงวิญญาณเดินทางกลับ)⁵⁵ มีการสวดบทสวดสำคัญเรียกว่า “ติโรกฐตสูตร” ที่ว่าด้วยการให้ส่วนบุญแก่ผู้ที่ล่วงลับ โดยสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องพระเจ้าพิมพิสารทำบุญอุทิศให้แก่ประยูรญาติเพื่อให้ล่วงพ้นจากสภาพแห่งความเป็นเปรต

เช้าวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 เป็นการเริ่มบุญสำคัญอีกอย่างเรียกว่า “กัณช้อง” หมายถึง การปรนนิบัติพระภิกษุสงฆ์ จัดต่อเนื่องไปจนถึงเช้าวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ช่วงนี้จะมีการจัดเวรกันเป็นเจ้าภาพทำบุญที่วัดทุกวัน (กรณีวัดเดียวแต่มีหลายชุมชนล้อมรอบ) หมู่บ้านที่เป็นเวรจะต้องรับผิดชอบภาระต่าง ๆ ในวัด และเป็นเจ้าภาพทำบุญประจำวัน เนื่องจากจะมีคนมาถวายภัตตาหารเช้า-เพลเป็นจำนวนมาก กลางคืนมีสวดมนต์ รักษาศีล และฟังเทศน์ฟังธรรม ระยะเวลานี้เป็นช่วงเข้าพรรษา มีบันทึกไว้ว่า “เวลาดังกล่าวเป็นช่วงเข้าพรรษาและเป็นฤดูฝนซึ่งบางพื้นที่มีฝนตกชุก หรือตกในช่วงเช้า ซึ่งเป็นเวลาที่พระสงฆ์ออกบิณฑบาต พระท่านจะลำบากและเป็นภาพที่ไม่น่าดูเท่าใดนัก”⁵⁶ “กัณช้อง” จึงเสมือนกุศโลบายในการแก้ไขปัญหาแก่พระสงฆ์ทางหนึ่ง ซึ่งจะมีพิธีเพื่อบ่งบอกระยะสิ้นสุด เรียกว่า “ฉลองช้อง” ในเช้าวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ตลอดบ่ายวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 แต่ละครอบครัวหรือสายตระกูลจะประกอบพิธีสำคัญ คือ การเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ มีคำเรียกตามชื่อประเพณีว่า “แซนโฆนตา” สิ่งของที่ลูกหลานต้องเตรียม ได้แก่

- (1) กรวยดอกไม้ 5 กรวย หรือ ชันธ 5 ใส่พานพร้อมทั้งเงินทองของมีค่า
- (2) เสื้อผ้าใหม่ ผ้าโสร่ง และผ้าชิ้นใหม่ที่ยังไม่ได้ใช้ 1 สำหรับ พร้อมแบ่งหอม น้ำหอม น้ำอบ หวี กระจุก ฯลฯ
- (3) เป็ดต้ม 1 ตัว ไก่ต้ม 1 ตัว (บ้านไหนฐานะดีอาจจะมีหัวหมู 1 หัว) ส่วนกับข้าวต่าง ๆ เช่น ต้ม แกง ผัด บั๊ง ย่าง หรืออื่น ๆ ตามแต่สะดวก
- (4) ขนมน้ำตาล ห่อด้วยใบมะพร้าวอ่อน ข้าวต้มหมู ข้าวต้มมัด กระจ่างสารท ขนมน้ำตาล และผลไม้ ที่ขาดไม่ได้ คือ มะพร้าวอ่อน และกล้วยน้ำว้าสุก
- (5) น้ำดื่ม และเหล้า
- (6) เทียน 2 เล่ม
- (7) กระจ่างรูปและรูป⁵⁷

เพื่อจุดบอกกล่าวและเชิญดวงวิญญาณให้มารับเครื่องเซ่นช่วงประกอบพิธีกรรม ชุมชนที่สนิทสนมคุ้นเคยหรือเคารพนับถือกันจะแวะเวียนไปร่วมพิธีตามบ้านใกล้เรือนเคียง บรรยากาศขณะ

⁵⁵ สัมภาษณ์ นายสุริยา ปุริมะ, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁵⁶ สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ สิริรัตน์, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁵⁷ สัมภาษณ์ นางสาวสมร พาบุดร, ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

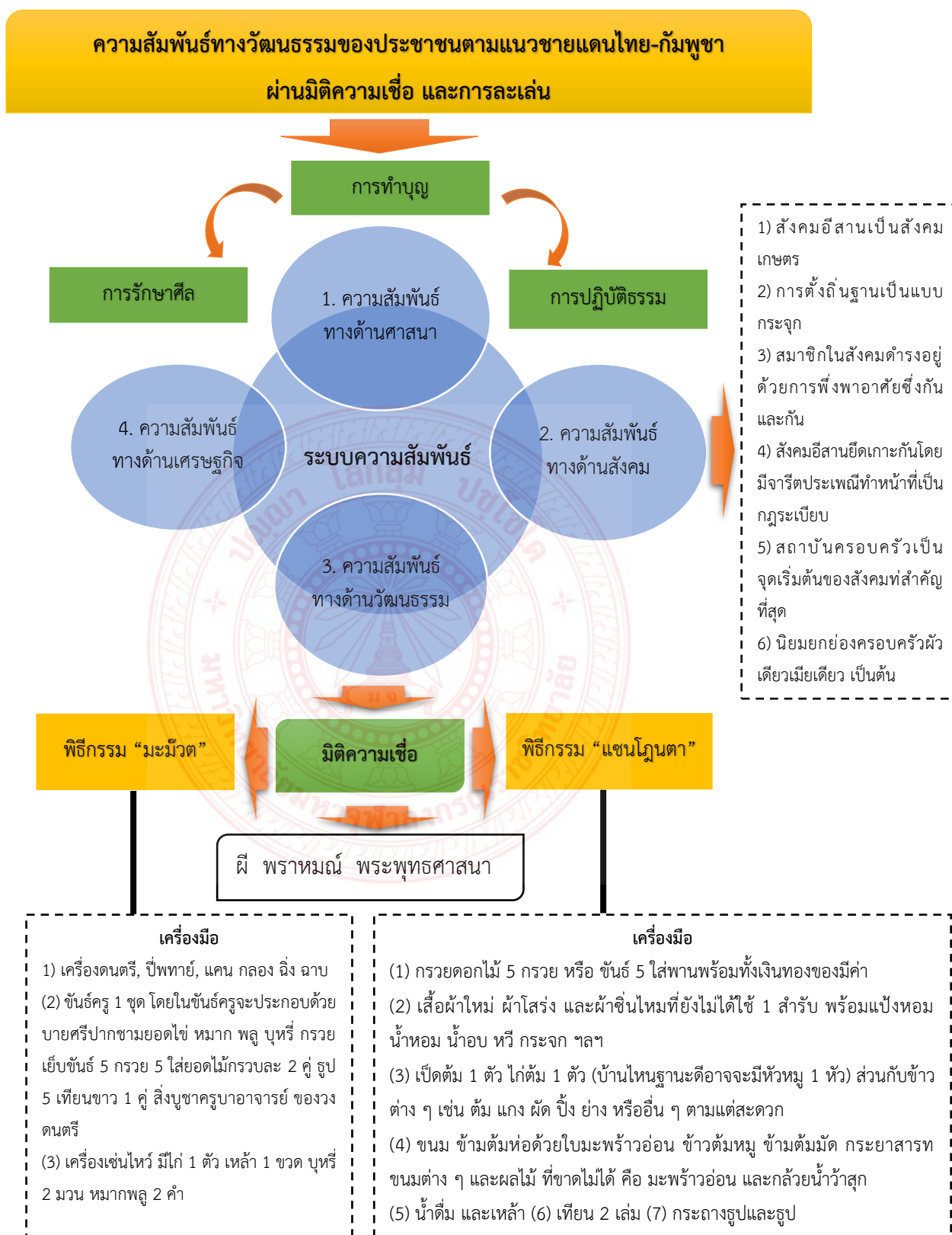
ประกอบพิธีกรรม มีทั้งความศักดิ์สิทธิ์และความสนุกสนานที่ได้ต้อนรับดวงวิญญาณบรรพชนกลับบ้าน ส่วนคนที่ไม่ได้พบกันนานก็จะได้พบปะพูดคุย ถามไถ่ และทำบุญร่วมกัน เป็นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกในบ้าน ระหว่างครอบครัว และภายในชุมชน⁵⁸ โอกาสนี้ลูกหลานจะเตรียมข้าวของเครื่องใช้ ขนมมณเฑียร เสื้อผ้าใหม่ รวมทั้งเงินทอง ไหว้ตอบแทนคุณปู่ย่าตายาย พ่อแม่ญาติผู้ใหญ่ ทั้งในสายตระกูล และในชุมชน เรียกว่า “จุนโพนตา” หลังจากเสร็จสิ้นพิธีแซนและพิธีจุนจะเป็นกิจกรรมสังสรรค์ภายในครอบครัว⁵⁹ ทั้งนี้ก่อนแยกย้ายเจ้าภาพมักเตรียมข้าวต้ม ขนมมณเฑียรอย่างละเล็กละน้อยไว้คอยต้อนรับเพื่อนบ้านที่มาร่วมในพิธี ได้นำกลับไปเป็นของฝากเสร็จสิ้นพิธีเช่นไหว้ ช่วงค่ำแต่ละครอบครัวจะเตรียมสิ่งของต่าง ๆ เช่น ขนม ข้าวต้ม หมาก พลู บุหรี่ ข้าวเปลือก ข้าวสาร ฯลฯ ใส่กระเชอ เรียกว่า “กันเจอโพนตา”⁶⁰ ไปประกอบพิธีสวดมนต์เย็นที่วัด โดยเลือกไปยังวัดเดิมที่ดวงวิญญาณบรรพบุรุษคุ้นชิน เพราะเชื่อว่าวิญญาณจะมารอคอยที่วัดนั้น ๆ และเฝ้าชะเง้อมองว่าลูกหลานของตนได้มาทำบุญหรือไม่ ถ้าหากลูกหลานไปทำบุญไม่ถูกวัด วิญญาณบรรพบุรุษก็จะหาไม่เจอเรียกว่า “ผิดวัดผิดผี”⁶¹ ผู้วิจัยสามารถนำมาแสดงเป็นรูปภาพดังปรากฏในรูปภาพที่ 4.2 ดังนี้

⁵⁸ สัมภาษณ์ นางพิมพ์ สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

⁵⁹ สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลดงมด, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁶⁰ สัมภาษณ์ นางสาวสายชล เครือแก้ว, กำนันตำบลตระกาจ, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁶¹ สัมภาษณ์ นายอนุชิต อุ่นเสมอ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

รูปภาพที่ 4.2 แสดงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
ผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น

จากรูปภาพที่ 4.2 แสดงความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาผ่านมิติความเชื่อ และการละเล่น จากการศึกษพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา กับความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง จะมีความเชื่อในหลักการทางพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการนำมาดำเนินชีวิตของการเป็นร่างทรง ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา จากความเชื่อหลักศรัทธา ในคำสอนทางศาสนา และหลักการที่ต้องปฏิบัติตาม เพื่อสิ่งที่ร่างทรงได้ให้ความเชื่อว่า สิ่งที่ทำนั้นเป็นผลของความดี สิ่งที่ดีย่อมเกิดขึ้น มีขึ้นได้ในการกระทำของตนที่มีความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม เช่น งานไหว้ครู บวงสรวง บูชา สังเวีย สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม กินเจ ถือนั่งสมาธิ หรือการถือศีล บวชนกขัมมะ บารมี อันเป็นการเชื่อว่าเป็นการเสริมบารมีให้แก่ตนเอง ซึ่งความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ได้นำมาเป็นหลักการ คำสอน คำแนะนำ ให้กับผู้ที่มาขอคำแนะนำ หรือ มาขอรับบริการ การแนะนำทางศาสนานั้นแบ่งได้ 3 ข้อใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ คือ

(1) การทำบุญ อิทธิพลของร่างทรงที่มีต่อสังคม ชุมชน ชาวบ้านในด้านการทำบุญ การทรงเจ้าส่งผลให้เกิดความเชื่อขึ้นมา คณะศิษย์ หรือผู้มารับขอบริการซึ่งเป็นกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีความเชื่อในเทพเจ้าต่าง ๆ ที่ผ่านมาหรือสามารถติดต่อโดยตรงกับพวกเขาได้โดยผ่านร่างทรง ซึ่งเป็นการสร้างบารมีของเทพเจ้าหรือเทวดาที่มาเข้าทรง สิ่งที่ร่างทรง หรือเทพที่มาสิงสู่ (เข้าทรง) จะมาให้คำแนะนำในกรณีต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตต่อไป ทำอย่างไรจึงจะมีประโยชน์ และความเจริญรุ่งเรือง ร่างทรงนั้นจะให้คำแนะนำอันเป็นกิจวัตรของคนที่ต้องบอกสอนแนะนำ ในเรื่องการทำบุญ โดยร่างทรงจะมีความเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่า การทำบุญเป็นสิ่งที่ต้องสะสมเพื่อเป็นการเติมพลังชีวิตให้กับตนเอง และผู้ที่ทำ จะทำให้การดำเนินชีวิตมีแต่ความเจริญงอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ที่ไม่มีบุญจะทำอะไรก็จะติดขัดตลอดไม่ว่าชาตินี้ หรือชาติหน้า ฉะนั้น บรรดาร่างทรงจึงมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งการบำเพ็ญในเรื่องทานบารมีเกิดขึ้น เช่น ทอดกฐิน ผ้าป่า ตักบาตรพระสงฆ์ต่าง ๆ หรือร่วมสร้างสาธารณะประโยชน์แก่สังคม วัด เช่น ห้องน้ำ ห้องส้วม พระพุทธรูป หรือการถวายสังฆทานในวันไหว้ครูประจำปี เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลให้กับตนเอง โดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้

(2) การรักษาศีล โดยส่วนมากในระดับการรักษาศีลนั้น บรรดาร่างทรงหรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่เป็นลูกศิษย์ใกล้ชิดที่มีองค์หรือมีเทวดา การรักษาศีลเป็นส่วนสำคัญที่ร่างทรงมะมัวตต้องปฏิบัติในปีหนึ่ง ๆ ร่างทรงเองก็ต้องมีการปฏิบัติธรรมรักษาศีล โดยจะเก็บตัวที่วัดเป็นเวลา 7-9-10 หรือ 1 เดือน แล้วแต่ความสะดวก แต่โดยมากร่างทรงมะมัวตจะให้ความสำคัญในการรักษาควบคู่กับการทานเจ หรือนั่งสมาธิ นุ่งขาวห่มขาว ร่างทรงมะมัวตมีความเชื่อว่า การบำเพ็ญทางเนกขัมมะบารมีนั้นเป็นการปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า และเป็นการเสริมพลังให้กับตนเอง และเทพที่มาเข้าทรงด้วย เมื่อร่างทรงเป็นตัวอย่างในการถือศีลหรือมีความเชื่อในเรื่องบารมีหรือผลบุญในการถือศีล เป็นสิ่งที่

บรรดาลูกศิษย์ประสงค์จะปฏิบัติตาม แต่โดยส่วนมากในการเข้าใจในเรื่องการรักษาศีลของบรรดาร่างทรงมะมัวตนั้น ยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกันกับความศักดิ์สิทธิ์ องค์เทพ เทวดา อันเป็นความเชื่อที่ให้ความเกี่ยวข้องกันจึงต้องปฏิบัติตามรักษา ในความเชื่อร่างทรงมะมัวตมีความเชื่อว่าการรักษาศีลเป็นการเพิ่มบารมี เสริมบุญ ต่อดวงชะตาราศีให้กับตนเอง และองค์ที่ประจำตนอยู่นั้นจะได้รับผลบุญด้วย ยิ่งรักษามากเท่าใด บุญบารมีก็มากขึ้นเท่านั้น

(3) การปฏิบัติธรรม ร่างทรงมะมัวตจะมีการแนะนำแก่บรรดาลูกศิษย์หรือผู้ที่มาขอรับบริการว่า ผู้ใดดวงตก ทำแท้ง หรือทำบาปอะไรที่ร้ายแรง หรือหมิ่นประมาทพ่อแม่ของตน อันเป็นกรรมเวร ร่างทรงมะมัวตจะแนะนำให้ผู้มารับบริการนั้นไปปฏิบัติธรรมตามวัดหรือสถานธรรมต่าง ๆ ตามจำนวนที่กำหนด แล้วสิ่งที่ทำนั้นจะเบาบางลงได้ด้วยการปฏิบัติของตนเอง ฉะนั้นการปฏิบัติธรรมนั้น ร่างทรงมะมัวตจะมีความเชื่อว่าการปฏิบัติธรรมเป็นการล้างบาปกรรมที่ตนเองก่อ ต้องปฏิบัติธรรมชีวิตจึงดีขึ้นตามลำดับได้

จะเห็นได้ว่า ผลของการวิเคราะห์ข้อมูลในเบื้องต้น การปฏิบัติตามความเชื่อ ความศรัทธาที่ร่างทรงมะมัวตมีต่อพระพุทธศาสนา ทั้งคำสอนและการปฏิบัติตามคำสอนของร่างทรงมีความสัมพันธ์ และ รากฐานการเกิดขึ้นร่วมกันระหว่างร่างทรงกับพระรัตนตรัย ร่างทรงกับสังคมชุมชน ความสัมพันธ์ของร่างทรงกับพระรัตนตรัยหรือคำสอนทางศาสนา เป็นความสัมพันธ์แบบเดียวคือ ร่างทรงแสดงความยอมรับนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ในสถานะของสิ่งที่นำมาแสดงให้คนอื่นเคารพ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ความศักดิ์สิทธิ์ และก่อให้เกิดอัตลักษณ์ที่น่าเคารพเลื่อมใสด้วยความเชื่อเหล่านั้น จึงทำให้ร่างทรงต้องเป็นตัวอย่าง และตัวเชื่อมระหว่างกลางระหว่างความเชื่อของร่างทรงและพระรัตนตรัย เป็นผู้นำเสนอตัวกลางเพื่อเข้าถึงคำสอน และหลักปฏิบัติตามคำสอน เพื่อให้ได้รับผลดีทั้งหลาย อย่างเช่นที่ตนพึงจะได้รับ จึงมีการแนะนำ ชี้แนะแนวทาง สั่งสอน ให้เกิดความเชื่อ และศรัทธาในพระพุทธศาสนาด้วย

4.3 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

จากการศึกษาความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรม “มะมัวต” จะมีความเชื่อในหลักการทางพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการนำมาดำเนินชีวิตของการเป็นร่างทรงมะมัวต ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1 ความเชื่อ และการละเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “มะฆัต”

จากความศรัทธาในคำสอนทางศาสนา และหลักการที่ต้องปฏิบัติตาม สิ่งที่ร่างทรงได้ให้ความเชื่อว่า สิ่งที่ทำนั้นเป็นผลของความดี สิ่งที่ดีย่อมเกิดขึ้น มีขึ้นได้ในการกระทำของตน ที่มีความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม เช่น งานไหว้ครู บวงสรวง บูชา สังเวศน์ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม กินเจ ถือน้ำสวริติ หรือการถือศีล บวชนกขัมมะบารมี อันเป็นการ เชื่อว่าเป็นการเสริมบารมีให้แก่ตนเอง ซึ่งความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ได้นำมาเป็นหลักการคำสอน คำแนะนำ ให้กับผู้ที่มาขอคำแนะนำ หรือมาขอรับบริการ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม “มะฆัต” นั้น สามารถแบ่งได้ 3 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ คือ

(1) การทำบุญหรือการให้ทาน

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า ครูมะฆัตหรือร่างทรงจะมีอิทธิพลที่มีต่อสังคมชุมชนชาวบ้านในด้านการทำบุญ จะคอยให้คำแนะนำต่อผู้มารับบริการให้หมั่นทำบุญ ทำความดี จะให้คำแนะนำในกรณีต่าง ๆ เกี่ยวกับชีวิต ความเป็นอยู่ และการดำเนินชีวิตต่อไป ทำอย่างไรจึงจะดี มีประโยชน์และความเจริญรุ่งเรือง ร่างทรงนั้นจะให้คำแนะนำอันเป็นกิจวัตรของคนที่ต้องบอกสอนแนะนำในเรื่องการทำบุญ โดยร่างทรงจะมีความเชื่อมั่นอย่างยิ่งว่า การทำบุญเป็นสิ่งที่ต้องสะสมเพื่อเป็นการเติมพลังชีวิตให้กับตนเอง และผู้ที่ทำจะทำให้การดำเนินชีวิตมีแต่ความเจริญงอกงามสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ผู้ที่ไม่มีบุญจะทำอะไรก็ติดขัดตลอด ไม่ว่าชาตินี้หรือชาติหน้า ฉะนั้น บรรดาร่างทรงจึงมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งการบำเพ็ญในเรือนบารมีเกิดขึ้น เช่น ทอดกฐิน ผ้าป่า ตักบาตรพระสงฆ์ต่าง ๆ หรือร่วมสร้างสาธารณะประโยชน์แก่สังคม วัด เช่น หอฉัน หอสังฆมณฑล สร้างพระพุทธรูป หรือการถวายสังฆทานในวันไหว้ครูประจำปี เพื่อเป็นการเสริมสิริมงคลให้กับตนเองโดยมีความเชื่อว่าจะทำให้ชีวิตดีขึ้นได้ สิ่งที่ครูเกลสละเอง หรือร่างทรงให้คำแนะนำต่อผู้มารับบริการหรือให้คำแนะนำแก่คนสังคม ชุมชน ถือว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทำให้คนในสังคมอยู่กันอย่างมีความสุข มีความรัก ความสามัคคีต่อกัน ทำให้สิ่งที่ทำนี้กลายเป็นจริยธรรมอันดีงามที่สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้

(2) การรักษาศีล

ผลจากการวิเคราะห์ พบว่า บรรดาครูมะฆัตหรือร่างทรง หรือผู้เข้าร่วมพิธีกรรมที่เป็นลูกศิษย์ใกล้ชิดที่มีองค์หรือมีเทวดาหรือเป็นร่างทรงด้วย การรักษาศีลเป็นส่วนสำคัญที่ร่างทรงต้องปฏิบัติในปีหนึ่ง ๆ ร่างทรงเองก็ต้องมีการปฏิบัติรักษาศีลโดยจะไปเก็บตัวที่วัดเป็นเวลา 7 วันบ้าง 9 วันบ้าง 10 วันบ้าง หรือ 1 เดือน แล้วแต่ความสะดวกเหมาะสม แต่โดยมาร่างทรงจะให้ความสำคัญในการรักษาควบคู่กับการทานเจ หรือมังสวิริติ นุ่งขาวห่มขาว ร่างทรงมีความเชื่อว่าการบำเพ็ญเนกขัมมะบารมีนั้นเป็นการปฏิบัติตามพระพุทธเจ้า และเป็นการเสริมพลังให้กับตนเอง และเทพที่เข้ามาเข้าทรงด้วย โดยในปีหนึ่ง ๆ ร่างทรงจะมีการรักษาศีลหรือเข้าจำศีล ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ร่างทรงจะให้

ความสำคัญเฉพาะตนเป็นพิเศษ ยิ่งถือปฏิบัติมากเท่าใดจะเป็นการดีเท่านั้น... เมื่อครูกลั่นเอง หรือ ร่างทรงเป็นตัวอย่างในการถือศีลหรือมีความเชื่อในเรื่องบารมีหรือผลบุญในการถือศีล เป็นสิ่งที่บรรดาลูกศิษย์ประสงค์จะปฏิบัติตาม แต่โดยส่วนมากในการเข้าใจในเรื่องการรักษาศีลของบรรดาร่างทรงนั้น ยังมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกันกับความศักดิ์สิทธิ์องค์เทพ เทวดา อันเป็นความเชื่อที่ให้ความเกี่ยวเนื่องกันจึงต้องปฏิบัติตามรักษา ในความเชื่อร่างทรงมีความเชื่อว่าการรักษาศีลเป็นการเพิ่มบารมีเสริมบุญต่อดวงชะตาราศีให้กับตนเอง และองค์ที่ประจำตนอยู่นั้นจะได้รับผลบุญด้วย ยิ่งรักษามากเท่าใด บุญบารมีก็มากขึ้นเท่านั้น

(3) การบำเพ็ญภาวนา

ครูมะมัวตหรือร่างทรงมีการแนะนำแก่บรรดาลูกศิษย์ หรือผู้ที่มาขอรับบริการว่า ผู้ใดดวงตก ทำแท้ง หรือทำบาปอะไรที่ร้ายแรงหรือหมิ่นประมาทพ่อแม่ของตน อันเป็นกรรมเวร ร่างทรงจะแนะนำให้ผู้มารับบริการนั้นให้ไปปฏิบัติธรรมตามวัด หรือสถานปฏิบัติธรรมต่าง ๆ ตามจำนวนที่กำหนด แล้วสิ่งที่ทำนั้นจะเบาบางลงได้ด้วยการปฏิบัติของตนเอง ฉะนั้น การปฏิบัติธรรมนั้น ร่างทรงจะมีความเชื่อว่าการปฏิบัติธรรมเป็นการล้างบาปกรรมที่ตนเองก่อ ต้องปฏิบัติธรรมชีวิตถึงจะดีขึ้นตามลำดับ

จะเห็นได้ว่า ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ก่อให้เกิดคุณค่าทางจริยธรรมของพิธีกรรมการเข้าทรง นับว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสามารถสร้างความอบอุ่นและความปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้านได้ ในยามที่คนเราต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดด้านร่างกาย ทางใจ และความตาย อาจกล่าวได้ว่า พิธีกรรมการเข้าทรงกลั่นเอง สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้หนีจากความเจ็บปวดทางใจได้ทางหนึ่ง กล่าวคือ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่มีปัญหาและไม่สามารถหาทางออกได้ เป็นต้น

4.3.2 ความเชื่อ และการละเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “แซนโฌนตา”

ในงานวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา หนังสือและงานวิจัยตลอดถึงข้อมูลที่ปรากฏในแหล่งอื่น ๆ โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง และลงพื้นที่วิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้วิเคราะห์เกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “แซนโฌนตา” ดังนี้

(1) ความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมของชุมชน

ความเชื่อของของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาได้มีความเชื่อตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการพัฒนาการมาตามลำดับโดยฐานคติทางความเชื่อนั้นหมายถึงที่ที่มนุษย์ยินยอมต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติ (วิญญาณ) ที่มีอยู่ทั่วไปจากการพัฒนาการเริ่มแรกมนุษย์มีความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ ความเชื่อที่ว่าเบื้องหลังเหตุการณ์และสรรพสิ่งทั้งหลายมีวิญญาณหรือสิ่งเหนือธรรมชาติคอย

บังคับควบคุมอยู่ จำแนกเป็นสามลักษณะ คือ ฝที่มีบทบาทด้านการปกครอง⁶² เช่น ฝแกน ฝปูตา ฝอารักษ์ เป็นต้น ฝที่อยู่ตามธรรมชาติ เช่น ฝป่าฝภู ฝนา ฝน้ำ และฝที่ให้โทษ หรือฝร้าย เช่น ฝปอบ ฝเปรต ฝกระสือ เป็นความเชื่อที่กลุ่มชนทั้งสี่เผ่ามีความเชื่อที่คล้ายคลึงกันต่างกันเพียงชื่อเรียก คำประโยชนั้นแต่โดยความหมายก็เช่นเดียวกัน ต่อมามนุษย์ได้มีความเชื่อที่มาจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ด้วยจากที่ปรากฏทางความเชื่อนั้นคือการเรียนวิชาคาถาอาคม เวทมนต์ต่าง ๆ ความเชื่อเรื่อง เคาระห์ กรรม โชคลาง ตลอดจนความเชื่อเทพเจ้าที่ประจำอยู่ในส่วนต่าง ๆ ของสากลจักรวาล มีการบูชาเทพเจ้าด้วยพิธีกรรมและการสวดอ้อนวอน โดยหวังว่าเมื่อกระทำพิธีกรรมแล้วเทพเจ้าจะประทานพรให้ตามที่ปรารถนา เช่นพิธีกรรมเรียกขวัญ ตั้งศาลพระภูมิ ยกเสาบ้าน แต่งงาน จะปรากฏ หมอเรียกขวัญหรือผู้ทำพิธีกรรม ที่จะมีการสวดกล่าวถึง เทพเจ้า ในรูปแบบของศาสนาพราหมณ์⁶³ ต่อมากลุ่มชนได้รับอิทธิพล บทบาทที่มาจากพระพุทธศาสนา โดยมีแกนนำคือ พระสงฆ์ ตามคำสอนของศาสนาจะให้ความสำคัญกับการกระทำและผลของกรรม เช่น การทำบุญตักบาตร ถือศีล บำเพ็ญธรรม สวดมนต์ภาวนา ย่อมเกิดอานิสงค์ทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย⁶⁴ ด้วยเหตุนี้เองที่เป็นที่มาของการทำบุญรวมญาติ หรือการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษในช่วงเทศกาลสำคัญ ที่กลุ่มชนนี้มักนิมนต์ พระสงฆ์ให้มาเจริญ พระพุทธมนต์และทำบุญเพื่ออุทิศแก่บรรพชนของตนเอง และยังประกอบด้วย พิธีกรรมแบบดั้งเดิมคือ การเซ่นไหว้ต่อบรรพชนที่กลุ่มตนเองได้ยึดถือปฏิบัติกันมาช้านาน ซึ่งเป็นการผสมผสานด้วยอาศัยความเชื่อที่ตนมีต่อวิญญาณ และการอุทิศจึงอาศัยสิ่งที่เชื่อแบบเดียวกันและให้การยอมรับอย่างเดียวกันนำมาจัดเป็นกิจกรรมในรอบปีเพื่อมีสมาคม ความสัมพันธ์ ที่ต่างกลุ่มตนออกไปโดยอาศัยวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อที่มีมาจัดร่วมกันเพราะเชื่อแบบเดียวกัน

(2) การประกอบพิธีกรรมการเซ่นผีบรรพบุรุษ

กลุ่มชนในพื้นที่นี้เป็นกลุ่มหนึ่งที่มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อและพิธีกรรม ที่เหมือนและคล้ายคลึงกับความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตามที่รู้จักในหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นกลุ่มชน ความเชื่อและพิธีกรรมแซนผีบรรพบุรุษ ฐานคติความเชื่อ มาจากสมัยดั้งเดิมโบราณมาได้นับถือและเชื่อต่ออำนาจที่ตนมองไม่เห็น เช่นอำนาจผีวิญญาณ อำนาจคาถาอาคม อำนาจเวทมนต์ และเครื่องราง⁶⁵ มีความเชื่อต่ออำนาจเหล่านี้และได้ปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านี้ด้วยการประกอบพิธีกรรม ได้แก่ การบูชา เคาระพ เซ่นไหว้บอกกล่าวด้วยสิ่งของบูชา เช่น กรวยขันธ 5 กรวยขันธ 8 ดอกไม้ขาว

⁶² สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรือใหญ่, อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁶³ สัมภาษณ์ นายประเสริฐ ศรีสุขัยการ, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁶⁴ สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ สรรัตน์, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁶⁵ สัมภาษณ์ นางสาวอรทัย คงราช, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

10 ดอก 5 คู่ รูป 5 ดอก เทียน 5 เล่ม ผ้าขาว 1 ผืน เหล้าขาว 1 ขวด และอาหารคาวหวาน ผลไม้ ที่จัดเตรียมไว้ 1 ชุด หมากพลู บุหรี่ เหล้าขาว 40 ดิกรี ขนมห้าต้ม เสื้อผ้า ชายหญิง อาหารหวานคาว ที่จัดใส่กระจาดหรือกระดัง⁶⁶

กลุ่มในพื้นที่ได้จัดเครื่องพิธีกรรมบูชาเครื่องเซ่นผีบรรพบุรุษเช่นนี้มาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นี้ก็ยังจัดเตรียมและบูชาผู้มีต่อผีวิญญาณนั้นก็ด้วยเพราะเหตุที่ว่า ผู้ที่ตายไปแล้วเป็นบรรพบุรุษ ของตนและครอบครัว⁶⁷ ดังนั้น ลูกหลานและบุคคลในครอบครัวต้องให้ความเคารพนับถือ ผีวิญญาณ ของบรรพบุรุษที่ยังไม่ไปไหน ยังรักษา คุ่มครอง ปกป้องให้การดูแลบริบาลกับลูกหลานอยู่ และสามารถให้คุณและโทษได้ ความเชื่อนี้เองจึงเป็นที่มาของพิธีเซ่นผีบรรพบุรุษ และยังรักษา สืบทอด ปฏิบัติจนกลายเป็นประเพณีวัฒนธรรมนิยมของชนกลุ่มนี้ กลุ่มของตนผู้นับถือ ตามความเชื่อที่ตนมีอยู่ในท้องถิ่นและวัฒนธรรมที่อยู่อาศัยในพื้นที่นั้นความเชื่ออาจมีเหตุ เช่น อำนาจที่ตนมองไม่เห็น อำนาจเหนือธรรมชาติ เรื่องของวิญญาณของบรรพบุรุษ ตลอดถึงดวงวิญญาณผู้กล้าหาญในชุมชนของ ตนที่ล่วงลับไป⁶⁸ เมื่อเกิดความหวาดกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องมีการบวงสรวงบูชา เช่นไหว้ ความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถือปฏิบัติอยู่เป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนี้ได้ยึดถือสืบทอดต่อกันมา มีความเชื่อที่พัฒนาการมาจากอำนาจเหนือธรรมชาติ อำนาจลึกลับมิติอื่น ๆ ของวิญญาณซึ่งเรียกว่า ผีวิญญาณ เป็นต้น⁶⁹

(3) การผสมผสานความเชื่อของชุมชน

มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น ขึ้นอยู่กับว่าท้องถิ่นนั้น จะยอมรับนับ ถือเอาความเชื่อชนิดใดเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น การกิน การแต่งกาย การผสมผสานทางความ เชื่อของกลุ่มชนนี้คือ ความเชื่อที่มีต่อผีวิญญาณของบรรพบุรุษของตนเอง มีการพัฒนาการมาเป็น รูปแบบงานประเพณีที่เป็นการรวมกลุ่มสืบทอดนี้เพื่อมาประกอบพิธีกรรมร่วมกัน เพื่อแสดงออกถึงความ สามัคคี ประองดอง การเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน⁷⁰ โดยผ่านพิธีกรรมเซ่นผีบรรพบุรุษที่ถูกจัดขึ้นตามพื้นที่ ต่าง ๆ ที่กำหนด จัดเป็นกิจกรรม โดยรูปแบบลักษณะการมาอยู่ร่วมกันเพื่อร่วมพิธีกรรมเซ่นผี

⁶⁶ สัมภาษณ์ พระมหาสุขสัจญญา กตปุญโญ, เจ้าคณะตำบลสำโรงตาเจ็น, อำเภอยะรัง จังหวัด ศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁶⁷ สัมภาษณ์ พระอธิการเกษม จันทวิโส, เจ้าอาวาสวัดป่าชำตารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัด ศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁶⁸ สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรือใหญ่, อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁶⁹ สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอยะรัง จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁷⁰ สัมภาษณ์ นายประเสริฐ ศรีสุขอัยการ, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

บรรพบุรุษ โดยมีพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และทำบุญตักบาตรถวายสังฆทาน เป็นการผสมผสานทางความเชื่อที่ตนมีต่อบรรพบุรุษ ระหว่างคนกับ ผีวิญญาณ และคนกับคน⁷¹ และคนที่ต่างกลุ่มมารวมกันที่ที่เดียวกันเพื่อร่วมกิจกรรมแบบเดียวกัน โดยอาศัยพิธีกรรมที่เชื่อว่าสามารถส่งผลไปให้แก่บรรพบุรุษของตนได้นั้นคือ การเซ่น และการทำบุญในกิจกรรมทางศาสนาด้วย⁷² เป็นต้น

ดังนั้น แสดงให้เห็นเกี่ยวกับการแยกแยะระบบความเชื่อที่พบในท้องถิ่นว่า อาจสามารถแยกแยะโครงสร้างหน้าที่ของความเชื่อและศาสนาที่พบได้ว่าประกอบด้วยระบบความเชื่อใดบ้างเห็นว่าจะมีประโยชน์กว่าถ้าจะมองความเชื่อและศาสนาระบบต่าง ๆ นั้นว่ามีการผสมผสานกันเป็นระบบศาสนาเดียวที่มีความกลมกลืนอยู่ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน

(4) รูปแบบของชุมชนที่มีต่อความเชื่อพิธีกรรมเซ่นผีบรรพบุรุษ

รูปแบบของชุมชนที่มีต่อความเชื่อพิธีกรรมเซ่นผีบรรพบุรุษ พิธีกรรมเซ่นผีบรรพบุรุษของกลุ่มชนทั้งสี่เผ่าชนมีความคิดความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผีวิญญาณของบรรพบุรุษ ภูมิปัญญาของคนโบราณได้ถูกถ่ายทอดมาสู่คนปัจจุบันนี้ เป็นบรรทัดฐานที่มาจากฐานคติของคนโบราณที่ถ่ายทอดให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมประเพณีที่ปรากฏในปัจจุบัน ดังนี้

1. ด้านความเชื่อ “ภูมิ” หมายถึง ที่ตั้ง ที่เกิด ที่มา “ปัญญา” หมายถึง ความรู้ ทางออกทางแก้ เจริญ สร้างสรรค์ ความจริง คำตอบ ทางเดิน เมื่อรวมกันเข้า ภูมิปัญญา จึงหมายถึง ที่เกิดของปัญญา ที่มาของปัญญา อันนำมาเพื่อความเจริญ สร้างสรรค์ เป็นทางเดินทางแก้ต่อไปได้อย่างประจักษ์ประโยชน์⁷³

2. ด้านพิธีกรรม พิธีกรรมเซ่นผีบรรพบุรุษ (เซ่นไหว้บรรพบุรุษ) ของกลุ่มชน ได้พัฒนาต่อยอดมาเป็นการจัดพิธีกรรมขึ้น บางในรอบปี บางในรอบเดือน หรือ กิจกรรมสำคัญของกลุ่มชนที่ปรากฏงานประจำปีของชนกลุ่มนี้ จะจัดขึ้นในเดือนพฤศจิกายน เดือน 10 ขึ้น 7 ค่ำของทุกปี เป็นกิจกรรมด้านพิธีกรรมเซ่นผีบรรพบุรุษที่จัดร่วมกันขึ้น โดยมีพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าร่วมด้วย อาทิ การทำบุญ สวดเจริญพระพุทธมนต์ ถวายสังฆทานด้วย นี่จึงเป็นภูมิปัญญาทางด้านพิธีกรรมที่ผสมผสานกันได้อย่างลงตัว กลมกลืน จึงถือเป็นภูมิปัญญาในด้านพิธีกรรม⁷⁴

⁷¹ สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ สรวิรัตน์, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁷² สัมภาษณ์ นางสาวอรทัย คงราช, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁷³ สัมภาษณ์ นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁷⁴ สัมภาษณ์ นางพิมพ์ สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม

3. ด้านการร่วมชุมชน ในจังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชนสี่เผ่ามี ประกอบด้วย 1. กลุ่มชาวไทยลาว 2. กลุ่มชาวไทยส่วย 3. กลุ่มชาวไทยเขมร 4. กลุ่มชาวไทยเยอ⁷⁵ ซึ่งชุมชนเหล่านี้ได้ร่วมกันจัดกิจกรรมเช่นผีบรรพบุรุษ ตามเดิมของกลุ่มชนนี้มีคติความเชื่อที่เป็นแบบเดียวกันแต่ต่างที่บริบทพื้นที่ การประกอบพิธีกรรม ขั้นตอน องค์ประกอบ แต่ในปีหนึ่งๆ นั้น กลุ่มชนนี้จะมาร่วมกันเพื่อจัดกิจกรรมขึ้น ถือเป็นภูมิปัญญาของคนสมัยใหม่ที่ได้สร้างสรรค์ หาแนวคิด แนวร่วมในกิจกรรมร่วมกัน ดังนั้น พิธีกรรมที่ถูกนำมาใช้เป็นตัวเชื่อมนี้คือ พิธีเช่นผีบรรพบุรุษ (เช่นไหว้) โดยอาศัยพิธีกรรมทางด้านพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักในการชุมชน ร่วมกัน โดยอาศัยฐานคติความเชื่อแบบเดียวกันเป็นต้น

(5) ประเพณีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษกับการจัดการตนเองของชุมชน

รูปแบบประเพณีเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษกับการจัดการตนเองของชุมชนเป็นการจัดการตนเองเป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขด้วยหลักธรรมต่าง ๆ เช่น

(1) สามัคคีธรรม หมายถึง ความสามัคคีในชุมชนที่ร่วมมือจัดกิจกรรมประจำปีตามกลุ่มต่าง ๆ ในพื้นที่⁷⁶

(2) หลักอภิทานิยธรรม หมายถึง อภิทานิยธรรม 7 หมายถึง ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความไม่เสื่อม 7 ประการ ผู้ปฏิบัติธรรมนี้จะเข้าไปเพื่อความเจริญทั้งฝ่ายบ้านเมือง คือ ฝ่ายบ้านเมือง⁷⁷

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิจ การอยู่ร่วมกัน การทำงานร่วมกันของคนในสังคมจะต้องมีการ พบปะ ประชุมปรึกษาหารือกันสม่ำเสมอ เพื่อแก้ไขปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ยอมรับในเหตุผลที่ถูกต้องที่เป็นประโยชน์ เพื่อความเข้าใจที่ดีต่อกันของคนในสังคมซึ่งความเจริญ ไม่เกิดความเสื่อมในทุกกรณี เช่น ในครอบครัว พ่อ แม่ ลูก มีอะไรพูดกันปรึกษากัน ลูกก็จะอบอุ่น ปัญหาลูกไปติดยาเสพติด ก็จะไม่เกิดขึ้นในสถานที่ทำงาน หัวหน้ามีการประชุมปรึกษากับผู้ร่วมงานทุกครั้ง งานก็จะราบรื่น หากมีข้อผิดพลาด ทุกคนก็จะยอมรับในสิ่งที่เกิดขึ้น⁷⁸

2. พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุมและกระทำกิจที่ควรทำ เพื่อให้เกิดความยุติธรรมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของหมู่คนที่อยู่ร่วมกัน ไม่กินแหนงแคลงใจกัน จะทำงานอะไรก็สำเร็จ

⁷⁵ สัมภาษณ์ พระอธิการเกษม จันทวิโส, เจ้าอาวาสวัดป่าช้าตารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁷⁶ สัมภาษณ์ นางสาวปณัตตญา ชัยศรีษะ, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

⁷⁷ สัมภาษณ์ พระครูถาวรรัตนภิบาล, รองเจ้าคณะตำบลห้วยตึกภู เขต 1, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

⁷⁸ สัมภาษณ์ นางสาวสมร พาบุดร, ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

ได้ เช่นในครอบครัวมีอะไรปรึกษาหารือกันก็ต้องอยู่พร้อม ๆ กัน เพื่อทุกคนจะได้ยอมรับในสิ่งที่ทำลงไปด้วยความเต็มใจ

3. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติและไม่เลิกล้มสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว เช่น บ้านเมืองจะสงบสุขได้ ทุกคนจะต้องบัญญัติและไม่ล้มเลิก ระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของคณะและสังคมตามความพอใจของตนหรือของกลุ่มโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้อง ตัวอย่าง เช่น นักเรียนจะต้องแต่งเครื่องแบบของโรงเรียนเพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยจะแต่งกายตามใจตนเองไม่ได้⁷⁹

4. เคารพนับถือผู้ใหญ่การเคารพและรับฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เพราะผู้ใหญ่เกิดก่อน ผ่านประสบการณ์มากกว่าประกอบกับการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องมีผู้นำถ้าเราให้การเคารพและเชื่อฟังผู้นำ สังคมก็จะไม่วุ่นวาย เช่น ถ้าลูกเชื่อฟัง พ่อ แม่ ก็จะเป็นคนดีได้เพราะไม่มีพ่อแม่คนไหนอยากลูกตนเองให้ชั่ว⁸⁰

5. ไม่ข่มเหงล่วงเกินสตรี สตรีถือว่าเป็นเพศแม่ เป็นเพศที่อ่อนแอ บุรุษควรให้เกียรติให้การยกย่อง ปกป้องไม่ให้ใครละเมิดสิทธิหรือข่มเหงรังแกถ้าสังคมใด ๆ ผู้หญิงถูกขูดคร่ำข่มขืนมาก ๆ ความเสื่อมก็จะเกิดกับสังคมนั้น⁸¹

6. สักการะเคารพเจดีย์ หมายถึงการให้ความเคารพและปกป้องรักษาปูชนียสถานที่สำคัญในศาสนา เพื่อจะเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของกลุ่มคนในหมู่คณะที่อยู่ร่วมกันและระลึกถึงกัน เช่น การเคารพพระปฐมเจดีย์⁸²

7. ให้การอารักขา คุ้มครอง อันชอบธรรมแก่พระอรหันต์ คือ การค้ำครองบรรพชิต ซึ่งเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ตลอดไป เช่น การทำบุญด้วยปัจจัย 4 เป็นต้น⁸³

จะเห็นได้ว่า ผลการวิเคราะห์ความเชื่อ และการเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นรูปภาพดังปรากฏในรูปภาพที่ 4.3 ดังนี้

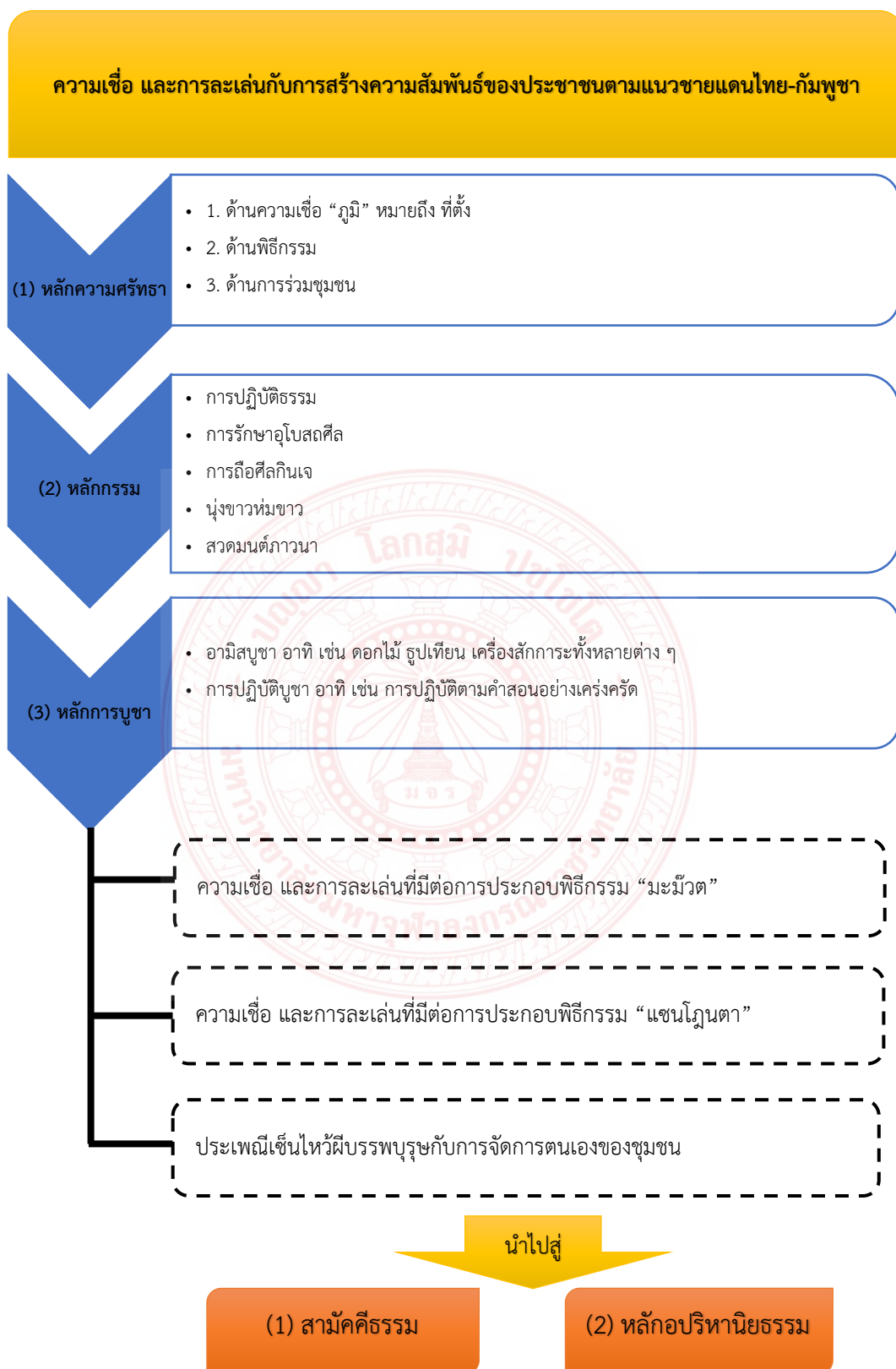
⁷⁹ สัมภาษณ์ นางพิมพ์ สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

⁸⁰ สัมภาษณ์ นางศรีสง่า หารษา, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.

⁸¹ สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁸² สัมภาษณ์ พระอธิการเกษม จันทวิโส, เจ้าอาวาสวัดป่าซำดารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

⁸³ สัมภาษณ์ นางสาวสายชล เครือแก้ว, กำนันตำบลตระกาจ, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.

รูปภาพที่ 4.3 แสดงความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

จากรูปภาพที่ 4.3 แสดงความเชื่อและการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาจากการวิเคราะห์ในพิธีกรรมบวงสรวงเช่นไหว้, ไหว้ครูประจำปีนั้น ผู้วิจัยได้พบหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมอยู่ 3 นัย กล่าวคือ

(1) **หลักความศรัทธา** ร่างทรงมะมั่วตจะมีความเชื่อ ความศรัทธาในระบบความคิดอย่างหนึ่ง การที่เขาได้เป็นร่างทรงนั้น เกิดจากการมีความเชื่อมั่นอย่างแนบแน่นของระบบความเชื่อที่เป็นแบบแผนทั้งในส่วนของการเกิดขึ้นของชีวิต การดำรงอยู่ชีวิต แบบแผนชีวิตที่จะต้องดำเนินไปหรือชีวิตหลังความตาย ภาพความเชื่อ ความศรัทธาของร่างทรงปรากฏอยู่ในพิธีกรรมที่ร่างทรงกำหนดขึ้น

(2) **หลักกรรม** ร่างทรงจะประกอบพิธีกรรม และเผยแผ่คำสอนให้การแนะนำแก่ผู้มาใช้บริการในบริบทกรรมตามนัยทางพระพุทธศาสนา เพื่อตอบสนองแก่ผู้มาใช้บริการเป็นหลัก จะไม่อธิบายตามทฤษฎีกรรมที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา หลักกรรมที่ร่างทรงใช้เป็นต้นว่าการ ปฏิบัติตามมีการสวดมนต์ ไหว้พระทำบุญให้ทาน ปล่อยสัตว์ จะได้หมดเคราะห์กรรม เวรภัยไม่เบียดเบียน ชีวิตจะมีแต่ความโชคดีในภายภาคหน้า ทำสิ่งที่ดีเพื่อจะได้สิ่งตอบแทนที่ดีงาม ทั้งส่วนของวัตถุและส่วนของนามธรรม เป็นต้น การบำเพ็ญบารมี การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มีการเช่นไหว้บวงสรวง และการได้ทำบุญถวายสังฆทานพระสงฆ์ และการได้ช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์และสังคม เป็นการสร้างความดีให้กับตนเองและครอบครัว และเพื่อให้ได้สิ่งที่ตนเองพึงปรารถนาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตั้งใจเอาไว้ จึงทำให้เกิดการเสียสละในรูปแบบต่าง ๆ การเสียสละสิ่งของเครื่องใช้ การปฏิบัติธรรม การรักษาอุโบสถศีล การถือศีลกินเจ นุ่งขาวห่มขาว สวดมนต์ภาวนา ถือสัจจะ กล่าวแต่ความจริง ไม่พูดคำหยาบ และการทำสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

(3) **หลักการบูชา** ในการประกอบพิธีกรรมบวงสรวงเช่นไหว้ต่อเทพ เทวดา บรรดาร่างทรงมีการกล่าวคำสรรเสริญพระรัตนตรัย กล่าวไตรสรณะคม มีการเกริ่นเชื้อเชิญเทวดาต่าง ๆ ให้มารับเครื่องบรรณาการในการประกอบพิธีกรรม ซึ่งร่างทรงมะมั่วตจะมีความศรัทธามากในเรื่องการบูชา ไม่ว่าจะเป็นอามิสบูชา อาทิ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เครื่องสักการะทั้งหลายต่าง ๆ และการปฏิบัติบูชา อาทิ เช่น การปฏิบัติตามคำสอนอย่างเคร่งครัด และต้องมีการปฏิบัติทุกวันศีลวันพระ เข้าพรรษา ออกพรรษา วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ความสัมพันธ์ระหว่างร่างทรงมะมั่วตกับพระรัตนตรัย มีความสัมพันธ์กันในระบบความเชื่อถือ ที่นำมาปรับใช้ให้เข้ากับการดำเนินชีวิตของตนเอง และสังคมแวดล้อม ร่างทรงมีความสัมพันธ์กันโดยระบบความเชื่อ แสดงความยอมรับนับถือพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ ความศักดิ์สิทธิ์ ความขลัง ในแง่นี้ร่างทรงเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระรัตนตรัย เป็นผู้แนะนำ เป็นตัวกลางเพื่อการเข้าถึง และสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ ภาวะหนึ่งของร่างทรงที่มีความสัมพันธ์กับพระรัตนตรัย คือ ในฐานะของบุคคลผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ได้รับประสบการณ์ตรง เช่น การหายจากการเจ็บป่วย ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ ได้รับโชคลาภ ซึ่งเกิดจากการ

ขอพร จึงเกิดเป็นความเชื่อมั่น รู้สึกถึงภาวะของความวิเศษ ได้รับ ประสบการณ์ดีทั้งหลาย บางรายที่เป็นร่างทรงมีความเชื่อว่า ครูบาอาจารย์ที่เป็นพระสงฆ์ลงมาทรงด้วยเหมือนกัน เป็นต้น

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง ส่วนใหญ่เชื่อในเรื่องบาป-บุญ นรก-สวรรค์ มีการปฏิบัติตามคำสอน การปฏิบัติธรรม รักษาศีล 5 ศีล 8 จนกระทั่งเรื่องการสะสมบุญบารมี เพื่อเป้าหมายสูงสุด คือ การกลับชาติมาเกิดจะได้เป็นคนร่ำรวย เจริญรุ่งเรืองและได้สร้างคุณงามความดีต่อไป จะได้ไปเกิดบนสวรรค์เพื่อเสวยความสุขที่ตนได้สร้างสมมา เป็นต้น

กล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรมมะม่วง มืองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งต้องจัดขึ้นอย่างมีแบบแผน ซึ่งจะได้รับการแนะนำควบคุมโดยผู้ที่เคยร่วมงานและมีความชำนาญ ทั้งสถานที่ ระยะเวลา พิธีกรรม ตามหลักการที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมา ที่เชื่อว่าพิธีจะศักดิ์สิทธิ์ต้องมีส่วนประกอบดังนี้

(1) **เครื่องประกอบพิธีกรรม** ได้แก่ เครื่องเช่นสังเวย เครื่องบูชา และดนตรี ทั้งนี้ต้องร่วมถึงผู้จะประกอบพิธีกรรมด้วย ซึ่งมีจุดประสงค์ เพื่อการทำนายทายทัก เพื่อการรักษาโรคผู้ป่วย เพื่อการขอขมา เพื่อการเลี้ยงรับ-ส่งดวงวิญญาณ และเพื่อการบูชาคุณ เป็นต้น

(2) **การประกอบพิธีกรรมมะม่วง** จะทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ เมื่อผู้ป่วยเจ็บป่วย กระทั่งหนัก มีการสืบหาสาเหตุโดยวิธีการเข้าทรง (โบล) พบว่า ถูกกระทำจากอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือของรักษากระทำ ต้องจัดการประกอบพิธีมะม่วง จึงจะหาย การประกอบพิธีกรรมเช่นนี้สามารถประกอบได้ตลอดระยะเวลา หากผู้ป่วยเจ็บหนัก แม้ได้รับการรักษาจากแพทย์สมัยใหม่แล้วก็ตาม แต่ก็เป็นที่พึ่งหรือความหวังครั้งสุดท้าย การประกอบพิธีกรรมเช่นนี้จะประกอบได้ตลอดเวลา ยกเว้นวันพระและวันเข้าพรรษา ออกพรรษา เชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมีการเข้าพรรษาด้วยลูกหลานจะต้องเข้าวัดทำบุญหรือถือศีลปฏิบัติธรรม เป็นต้น

ดังที่ได้กล่าวแล้วในเบื้องต้น บทบาทที่มีต่อสังคมชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมร ไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญเพียงเพื่อการรักษาผู้ป่วยเท่านั้น แต่มีบทบาทที่ส่งผลถึงความเป็นอยู่ของกลุ่มชนด้านอื่น ๆ เช่น ด้านการศึกษาเรื่องอาชีพ การฝีมือ ประวัติศาสตร์ของชุมชน ครอบครัว ด้านการรวมกลุ่มทำให้เกิดการติดต่อ การสื่อสารข่าวสาร ด้านเศรษฐกิจที่มีผลกระทบต่อการค้าเครื่องอุปโภค บริโภค ที่ใช้ในพิธีกรรม และค่าใช้จ่ายในด้านต่าง ๆ ด้านสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งกาย การประกอบพิธีกรรม การกินอยู่ ระบบเครือญาติ ด้านการเมืองการปกครอง เป็นผลทางอ้อม ซึ่งส่วนใหญ่ของกลุ่มชาวไทยส่วย-กูย มีความเคารพและปฏิบัติตามผู้สูงอายุ ดังนั้น การรวมกลุ่มในพิธีกรรมจึงมีผลให้การปกครองในระบบครอบครัว สังคม หมู่บ้าน เป็นไปด้วยความสงบสุข เพราะสังคมได้กำหนดกฎเกณฑ์ในการปฏิบัติตนในสังคม ชุมชน ครอบครัว ผลทางอ้อมด้านการเมือง เช่น การเลือกตั้งก็มีผลกระทบตามผู้ใหญ่โดยเฉพาะ หากมีความเชื่อถือในเรื่องพิธีกรรมร่วมกันแล้ว การรวมกลุ่มมักพูดคุยกันในเรื่องการเมืองการปกครองของประเทศ ซึ่งได้รับรู้จากโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ตลอดถึงการตัดสินใจ

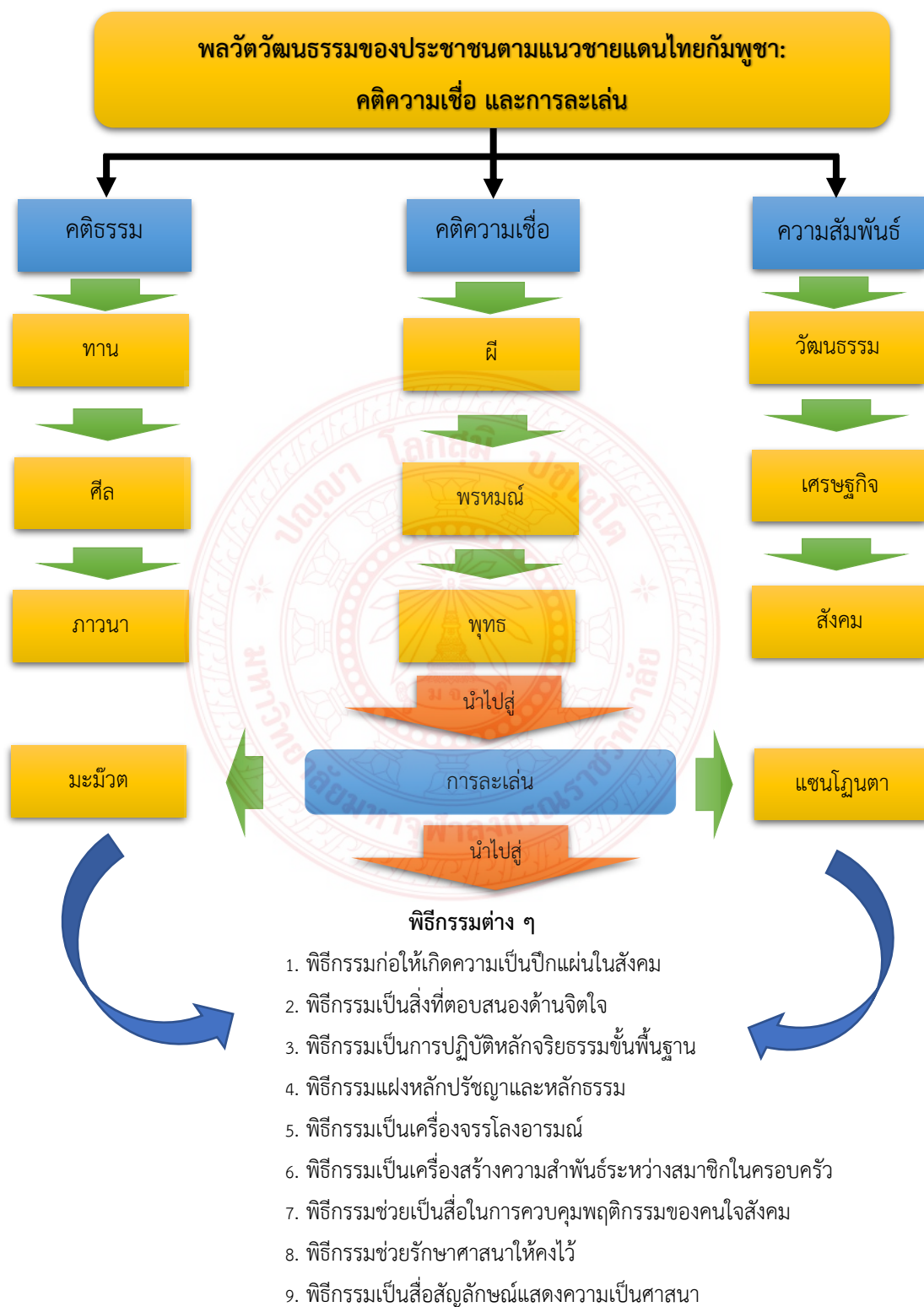
เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนจังหวัด รวมถึงการเลือกผู้ใหญ่บ้านด้วย ซึ่งหากกลุ่มใดเป็นตระกูลใหญ่มักจะได้รับการเลือกตั้งด้วย แม้ว่าสังคมปัจจุบันนี้จะเจริญก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวกอย่างมากมาย แต่พิธีกรรมแก้ลมอ หรือการประกอบพิธีกรรมเข้าทรง ยังคงอยู่ควบคู่กับสังคม ชุมชน ชาวไทยเชื้อสายเขมร ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะมีบทบาทหน้าที่ตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของ ชุมชน โดยเฉพาะด้านการรักษาโรค / ผู้เจ็บป่วย อีกทั้งยังให้บทบาทหน้าที่ในการศึกษา ด้านการ สื่อสาร ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านการเมืองการปกครองที่มีอยู่ในกระบวนการพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีกลุ่มหน้าที่นิยามที่ว่า องค์ประกอบของวัฒนธรรมแต่ละส่วนก็มีหน้าที่และมีผลทางบวก คือ สามารถตอบสนองความต้องการของสังคมได้ จึงทำให้สังคมดำรงอยู่ ทั้งนี้หน้าที่ของกิจกรรมก็อาจไม่ได้แสดงผลให้เห็นได้เพียงทางตรงเท่านั้น แต่กิจกรรมบางอย่างที่หมดหน้าที่ไปแล้วยังคงปรากฏให้เห็นปฏิบัติกันเป็นประเพณีสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชามีคติความเชื่อ ที่มีต่อการละเล่นในพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการละเล่นในพิธีกรรม “มะมืวด” และการละเล่นพิธีกรรม “แซนนโฏนตา” ที่จัดทำขึ้นเพื่อบูชาและบวงสรวงผีบรรพบุรุษ ผู้วิจัยเห็นประโยชน์ที่เกิดจากการศึกษาเรื่องนี้ คือ ได้คุณค่าของพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา คติความเชื่อ และการละเล่น ตามประเพณีต่าง ๆ จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากผู้สัมภาษณ์ สามารถสรุปประเด็นสำคัญ ๆ ดังนี้

1. ประเพณีพิธีกรรมหรือการละเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว
2. ประเพณีพิธีกรรมหรือการละเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่อกตเวทิตะ
3. ประเพณีพิธีกรรมหรือการละเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม
4. ประเพณีพิธีกรรมหรือการละเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร
5. ประเพณีพิธีกรรมหรือการละเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงการปลูกฝังการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

นอกจากนี้ ผู้ใหญ่สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เห็นว่า ประเพณีตามคติความเชื่อของคนในพื้นที่ควรมีอนุรักษ์ประเพณีนี้ไว้ในรูปแบบเดิม และควรปรับเปลี่ยนกิจกรรมบางอย่างให้ทันสมัย จากการศึกษาดังกล่าวข้างต้น จึงทำให้ผู้วิจัยได้ทราบมุมมองที่หลากหลายของประชาชนและได้ตระหนักว่าประเพณีพิธีกรรมหรือการละเล่นทั้งสองไม่ใช่ประเพณีที่ถูกสืบทอด หากแต่เป็นประเพณีที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาตั้งแต่อดีต และจะยังคงอยู่คู่กับชาวไทยเชื้อสายเขมรสืบต่อไป

4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

รูปภาพที่ 4.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากรูปภาพที่ 4.4 แสดงองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยเกี่ยวกับเกี่ยวกับเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ความเชื่อเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ทั้งในอดีตและในปัจจุบัน มนุษย์ทุกคนไม่ว่าชาติใดหรือเผ่าพันธุ์ใด ย่อมมีความเชื่อในเรื่องที่ต่าง ๆ กัน เพียงแต่ความเชื่อเหล่านั้นอาจเหมือนหรือแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพของบุคคลหรือสภาพแวดล้อม ทั้งทางธรรมชาติความเชื่อ และทางสังคม มนุษย์ในสังคมเดียวกันมักจะมี ความเชื่อหลายอย่างในเวลาเดียวกัน หรือคล้ายคลึงกัน และจะมีการสะสมความเชื่อแล้วสืบทอดความเชื่อต่อ ๆ กันมา ความเชื่อมี อิทธิพลต่อคนเรามาตั้งแต่โบราณ ในสภาพของสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนไป ได้ทำให้ผู้คนจำนวนมากหาทางออกด้วยการพึ่งพาความเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทรงเจ้าเข้าผี และไสยศาสตร์ โดยเฉพาะการเข้าทรงเป็นที่นิยมของคนในสังคมไทยและนับวันจะเพิ่มมากขึ้นไม่เว้นแต่ในสังคมชุมชนชั้นกลางที่มีการศึกษาจนมีคำพูดเกิดขึ้นว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่” ผู้คนที่เข้าหาร่างทรงส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีปัญหาในชีวิตไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง และพยายามหาวิธีในการแก้ไขปัญหาของชีวิต

คุณค่าทางจริยธรรมของพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาเถรวาท นับว่าเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสามารถสร้างความอบอุ่นและปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้านได้ ในยามที่คนเราต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดด้านร่างกาย ทางใจ และความตาย อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมต่าง ๆ สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้หนีจากความเจ็บปวดทางใจได้ทางหนึ่ง กล่าวคือเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่มีปัญหาและไม่สามารถหาทางออกได้ จากการสัมภาษณ์คนในชุมชนได้ทราบว่า คนในชุมชนมีความแตกต่างหลายด้านทั้งในแง่ความคิด ความเชื่อและสิ่งของที่บูชา แต่คนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านต่างมีเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างเดียวกัน คือ การนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยดูแลรักษาตนเองและหมู่บ้าน ดังปรากฏว่ามีการบูชาศาลปู่ตาประจำหมู่บ้านร่วมกันในช่วงเดือนเมษายนของทุกปี การเคารพต้นไม้ศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้าน หรือการร่วมกันมาไหว้กำลังใจผู้ป่วยเมื่อมีการประกอบพิธีกรรมการโละมะมีวัดในครอบครัวใดครอบครัวหนึ่ง การกระทำเช่นนี้สามารถสะท้อนให้เห็นว่าชาวบ้านในชุมชนมีเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจร่วมกัน ทั้งการยอมรับนับถือในสิ่งที่มีตัวตน เช่น พระสงฆ์ และในสิ่งที่ไม่ตัวตน เช่น ผี เทวดา ศาลปู่ตา (ตาจะเสาระ) ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น ไม่ว่าจะเป็นเหตุผลหรือไม่ก็ตาม แต่ถือได้ว่าพิธีกรรมการโละมะมีวัด สามารถเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจ เป็นที่ยอมรับกันในชุมชนยอมรับได้เป็นอย่างดีและจากความเชื่อความศรัทธาต่อสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้น ชาวบ้านก็จะหาทางแสดงออกมาจนเกิดเป็นพิธีกรรมที่สอดคล้องกับความเชื่อของตน เช่น ประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้ประจำปี หรือประกอบพิธีกรรมการโละมะมีวัดในก่อนถึงฤดูการดำนา หรือในยามที่เจ็บป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นต้น ซึ่งการปฏิบัติเช่นนี้สามารถเป็นเครื่องชี้บอกถึงความเชื่อของชาวบ้านได้ โดยการส่งผ่านมาสู่พิธีกรรมการขอขมาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่ตนอาจจะทำการลบหลู่ดูหมิ่นจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม รวมไปถึงการได้มีโอกาสตอบแทนโดยการเช่นไหว้ รวมทั้งการขอพรให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์

เหล่านั้นช่วยประทานพรให้ตนเองและชาวบ้านอยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมการโละมะมั่วตจึงเป็นหนึ่งในสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้าน อย่างน้อยการที่แม่ครูมะมั่วต (เจ้าพิธี) และแม่มะมั่วตคนอื่น ๆ รับองค์มาประทับในร่าง ชาวบ้านก็รู้สึกอุ่นใจว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์มาคอยปกป้องคุ้มครอง ส่วนผู้ป่วยที่ป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุรวมไปถึงญาติก็รู้สึกอุ่นใจที่พิธีกรรมดังกล่าว สามารถช่วยไขข้อข้องใจในอาการเจ็บป่วยได้ ทำให้ญาติและผู้ป่วยมีกำลังใจว่าอาการเจ็บป่วยจะดีขึ้น จึงนับว่าพิธีกรรมการ โละมะมั่วตได้แสดงบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจของคนในชุมชนได้เป็นอย่างดี

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ เหล่านี้จึงมีความสำคัญต่อการเป็นอยู่ของคนในชุมชนอย่างมาก อาจกล่าวได้ว่า การประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” หรือ การประกอบพิธีกรรม “แซนโฎนตา” มีประโยชน์มากมายกับชุมชน ซึ่งมีขั้นตอนพิธีการ ดังนี้

1) ผู้ร่วมพิธีกรรม อาจารย์ผู้ประกอบพิธี (อาจารย์ผู้เป็นร่างทรง ลูกศิษย์ของอาจารย์ผู้เป็นร่างทรง กลุ่มผู้ให้บริการ ผู้ร่วมพิธี)

2) วัน เวลา ในการประกอบพิธีกรรม

3) สถานที่ในการประกอบพิธีกรรม

4)ดนตรีในการประกอบพิธีกรรม และ

5) เครื่องประกอบที่ใช้ในพิธีกรรม

ความเชื่อพิธีกรรมในทฤษฎีของพระพุทธศาสนานั้น พบว่า พิธีกรรมไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาโดยตรง แต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่นับถือผีหรือวิญญาณบรรพบุรุษ คุณค่าของพิธีกรรมนั้น พบว่า พิธีกรรมดังกล่าวมีคุณค่าต่อระบบการดำเนินชีวิต การอยู่ร่วมกันของคนในสังคม การช่วยเหลือคนที่สิ้นหวังจากการเจ็บป่วยและคุณค่าด้านวัฒนธรรม ประเพณีทำให้มีวัฒนธรรมในการร่ายรำ การร้องเพลง และการช่วยเหลือกันในยามเจ็บไข้ไม่สบาย ดังนั้น พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น จึงมีส่วนสำคัญในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา เนื่องจากพระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์รู้จักการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา เป็นสิ่งสำคัญที่ประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาควรยึดปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างกับคนรุ่นหลัง

หากกล่าวอีกนัยหนึ่ง พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น มีปรากฏการณ์มากมายที่ผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของชุมชนที่มีต่อการละเล่นในพิธีกรรมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการละเล่นในพิธีกรรม “มะมั่วต” และการละเล่นในพิธีกรรม “แซนโฎนตา” ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าประโยชน์ที่เกิดจากการศึกษาเรื่องนี้ก่อให้เกิดคุณค่าของพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา คติความเชื่อ และการละเล่น ตามประเพณีต่าง ๆ จากกล่าวคือ

1. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงการเคารพต่อผู้มีพระคุณที่ล่วงลับไปแล้ว

2. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงความกตัญญูต่เวที

3. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีกลมเกลียวกันในสังคม

4. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชาวไทยเชื้อสายเขมร

5. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองแสดงให้เห็นถึงการปลูกฝังการให้และความเมตตาเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่

6. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองสร้างความสัมพันธ์อันดีของสมาชิกในครอบครัว

7. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวของจังหวัด

8. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองเป็นการสืบทอดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ

9. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองทำให้อาติพี่น้องได้พบปะกัน

10. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองเป็นสิ่งแปลก และน่าสนใจ

11. ประเพณีพิธีกรรมหรือการเล่นทั้งสองเป็นประเพณีที่สร้างความสนุกสนานบันเทิงคุณค่าของพิธีกรรมทั้งสองที่ผู้วิจัยกล่าวมา ผลการวิเคราะห์พบว่า คุณค่าของพิธีกรรมประกอบด้วย

1) คุณค่าด้านปัจเจกบุคคล ซึ่งเป็นความเชื่อของคนในชุมชนเขมรที่สืบทอดกันมาเป็นระยะเวลานาน เป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคลที่มีประสบการณ์เกี่ยวกับพิธีกรรม ซึ่งบุคคลที่ไม่เคยมีประสบการณ์ในพิธีนี้อาจจะไม่เชื่อ เช่น เรื่องของการรักษาโรค การทำให้คนเจ็บไข้หายได้

2) คุณค่าใน ด้านสังคม ความเชื่อเรื่องมะมั่วต ทำให้คนในสังคมเชื้อสายเขมรมีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เมื่อมีคนเจ็บไข้ไม่สบาย และเมื่อต้องทำพิธีก็มาช่วยกันในการจัดเตรียมสถานที่ เตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจกันและรักใคร่กันในชุมชน

3) คุณค่าด้านวัฒนธรรม พิธีกรรมมะมั่วตเป็นพิธีกรรมที่ได้รับการสืบทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดประเพณีอันดีงามแก่ชุมชน แสดงให้เห็นถึงความมีวัฒนธรรม มีความเจริญในด้านสติปัญญาเป็นมรดกตกทอดที่ควรค่าแก่การสืบทอดและอนุรักษ์แก่ชนรุ่นหลังสืบไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

วิจัยในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการวิจัยไว้ 3 ประเด็นคือ (1) เพื่อศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา (2) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น (3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยมาทั้งหมด สามารถสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ผู้วิจัยได้สรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.1.1 ประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

จากการที่มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อในการประกอบพิธีกรรมการเข้าทรงมะมั่วต เพื่อประโยชน์ตน และเพื่อพ้นจากความทุกข์ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ความเชื่อในพิธีกรรมมะมั่วต ได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมา และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพเศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความเชื่อนั้นประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น ความเชื่อที่เกี่ยวกับผี วิญญาณ ความเชื่อที่เกี่ยวกับของรักษาโรค ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเข้าทรงมะมั่วต จะมีการจัดพิธีกรรมและการติดต่อกับวิญญาณโดยผ่านร่างทรง หรือผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ครูมะมั่วต ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา นับว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร กลุ่มหนึ่งที่ยังมีความเชื่อเรื่องภูตผีวิญญาณค่อนข้างสูง ดังเช่น ความเชื่อเรื่องมะมั่วต อันเป็นผีที่มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยเขมรเป็นอย่างมาก มะมั่วตมีอำนาจควบคุมชีวิตของคนทุกคนที่มีองค์หรือวิญญาณบรรพบุรุษที่ต้องการจะอยู่ด้วยหรือต้องการให้กระทำพิธีเช่นสรงสังเวท พุติกรรม ที่แสดงออกต่อความเชื่อในพิธีเข้าทรงมะมั่วตเท่าที่พบในการดำเนินชีวิตของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะผู้ที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการเจ็บป่วย โดยไม่สามารถที่จะรักษาด้วยวิทยาการทางการแพทย์แผนปัจจุบัน และแพทย์แผนโบราณ (สมุนไพร) ได้ อันเป็นเหตุให้เกิดความกังวลต่อการดำรงชีวิต จึงได้มีการประกอบพิธีกรรมมะมั่วตขึ้น ก็เพื่อต้องการความมั่นคงทางจิตใจแก่

บุคคล ทำให้มีกำลังใจในการที่จะต่อสู้กับโรคร้ายได้ หรือบางครั้งเมื่อประกอบพิธีแล้วก็อาจจะหายจากโรคภัยไข้เจ็บได้ในระดับหนึ่ง ทางผู้วิจัยได้วิเคราะห์ถึงคุณค่าทางจริยธรรมในพิธีกรรมมะม่วง ดังนี้

1. คุณค่าทางด้านวัฒนธรรม
2. คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ
3. คุณค่าทางการรักษาโรค

ความสำคัญด้านความเชื่อ และการละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา มีความคล้ายคลึงกับชาวไทยในภาคอีสานโดยทั่วไป คือ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น การนับถือผีแถน ผีคำ หรือผีบรรพบุรุษ ผีเมสสักษ์ (ผีหอผีโอง) ผีน้ำ ผีป่า ทำให้เกิดประเพณีพิธีกรรม เพื่อทำให้ผีพอใจ เช่น ในฮีตสิบสอง คองสิบสี่ อันเป็นกฎหมายจารีตประเพณีกำหนดพิธีกรรมต่าง ๆ จึงมีลักษณะผสมผสานเป็นพุทธศาสนาที่ปะปนกับคติความเชื่อเรื่องผี นอกจากนี้ยังมีลัทธิศาสนาต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อในพิธีกรรมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมนี้จะต้องเชิญอาจารย์ คือ วิทยุญาณของบรรพบุรุษในพิธีกรรมเสมอ คนทั้งหลายเชื่อว่าท่านคือผู้คุ้มครองสรรพสิ่ง ประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จึงปรากฏเห็นได้ชัดเป็นรูปธรรมอยู่ 5 ประการ ได้แก่

1) ความกตัญญูกตเวที คติธรรมข้อนี้สังเกตได้จากการกระทำและการแสดงออกของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ที่น้อมกายกรรม คือ การแสดงออกทางกายกรรม และวจีกรรม หมายถึง การแสดงออกทางวาจาด้วยการกล่าวบูชาถึงบุญคุณหรือคุณงามความดีของวิทยุญาณบรรพบุรุษที่ได้กระทำมาตั้งแต่แต่ในอดีต เป็นเหตุให้ชาวตำบลปราสาทเยอได้ทำการประกอบพิธีกรรมการบูชาไปด้วยดีเสมอมา

2) อามิสบูชา เมื่อประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา รำลึกนึกถึงคุณความดีของดวงวิทยุญาณบรรพบุรุษแล้ว ได้ชักชวนหรือเชิญชวนกันนำดอกไม้ ธูปเทียน แต่งขันหมากเบ็งหรือที่เรียกว่า ขันธ 5 ขันธ 8 ผ้าขาว พาทวน เป็นต้น เป็นเครื่องสักการบูชาแทนความคิดถึง ความเชื่อ ความศรัทธาที่มีอยู่ภายในจิตใจของชาวบ้าน

3) สามัคคีธรรม การที่ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ได้รวมตัวกันเป็นหมู่ใหญ่แล้วประกอบพิธีกรรมเกี่ยวกับการละเล่นมะม่วง โดยแสดงออกทางกายให้เห็นถึงความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันตั้งแต่เริ่มต้นจนจบงาน ถือได้ว่า ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาได้ประกอบด้วยธรรมที่ชื่อว่า สามัคคีธรรม อย่างภาคภูมิใจในชุมชน

4) การประกอบพิธีกรรมการบูชาวิทยุญาณบรรพบุรุษ เป็นการแสดงถึงการบูชาบุคคลที่ควรบูชาเนื่องจากวิทยุญาณของบรรพบุรุษ เป็นบุคคลผู้ทำคุณงามความดีมาก่อนมีอุปการะและสงเคราะห์ต่อผู้ทำการบูชาว่ากล่าว จึงตรงกับมงคลข้อที่ว่า ปูชา จ ปูชนี ยาน เอตมมมงคลมุตตม แปลว่า การบูชาบุคคลที่ควรบูชาเป็นมงคล (สิ่งดีงาม) อย่างยิ่ง

5) คติธรรมเรื่องเทพหรือเทวดา คติธรรมเรื่องเทพหรือเทวดาหรือเทพเจ้าผู้ดลบันดาลสุขทุกข์ให้แก่มนุษย์เข้ากันได้กับหลักการในพระพุทธศาสนาข้อที่ว่าเป็นอุปบัติเทพ คือ เทวดาโดยกำเนิด หมายถึง เทวดาในสวรรค์และพรหมทั้งหลาย เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า คติความเชื่อในการละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อส่วนบุคคลของคนไทยส่วนหนึ่งประกอบด้วย ชาวไทยภูเขา ชาวไทยเขมร ชาวไทยลาว เป็นต้น ซึ่งอาศัยอยู่แถบอีสานใต้ พิธีกรรมนี้อยู่คู่กับสังคมดังกล่าวมาช้านานไม่สามารถระบุได้ว่าเกิดขึ้นเมื่อใด กล่าวได้แต่เพียงว่าสืบทอดกันมาแต่สมัยโบราณ โดยถือกันว่าเป็นพิธีกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ถึงปัจจุบันนี้สภาพแวดล้อมทางสังคมด้านต่าง ๆ จะเปลี่ยนแปลงไปอย่างมากแล้วก็ตาม แต่วิถีชีวิตของประชาชนในชนบทก็ยังคงมีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์กันอยู่เป็นจำนวนมาก การละเล่นหรือการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” นั้น จะต้องจัดทำตามรูปแบบและขั้นตอนที่ได้สืบทอดกันมา โดยรูปแบบและขั้นตอนของพิธีกรรมนั้น ในแต่ละท้องถิ่นอาจแตกต่างกันได้ทั้งในสาระสำคัญและข้อปลีกย่อยบางประการที่ผู้วิจัยเห็นว่าสำคัญ

5.1.2 ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น

จากการศึกษา พบว่า ความเชื่อตรงกับคำว่า “สัทธา” ในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล, ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม, ความเลื่อมใสซาบซึ้งสนิทใจ มีความเชื่อมั่นเอิบอิมใจ ความมั่นใจในความจริง ความดี สิ่งดีงามและในการทำความดี คนอีสานนอกจากจะมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมมาจากพระพุทธศาสนาหายานและเถรวาทแล้ว ยังมีพิธีกรรมแบบพราหมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเป็นจำนวนมาก เช่น ในพระพุทธศาสนาหายานมักจะมีเรื่องราวของปาฏิหาริย์เกี่ยวกับเทพเจ้าองค์พรหม องค์เจ้า และเทวะต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกันและเชื่อมโยงกับลัทธิพราหมณ์อย่างไม่รู้ตัว การเผยแพร่พระพุทธศาสนาได้กระจายออกไปสู่ส่วนต่าง ๆ ของประเทศ ทำให้ลัทธิวิญญูณนิยมและลัทธิกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ค่อย ๆ เสื่อมสลายไปแต่กระนั้น ก็ยังไม่หมดไปจากจิตใจของคนอีสานและอนุชนรุ่นหลัง ประชาชนที่เป็นพุทธศาสนิกชนจึงสามารถแบ่งตามแนวความเชื่อได้ 2 ระดับด้วยกัน กล่าวคือ

ระดับแรก เป็นความเชื่อพุทธศาสนาตามหลักคัมภีร์

ระดับสอง เป็นความเชื่อระดับชาวบ้าน หมายถึง ความเชื่อในพระพุทธศาสนาผสมผสานกับลัทธิพราหมณ์และความเชื่อเรื่องไสยศาสตร์ ซึ่งรวมทั้งการทรงเจ้าด้วย พิธีกรรมแกลสะเองไม่ได้เป็นพิธีกรรมที่เป็นหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา แต่เป็นความเชื่อดั้งเดิมของประชาชนที่นับถือผีหรือวิญญูณบรรพบุรุษ เมื่อพระพุทธศาสนาได้เผยแผ่เข้ามาในประเทศไทย และคนไทยมีศรัทธาเลื่อมใสในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และได้รับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติกระทั่งถึงปัจจุบัน แต่ความเชื่อในลัทธิวิญญูณนิยมและไสยศาสตร์ ก็ยังคงอยู่กับคนไทยโดยทั่วไปมิได้

เสื่อมสลายไปไหน แต่ก็ยังคงมีการผสมปนเปกับพิธีกรรมในทางพระพุทธศาสนาอีกด้วย ดังนั้น พฤติกรรมทางศาสนาของคนไทยจึงมิได้เป็นไปตามแนวปรัชญาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาแต่อย่างเดียว หากแต่ดำเนินไปตามความเชื่อและวิถีปฏิบัติดั้งเดิมที่มีอยู่ก่อนนั้นด้วยความเชื่อในพิธีกรรม ในปัจจุบัน จึงเป็นพิธีกรรมความเชื่อแบบผีหรือไสยศาสตร์ คือ การทรง และเป็นพิธีกรรมแบบพุทธ คือ การเข้าวัดทำบุญ เป็นต้น

จากการที่มนุษย์เป็นผู้สร้างระบบความเชื่อในการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” เพื่อประโยชน์ตน และเพื่อพ้นจากความทุกข์ เช่น โรคภัยไข้เจ็บ เป็นต้น ความเชื่อในพิธีกรรม “มะมั่วต” ได้มีการสืบทอดต่อกันเรื่อยมาจากรุ่นสู่รุ่น และมีการเปลี่ยนแปลงไปตามขั้นตอนและสภาพ เศรษฐกิจ การเมือง และเทคโนโลยี องค์ประกอบที่เกี่ยวกับความเชื่อนั้นประกอบด้วย แนวคิด พิธีกรรม และผู้ประกอบพิธีกรรม เช่น ความเชื่อที่เกี่ยวกับผี วิญญาณ ความเชื่อที่เกี่ยวกับของรักษา โรค ความเชื่อที่เกี่ยวกับการเข้าทรง “มะมั่วต” จะมีการจัดพิธีกรรมและการติดต่อกับวิญญาณโดยผ่านร่างทรง หรือผู้ประกอบพิธีกรรม คือ ครูผู้ประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ตลอดทั้งพิธีกรรมที่ชุมชน ในจังหวัดศรีสะเกษมีความเชื่อสืบ ๆ กันมา คือ พิธีกรรม “แซนโฌนตา” พิธีกรรม “แซนโฌนตา” ถือเป็นการละเล่นหนึ่งที่บรรพบุรุษสร้างสรรมาจากรุ่นสู่รุ่น จนกลายเป็นพิธีกรรมศักดิ์ที่ประชาชนตาม แนวชายแดนไทย-กัมพูชา ให้ความเคารพนับถือ ผ่านมิตีความเชื่อ และการละเล่น ที่เป็นแบบแผน ชัดเจน

ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมิตีความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “มะมั่วต” ประกอบด้วย

1. ความสัมพันธ์ทางด้านวัฒนธรรม
2. ความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจ
3. ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม

ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมผ่านมิตีความเชื่อ และการละเล่นพิธีกรรม “แซนโฌนตา”

ประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีการนับถือ “ผีบรรพบุรุษ” หรือ “โฌนตา” หมายถึง ผีปู่ย่าตายาย และบุพการีที่เสียชีวิตไปแล้วอย่างเหนียวแน่น และถือปฏิบัติ ในชีวิตประจำวัน ปัจจุบันยังคงมีการเซ่นไหว้เพื่อบอกกล่าวผีบรรพบุรุษเมื่อมีเด็กเกิดใหม่ งานบวช งานแต่งงาน หรือ เวลาประสบโชคดีในชีวิต เพื่อให้ดวงวิญญาณได้ร่วมรับรู้และแสดงความยินดี แต่ถ้า หากมีสมาชิกครอบครัวประสบเคราะห์กรรม ป่วยไข้ไร้สาเหตุ ก็ต้องมีพิธีเซ่นไหว้ขอขมา หรือขอพรให้ ดวงวิญญาณช่วยปกป้องคุ้มครอง เชื่อว่าเรื่องร้ายจะกลายเป็นดีได้ งานบุญแซนโฌนตา หรือประเพณี แซนโฌนตาถือกำเนิดขึ้นจากความเชื่อของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชาที่ว่า ผู้ที่ตายไปแล้วจะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอันมาก อีกทั้งคนเฒ่าคนแก่มักบอกต่อ ๆ กันว่า วิญญาณของบรรพบุรุษ

จะยังคงเวียนว่ายคอบุญและคัมครองลูกหลาน ดังนั้น ในรอบหนึ่งปี เมื่อถึงช่วงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ที่เชื่อว่าเทวดา หรือพญายมจะอนุญาตให้วิญญาณเหล่านั้นได้เดินทางมาเยี่ยมโลกมนุษย์ครั้งหนึ่ง เพื่อมารับส่วนบุญส่วนกุศลที่ลูกหลานได้ทำไปให้ ชุมชนชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงต้องประกอบพิธี เช่นไหว้

ความน่าสนใจของประเพณีแซนโฌนตา ไม่ได้เกิดขึ้นและดำรงอยู่เพื่อให้ “คนเป็น” ได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรมเพื่อรำลึกนึกถึงบรรพชนผู้ล่วงลับ และขอความคุ้มครองป้องกันอันตราย ขอความสุขความเจริญเท่านั้น แต่ยังมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมมากมายเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และผู้คนที่ยังมีชีวิต จากความเชื่อที่ว่าดวงวิญญาณทั้งหลายต้องเดินทางไกล จำเป็นต้องสะสมกำลังให้พร้อมที่จะเดินทางกลับมายังโลก ช่วงเริ่มต้นงานประเพณี ชุมชนอำเภอ ขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ จึงต้องจัดเตรียมสำหรับอาหาร (เน้นขนม ข้าวต้มในวัฒนธรรมเขมร) และเครื่องไทยธรรมเพื่อนำไปประกอบพิธีกรรมสำคัญที่เรียกว่า “ดาร์” หรือ “โชดดาร์” หมายถึง พิธีสวด โดยพระสงฆ์เพื่อส่งผลบุญให้กับดวงวิญญาณ ซึ่งจะมีขึ้น 2 ช่วงสำคัญ คือ ช่วง “เบ็นท์ตุง” หรือ วันพระ ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 (เชื่อว่าเป็นวันที่ดวงวิญญาณได้รับการปลดปล่อยมา) และ ช่วง “เบ็นท์ทม” หรือ วันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 (ก่อนดวงวิญญาณเดินทางกลับ) มีการสวดบทสวดสำคัญเรียกว่า “ติโรกฐทสูตร” ที่ว่าด้วยการให้ส่วนบุญแก่ผู้ที่ล่วงลับ โดยสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องพระเจ้าพิมพิสารทำบุญอุทิศให้แก่ประยูรญาติเพื่อให้ล่วงพ้นจากสภาพแห่งความเป็นเปรต เป็นต้น

5.1.3 วิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

จากการศึกษาความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา พบว่า ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรม “มะมัวต” จะมีความเชื่อในหลักการทางพุทธธรรมที่นำมาประยุกต์ใช้ในการประกอบพิธีกรรม และการนำมาดำเนินชีวิตของการเป็นร่างทรงมะมัวต ซึ่งจะมีความสัมพันธ์ทางพระพุทธศาสนา จากความศรัทธาในคำสอนทางศาสนา และหลักการที่ต้องปฏิบัติตาม สิ่งที่ร่างทรงได้ให้ความเชื่อว่า สิ่งที่ทำนั้นเป็นผลของความดี สิ่งที่ดีย่อมเกิดขึ้น มีขึ้นได้ในการกระทำของตน ที่มีความเชื่อโดยผ่านพิธีกรรม เช่น งานไหว้ครู บวงสรวงบูชา สังเวศ สวดมนต์ ปฏิบัติธรรม กินเจ ถือนั่งสมาธิ หรือการถือศีล บวชเนกขัมมะบารมี อันเป็นการเชื่อว่าเป็นการเสริมบารมีให้แก่ตนเอง ซึ่งความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาเหล่านี้ ได้นำมาเป็นหลักการคำสอน คำแนะนำ ให้กับผู้ที่มาขอคำแนะนำ หรือมาขอรับบริการ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” นั้นสามารถแบ่งได้ 2 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ คือ (1) ความเชื่อ และการละเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” (2) ความเชื่อ และการละเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “แซนโฌนตา”

(1) **ความเชื่อ และการเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต”** ความเชื่อ และการเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ก่อให้เกิดคุณค่าทางจริยธรรมของพิธีกรรมการเข้าทรง นับว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจของคนในชุมชน เพราะสามารถสร้างความอบอุ่นและความปลอดภัยแก่คนในหมู่บ้านได้ ในยามที่คนเราต้องการหลีกเลี่ยงความเจ็บปวดด้านร่างกาย ทางใจ และความตาย อาจกล่าวได้ว่าพิธีกรรมการเข้าทรงแก่ตนเอง สามารถช่วยให้ชาวบ้านได้หนีจากความเจ็บปวดทางใจได้ทางหนึ่ง กล่าวคือ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางใจในยามที่มีปัญหาและไม่สามารถหาทางออกได้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” นั้นสามารถแบ่งได้ 3 ประเด็นหลัก ๆ ดังนี้ คือ

1. การทำบุญหรือการให้ทาน
2. การรักษาศีล
3. การบำเพ็ญภาวนา

(2) **ความเชื่อ และการเล่นที่มีต่อการประกอบพิธีกรรม “แซนโฌนตา”** ประเพณีเป็นแบบแผนของกิจกรรมทางสังคมที่มนุษย์ทำขึ้น เกิดจากความเชื่อทางพุทธศาสนา มีทั้งจารีตประเพณี ขนบประเพณีธรรมเนียมนิยมประเพณี และประเพณีท้องถิ่น ประเพณีทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคม การอยู่ร่วมกันความสามัคคี ตลอดจนความปลอดภัยของชีวิต ประเพณียังสอนให้คนรู้จักการเคารพพระบวรอาวาสโดยแสดงออกในรูปของการประกอบพิธีกรรม ดังนั้น ประเพณีพิธีกรรมในภูมิภาคต่าง ๆ จึงมีความเหมือนกันหรือแตกต่างกัน มาจากสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมทางสังคม ดังนั้น ประเพณีส่วนรวมของชาติส่วนใหญ่จึงมีลักษณะเหมือนกันทุกท้องถิ่น แต่จะแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดของประเพณี ประเพณีส่วนรวมนี้ได้แก่ ประเพณีการบวช ประเพณีแต่งงาน ประเพณีการเกิด และยังได้กล่าวถึงปัจจัยที่ทำให้ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน คือ

(1) สิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ ได้แก่ ภูมิประเทศ ดินฟ้าอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ในแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไป

(2) สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกิดจากวิถีชีวิตของคนในสังคม ดังนั้น คนในสังคมคิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร เชื่ออย่างไร ก็จะแสดงออกมาให้ปรากฏในรูปของภาษาประเพณี กิจกรรมงาน การละเล่น ตลอดจนสิ่งอื่น ซึ่งคนในสังคมสร้างขึ้นและถ่ายทอดไว้

(3) สิ่งแวดล้อมทางสังคม เนื่องจากสังคมประกอบไปด้วยคนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป อาศัยอยู่ในเขตแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นประจำ เป็นเวลานานพอสมควร มีการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรม และขณะเดียวกันก็มีการกำหนดขอบเขตและบรรทัดฐานทางสังคมที่แตกต่างกัน ย่อมทำให้ประเพณีหรือพิธีกรรมแตกต่างกันไปด้วย

พิธีกรรมมีความสำคัญต่อศาสนา กล่าวคือ

1. พิธีกรรมก่อให้เกิดความเป็นปึกแผ่นในสังคม
2. พิธีกรรมเป็นสิ่งที่ตอบสนองด้านจิตใจ
3. พิธีกรรมเป็นการปฏิบัติหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐาน
4. พิธีกรรมแฝงหลักปรัชญาและหลักธรรม
5. พิธีกรรมเป็นเครื่องจรรโลงอารมณ์
6. พิธีกรรมเป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของศาสนากับศาสนา
7. พิธีกรรมช่วยเป็นสื่อในการควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคม
8. พิธีกรรมช่วยรักษาศาสนาให้คงไว้
9. พิธีกรรมเป็นสื่อสัญลักษณ์แสดงความเป็นศาสนา

ความเชื่อและพิธีกรรมเหล่านี้ เป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีคุณค่าและอิทธิพลต่อสังคมไทยในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าและอิทธิพลของพิธีกรรมพระพุทธศาสนาที่มีต่อความเชื่อ หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของคนในอดีตที่สืบทอดต่อ ๆ กันมา และมีผลต่อพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลหรือกลุ่มชน โดยไม่คำนึงถึงเหตุผล ความเชื่อจะมีลักษณะสอดคล้องกับสภาพสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น อาจแบ่งได้หลายแบบตามวิธีการพิจารณา ถ้าจำแนกตามหลักเหตุผลแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ความเชื่อที่มีเหตุผล และความเชื่อที่ไม่มีเหตุผล ความเชื่อเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเกิดกับการตาย ความเชื่อเกี่ยวข้องกับการรักษาโรค เกี่ยวกับการพยากรณ์เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เกี่ยวกับการสูญเสียและได้กลับคืน ที่เกี่ยวกับครุฑเรือน และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นต้น

5.2 อภิปรายผล

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” สามารถนำมาอภิปรายผลตามประเด็นที่ศึกษา ดังนี้

1. ประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

คุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา จากการศึกษา พบว่า ความเชื่อที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ถือกำเนิดขึ้นจากความเชื่อของกลุ่มชาวบ้านที่ว่า ผู้ที่ตายไปแล้วจะต้องไปอยู่ที่ยมโลก มีพระยายมราชปกครองคนที่ทำบาปกรรมก็จะตกนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง ได้รับความทุกข์ทรมานเป็นอันมาก อีกทั้งคนเฒ่าคนแก่ มักบอกต่อ ๆ กันมาว่า วิญญาณของบรรพบุรุษจะยังคงวนเวียนคอยดูแลและคุ้มครองลูกหลาน คำกล่าวนี้ได้สอดคล้องกับ จานงค์ ทองประเสริฐ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับเรื่องความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ

พบว่า เมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะตกนรกหรือขึ้นสวรรค์ขึ้นอยู่กับผลกรรมที่กระทำไว้ขณะที่มีชีวิตอยู่ในยุคของพวกอารยันนั้นมีความเชื่อว่า การสร้างสรรค์จักรวาลและการให้กำเนิดมนุษย์นั้น เป็นผลที่เกิดจากการเช่นสรวงแต่ดั้งเดิม นั่นคือ เป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากการสังเวทตนเอง¹ จากแนวคิดนี้ยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์, ผศ. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา” กล่าวว่า พุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อเรื่องพระพุทธศาสนาในเรื่องของไตรสรณคมน์ คือ เชื่อในความมีอยู่จริงของพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม คือ เชื่อในการเวียนว่ายตายเกิดของมนุษย์ และเชื่อเรื่องบาป บุญ สวรรค์ นรก ว่ามีอยู่จริง ตลอดทั้งความเชื่อเรื่องนิพพาน คือ เชื่อว่าการหมดสิ้นกิเลสเป็นเป้าหมายของพุทธศาสนิกชนและบุคคลสามารถปฏิบัติตนให้หมดสิ้นกิเลสหรือบรรลุนิพพานได้²

2. ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น

ปัจจัยด้านสังคมที่มีความสัมพันธ์ต่อการประกอบพิธีกรรม “มะมัวต” พิธีกรรม “มะมัวต” ถือเป็นประเพณีที่สำคัญสำหรับประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา ในรอบปีจะกระทำขึ้นเพื่อแสดงความกตัญญูรู้คุณต่อบรรพบุรุษ เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ปู่ย่า ตายาย ที่ล่วงลับไปแล้ว หรือผีบรรพบุรุษ หรือผู้อื่นที่ล่วงลับไปแล้วโดยไม่เจาะจงว่าเป็นใครอีกด้วย โดยมีความเชื่อว่า การเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษนี้ จะได้อวยพรให้ผีบรรพบุรุษเหล่านั้นมีความสุข ได้ไปสู่สุคติและจะได้อำนวยการให้ผู้ที่อยู่เบื้องหลังให้ลูกหลานได้ทำมาหากินได้คล่องหรือร่ำรวย และเป็นการทำให้หมดเวรหมดกรรมที่เคยมีต่อกันและกัน มีความสอดคล้องกับ มณี พยอมยงค์³ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อของคนไทยพบว่า การบูชาผีบรรพบุรุษนั้นเกิดขึ้นเพราะความรักความผูกพันของลูกหลานที่ให้การเคารพภักดีบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว เช่น พ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เพราะเมื่อเวลาที่บุคคลเหล่านี้มีชีวิตอยู่ได้ทำคุณประโยชน์ให้ลูกหลานมากมาย และเมื่อบรรพบุรุษเหล่านั้นตายจากไป ลูกหลานที่อยู่เบื้องหลังต้องทำหน้าที่ในฐานะที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันในสายเครือญาติจึงต้องมีการบูชา เช่นสรวง กราบไหว้ และทำการบูชาด้วยวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ส่งไปให้ หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตามเชื่อกันว่าอาจจะได้รับโทษ

¹ จานงค์ ทองประเสริฐ, บ่อเกิดลัทธิประเพณีอินเดียเล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2540), หน้า 8.

² เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์ และคณะ, การศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-ราชวิทยาลัย, 2547, หน้า 34.

³ มณี พยอมยงค์, ความเชื่อของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536), หน้า 70.

ต่าง ๆ นา ๆ จึงต้องทำการบูชา กราบไหว้ให้ช่วยบันดาลความสุขมาให้ เมื่อการกระทำดังกล่าวได้แสดงออกบ่อย ๆ จึงเกิดความเชื่อเต็มทีและฝังลึกลงไปในชีวิตสำนึกของแต่ละคน จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาเบื้องต้นยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ บรรจง โสดาดี และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวกูยในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว” ผลจากการศึกษาพบว่า พุทธศาสนิกชนชาวกูยลาว มีความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายใกล้ชิดกับธรรมชาติ มีระเบียบแบบแผนในการแต่งกาย ศิลปะ และวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มชนคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือ วัฒนธรรมทางสังคมเป็นความเจริญงอกงามทางด้านการอยู่ร่วมกันของสังคม ปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเป็นแบบชุมชนชนบท นับถือกันแบบเครือญาติ มีความมั่นคง ซื่อตรง อุดหนุน เข้มแข็ง เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีมาแต่โบราณกาล และความละเอียดลึกซึ้งแห่งภูมิปัญญา เป็นลักษณะภูมิปัญญาแบบชาวบ้านทั่วไป วัฒนธรรมและประเพณีที่มีพื้นฐานจากความเชื่อเกี่ยวกับผี มีการปฏิบัติต่อผีบรรพบุรุษอย่างเข้มข้น เช่น พิธีฆ่าควายบูชาหลักบ้าน พิธีกรรมการต้อนรับแขก ต้องบอกผีเจ้าบ้านให้ทราบ เป็นต้น⁴

3. วิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา

ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักศรัทธานั้นนับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนามนุษย์ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น จากปุถุชนจนกลายเป็นอาริยะชนชั้นสูงสุดได้ และสามารถหลุดพ้นเป็นอิสระจากวัฏทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง กล่าวคือ นิพพานอันเป็นเป้าหมายสูงสุดในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท คุณค่าและประโยชน์ของความเชื่อในการพัฒนามนุษย์สามารถแบ่งตามฐานะได้ 2 อย่าง คือ

- (1) ความเชื่อหรือศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้ได้ร้อยทรัพย์
- (2) ความเชื่อหรือศรัทธาในฐานะเป็นเครื่องมือพัฒนาให้บุคคลข้ามโอชะได้

จากแนวคิดดังกล่าวมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาสุทิตย์ อาภากรโ (อบอุ่น) ได้กล่าวถึงแนวคิดและเกณฑ์ชี้วัดความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา ความว่า พระพุทธศาสนา ได้แบ่งความสุขของชีวิตออกเป็น 2 ลักษณะ คือ สุขกาย กับ สุขใจ สุขกาย คือ กายิกสุข เป็นความสุขที่เกิดจากการได้รับรู้และส่วยอารมณ์ที่น่าปรารถนา น่ารัก น่าใคร่ น่าพอใจต่าง ๆ ที่เรียกว่า “กามคุณ 5”

⁴ บรรจง โสดาดี และคณะ, การศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวกูยในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 69.

(ความสุขที่เกิดจากการได้สัมผัส ล้มลองรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าชอบใจ) ซึ่งจัดเป็นความสุขในระดับโลกียะ (ความสุขอันเป็นวิสัยของโลก) และ สุขใจ หรือเจตสิกสุข ซึ่งเป็นสภาวะแห่งใจที่มีปกติผ่องใส สดชื่น เบิกบาน ไม่ขุ่นมัวด้วยอารมณ์ต่าง ๆ ที่เข้ามากระทบ เป็นสภาวะที่ไม่มีผลสำคัญแก่ชีวิต ไม่ขุ่นมัวด้วยอำนาจกิเลส ตัณหา ความโลภ ความโกรธ ความหลง เป็นต้น อันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ของจิตใจ พระพุทธศาสนาถือว่า สุขภาวะทางใจอันเป็นเลิศเป็นสิ่งสำคัญที่สุด และมีความสุขถึงในระดับโลกุตตระ หรือความสุขที่เกิดจากการทำลายกิเลสภายในได้อย่างถาวร ซึ่งจะหมายถึงการเป็นความสุขแห่งนิพพาน⁵ จากแนวคิดดังกล่าวยังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ พูนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์, รศ. และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “สืบทอดตำนาน : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา” จากการศึกษาพบว่า แนวคิดของคนล้านนาเกิดจากความศรัทธาในพระพุทธศาสนา จากคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทำให้มีความคิดที่จะทำให้อันเมือง ผู้คนในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ดำรงตนอยู่ในศีลธรรม จึงน้อมนำเอาคำสั่งสอนตามหลักธรรมมาผสมผสานเป็นพิธีกรรมสืบทอดตำนาน ซึ่งเป็นความเชื่อที่ฝังลึกมา 4 ประการ

(1) ความเชื่อในพุทธานุภาพ ชาวล้านนามีความเชื่อว่า พุทธานุภาพแผ่ด้วยตะบะและเดช ที่ช่วยปกป้องคุ้มภัยกันให้รอดพ้นจากสรรพสิ่งที่ไม่ดีต่าง ๆ เพราะพุทธานุภาพที่เปี่ยมด้วยพระมหาเมตตา พระมหากรุณาธิคุณ จะเกื้อหนุนให้ประสบผลสำเร็จ

(2) ความเชื่อในธรรมานุภาพ ความเชื่อในธรรมานุภาพนั้น สืบเนื่องมาจากเรื่องอายุวัฒนะกุมารในขณะที่มีการสืบทอด ผู้ร่วมพิธีต่างน้อมใจเข้าสู่พระธรรม ไม่มีการกระทำที่เป็นกาย หูจิริต วจีหุจิริต และมโนหุจิริต เป็นการประพาดกุศลธรรมตามคติความเชื่อที่ว่า “ธมโม หเวธมมจาริ” แปลว่า ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรมตามนัยคติความเชื่อในเรื่องอายุวัฒนะกุมาร

(3) ความเชื่อในสังฆานุภาพ ชาวล้านนาต่างมีความเชื่อและนับถือเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้ความสำคัญและความเชื่อมั่นใน “สังฆรัตน” โดยชาวล้านนาจะใช้สรรพนามเรียกขานพระสงฆ์ว่า “ครูบา” บ้าง “สังฆเจ้า” บ้าง ด้วยความเคารพและศรัทธา

(4) ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ จะมีพิธีกรรมสอดแทรกเข้ามา เช่น การสร้างบ้านใหม่ต่าง ๆ จะมีพิธีกรรมการขึ้นครุหรือบูชาท้าวสี่หรือบวงสรวงเป็นการบอก

⁵ พระมหาสุทิตย์ อาภากร และคณะ, รายงานการวิจัยการเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนา, รายงานการวิจัย, (พระนครศรีอยุธยา: สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558), หน้า 131-137.

เทวดาอารักษ์ เจ้าที่เจ้าทาง เพื่อทำพิธีการสวดเคราะห์ ซึ่งเป็นการขับสิ่งชั่วร้ายออกไปจากร่างกาย โดยมีพราหมณ์ ปู่จารย์ หรือหมอยกเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม⁶

วัฒนธรรม คือ ความเจริญงอกงาม การพัฒนา คือ การทำให้ดีขึ้นหรือเจริญขึ้น คือ การฟื้นฟู ประยุกต์ เสริมสร้างขึ้นใหม่บนรากฐานของสิ่งที่มีอยู่ ดังนั้น การพัฒนาจึงต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบนรากฐานที่มีของชุมชน คือ ความเชื่อที่มีข้อห้าม ข้อปฏิบัติที่มีในชุมชน ไม่ใช่การหวนคืนสู่อดีต แต่เป็นการกลับสู่รากเหง้าเพื่อก้าวต่อไป โดยมาสูญเสียเอกลักษณ์หรือความเป็นตัวเอง จากคำกล่าวที่ว่านี่ยังมีความสอดคล้องกับ เสฐียร โกเศศ แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาต้องอาศัยรากฐานของวัฒนธรรมที่ดำรงอย่างมีพลวัต นั่นคือ อาศัยวิถีชีวิตชุมชน อาศัยความเชื่อ ข้อห้าม ข้อปฏิบัติของชุมชน เป็นฐานรากและผสมผสานองค์ความรู้ใหม่ วิเคราะห์สภาพสังคม และบูรณาการประยุกต์ เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ดังนั้น การจะพัฒนาชุมชน ต้องพัฒนาวัฒนธรรมในชุมชนให้ดำรงอย่างมีพลวัต⁷ ภูมิปัญญาที่แฝงในนิทาน การละเล่น เพลงพื้นบ้าน ฮีต ครอง คือ สิ่งที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของคนในชุมชนได้ โดยเฉพาะพฤติกรรมด้านดีที่เป็นมาตรฐานด้านดีของชุมชน ซึ่งมีความสอดคล้องกับ บำรุง บุญปัญญา ได้แสดงถึงการอยู่ร่วมกันของชุมชนอย่างมีความสุข ต้องมีมาตรฐานพฤติกรรมของชุมชน คือ

1. การแบ่งปัน คือ การอยู่ร่วมกันมีอะไรแบ่งปัน
2. การลงแขก คือ การช่วยเหลือแรงงานที่ไม่ได้คิดเป็นราคาค่าเงิน
3. การไม่เอาเปรียบกันและกัน
4. การเอาใจเขามาใส่ใจเรา
5. ระบบคุณงามความดี⁸

จะเห็นได้ว่า พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น มีการบูรณาการที่สำคัญ คือ การรู้จักชุมชนโดยการวิเคราะห์บริบทชุมชนเพื่อค้นหาปัญหาที่แท้จริง และการค้นหาคติความเชื่อในวัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อให้เห็นความสำคัญ และการบูรณาการขั้นสุดท้าย คือ การเชื่อมโยงปัญญาของลูกหลานกับคติ

⁶ พูนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์, รศ. และคณะ, สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา, รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557, หน้า 27-29.

⁷ เสฐียร โกเศศ, วัฒนธรรมเบื้องต้น, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, 2542), หน้า 61-23.

⁸ บำรุง บุญปัญญา, แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน, (โครงการหนังสือสอดดัดตัวป่า: สุรินทร์, 2549), หน้า 158.

ความเชื่อที่เป็นของท้องถิ่น และนำไปสู่การระดมความคิดกิจกรรมเพื่อสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้เกิดขึ้นกับชุมชน เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” มีประเด็นสำคัญที่ใช้เป็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะทางวิชาการ

คติความเชื่อในชุมชนท้องถิ่นโดยทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานส่วนใหญ่แล้วมีความสัมพันธ์สอดคล้องและใกล้เคียงกับคติธรรมในพระพุทธศาสนา ดังนั้น เมื่อได้ศึกษาวิจัยเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ทำให้มองเห็นความจำเป็นและสำคัญในการดำรงอยู่ของคติธรรม คำสอนอื่น ๆ ที่มีอยู่ในแต่ละชุมชน เห็นควรที่ผู้นำพระสงฆ์และผู้นำชุมชนจะต้องร่วมมือกันศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อดึงเอาแก่นของคติธรรมและคติความเชื่อในชุมชนนั้น มาเป็นแกนหลักในการพัฒนาชุมชนให้กลายเป็นชุมชนที่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืนตลอดไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

คณะสงฆ์และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายที่ชัดเจนในการอนุรักษ์และส่งเสริมความเป็นพลวัตทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาตามคติความเชื่อ และการละเล่นของชุมชนให้เป็นที่รู้จักของคนในสังคม และทำความเข้าใจกับประชาชน ว่า ความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นในยุคสมัยที่วิทยาการยังไม่เจริญ การรักษาคนป่วยก็ดี การเข้าทรงก็ดี เป็นการทำตามความเชื่อของแต่ละกลุ่มชน ไม่ใช่ความเชื่อที่เกิดมาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา ควรมีการแยกแยะและทำความเข้าใจอย่างชัดเจนว่า สิ่งไหนเป็นคำสอนของพระพุทธเจ้า สิ่งไหนเป็นความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งโบราณของปู่ ย่า ตา ยาย ให้ถือเป็นความเชื่อเฉพาะกลุ่มชนเท่านั้น

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการวิเคราะห์หลักการหรือแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัจจุบันและพิธีกรรม “มะฆัด” กับพิธีกรรมอื่น ๆ ที่มีความสำคัญในจังหวัดศรีสะเกษและในประเทศเพื่อนบ้าน ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

2) ควรมีการการนำคตินิยมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ มาทำการศึกษาว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกับคตินิยมทางพระพุทธศาสนา หรือไม่อย่างไร

3) ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องการประกอบพิธีกรรม “มะมั่วต” ของชาวไทยเชื้อสายเขมร การประกอบพิธีกรรม “รำผีฟ้า” ของชาวไทยเชื้อสายลาว ว่ามีฐานความเชื่อเดียวกันหรือไม่ และมีพัฒนาการความเป็นมาอย่างไร

4) ควรศึกษาเปรียบเทียบความเชื่อเรื่องการประกอบพิธีกรรมที่มีความโดดเด่นของคนเชื้อสายกวย เขมร ลาว ในจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ ว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร

บรรณานุกรม

1. หนังสือ :

- กิ่งแก้ว อรรถากร. **คติชนวิทยา**. กรุงเทพมหานคร: หน่วยศึกษานิเทศก์กรมการฝึกหัดครู โรงพิมพ์
คุรุสภา, 2520.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. **คติชาวบ้านอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: อักษรวัฒนา, 2540.
- _____. **วิเคราะห์ภูมิปัญญาอีสาน**. มหาสารคาม: ม.ป.ท., 2538.
- จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2549.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. **วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร:
สร้างสรรค์, 2541.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. “ความเชื่อและพิธีกรรมของคนไทย”. ใน **วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ**.
กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.
- ดรรารัตน์ เมตตาริกานนท์ และอัครยา สังขจันทร์. **การสำรวจสถานภาพองค์ความรู้เบื้องต้นจาก
กับวิถีชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน พ.ศ. 2511-2545**.
ขอนแก่น: หจก.โรงพิมพ์คลังนานาวิทยา, 2547.
- ชนะรัชต์ อนุกุล. **กลองสะบัดชัยในสังคมและวัฒนธรรมชาวเชียงใหม่**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543.
- ธวัช ปุณโณทก. **ทิศทางหมู่บ้านไทย**. กรุงเทพมหานคร: เจริญการพิมพ์, 2531.
- _____. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2525.
- ธาดา สุทธิธรรม. **รูปแบบแผนผังชุมชนอีสานสายวัฒนธรรมไท**. ขอนแก่น: คณะสถาปัตยกรรม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2549.
- ธิดา โมสิกรัตน์ และจำนงค์ ทองประเสริฐ. “ศาสนาและพิธีกรรมของไทย”. ใน **เอกสารการสอนชุด
วิชาไทยคดีศึกษา หน่วยที่ 8-15**. พิมพ์ครั้งที่ 8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมา-
ธิราช, 2543.
- นิยพรรณ ผลวัฒน์ วรรณศิริ. **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ภาควิชา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.
- บุญยงค์ เกศเทศ. ดอนปู่ตา ป่าวัฒนธรรมอีสาน. ใน **ปักษ์ใต้ไทยคดีนิพนธ์**. มหาสารคาม:
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542.
- ประเวศ วะสี. **แนวคิดและยุทธศาสตร์สังคมสมานภาพและวิชา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
ภูมิปัญญา, 2536.

ประสาธ อิศรปรีดา และคณะ. **ความเชื่อและสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจของชาวอีสาน**. มหาสารคาม:

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมหาสารคาม, 2518.

ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. **มานุษยวิทยากับการศึกษาคหิชาบ้าน**. กรุงเทพมหานครมหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์. 2525.

มัลลิกา คนานุกรักษ์. **คติชนวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2550.

ยศ สันตสมบัติ. **การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ : ความหลากหลายและการจัดการทรัพยากร**. เชียงใหม่:

โรงพิมพ์นพบุรี, 2554.

_____. **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมืองวัฒนธรรมของรัฐบาลใน**

สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร องค์การมหาชน, 2551.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คส์

พับลิเคชั่น, 2546.

ศิริพร จิตะฐาน ณ ถลาง. **ในท้องถิ่นมีนันทนาการและการละเล่น การศึกษาคติชนในบริบท ทาง**

สังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2537.

ศิริพร จิตะฐาน. **เอกสารการสอนชุดวิชา ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2533.

สมภาร พรหมทา. **ศาสนาเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต**. กรุงเทพมหานคร: สำนักมาตรฐานและ

ประเมินผลอุดมศึกษา, 2549.

สมมาตร ผลเกิด. **"ครอบครัวกับการเปลี่ยนแปลง : กรณีชาติพันธุ์ส่วย"**. ใน **วัฒนธรรมกับการพัฒนา**

ทางเลือกของของสังคมไทย เล่ม 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, 2541

สำลี รักสุทธี. **อีตลีสองคลองสปี**. กรุงเทพมหานคร: พ.ศ.พัฒนา จำกัด, 2549.

สุจิตต์ วงษ์เทศ. **เบิ่งสังคมและวัฒนธรรมอีสาน**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปะวัฒนธรรมฉบับพิเศษ,

2543.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **ประวัติศาสตร์ศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: รวมสาสน์, 2541.

สุเทพสารคุณ สุนันท์ เพชรเลื่อน. พระครู และคณะ. **มรดกไทยอีสานฉบับสมบูรณ์**. ขอนแก่น:

ขอนแก่นคลังนันทธรรม จำกัด, 2544.

สุภณ สมจิตศรีปัญญา. **อีตลีสอง คองสปี** จากต้นฉบับโบราณ. ใน **เอกสารประกอบการสัมมนา**

ทางวิชาการไทยคดีวิชาการ 35. กาฬสินธุ์: ประสานการพิมพ์, 2536.

เสน่ห์ บุญยรักษ์. **คติชนวิทยา**. พิษณุโลก: ภาควิชาภาษาไทย คณะวิชามนุษยศาสตร์และ

สังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพิษณุโลก พิษณุโลก, 2527.

เสรี พงศ์พิศ. **ภูมิปัญญาชาวบ้าน**. นโยบายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2544.

อภิศักดิ์ โสมอินทร์. **โลกทัศน์อีสาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. ม.ป.ท.: ม.ป.พ., 2537.

อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา.

กรุงเทพมหานคร: รังทิพย์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533.

อานนท์ อาภาภิรม. สังคม วัฒนธรรม และประเพณีไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2519.

อุทัย สมวัฒน์. ประเพณี 4 เผ่าไทยศรีสะเกษย้อนรอยวัฒนธรรมของบรรพชนอีสาน. บ้านเมือง. 4 มีนาคม 2540.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2540.

2. รายงานการวิจัย:

เกียรติศักดิ์ นาคประสิทธิ์ และคณะ. การศึกษาความเชื่อและการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในจังหวัดนครราชสีมา. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2547.

ขวัญชัย เชื้อเมืองพาน. แนวทางเพื่อสร้างการอยู่ร่วมกันระหว่างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่สามัญของวัดพระเชตุพนบุรีกรุงเทพมหานคร. รายงานการวิจัย. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2554.

คิด วรณดี, ดร.. ความเชื่อชั้นหมากเบ็งในวัฒนธรรมชาวอีสาน : กรณีศึกษาอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

ดวงเพชร สมศรี, ดร. และประพันธ์ ศุภษร, ผศ.ดร.. วิถีวัฒนธรรมการเอื้ออาทรของชาวพุทธในสังคมไทย. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.

ธนาภรณ์ ไกล่ชิด และคณะ. วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนกุฎีจีน ซอยวัดช้างตากูรู้สธาดุดอยสุเทพราชวรวิหารและชุมชนหมู่บ้าน. รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์. กองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น, 2551

บรรจง โสตาดี และคณะ. การศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยในประเทศไทยและประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

บุญช่วย สุทธิรักษ์, ดร. และอเนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์. การวิจัยเพื่อพัฒนาครุภายในจังหวัดเพชรบูรณ์ด้วยภูมิปัญญาการทอผ้าหมัก. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, 2555.

พระครูใบฎีกาสุพรรณ ตปสีโล, ดร. และคณะ. บทบาทเยาวชนในประเพณีแห่เทียนพรรษา :

บทสะท้อนช่องว่างของกระบวนการการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัด
อุบลราชธานี. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, 2558.

พระครูสารกิจโกศล, ดร. และคณะ. พระพุทธศาสนาในสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

: ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระมหาพนอม อานนโท, ดร., พระครูศรีปัญญาวิกรม, ดร. และปิยวัฒน์ คงทรัพย์. คุณค่าและ

อิทธิพลของกลุ่มปราสาทขอมที่มีต่อวิถีชีวิตของคนท้องถิ่นจังหวัดบุรีรัมย์. รายงานการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

พระอุดมปิฎก และคณะ. การศึกษาอัตลักษณ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในจังหวัดอุดรธานี. รายงานการ

วิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2560.

ไพรินทร์ ณ วันนา. การศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรท้องถิ่นกับการส่งเสริมภูมิปัญญาล้านนา.

รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
2556.

พูนทรัพย์ เกตุวีระพงษ์, รศ. และคณะ. สืบชะตาล้านนา : แนวคิดและการเสริมสร้างความสัมพันธ์

ทางสังคมและจิตวิญญาณของชุมชนในล้านนา. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัย
พุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2557.

วันชัย พลเมืองดี, ผศ.ดร.. วิเคราะห์ความเชื่อพระพุทธศาสนาต่อการปลูกบ้านของชาวพุทธ

ล้านนา. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, 2554.

ศิลาวัฒน์ ชัยวงศ์. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรมการจัดงานศพของ

ชาวล้านนา. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, 2559.

เสพบัณฑิต โหน่งบัณฑิต. กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญานับฝ่ายทอดผ้าจุลกฐินท้องถิ่นล้านนา

ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา : กรณีศึกษาบ้านสบคำ ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน
จังหวัดเชียงราย. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย, 2559.

แสงวาท วงศ์ใหญ่ และคณะ. การศึกษาและการวิเคราะห์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในคัมภีร์โบลาน

ล้านนา. รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย, 2547.

อัจฉรี จันทมูล และบุญชู ศรีเวียงยา. ลวดลายและการพัฒนาศักยภาพภูมิปัญญาต่อการจัดการผ้า
ทอพื้นเมืองที่ส่งเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งตนเองแก่ชุมชนท้องถิ่น :
ศึกษากรณีผ้าลายสร้อยดอกหมากในจังหวัดมหาสารคาม. รายงานการวิจัย.
มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2549.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์การวิจัย

แบบสัมภาษณ์การวิจัย

เรื่อง

“พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น”

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ประกอบด้วย 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ที่เห็นว่าตรงกับความคิดของท่านตามความเป็นจริง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....นามสกุล/นายา.....

อายุ.....ปี ที่อยู่ บ้านเลขที่..... หมู่ที่..... บ้าน.....

ตำบล..... อำเภอ..... จังหวัด.....

หมายเลขโทรศัพท์.....

☐ โสด ☐ แต่งงาน มีบุตร.....คน เป็นชาย.....คน เป็นหญิง.....คน

การศึกษา..... ศาสนา.....

อาชีพ..... รายได้.....บาท/เดือน

ตำแหน่งหน้าที่ (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ กำนัน

☐ ผู้ใหญ่บ้าน

☐ อบต.

☐ กรรมการหมู่บ้าน

☐ เจ้าอาวาสวัด.....

☐ อื่น ๆ (โปรดระบุ)

ตอนที่ 2 พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น

1. กลุ่มชาติพันธุ์ที่รวมกันในชุมชน

2. การอพยพของกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อตั้งถิ่นฐาน (จากแหล่งใด เมื่อไร สาเหตุการอพยพ)

3. กิจกรรมทางวัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญในรอบปี
4. กิจกรรมที่เป็นลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมความเชื่อ และการละเล่นของกลุ่มชาติพันธุ์
5. ความเป็นมาของการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ (เหตุผลที่รวมกลุ่ม รูปแบบการรวมกลุ่ม)
6. แนวคิดการรวมกลุ่มชาติพันธุ์ (แรงกระตุ้น และวัตถุประสงค์ของการรวมกลุ่ม)
7. กิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ (ในระยะเวลาที่ผ่านมา/กิจกรรมประจำ/ชื่อลักษณะกิจกรรม/ระยะเวลาในการร่วมกิจกรรม)
8. การเชื่อมความสัมพันธ์กับกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนอื่น ๆ และประเทศกัมพูชา (การสร้างเครือข่าย/การทำกิจกรรมร่วมกันโดยการละเล่น คติความเชื่อ ทางวัฒนธรรม)
9. การเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มชาติพันธุ์ชาติพันธุ์ ทั้งในระดับชุมชน และระหว่างประเทศ (การประชุม/การจัดกิจกรรมถ่ายทอดความรู้/การศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้) แบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ
10. การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์
 - หน่วยงานภายนอกชุมชน (ใคร/หน่วยงานไหน)
 - หน่วยงานภายในชุมชน (ใคร/หน่วยงานไหน)
11. องค์กรวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีแนวคิดอย่างไร เกี่ยวกับวัฒนธรรม คติความเชื่อ และการละเล่น ระหว่างกันอย่างไร
12. องค์กรวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการพัฒนาความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านทางวัฒนธรรม คติ ความเชื่อ และการละเล่น ระหว่างกันอย่างไร
13. ในการพลวัตวัฒนธรรมทางสังคมผ่านทางวัฒนธรรม คติ ความเชื่อ และการละเล่น ระหว่างกัน ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างไร
14. กิจกรรมที่ถักทอวิธีการเรียนรู้ร่วมกันในการพลวัตวัฒนธรรมทางสังคมผ่านทางวัฒนธรรม คติความเชื่อ และการละเล่น ของกลุ่มชาติพันธุ์ระหว่างเพื่อนบ้านควรเป็นเช่นไร
15. ปัญหา และอุปสรรคพลวัตทางสังคมผ่านทาง วัฒนธรรม คติความเชื่อ และการละเล่นวิธีแก้ไขปัญหา

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

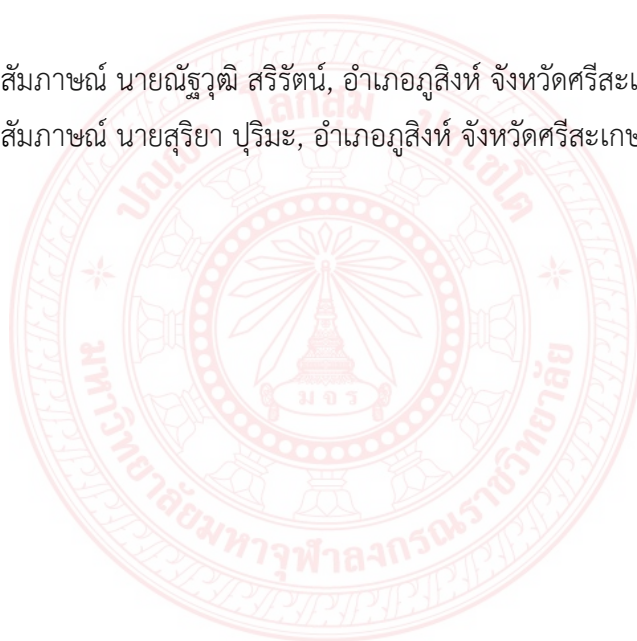
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์งานวิจัย

เรื่อง

“พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น”

1. สัมภาษณ์ นางสาวสมร พาบุนทร, ผู้ใหญ่บ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.
2. สัมภาษณ์ นางพิมพ์ สืบสินธ์, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.
3. สัมภาษณ์ นางศรีสง่า หารธา, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ, 19 กรกฎาคม 2562.
4. สัมภาษณ์ นายละหม้าย เครือแก้ว, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านชำตารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
5. สัมภาษณ์ พระอธิการเกษม จันทวิโส, เจ้าอาวาสวัดป่าชำตารมย์, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
6. สัมภาษณ์ นางสาวสายชล เครือแก้ว, กำนันตำบลตระกาจ, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
7. สัมภาษณ์ นายอาทิตย์ พวงประจำ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
8. สัมภาษณ์ นายอนุชิต อุ่นเสมอ, ปราชญ์ชาวบ้าน, อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ, 9 ธันวาคม 2562.
9. สัมภาษณ์ นางสาวปิ่นตฤยา ชัยศรีษะ, เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
10. สัมภาษณ์ นางกฤษดา ลือชา, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยเหนือ, อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
11. สัมภาษณ์ นายเจริญ ปรีอปรัก, ผู้ใหญ่บ้านปรีอคันตะวันออก, อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
12. สัมภาษณ์ พระครูประภัสร์สุตาลังการ, เจ้าอาวาสปรีอใหญ่, อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
13. สัมภาษณ์ พระมหาสุขสัณญา กตปุญโญ, เจ้าคณะตำบลสำโรงตาเจ็น, อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.

14. สัมภาษณ์ นายขวัญชัย ไชยโพธิ์, ประธานสภาวัฒนธรรม, อำเภอชุมพวง จังหวัดศรีสะเกษ, 2 ตุลาคม 2562.
15. สัมภาษณ์ พระครูถาวรรัตนภิบาล, รองเจ้าคณะตำบลห้วยตึกภู เขต 1, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
16. สัมภาษณ์ นายประเสริฐ ศรีสุขอัยการ, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
17. สัมภาษณ์ นางสาวอรทัย คงราช, ตำแหน่งครู, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
18. สัมภาษณ์ นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
19. สัมภาษณ์ นายณัฐวุฒิ สรรัตน์, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.
20. สัมภาษณ์ นายสุริยา ปุริมะ, อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ, 18 มีนาคม 2562.

ภาคผนวก ข
หนังสือเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้ให้ข้อมูลวิจัย

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางศรีสง่า หารษา

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

กัญพกาพฉฬ

ศรีสง่า

๑๑ / ๓.๓ / ๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๗ หมู่ ๒ บ้านงิ้ว ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายสุริยา ปุริมะ

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

๑๓ มีนาคม ๒๕๖๒
๑๘ มี.ค. ๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายณัฐวุฒิ สรรัตน

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

ทำเรื่องขอ
18 มี.ค. 2562

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายโชติวัฒน์ ตะเคียนเกลี้ยง

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

๒๕๖๒
๑๘ มี.ค. ๒๕๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอบเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวอรรทัย คงราช

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

อรรทัย
ฉันทน์
ได้รับทราบ
18 มี.ค 2562

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอบเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายประเสริฐ ศรีสุขชัยการ

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

ฉันทนา งามอยู่

คณะประสิทธิ์

๑๕ มี.ค ๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอกับข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูถาวรรัตนภิบาล

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ปีม ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ๖.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)
หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

ยื่นไว้สำหรับ
พระครูถาวรรัตนภิบาล
๗๘ มี.๓ ๒๕๖๒

ที่พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายขวัญชัย ไชยโพธิ์

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ปีม ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

๕๖๕๖ ๕๕ ๕๕๕๕๕๕

นายขวัญชัย ไชยโพธิ์
๒๓.๓.๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง

จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นั้สการ พระมหาสุขสิญญา กตปุญโญ

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ปีม ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ๖.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนั้สการมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

พระมหาสุขสิญญา กตปุญโญ

๒.๓.๒๕๖๒

ที่พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอบเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นมัสการ พระครูประภัตรสุตาลังการ

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ๖.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมสกรามาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

ยินดีให้สัมภาษณ์

พระครูประภัตรสุตาลังการ

๒ มี.ค ๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายเจริญ ปรีอประก

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

เจริญ
ฉันได้สัมภาษณ์
๒๓.๓.๒๕๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางกฤษดา ลือชา

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ๖.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

นางกฤษดา ลือชา
ผู้อำนวยการศูนย์
วัฒนธรรม
๒๓ มีนาคม ๒๕๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอบเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวนันตญา ชัยศรีษะ

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ๖.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

๒๓.๓.๒๕๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านน้อย ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายอนุชิต อุ่นเสมอ

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

29/3/62 85/62

ที่พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายอาทิตย์ พวงประจำ

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

อาทิตย์
วิจัยให้สัมภาษณ์
๒๕/๑๒/๒๕๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวสายชล เครือแก้ว

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

ฉัตรโสมภพ
๑๗๕ ๑๐๑๐/๑๖

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นมัสการ พระอธิการเกษม จันทวโส

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงน้อมส่งมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

อธิการบดี
พระอธิการเกษม จันทวโส

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นายละหม้าย เครือแก้ว

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ปม ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)
หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

ยินดีต้อนรับ
ละหม้าย เครือแก้ว

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางพิมพ์ สิบสินธ์

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยา ยุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยา ยุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยา ยุส ขอเจริญ

ฉันทิโกะ สัมผัสเพื่อศึกษา
พิมพ์ สิบสินธ์

๑๙ ก.ค. ๒๕๖๒

ที่ พิเศษ/๒๕๖๒

วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๖๗ หมู่ ๒ บ้านจ้อ ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐

๘ มีนาคม ๒๕๖๒

เรื่อง ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรียน นางสาวสมร พายุตร

ตามที่ ข้าพเจ้า นายธยาอุส ขอเจริญ ตำแหน่ง อาจารย์ คณะ/ส่วนงาน วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทำวิจัยในปี ๒๕๖๒ เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ตามสัญญาเลขที่ ว.๐๓๘/๒๕๖๒ ความทราบแล้ว นั้น

ในการนี้ คณะผู้วิจัยพิจารณาแล้ว เห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเก็บข้อมูลสัมภาษณ์จากท่าน เพื่อเสริมประเด็นในการวิจัยให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ตามเอกสารที่ได้แนบมาพร้อมนี้ คณะผู้วิจัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี ขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลต่อไป

ขอแสดงความนับถือ

(นายธยาอุส ขอเจริญ)

หัวหน้าโครงการ

โทรศัพท์ : ๐๘๕-๖๓๑-๙๙๐๕

ผู้ประสานงาน : นายธยาอุส ขอเจริญ

อธิบดีกรมการศาสนา

๑๙/๓/๖๒

ภาคผนวก ค
เอกสารรับรองการนำไปใช้ประโยชน์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๖๓

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

นมัสการ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ข้าพเจ้า นายปิยะวัฒน์ บุญยิ่ง ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอน้ำเกลี้ยง จังหวัดศรีสะเกษ
ชื่อหน่วยงาน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดศรีสะเกษ ที่อยู่ ศาลากลาง ตำบลเมืองเหนือ อำเภอเมืองศรีสะเกษ
จังหวัดศรีสะเกษ ๓๓๐๐๐ โทรศัพท์ ๐-๔๕๖๑-๗๘๑๑-๑๒

ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เรื่อง “พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น” ซึ่งเป็น
งานวิจัยของ นายธยาสุส ขอเจริญ และคณะ โดยนำไปใช้ประโยชน์ดังนี้

- ☒ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- ☒ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- ☒ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่ใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม ๒๕๖๓ เป็นต้นไป ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งาน
สร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาประวัติคุณค่าและความสำคัญด้านความเชื่อ การละเล่นของประชาชน
ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
๒. ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
ผ่านมิติความเชื่อและการละเล่น
๓. ประชาชนทั่วไปได้วิเคราะห์ความเชื่อ และการละเล่นกับการสร้างความสัมพันธ์ของประชาชน
ตามแนวชายแดนไทย-กัมพูชา
๔. มีการพัฒนาพลวัตทางวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชาตามคติความเชื่อ
และการละเล่น ตลอดจนเป็นแนวทางให้หน่วยงานต่าง ๆ ผู้นำชุมชนนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชนใน
ท้องถิ่นให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(นายปิยะวัฒน์ บุญยิ่ง)

ตำแหน่ง ประธานสภาวัฒนธรรม อำเภอน้ำเกลี้ยง

หมายเหตุ : ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาคผนวก ง

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย

ผลผลิต ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการวิจัย

1. ผลผลิต

- 1.1 ได้การยอมรับของหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สภาวัฒนธรรมประจำอำเภอ เป็นต้น
- 1.2 ชุมชนรู้จักห่วงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตัวเอง
- 1.3 ชุมชนได้อนุรักษ์ พื้นฟูวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบปัจจุบันและอนาคต
- 1.4 ชุมชนมีศักยภาพในการคิดสร้างสรรค์ ในการทำกิจกรรมร่วมกันกับหน่วยงาน
- 1.5 ชุมชนมีพิธีกรรมที่โดดเด่นและชัดเจนในการประกอบพิธีกรรม
- 1.6 ชุมชนมีความรักความสามัคคีซึ่งกันและกัน
- 1.7 ชุมชนมีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาตนเอง
- 1.8 ชุมชนมีทัศนคติต่อผู้ร่วมงานในทางสร้างสรรค์

2. ผลลัพธ์

- 2.1 มีหน่วยงานให้ความสำคัญทางวัฒนธรรมการเล่นของชุมชน
- 2.2 มีสื่อประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวที่ชัดเจนของประชาชนตามแนวชายแดนไทย
กัมพูชา
- 2.3 ชุมชนได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ จากปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านวัฒนธรรม คติความเชื่อ
และการละเล่นต่าง ๆ
- 2.4 ชุมชนมีความเข้าใจในการบริหารจัดการกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นของประชาชนตามแนว
ชายแดนไทยกัมพูชา
- 2.5 ได้รับสิ่งใหม่ ๆ ที่เกิดจากการจัดกิจกรรม
- 2.6 ได้ศึกษาเรียนรู้บริบทขององค์กรอื่น ๆ
- 2.7 ได้ศึกษาเรียนรู้วิธีการอนุรักษ์ พื้นฟู และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดประโยชน์ต่อ
ประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา
- 2.8 ได้กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ
- 2.9 ได้การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน
อย่างสันติของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา
- 2.10 ได้รูปแบบการส่งเสริมความมั่นคงและเสริมสร้างจิตใจ นำไปสู่การนำผลวิเคราะห์ไป
ประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม
- 2.11 ได้กระบวนการพัฒนาของชุมชนตามแนวพุทธในการเป็นฐานพัฒนาสังคม/ชุมชน
อย่างมีส่วนร่วม

2.12 ได้ผลการวิเคราะห์นำไปสู่กระบวนการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาครัฐ และวัดที่เหมาะสม

3. ผลกระทบ

3.1 มีการสรุปความคิดเห็นที่สอดคล้องตรงความรู้และประสบการณ์จากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน โดยสามารถสรุปเป็นพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่นได้ ให้เป็นที่ยอมรับของบุคคลทั่วไป

3.2 มีการพัฒนาด้านทักษะ การศึกษาค้นคว้าวิจัยให้กับทีมวิจัย ผู้ร่วมวิจัย ทั้งการวิจัยเชิงปริมาณ วิจัยเชิงคุณภาพ วิจัยเชิงปฏิบัติการสู่ภาคสนามให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย โดยผ่านการสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นต้น

3.3 สามารถนำผลการศึกษาไปนำเสนอต่อกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสนอความคิดเห็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อปรับปรุงความเป็นพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่นให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

3.4 สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความเป็นจริงในการนำไปใช้ประโยชน์ ทั้งในส่วนที่เกี่ยวกับพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา คติความเชื่อ และการละเล่น นำมาประยุกต์ใช้ให้เป็นมาตรฐานสากล

3.5 วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ ได้ประสานองค์กร หน่วยงาน ชุมชน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยสู่สาธารณชน

3.6 องค์กรหรือหน่วยงานต่าง ๆ สามารถนำพลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ไปบูรณาการต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนให้มีมาตรฐานที่ดี และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3.7 สามารถบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

3.8 พลวัตวัฒนธรรมของประชาชนตามแนวชายแดนไทยกัมพูชา: คติความเชื่อ และการละเล่น มีวิธีการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่องค์กรชุมชน และกลุ่มวิสาหกิจ โดยสอดแทรกหลักธรรมที่หลากหลายในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมแก่ชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

ประวัติผู้วิจัย

1. ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ชื่อนามสกุล

(ภาษาไทย) นายธยาอุส ขอเจริญ

(ภาษาอังกฤษ) Mr.Thayayut Khojaroen

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์

สถานที่ติดต่อ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000

ประวัติการศึกษา

-พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบปีการศึกษา 2557

-พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชารัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบปีการศึกษา 2556

งานวิจัย

(1) ชื่อเรื่อง : การศึกษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าใน
จังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)

(2) ชื่อเรื่อง : การส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์
ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)

บทความทางวิชาการ

1.1 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “**บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาชุมชนในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ**”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 ระดับนานาชาติครั้งที่1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ปีที่ตีพิมพ์ 2559.

1.2 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “**วัฒนธรรม ความเชื่อ ดนตรี บำบัด “รำแม่มด” ชนเผ่าเขมร ในจังหวัดศรีสะเกษ**”, การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 9 ระดับชาติครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ ปีที่ตีพิมพ์ 2560.

1.3 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “การศึกษาพระปรีชาญาณของคณะสงฆ์”, การประชุมวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 9 ระดับชาติครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาสงฆ์ศรีสะเกษ ปีที่ตีพิมพ์ 2560.

1.4 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์การจัดการศึกษาขององค์กรพุทธศาสนาเพื่อเสริมสร้างสันติภาพ”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 เรื่อง “นครน่าน : นครพระพุทธศาสนา สู่มรดกธรรม มรดกโลก” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครน่าน ปีที่ตีพิมพ์ 2561.

1.5 นายธยาอุส ขอเจริญ, บทความเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครองคณะสงฆ์”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 เรื่อง “นครน่าน : นครพระพุทธศาสนา สู่มรดกธรรม มรดกโลก” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ นครน่าน ปีที่ตีพิมพ์ 2561.

งานด้านบริการวิชาการและการบริการสังคม :

1. เลขาธิการสถาบันวิจัยพระพุทธพจน์ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
2. กรรมการโครงการประเพณีบุญเจ็ดข้าวเปลือก โครงการบุญผะเหวด เทศน์มหาชาติและโครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ หอพุทธศิลป์ และงานบุญบูรพาจารย์
3. กรรมการดำเนินการสอบปลายภาคการศึกษาที่ 2/2559
4. กรรมการจัดพิธีขอรับปริญญา ประจำปี 2560
5. กรรมการดำเนินการสอบปลายภาค ประจำปีภาคการศึกษาที่ 3/2560
6. กรรมการดำเนินงานโครงการไหว้ครูบูรพาจารย์ ประจำปีการศึกษา 2560
7. กรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนสนับสนุน ประจำปีงบประมาณ 2561 (เพิ่มเติม) และปีงบประมาณ 2562
8. กรรมการดำเนินงานดำเนินการสอบปลายภาค ปีการศึกษาที่ 1/2560
9. กรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำแผนพัฒนา/แผนงบประมาณ/แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ 2560 กิจกรรมประชาสัมพันธ์แผนพัฒนาระยะที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)

10. กรรมการดำเนินงานโครงการธรรมะสู่สถานศึกษาและส่วนราชการ
ประจำปีงบประมาณ 2560

2. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-นามสกุล

(ภาษาไทย) : พระครูโกศลศาสนวงศ์ (มนตร์วิงษ์)

(ภาษาอังกฤษ) : Phrakru Kosolsasanawong (Montreewong)

ตำแหน่งปัจจุบัน : อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

สถานที่อยู่ที่ติดต่อ : วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
67 หมู่ 2 ตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 33000

ประวัติการศึกษา

- ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- ปริญญาพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ) สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน : อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

งานวิจัย

(1) ชื่อเรื่อง : การส่งเสริมศักยภาพของเครือข่ายประชาชนในการบริหารจัดการน้ำตามแนวเทือกเขาพนมดงรักในจังหวัดศรีสะเกษ (2561)
ทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความวิชาการ

(1) พระครูโกศลศาสนวงศ์, บทความเรื่อง “การส่งเสริมศักยภาพของเครือข่ายประชาชนในการบริหารจัดการน้ำตามแนวเทือกเขาพนมดงรักในจังหวัดศรีสะเกษ”, การประชุมวิชาการระดับนานาชาติครั้งที่ 10 และระดับชาติ ครั้งที่ 3 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาสงฆ์นครน่าน, 15-16 พฤษภาคม 2562.

(2) พระครูโกศลศาสนวงศ์, บทความเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครองคณะสงฆ์”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่

3 เรื่อง “นครน่าน : นครพระพุทธศาสนา สู่มรดกธรรม มรดกโลก”
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน ปีที่
ตีพิมพ์ 2561.

3. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อนามสกุล

(ภาษาไทย) : พระธงชัย ขนติธโร (มนตริวงศ์)

(ภาษาอังกฤษ) : Phra Thongchai khantitharo (Montreevong)

ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำ สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์

สถานที่ติดต่อ : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
เลขที่ 67 หมู่ที่ 2 ตำบลน้ำคำ อ.เมือง จ.ศรีสะเกษ 33000

ประวัติการศึกษา

: นักธรรมเอก พุทธศักราช 2556

: พุทธศาสตรบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ วิชาเอกการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

: พุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ วิชาเอกการจัดการเชิงพุทธ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทความทางวิชาการ

1.1 พระธงชัย ขนติธโร, บทความเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิต
ของพระสงฆ์”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 3 เรื่อง
“นครน่าน : นครพระพุทธศาสนา สู่มรดกธรรม มรดกโลก ” มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน วันที่ 15 พฤษภาคม
2562

4. ประวัติผู้ร่วมวิจัย

ชื่อนามสกุล

(ภาษาไทย) ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว

(ภาษาอังกฤษ) Dr.Suthat Pratoomkaew

ตำแหน่ง : อาจารย์ประจำบัณฑิตศึกษา วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

สถานที่ติดต่อ : 51 หมู่ 3 ตำบลผือใหญ่ อำเภอโพธิ์ศรีสุวรรณ จังหวัดศรีสะเกษ 33120

ประวัติการศึกษา

-พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบปีการศึกษา 2557

	-ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (ศน.ม.) สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จบปีการศึกษา 2553
	-พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จบปีการศึกษา 2552
	-บริหารศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ มหาวิทยาลัยเฉลิมกาญจนาจบปีการศึกษา 2552
งานที่ปรึกษาวิชาการ	-เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญาโท)
ระดับบัณฑิตศึกษา	-เป็นอาจารย์ควบคุมวิทยานิพนธ์ (ระดับปริญญาโท)
หนังสือ/ตำรา	-ชื่อเรื่อง “มุ่งสู่แดนอริยธรรม (แดนพุทธภูมิ) คุณค่า..ชีวิต”
เอกสารคำสอน	-รายวิชา พระพุทธศาสนากับสาธารณสุข (Buddhism and Health care) รหัสวิชา 101 437
งานวิจัย	(1) ชื่อเรื่อง : ศึกษาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของศูนย์ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม และความมั่นคงแห่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ภาค 10 แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2557) (2) ชื่อเรื่อง : พุทธจริยศาสตร์การดำรงอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์สี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2559) (3) ชื่อเรื่อง : โครงการย่อย 2 การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษ (แผนงานวิจัย : การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา) แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2560) (4) ชื่อเรื่อง : โครงการย่อย 3 การเสริมสร้างความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ (แผนงานวิจัย : การเสริมสร้างเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษตามแนวพระพุทธศาสนา) แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2560) (5) ชื่อเรื่อง : การเรียนรู้และการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของของกลุ่มชาติพันธุ์ ลาว เขมร กูยชุมชนบริเวณอุทยานภูเขไฟเขากระโดง

ในจังหวัดบุรีรัมย์ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2560)

(6) ชื่อเรื่อง : ศึกษาภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมของชุมชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)

(7) ชื่อเรื่อง : การบูรณาการกระบวนการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)

(8) ชื่อเรื่อง : กระบวนการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนสี่เผ่าในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2561)

(9) ชื่อเรื่อง : การพัฒนาผลิตภัณฑ์และส่งเสริมสัมมาชีพของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในจังหวัดศรีสะเกษ แหล่งทุน : สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2562)

บทความทางวิชาการ

(1) บทความในประเทศ

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง “ความกตัญญูต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม : ตามแนววิถีของชาวไทยพุทธ”, วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ ปีที่ 12 ฉบับพิเศษ ประจำปีพุทธศักราช 2559.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพมนุษย์ยุคโลกาภิวัตน์ : ด้วยหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2560, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์, ระหว่างวันที่ 20 มีนาคม 2560.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง “การจัดการองค์การสงฆ์เพื่อส่งเสริมความมั่นคงของพระพุทธศาสนา ในปัจจุบัน”, การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2560, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, ระหว่างวันที่ 24 มิถุนายน 2560.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ : ตามแนววิถีธรรม วิถีไทย”, การประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 2

ประจำปี 2560, ณ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
อุบลราชธานี, ระหว่างวันที่ 2 สิงหาคม 2560.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง **“ความเชื่อในฮีตสิบสองต่อการ
สร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมในจังหวัดศรีสะเกษ”**, การ
ประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ นวัตกรรมและเทคโนโลยีวิชาการ
ประจำปี 2560, ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์,
ระหว่างวันที่ 25-26 ธันวาคม 2560.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง **“ศึกษาการพัฒนาทรัพยากร
มนุษย์ด้วยหลักศีล 5 ในสังคมไทย”**, การประชุมสัมมนาวิชาการ
ระดับชาติ นวัตกรรมและเทคโนโลยีวิชาการ ประจำปี 2560,
ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์, ระหว่างวันที่
25-26 ธันวาคม 2560.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง **“คุณค่าทางคำสอนในพิธีกรรม
แซนกะโม้ยของกลุ่มชาวไทยกวย-ส่วย บ้านศาลาสมัคคี ตำบลบ้านขบ
อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์”**, การประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ
นวัตกรรมและเทคโนโลยีวิชาการ ประจำปี 2560, ณ มหาวิทยาลัย
เทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์, ระหว่างวันที่ 25-26 ธันวาคม
2560.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง **“การศึกษาเครื่องประกอบใน
พิธีกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร : กรณีพิธีการแซนปราสาทบ้านไพล
ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์”**, การประชุมสัมมนา
วิชาการระดับชาติ “ราชภัฏศรีสะเกษวิชาการ ครั้งที่ 5” ประจำปี 2560,
ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ, ระหว่างวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2561.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง **“ศาสนาชาวบ้าน : การดำรงอยู่
ในบริบทความเชื่อทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัด
ศรีสะเกษ”**, การประชุมสัมมนาวิชาการระดับชาติ “ราชภัฏศรีสะเกษ
วิชาการ ครั้งที่ 5” ประจำปี 2560, ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ,
ระหว่างวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2561.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง, **“กระบวนการส่งเสริมคุณภาพ
ชีวิตของผู้สูงอายุโดยใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนเผ่าในจังหวัด
ศรีสะเกษ”**, การประชุมสัมมนาวิชาการระดับนานาชาติ ครั้งที่ 9 และ

ระดับชาติ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2561, ณ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ระหว่างวันที่ 2-3 เมษายน 2561.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง, “**แนวทางการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมของพระสงฆ์ในจังหวัดศรีสะเกษ : กรณีศึกษาวัดเมืองคง ตำบลเมืองคง อำเภอรามไธสง จังหวัดศรีสะเกษ**”, การประชุมวิชาการ และการนำเสนองานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562, ณ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ระหว่างวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2562.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง, “**ศึกษาแนวทางการเรียนการสอนธรรมศึกษาในโรงเรียนชุมชนราษฎร์ราชบำรุง จังหวัดศรีสะเกษ**”, การประชุมวิชาการ และการนำเสนองานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562, ณ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ระหว่างวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2562.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง, “**ความเชื่อของชุมชนด้านการประกอบพิธีกรรม “แซนโหม่นตา” อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ**”, การประชุมวิชาการ และการนำเสนองานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562, ณ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ระหว่างวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2562.

-ดร.สุทัศน์ ประทุมแก้ว, บทความเรื่อง, “**การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการบำบัดและลดปัญหาการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนผู้ติดยาเสพติด : กรณีศึกษาวัดโนนสูงวนาราม อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ**”, การประชุมวิชาการ และการนำเสนองานวิจัยระดับชาติ ครั้งที่ 1 ประจำปี 2562, ณ วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ระหว่างวันที่ 22 กุมภาพันธ์ 2562.

(2) บทความต่างประเทศ

-Dr.Suthat Pratoomkaew, “**Bai Sai : Buddhism innovation as a sacrifice to promote constancy way of life of Thai – Khmer group in Muang District, Surin Province**”, 14th International Conference on Social Science and Humanities (ICSSH), 13-14 June 2017, Nanyang Technological University, Nanyang Executive Centre, Singapore.

-Dr.Suthat Pratoomkaew, **“The Doctrines in “Mamuad Ritual” related to Buddhist Principles of Thai Khmer People in Tambon Nok Muang, Amphoe Muang, Surin Province”**, UP Anthropology@100: International Conference Marking the Centennial of Philippine Anthropology, University of the Philippine, Diliman, Quezon City, December 1-2, 2017.

-Dr.Suthat Pratoomkaew, **“Buddhist Innovation” Values of doctrine and the redirection orientation by Kalmor ritual of Kui people in Nongdum Village Surin Province, Thailand”**, UP Anthropology@100: International Conference Marking the Centennial of Philippine Anthropology, University of the Philippine, Diliman, Quezon City, December 1-2, 2017

-Dr.Suthat Pratoomkaew, **“A Study of Relationship between Health Care Deity and Thai-Kui group in Sanka District, Surin Province”**, UP Anthropology@100: International Conference Marking the Centennial of Philippine Anthropology, University of the Philippine, Diliman, Quezon City, December 1-2, 2017.

-Dr.Suthat Pratoomkaew, **“Pa Kum Chang : Belief in sacred power of Thai-Kui people in Surin Province”**, 6th University of Malaya Discourse and Society International Conference on 5-6 December 2017 at faculty of Languages and Linguistics, University of Malaya, Malaysia.

-Dr.Suthat Pratoomkaew, **“Ancient Language in Sacred Ritual of Buddhist Thai – Khmer People in Muang District, Surin Province, Thailand”**, The 1st International Conference on Local Languages, Empowerment and Preservation of Local Language, Bali, 23-24 February 2018, Faculty of Arts, Udayana University Denpasar, Bali, Indonesia, P.733-738.

-Dr.Suthat Pratoomkaew, **“A Ritual to Communicate with God of That-Khmer Group : A Case Study of Joal Mamaud Ritual Muang District Surin Province of Thailand”** , The 1st

International Conference on Local Languages, Empowerment and Preservation of Local Language, Bali, 23-24 February 2018, Faculty of Arts, Udayana University Denpasar, Bali, Indonesia, P.623-627.

งานด้านบริการวิชาการและการบริการสังคม :

(1) งานด้านบริการวิชาการ

1. กรรมการจัดทำวารสารศรีนครลำดวนปริทัศน์ วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ
2. กรรมการโครงการประเพณีบุญเจดีย์ข้าวเปลือก โครงการบุญผะเหวด เทศน์มหาชาติและโครงการการจัดตั้งพิพิธภัณฑ์ หอพุทธศิลป์ และงานบุญบูรพาจารย์
3. กรรมการดำเนินการสอบปลายภาคการศึกษาที่ 2/2559
4. กรรมการจัดพิธีขอรับปริญญา ประจำปี 2560
5. กรรมการดำเนินการสอบปลายภาค ประจำปีภาคการศึกษาที่ 3/2560
6. กรรมการดำเนินงานโครงการไหว้ครูบูรพาจารย์ ประจำปีการศึกษา 2560
7. กรรมการดำเนินงานโครงการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อขอรับทุนสนับสนุน ประจำปีงบประมาณ 2561 (เพิ่มเติม) และปีงบประมาณ 2562
8. กรรมการดำเนินงานดำเนินการสอบปลายภาค ปีการศึกษาที่ 1/2560
9. กรรมการดำเนินงานโครงการจัดทำแผนพัฒนา/แผนงบประมาณ/แผนปฏิบัติการ ประจำปีงบประมาณ 2560 กิจกรรมประชาพิจารณ์แผนพัฒนาระยะที่ 12 (พ.ศ.2560-2564)
10. กรรมการดำเนินงานโครงการธรรมะสู่สถานศึกษาและส่วนราชการ ประจำปีงบประมาณ 2560

(2) งานบริการแก่สังคม

1. สถาบันการอชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 5 วิทยาเขตสุรินทร์ บรรยายในหัวข้อเรื่อง “พระพุทธศาสนากับวัยรุ่น”
2. กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ บรรยายในหัวข้อเรื่อง “พุทธศาสนากับการบูรณาการ”
3. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์ บรรยายในหัวข้อเรื่อง “พุทธศาสนากับการบูรณาการ”